

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

1. (111.) ÉVFOLYAM 2. SZÁM

2006. április

Dr. Ficsor Mihály

Tízéves szabadalmi törvényünkről – II. rész

Farkas Szabolcs – Touréné Ágoston Erika

Össejtek szabadalmazhatósága: második menet

Krainik Renáta – dr. Zábori Zoltán

NSZO – nem csak generációváltás: reform

Pogácsás Anett

**A televíziózásban az információs társadalom hatására
felmerülő egyes szerzői jogi kérdések – I. rész**

Zombori Zsolt

**Formatervezésiminta-oltalom Magyarországon
és az Európai Közösségben – I. rész**

Dr. Ficsor Mihály

**Kiegészítő megjegyzések a kiegészítő
oltalmi tanúsítványok joggyakorlatához**

Dr. Palágyi Tivadar

**Egy érdekes döntés a számítógéppel megvalósított
találmányok szabadalmazhatóságával kapcsolatban**

Dr. Vida Sándor

**Kiskereskedelmi szolgáltatás védjegyjogi oltalma
a Praktiker-ügy**

MAGYAR SZABADALMI HIVATAL

TÍZÉVES SZABADALMI TÖRVÉNYÜNKRŐL – II. RÉSZ*

IV. AZ SZT. ELFOGADÁSÁT MEGELŐZŐ VITA AZ ORSZÁGGYÜLÉSBEN

4.1. Az Szt. alapjául szolgáló törvényjavaslat – vagyis a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló törvényjavaslat (a továbbiakban: törvényjavaslat vagy javaslat) – T/486. számon került az Országgyűlés elé. Általános vitáját 1995. március 6-án tartották meg. A részletes vitát 1995. április 3-án tűzték napirendre. A törvényjavaslathoz benyújtott módosító javaslatokról 1995. április 11-én szavazott az Országgyűlés. A zárószavazást 1995. április 25-én ejtették meg. Kevesebb, mint két hónap szükségeltetett tehát az Szt. megalkotását megelőző parlamenti vitához.⁵⁴

4.2. A törvényjavaslat országgyűlési vitájában elhangzott hozzászólásokat számos közös motívum jellemezte. A törvényjavaslat előadója és a képviselők lényegében ugyanazokról a központi témákról, hasonló tartalommal és hangnemben szóltak. Nézetkülönbség csupán egyes – marginális – kérdésekben jelentkezett. Ez lehetővé teszi, hogy a javaslat parlamenti vitáját ne kronologikus, hanem tematikus rendben tekintsük át.

4.3. Szinte valamennyi hozzászólás hangsúlyosan idézte fel, méltatta és a további kodifikáció kiindulási pontjaként jelölte meg a magyar szabadalmi jogi hagyományt. A felszólalók többnyire azt sem mulasztották el, hogy e hagyomány részeként hivatkozzanak a szabadalmi jogunkat kezdettől fogva jellemző nemzetközi és európai kötődésekre.

A javaslat előadója, Csiha Judit igazságügyi minisztériumi államtitkár a következőképpen utalt szabadalmi jogunk évszázados tradícióira:

„Az első magyar szabadalmi törvényt éppen száz évvel ezelőtt, 1895-ben fogadták el. Hatályos szabályozásunk a hatvanas évek végén alakult ki. Ekkor fogadták el a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1969. évi II. törvényt, melynek első novelláris módosítására 1983-ban került sor. Az évszázados magyar szabadalmi jogi tradíció a tervgazdálkodás körülményei között sem tört meg. Magyarországon csak rövid ideig, és akkor is csak a szabadalmi oltalommal párhuzamosan létezett a KGST-ben egyébként uralkodó szerzői tanúsítványos rendszer, melyben a találmány hasznosításának joga nem a feltalálót vagy jogutódját, hanem az államot

* A tanulmány első része az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2006. februári számában jelent meg. A fejezetek, az alpontok és a lábjegyzetek számozása folyamatos, az I. részben használt rövidítéseket a II. rész is átveszi. Terjedelmi okokból az eredetileg kétrészesre tervezett tanulmányt három részben közöljük; a harmadik rész az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle következő – 2006. júniusi – számában jelenik meg.

⁵⁴ Parlamenti vita a találmányok szabadalmi oltalmáról és a szabadalmi ügyvivőkről szóló törvényjavaslatokról; Részletek; kivonat az Országgyűlés jegyzőkönyvéből (a továbbiakban: OGY-jkv.), 1995/5-SZKV, p. LXXI.

illette meg ... Szabadalmi jogunkra mindig is jellemző volt a nemzetközi jogfejlődés követése, a vonatkozó nemzetközi egyezmények figyelembevétele.”⁵⁵

Mécs Imre szintén dicsérő szavakkal emlékezett meg első szabadalmi törvényünkről:

„A szabadalmi törvénykezés igazából a múlt században élte virágkorát. Azt hiszem, ha kicsit visszatekintünk száz évvel ezelőtre, jól tesszük, mert a magyar ipartörténelemnek és a magyar jogtörténetnek fényes lapjaira emlékezhetünk vissza. Ezekben az időkben Magyarországon erőteljesen közeledett a jogállamiság felé. Olyan európai hírvé jogszabályok születtek meg, mint amilyen a büntető kódex, a Csemegi-kódex volt, és méltán lehetnek a műszaki jogászok és lehetünk mi, műszakiak büszkéek arra, hogy az 1895-ben elfogadott, 1895. évi XXXVII. törvénycikk majdnem száz évet élt meg. Most, májusban lesz a százéves születésnapja ennek a törvénynek, amely törvényt 1894. november 19-én terjesztett be Lukács Béla, akkori kereskedelmi miniszter ... Ez a törvény szinte mai fogalmakkal, ma is érvényes megállapításokkal rendezte a találmányok kérdését, és bár már 1903-ban a szabadalmi törvény reformját tűzték ki – hiszen, ahogy az akkori szócikk írja: a szabadalmi törvény reformja nálunk küszöbön van –, valójában csak ’49-ben történt ennek módosítása, és egészen 1970. január 1-jéig érvényben volt. Én magam is adtam be olyan találmányokat szabadalmi oltalom elnyerésére, amik e törvény hatálya alá estek.”⁵⁶

Mécs Imre emellett az 1969. évi II. törvény megalkotását is „jelentős tettként” értékelte, figyelemmel arra, hogy fogantatása milyen történelmi időszakra esett. Az Rsz. szerinte „bátor törvény” volt, mivel „kiállt a feltalálók érdekei mellett.”⁵⁷

Sepsey Tamás felszólalása szerint „a százéves múltat visszatekintő magyar szabadalmi jogalkotástól soha nem volt idegen a nemzetközi jogintézmények kellő kritika utáni átvétele és azoknak a magyar sajátosságokhoz való igazítása”.⁵⁸

Isépy Tamás nemkülönben magasztalta a törvényjavaslat jogtörténeti előzményeit:

„Az első szabadalmi törvényünk valójában most ünnepelhetné százéves évfordulóját – hogyan 1970. január 1-jével nem lett volna hatályon kívül helyezve. Tehát – egy kicsit illő főhajtással – megállapíthatjuk, hogy XIX. századbeli honatya jogelődeink nemcsak külön szivartartóval rendelkeztek a folyosón, hanem azért az ülésteremben is elég jó törvényeket alkottak – mert amelyik majdnem száz évig van hatályban, az egy időálló, jó törvénynek minősülhet.”

„Minden nemzeti elfogultság és szerénységtelenség nélkül megállapítható, hogy a szellemi alkotásokkal kapcsolatos magyar jog mindig színvonalas volt, megfelelt a nemzetközi és elsősorban az európai sztenderdeknek. Európátságát sikerült megőriznie még az úgynevezett szocialista kísérlet idején is.”⁵⁹

⁵⁵ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXII.

⁵⁶ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXIV–LXXV.

⁵⁷ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXV.

⁵⁸ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXVII.

⁵⁹ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXIX.

Rott Nándor párhuzamot is vont a törvényjavaslat és az 1895. évi XXXVII. törvény között: közös vonásukként láttatta, hogy mindkettő szerencsésen ötvözi a hagyománytisztelést és az európai jogfejlődésbe való beilleszkedés igényét:

„Azért is nagyon szerencsés ez a törvényjavaslat, mert két fontos, minden nemzet törvényhozása számára alapvető követelménynek eleget tesz. Az egyik követelmény a hazai joghagyományok, a hazai jogfejlődés folyamatosságát fenntartani. Nagyon fontos hivatkozások történetek arra, hogy Magyarország még a századforduló előtt mennyire európai színvonalon vett részt a találmányok, illetve a szabadalmak jogi szabályozásában. Mint konzervatív képviselő nagyon szeretném, ha mindazok a képviselőtársaim, akik nem érzik magukat konzervatívnak, e gondolatnak legalábbis egy részét elismernék. Az ugyanis, hogy valami a múlt század végén történt, nem jelenti feltétlenül azt, hogy az elavult, rossz. Azt a nagyon becsületes, nagyon alapos jogalkotói munkát, ami Magyarországon a múlt század végén folyt, csak a legnagyobb tisztelet övezheti. Mindnyájunk számára egy cél lehet, hogy kövessük – persze nem tartalmában, hiszen nyilvánvalóan ma modern törvényeket kell hoznunk – annak a jogalkotói munkának a becsületes, mély munkálkodó szellemét, ami akkor uralkodott a magyar jogalkotásban és törvény-előkészítésben. Ez egyszer – és ez nagyon tisztelendő – e törvényjavaslat ezt a magyar jogalkotási múltat és ennek folyamatosságát igyekszik fenntartani és átvezetni a mába. A másik, ami legalább ennyire fontos, hogy az európai jog összességében megtalálja a helyét e jogszabályban, és az ezen a területen előttünk álló jogharmonizációs feladatot – mondhatnám – szinte tökéletesen végrehajtja.

Azonban meg kell mondani önöknek, hogy ha végignézik az 1890-es évek magyar jogalkotását, akkor abban az időben minden törvényjavaslat ugyancsak figyelembe vette az európai jogalkotásokat.”⁶⁰

4.4. A parlamenti vita résztvevői egyöntetűen alkalmasnak ítélték a törvényjavaslatot a piacgazdasági követelmények kielégítésére. Konszenzus alakult ki annak helyeslésében is, hogy a javaslat a találmányi szabadalmak újraszabályozását a szellemi tulajdon nemzetközileg is elfogadott alapeszméjére építette.

A törvényjavaslat előadója már expozéja legelején jelezte:

„a ... törvényjavaslat a találmányok védelmének korszerű, a piacgazdaság követelményeit is kielégítő szabályozására irányul”⁶¹

Az expozé azonosította a szabadalmi rendszer gazdasági szerepét is:

„A műszaki fejlesztést, az alkotómunkát és a fejlett technológia átvételét előmozdító környezet fontos jogi eleme a szellemi alkotások, különösképpen a találmányok oltalma.

A szabadalmi rendszernek az a közzgazdasági rendeltetése, hogy biztosítsa a kutatási és fejlesztési ráfordítások megtérülését, előmozdítsa a találmányok nyilvánosságra hozatalát és

⁶⁰ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXI–LXXXII.

⁶¹ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXI.

*megvalósítását, valamint ösztönözze az alkotó tevékenységet. Ezt az utánzás időleges tiltása révén, jogilag védett hasznosítási pozíció megteremtésével éri el.*⁶²

Csiha Judit a szabadalmi oltalmat a jogrendszeren belül is elhelyezte, hitet téve a kormányzat oldaláról a szellemi tulajdon koncepciója mellett:

*„A szabadalmi oltalom a szellemi tulajdon alapvető – nemzetközileg széles körben elismert, nagy történelmi hagyományra visszatekintő – formája.”*⁶³

Mécs Imre igen plasztikusan írta le a szellemi tulajdon – és azon belül a szabadalom – gazdasági jelentőségét:

„A szellemi tulajdon az, ami ma a tulajdonformák közül talán a legfontosabbá vált: rendkívül sok formája alakult ki, és egyértelmű, hogy az emberiség előrehaladását elsősorban a szellemi tulajdon segíti. Ez gyökeres szakítás azzal az ideológiával, amiben korábban évtizedeken keresztül éltünk, ami a közvetlen emberi munkához rögzített minden értéket: egy kubikos fontosabb és értékesebb volt, mint az a mérnök, aki egy olyan gépet tervez, amelyik ezer kubikos munkáját végzi el.

*Ennek a nagy családnak a legelső, legnagyobb múltra tekintő – ma már talán egy picit archaikus, de új reneszánsz előtt álló – jogintézménye a szabadalom és a találmányi rendszer.”*⁶⁴

Sepsey Tamás sem fukarkodott a szellemi tulajdon és a szabadalmi rendszer gazdasági-társadalmi szerepét méltató szavakkal:

„Az ember a szellem erőforrásainak felhasználásával ősidőktől kezdve képes arra, hogy uralma alá hajtsa a természetet. Az emberiség történelmét úgy is tanulmányozhatjuk, mint a műszaki fejlődés folyamatát. Főként a polgári társadalmak megjelenése óta egyre nagyobb szükségként jelentkezett az úgynevezett szellemi tulajdon jogának elismertetése, modern szóhasználattal élve a szerzői és az iparjogvédelmi jogintézmények kialakításának, majd továbbfejlesztésének igénye.

Nem vitás, hogy ez az igény társadalmilag indokolt volt – hisz ki vitatná el a feltalálónak azt a jogát, hogy hosszú és keserves feltalálói munkája gyümölcsét élvezhesse. S ahogy a tárgyasult tulajdon tekintetében társadalmilag elítélendő, ha valaki más tulajdonát jogosulatlanul használja, ugyan miért ne lenne elítélendő az, ha valaki másnak a szellemi tulajdonát használja jogosulatlanul? Ezért a polgári társadalmak már kezdettől fogva felismerték, hogy a szellemi tulajdon különböző formáival védett szellemi alkotások – s ezek közé tartoznak a műszaki alkotások is – jelentősége meghatározó az adott társadalom fejlődése szempontjából.

Az iparjogvédelem a piacgazdaságokban különleges szerepet tölt be a piacok megszerzése és megtartása terén, ugyanis az adott szellemi termékkel rendelkező jogosult az áru előállítása és értékesítése során kizárólagos joggal rendelkezik, így a konkurenciamentes állapot kihasználásával – figyelemmel a kereslet viszonyaira is – egyoldalúan szabályozhatja az árakat, új

⁶² OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXI.

⁶³ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXI.

⁶⁴ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXIV.

*piacokat hódíthat meg, és tevékenysége jövedelmezőségét nagymértékben fokozhatja. A szabadalmi és egyéb iparjogvédelmi eszközök ugyanakkor nemzetközileg kialakult jogi keretet nyújthatnak a technológiai transzferhez, s egy-egy piaci sikert ígérő találmány köré közös vállalkozás, nemzetközi együttműködés szervezhető. Az iparjogvédelem biztosítja a kutatás-fejlesztés anyagi terheinek vállalását is azáltal, hogy eredmény esetén a kizárólagos jogosultságok lehetővé teszik a befektetés megtérülését.*⁶⁵

Isépy Tamás az előzőekhez hasonló érvekkel világította meg a szabadalmi rendszer pótolhatatlan gazdasági szerepét:

„Szinte közhelynek számít annak hangoztatása, hogy a modern szociális piacgazdaság kiépítése, a társadalmi-gazdasági fejlődés hosszú távú megalapozása, a tág értelemben vett modernizáció elképzelhetetlen az innováció és a kreativitás szerepének fel- és elismerése és hatékony ösztönzése nélkül. Erre jó példával szolgálnak nem csupán a nyugat-európai államok, de napjainkban különösen az úgynevezett ázsiai kistigrisek is.

*Az innováció eszköztárában, ha nem is elsődleges, de rendkívül jelentős szerepet játszanak az adekvát jogi normák és intézmények, így a modern társasági formák, a célszerű szerződéses módszerek, s különösen az iparjogvédelem, az ipari tulajdon, tágabban a szellemi tulajdon jogterülete. Közismert, hogy a magas műszaki tartalmú termék versenyképességét nagymértékben erősíti annak szabadalmi védettsége vagy a fogyasztók kedvező tapasztalataira építő védjegygel történő jelölése.*⁶⁶

4.5. Az Szt. megalkotásának európai jogi környezetéről, a jogharmonizációs követelményekről a parlamenti vita egyik résztvevője sem feledkezett meg.

A jogharmonizációs szempontokról természetesen részletesen szolt az államtitkári expozé, utalva az Európai Megállapodás irányadó rendelkezéseire is. A javaslat előadója is megerősítette, hogy az Szt. megalkotása az ESZE-hez való csatlakozást is előkészíti:

„Szabadalmi jogunk és intézményrendszerünk szempontjából meghatározó jelentőségű, hogy a társulási megállapodás azt is előírta: Magyarországnak a megállapodás hatályba lépésétől számított ötödik év végéig kérnie kell az európai szabadalmak engedélyezéséről szóló Müncheni Egyezményhez való csatlakozását. ...

*A törvényjavaslat a csatlakozás jogalkotási feltételeit teljesíti. A Müncheni Egyezmény rendelkezéseivel összhangban állapítja meg a szabadalmazhatóság feltételeit, az oltalom terjedelmének meghatározására irányuló szabályokat, valamint az oltalom megsemmisítésére vonatkozó előírásokat.*⁶⁷

Mécs Imre felszólalása szintén utalt az ESZE-hez való igazodás szempontjára,⁶⁸ Sepsey Tamás pedig az Európai Megállapodás rendszerében helyezte el a szabadalmi jogi harmoni-

⁶⁵ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXVII.

⁶⁶ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXIX.

⁶⁷ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXII–LXXIII.

⁶⁸ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXV.

zációt. Emellett Sepsey méltatta a Luxemburgi Egyezménynek a kodifikáció során történő figyelembevételét is:

„Igen dicséretes és elismerésre méltó, hogy a javaslat számos elemet tartalmaz a közösségi szabadalomról szóló Luxemburgi Egyezmény megoldásaiból, annak ellenére, hogy ezt az egyezményt még nem ratifikálták a közösségi államok, tehát nem bír kötelező jogi erővel. Azonban el lehet mondani, hogy bár nem lépett hatályba ez a Luxemburgi Egyezmény, jogi megoldásai mégis olyan előremutató példát jelentenek, amit okvetlenül figyelembe kell venni nemcsak Magyarországnak, hanem a szomszédos országoknak is, és ezáltal lehetővé válik, hogy a nemzetközi jogfejlődés egyik előremutató tendenciáját a magyar jogalkotás – figyelembe vévén a magyar jogrendszert – egy modern jogrendszerré tudja átformálni.”⁶⁹

Isépy Tamás *„a jogharmonizáció árnyas fái között vezető út”* egyik állomásaként emlékezett meg az Európai Megállapodásról, felidézve az abból – a szellemi tulajdon területén – következő jogközelítési kötelezettségeket.⁷⁰

Rott Nándor is úgy vélekedett, hogy a törvényjavaslat elfogadása *„egy nagyon fontos előrelépés”* lesz az Európához vezető úton.⁷¹

Sasvári Szilárd a jogharmonizációból adódó gazdasági hatásokra is kitért:

„Véleményem szerint a törvényjavaslat jelen formájában lényeges előrehaladást jelent a magyar iparjogvédelem területén az eddig alkalmazott jogszabályokhoz és joggyakorlati hagyományokhoz képest. Mindez elsősorban abban ölt testet, hogy az Európában elfogadott és a fejlett ipari országok által követett jogalkotói előírásokhoz jobban hasonlító, pontosabb keretek között meghatározott jogszabályi környezetet biztosít a szellemi tulajdonjogot érintő és napjainkban a gazdasági élet mind fontosabb tényezőjeként kezelt ügyekben. Ez egyrészt azt jelenti, hogy ezen szellemi tulajdonjogok birtokosai és leendő megszerzői pontosabb módon, meghatározott keretek között, előre kiszámítható feltételek mellett szerezhetnek érvényt oltalmi igényüknek. Másrészt az érintett országos hatáskörű államigazgatási szerv, a nevében is megváltozás előtt álló Magyar Szabadalmi Hivatal számára előnyt jelenthet az, ha lehetőség nyílik egységes – szükségképpen szubjektív elemektől jobban elvonatkoztatott – és a Magyarországon bejelentő nagy számú külföldi számára is elfogadhatóbb, könnyebben követhető jogalkalmazási gyakorlat kialakítására. Az új törvény mielőbbi elfogadásával közvetlenül a magyarországi jogbiztonság, közvetve pedig a gazdaságpolitika fejlett országok általi megítélése fog feltehetően javulni. Várhatóan a külföldi bejelentők fokozódó aktivitása, de a nagyobb számú érvényben lévő – akár külföldi jogosultságú – szabadalom egyáltalában nem jelenti a műszaki fejlesztés gátját, mint ahogy azt a technológiában és a gazdasági potenciál terén vezető országokban bejegyzett ilyen szabadalmak kiemelkedően magas száma igazolja.”⁷²

⁶⁹ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXVII.

⁷⁰ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXIX.

⁷¹ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXII.

⁷² OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXII–LXXXIII.

4.6. Viszonylag nagy hangsúlyt kapott a parlamenti vitában a szolgálati (és alkalmazotti) találmányokra vonatkozó szabályozás megújulása is.

Az expozé a szabályozási mozgástér bemutatása mellett az egyensúlyteremtés igényét emelte ki e tárgyban:

„Jogharmonizációs szempontból a nemzeti jogalkotásnak lényegében szabad keze van a munkavállalók találmányaival összefüggő jogok és kötelezettségek ... szabályozásában.

A munkavállalók találmányait illetően a javaslat elsősorban a német szabadalmi jog megoldásaira épít. Olyan szabályozás kialakítását célozza, mely egyrészt kellően rugalmas a piaci gazdasági igények kielégítéséhez, másrészt megfelelő garanciákat ad a hazai feltalálók jogainak védelmére és érvényesítésére.”⁷³

Mécs Imre annak a véleményének adott hangot, hogy a javaslat

„előnyös megoldásokat tartalmaz a feltalálók számára, hiszen a röghöz kötött, jobbgysorban lévő, munkaviszonyban szenvedő feltalálók számára is garantált jogokat biztosít. A korábbihoz képest finomabban szabályozza, bevezetve az alkalmazotti találmány fogalmát, amit nagyon fontosnak és nagyon helyesnek tartok. A szolgálati találmányok szerzőivel, a feltalálókval kapcsolatban a rendezés alapvetően polgári jogi és nem munkajogi, ami a javaslatnak rendkívül nagy előnye és előrelépése.”⁷⁴

Isépy Tamás szintén viszonylag bő teret szentelt azoknak az újdonságoknak, amelyekkel a törvényjavaslat szolgált a szolgálati találmányok szabályozását illetően:

„A javaslat erősíti a szolgálati találmány feltalálójának a pozícióját több vonatkozásban is. Most változatlanul a munkáltatót illeti meg ugyan a szabadalom, a javaslat – elméletileg helyesen – a feltaláló jogutódjaként biztosítja számára ex lege a szabadalmi igényt, de a feltaláló úgynevezett másodlagos rendelkezési jogának lehetőségét a hatályos szabályozáshoz képest szélesebbre vonja.

Ugyancsak a feltaláló helyzetének javítására irányuló törekvést fogalmaz meg a javaslat, amikor például a találmányi díjra vonatkozó igényt a hasznosításnak piaci előny érdekében történő mellőzése esetén is megállapítja. Helyeselhető a találmányi díjszerződések írásbeli alakjának előírása, továbbá a szerzői jogban ismert, úgynevezett 'santikáló kógenia' előírása, azaz, hogy a törvényi előírástól csak a feltaláló javára lehet eltérni.”⁷⁵

4.7. A törvényjavaslat parlamenti vitája – a többnyire hasonló tartalmú és kicsengésű fel-szólalások mellett – szolgált színpaltokkal, kritikus megjegyzésekkel és szakmai nézetkülönbségekkel is.

Mécs Imrétől megtudhattuk, hogy az ő szakmájában, azaz „az elektronikában nem sokáig élnek a titkok”, és ez aggályokat ébresztett benne azzal kapcsolatban, hogy a törvényjavas-

⁷³ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXIII.

⁷⁴ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXVI.

⁷⁵ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXX.

latnak az a szabályozási újdonsága, amely módot ad a találmány üzleti titokként való kezelésére annak bejelentése és szabadalmaztatása helyett, vajon hasznos, illetve működőképes lesz-e majd a gyakorlatban.⁷⁶

Mécs Imre – noha ez csak részben szabályozási kérdés – az átfutási idő csökkentését is szorgalmazta:

„Optimális esetben huszonöt-harminc hónap alatt lehet megkapni egy szabadalmat egy találmányra. Úgy gondolom, a mai, rendkívül gyors, felgyorsult fejlesztési időszakban ennek a csökkentésére kellene törekedni. Tudom, hogy vannak négy-öt-hat évig átfutó találmányok is, ahhoz képest ez javulás. De akkor, amikor az elektronikában ötévenként vagy nyolcévenként generációváltás van, ez túl hosszúnak tűnik, és arra ösztönzi az ipart, hogy ne egyedül a klasszikus találmányi oltalmat használja, hanem más védekezést, más védőeszközöket alkalmazzon.”⁷⁷

Sepsey Tamás a jogérvényesítés hatékonyságának fontosságára hívta fel a figyelmet. Megjegyzései érdekesen csengenek tíz év múltán is, közvetlenül az Európai Unió ún. jogérvényesítési irányelvének⁷⁸ a magyar jogba való átültetését és az azzal kapcsolatos szakmai vitákat követően:

„Tudomásul kell vennünk, hogy a jelenlegi jogi viszonyok közepette a jogi előírások sokszor írott malasztként hatnak. A hosszadalmas bírósági eljárások következtében a pernyertes valójában vesztes lesz, mert nincs mit végrehajtani, és sok esetben nincs kin végrehajtani az ítéletet. A hagyományos eszköztár már nem képes arra, hogy a felgyorsult élettel lépést tartson, a rohamosan változó piaci viszonyok közepette az évekig tartó perek már csak utólagos és emiatt nagyon viszonylagos jogvédelmet tudnak biztosítani.

Hatályos jogszabályaink, mind a polgári törvénykönyv, mind a polgári perrendtartás tartalmaznak olyan szabályokat, amelyek elméletileg egy hatékonyabb jogvédelmet tennének lehetővé, hisz az előzetes bizonyításnak a lehetősége, intézkedések fogantatása a bíróság által, melyek közé tartozik a zár alá vétel is, elméletileg lehetővé tenné, hogy a hosszadalmas perek megelőzése céljából a bíróság gyorsan és hatékonyan tudjon a jogosultnak jogvédelmet adni.

Sajnos, bíróságaink valamilyen oknál fogva ódzkodnak ezen jogintézmények gyakorlati alkalmazásától.”⁷⁹

Sasvári Szilárd hozzászólása – meglehetősen jövőbe mutató módon – az európai szabadalmi rendszerben érvényesíthető nyelvi-fordítási követelményekkel is foglalkozott. A Lon-

⁷⁶ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXVI.; ld. az Szt. 12. §-ának (2) bek.-ét is.

⁷⁷ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXVI.; az Európai Szabadalmi Szervezet 1999 júniusában, Párizsban tartott kormányközi konferenciáján előirányozták – egyebek mellett –, hogy az európai szabadalmak megadásának „átfutási ideje” ne haladja meg a három évet; ez a célkitűzés azóta sem teljesült; European Patent Organisation – Intergovernmental conference of the member states of the European Patent Organisation on the reform of the patent system in Europe, Paris, 24 and 25 June 1999, OJ EPO 1999, p. 545–553.

⁷⁸ L. a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről szóló, 2004. április 29-i 2004/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, a 2005. évi CLXV. törvényt egyes törvényeknek az iparjogvédelmi és a szerzői jogok érvényesítésével összefüggő módosításáról (www.mszh.hu); valamint Bacher Vilmos, Faludi Gábor: Jogérvényesítés a szellemi tulajdon-jogok területén. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 110. évf., 2. szám, 2005. április, p. 24–37.

⁷⁹ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXVIII.

doni Megállapodással⁸⁰ összefüggésben a közelmúltban lefolytatott hazai viták⁸¹ tükrében különösen érdekesnek tűnnek a képviselő 1995-re keltezhető – az ESZE-hez való csatlakozás feltételeit elemző – fejtegetései:

*„Szerencsésebb, ha teljes jogú csatlakozásunk kapcsán a leíráshoz és az igénypontokhoz egyaránt magyar nyelven tudunk hozzájutni. A magyar gazdaság számára, azt hiszem, ez különösen fontos, hiszen azok az emberek, akik ezen a téren dolgoznak, közvetítői ennek a technológiai transzfernek, és ennek kapcsán a gazdasági életben olyan emberek is hozzájuthatnak, akik mindössze érdeklődők lennének egy találmány kapcsán.”*⁸²

A törvényjavaslat részletes vitájában megoszlottak a vélemények arról a módosító javaslatról, amely a találmány tárgyát képező termék, illetve a találmány tárgyát képező eljárással közvetlenül előállított termék forgalomba hozatali céllal történő raktáron tartását törölte volna azoknak a hasznosítási cselekményeknek a listájáról, amelyekre a szabadalmasnak kizárólagos joga van.⁸³

Ezt a módosító indítványt az Országgyűlés Gazdasági Bizottsága támogatta, az Európai Integrációs Ügyek Bizottsága viszont nem.⁸⁴

A módosító javaslatokról történő határozathozatalt megelőzően a törvényjavaslat előadója a következőképpen nyilatkozott e témában:

„A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló törvényjavaslat részletesen rendelkezik annak a kizárólagos hasznosítási jognak a tartalmáról, amely a szabadalmast a szabadalmi oltalom alapján megilleti. A javaslat szerint ez a kizárólagos hasznosítási jog kiterjed többek között a szabadalmazott termék, illetve a szabadalmazott eljárással előállított termék forgalomba hozatal céljából történő raktáron tartására. Így az ilyen célú raktáron tartás, ha jogosulatlan, szabadalomtörést valósít meg, és annak jogkövetkezményeit vonja maga után.

A javaslathoz olyan módosító indítványok érkeztek, amelyek törölnék a szabadalmas engedélyétől függő hasznosítási cselekmények sorából a kereskedelmi célú raktáron tartást. E módosító javaslatok indoklása főként azon az érvelésen alapult, hogy a törvényjavaslat a magyar gyógyszeripar érkeivel ellentétes és a jogharmonizációs követelményekből nem szükségkép-

⁸⁰ Agreement dated 17 October 2000 on the application of Article 65 EPC. OJ EPO 2001, p. 549.

⁸¹ Vörös Imre: A szabadalom fordításának nyelve – alkotmányossági kérdések. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 106. évf., 6. sz., 2001. december, p. 37–52.; Gödölle István: Kiegészítő észrevételek dr. Vörös Imre tanulmányához. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 106. évf., 6. sz., 2001. december, p. 53–54.; Mándi Attila: Kiegészítő észrevételek dr. Vörös Imre tanulmányához. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 107. évf., 1. sz., 2002. február, p. 50–52.; A Magyar Szellemi Tulajdonvédelmi Tanács állásfoglalása az európai szabadalmi dokumentumok fordításainak megkövetelésével kapcsolatos alkotmányossági szempontokról. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 106. évf., 6. sz., 2001. december, p. 36.; A Londoni Megállapodásról – A Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület Gyógyszeripari Munkabizottságának állásfoglalása. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 110. évf., 6. sz., 2005. december, p. 37–40.; Ficsor Mihály: A Londoni Megállapodás: bárány farkasbőrben? Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 110. évf., 6. sz., 2005. december, p. 41–55.

⁸² OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXIV.

⁸³ L. az Szt. 19. §-ának (2) bek.-ét; a két szóban forgó módosító javaslatot T/486/29. és T/486/30. számmal nyújtották be.

⁸⁴ L. Tompa Sándor, a Gazdasági Bizottság előadójának és Hankó Faragó Miklós, az Európai Integrációs Ügyek Bizottsága előadójának hozzászólását; OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXVI–LXXXVII.

pen következő megoldást javasolt. Ennek az álláspontnak a hívei arra hívják fel a figyelmet, hogy a magyar gyógyszeripar elsősorban nem az eredeti szabadalmi oltalom alatt álló, hanem az úgynevezett generikus szerek gyártásában érdekelt. Ezt az érdekeltséget sértené, ha a magyar gyógyszergyárak nem kezdenének meg raktárkészleteik feltöltését már a szabadalmi oltalom lejárata megelőzően annak érdekében, hogy az oltalmi idő elteltét követően mielőbb, gyakorlatilag azonnal piacra léphessenek az immáron nem védett generikus gyógyszertermékekkel. A raktáron tartás hasznosítási cselekménynek minősítését ellenzők végül emlékeztetnek arra, hogy az európai szabadalmak engedélyezéséről szóló Müncheni Egyezmény tagországai mintegy felében a szabadalmi törvény nem sorolja a kereskedelmi célú raktáron tartást a szabadalmas engedélyétől függő hasznosítási cselekményekhez ...

A kormány nevében a szóban forgó módosító javaslatokat a következő indokokra figyelemmel nem támogatom.

A törvényjavaslat jogszerű gazdasági tevékenységhez fűződő érdeket nem sért azzal, hogy a forgalomba hozatali céllal történő raktáron tartást a szabadalmas engedélyéhez köti, és annak hiányában bitorlásnak minősíti. A gyógyszertermék ugyanis csak olyan cselekményeket követően kerülhet a gyógyszergyár raktárába, amelyek szintén csak a szabadalmas hozzájárulásával végezhetők. Ezek közül a legtipikusabb és leginkább a hazai gyógyszergyárak érdekkörébe eső cselekmény a termék előállítás. Azt senki nem vitatja, hogy a szabadalmazott terméke előállítására vagy a szabadalmazott előállítási eljárás alkalmazására a szabadalmat kizárólagos jog illesse meg. A szabadalmi oltalom időtartama alatt történő gyártás-előállítás pedig minden esetben, még az oltalmi idő utolsó napjaiban is, a szabadalmas engedélyéhez kötött tevékenység. Következésképp nem lenne jogszerű az az előállítás, melynek eredményeként még az oltalmi idő alatt megkezdhetnék a hazai gyógyszergyárak raktárkészleteik feltöltését. A raktáron tartás hasznosítási cselekménynek való minősítésével a törvényjavaslat csupán megkönnyíti a bizonyítást a szabadalmas számára azzal, hogy adott esetben a szabadalombitorlás megállapításához elegendő lehet csupán a jogszerűtlen raktáron tartás bizonyítása az azt megelőző jogszerűtlen előállítás tényének jóval nehezebb bizonyítása helyett. Ha elhagynánk a kereskedelmi célú raktáron tartást a hasznosítási cselekmények közül, nem tennénk jogszerűvé az oltalmi idő lejárta előtt megkezdődő gyártást, hanem csak annak bizonyítását nehezítenénk meg a szabadalmas számára ...

Röviden szólnék a módosító javaslatok indokolásának másik eleméről is. Való igaz, hogy az európai szabadalmak engedélyezéséről szóló Müncheni Egyezmény tagállamainak mintegy felében a szabadalmi törvények nem sorolják a hasznosítási cselekményekhez a termék raktáron tartását. A Müncheni Egyezmény azonban nem irányadó e kérdésben, hiszen az a szabadalmazhatóság feltételeit egységesíti, és nem rendelkezik a szabadalmi oltalomból folyó jogokról. Ez utóbbiakat a közösségi szabadalmakról szóló Luxemburgi Egyezmény szabályozza. E még nem hatályos egyezmény rendelkezéseit a közösségi tagországok többsége átvette, az egyezmény hatálybalépését követően pedig valamennyi tagállam kénytelen lesz átvenni.

A törvényjavaslat a raktáron tartás kérdésében ennek az egyezménynek a szabályaira épít, azokat veszi át, s ezzel követi a közösségi jogharmonizáció meghatározó tendenciáját.

Végül még egy szempontot hoznék föl a raktáron tartásnak a törvényjavaslatban foglalt szabályozása mellett ...

*A magam részéről nem kételkedem a magyar gyógyszergyárak jóhiszeműségében és tisztességében. Meggyőződésem, hogy vezetőikben fel sem merül a szabadalmi jogsértés gondolata. Ezért biztos vagyok benne, hogy nem szolgálná a magyar gyógyszergyárak nemzetközi jó hírét, ha érdekeikre hivatkozva az Országgyűlés olyan rendelkezéseket fogadna el, amelyek megnehezítenék a szabadalmi jogsértések bizonyítását.*⁸⁵

Az előzőekben viszonylag hosszan idézett államtitkári érvelés dacára az Országgyűlés megszavazta a vitatott módosító javaslatot, a kereskedelmi célú raktáron tartás tehát az Szt. 1995-ben elfogadott szövege szerint nem lett olyan cselekmény, amelyre a törvény a szabadalmasnak kizárólagos jogot biztosított volna.

Isépy Tamás – az elfogadott módosító javaslat előterjesztője – nem mulasztotta el, hogy méltassa e döntést. Hangsúlyozta, hogy – bár a módosító javaslatot ő nyújtotta be – „a valódi szerző a Magyar Iparjogvédelmi Egyesület volt”. Köszönetet mondott

„... az Országgyűlés mindazon képviselőjének, aki ezt a módosító javaslatot elfogadta, hogy a gyógyszeripart és a magyar vegyipart a versenypályán megmentette egy csapdától, amelyet különben nem tudott volna elkerülni.”⁸⁶

Zárszavában Nagyiványi Zoltán is megemlékezett e módosító javaslat elfogadásáról:

*„Egyszerűen arról van szó, hogy az eredeti előterjesztés egy olyan megfogalmazást, illetve kitélt tartalmazott, amellyel elsősorban a magyar gyógyszeripart sokkal szigorúbb feltételek elé állítottuk volna, mint amilyenek Európa, Nyugat-Európa országainak legalább a felében vannak. Hét országban ugyanis az a kitétel, hogy a raktározás szabadalom, oltalom bitorlását jelenti, nem szerepel az ottani szabadalmi törvényekben, olyan országokban sem, amelyek kimondottan fejlett gyógyszeriparral rendelkeznek ...”*⁸⁷

Az Szt.-nek az ESZE-hez való csatlakozást előkészítő módosítása – a 2002. évi XXXIX. törvény⁸⁸ – mindazonáltal „felülírta” az Szt.-nek az előzőekben bemutatott módosító javaslat elfogadásával előállt eredeti szövegét, és beillesztette a szabadalmas engedélyétől függő hasznosítási cselekmények felsorolásába a találmány tárgyát képező termék, illetve a találmány tárgyát képező eljárással közvetlenül előállított termék forgalomba hozatali célból történő raktáron tartását.

A szóban forgó Szt.-módosítás alapjául szolgáló törvényjavaslat indokolása szerint:

⁸⁵ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXVII–LXXXVIII.

⁸⁶ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXIX.

⁸⁷ OGY-jkv., i. m. (54), p. XC.

⁸⁸ L. a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény módosításáról szóló 2002. évi XXXIX. törvény 6. §-át.

„A javaslat a találmány tárgyát képező termék, illetve a találmány tárgyát képező eljárással közvetlenül előállított termék raktáron tartását is azok közé a hasznosítási cselekmények közé sorolja, amelyekre a szabadalmasnak kizárólagos joga van. E változtatás összhangban áll az Európai Bizottság részéről a közösségi szabadalom tárgyában előterjesztett rendelettervezet ... 7. cikkében foglaltakkal, valamint az ESZE szerződő államainak nemzeti jogszabályaiban található rendelkezésekkel.”⁸⁹

A raktáron tartás szabadalmi jogi megítélésének érdemi kérdése mellett sajátos „nyelvészkedő”, stilisztikai vita is kialakult az Országgyűlésben a törvényjavaslatról. E vita közép-pontjába az újdonság definiálásához használt fogalom, „a technika állása” került. Meglepő vehemencia jellemezte – *pro* és *contra* – az e kifejezésről folyó parlamenti szócsatát.

A labdát Mécs Imre kritikus hangvételű megjegyzése dobta fel:

„A jelenlegi javaslat a korábbi megoldásokkal az újdonsággal kapcsolatban is szakított. Bo-csássanak meg a törvény általam nagyon tisztelt szerkesztői, de a magyar nyelv szempontjából és fogalmilag borzalmasnak tartom a definíciót, amit most föl fogok olvasni, annak ellenére, hogy a tartalmával egyetértek. Azt mondja: 'Új a találmány, ha nem tartozik a technika állásához.' Itt valahogy dimenzióproblémák vannak! Mi az, hogy 'a technika állásához' tartozik a találmány? A találmány létrehozása – nagyon nehéz ezt definiálni. Én tudom, hogy a német szabadalmi terminológiában a technika állása egy teljesen közismert, körüljárt fogalom. Ért-em azt is, hogy a jogharmonizáció keretében erre át kellett térni. De nem értem, hogy a '69. évi törvény definícióját mért nem lehetett megtartani. Azt mondja: 'Új a megoldás, ha nem jutott olyan mértékben nyilvánosságra, hogy azt szakember megvalósíthassa.' Ez ugyanis a technika fejlődésével koherens.”⁹⁰

Mécs Imre viszonylag konkrét kifogását Sepsey Tamás – valamelyest meglepő – általános kritikája mintegy megerősítette, visszatükrözte:

„Nagyon dicséretes dolog, hogy a nemzetközi jogfejlődést tanulmányozván átvesszük a nemzetközi jogéletben meghonosított jogintézményeket. Azonban nem szerencsés, hogyha ezeknek a magyar nyelvi közegbe történő átültetése során olyan leiterjakabos fordításokat tartalmaz a törvényjavaslat, és oly módon fogalmazza meg a törvényi tényállásoknak a szövegét, hogy az a magyar fül számára sértő és nem helytálló, a javaslatnak a szövege nem egyezik meg a magyar nyelvtani szabályokkal.”⁹¹

Rott Nándor nem osztotta sem a konkrét, sem az általános kritikát a javaslat megfogalmazását illetően:

„Kifogás tárgyává tettek az előttem szólók néhány kifejezést. Az egyik ilyen 'a technika állása'. Ez kicsit valóban mesterkéltnek tűnik, de nagyon nehéz lenne rá jobb kifejezést találni – én

⁸⁹ Indokolás a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény módosítására irányuló törvényjavaslatához, 2002/12 – SZKV, p. 34.

⁹⁰ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXV.

⁹¹ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXVIII.

most hirtelen nem tudnék. Szerintem ez kifejezi, hogy ez a jelenlegi technikai ismeretanyag összessége. Önmagában ezt mint szakkifejezést nem tartanám azért annyira rossznak, mint egyesek mondták. Nem tudok jobbat, és nehezen is lehetne jobbat találni.⁹²

„Eddig a törvényjavaslatok például a nyelvhelyesség és a nyelvtani szabályok betartása terén nem kényeztettek el minket. Most már vagy az én éberségem fáradt ki, vagy pedig tény az, hogy ebben a törvényjavaslatban helyesírási hibát nem fedeztem fel, és nyelvhelyességi hibát sem találtam. Ez nagy-nagy örömet jelent számomra, mert az talán [az] első lépés a jövő felé, amikor ezeket a hibákat sikerül kiküszöbölni.”⁹³

A törvényjavaslat előadója is kitért zárszávéban a javaslattal szemben felhozott – állítólagos – nyelvhelyességi kifogásokra:

„A törvényjavaslat bírálói nyelvhelyességi aggályokat hangoztattak. Valóban alapvető követelmény, hogy fokozottan ügyeljünk születő jogszabályaink szabátosságára, helyes, magyaros megfogalmazására. A nyelvhelyességi kérdések is megítélhetők azonban szakmai, tudományos alapon, ezért nem célszerű azokat indulatosan, illetve politikai hovatarтозás függvényében megközelíteniünk. Természetesen nem lenne helyes, ha a jogharmonizációs követelményeket teljesítő jogszabályainkat magyartalan tükörfordításokkal tüzdelnénk tele. Önmagában azonban az, hogy egy szónak, szókapcsolatnak valamely idegen nyelvben is megvan a párja, még nem minősül feltétlenül magyartalannak, nyelvtörőnek.

Az egyik botránykő ilyen szempontból a javaslatban található 'technika állása' kifejezés volt. Ezt a szövegezést több képviselőtársam magyartalanként bélyegezte meg, s állította pellengérre. Válaszképp nem hivatkozom most arra, hogy ez a kifejezés a magyar szakemberek által régóta használt és elfogadott, a magyar szaknyelvben meghonosodott terminus technicus. Nem idézem képviselőtársaim emlékezetébe azt sem, hogy az előző Országgyűlés idején nyelvhelyességi aggályok nélkül fogadták el a használati minták oltalmáról szóló törvényt, mely szintén használja e kifejezést csakúgy, mint hatályos szabadalmi törvényünk. Érveimet ezúttal inkább a magyar nyelv értelmező szótárából meríteném, melyet a Magyar Tudományos Akadémia adott ki 1992-ben. Az 'állás' szócikknél tizennégy különféle értelem szerepel, melyek közül a hetedik a következő: 'állás – valaminek a megelőző mozgás, változás, fejlődés eredményeképpen kialakult helyzete, foka'. A szótár példái a szónak erre az értelmére a következők: 'az ügy jelenlegi állása, a dolgok állása stb.'. Úgy érzem, e sorba jól illeszkedik a 'technika állása' kifejezés.

A többi emlegetett nyelvhelyességi problémára hasonló válaszok adhatók. Ezeket a válaszokat a kormány képviselői részletesen, kellő magyarázatokkal meg is adták a bizottsági üléseken.⁹⁴

⁹² OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXII.

⁹³ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXI.

⁹⁴ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXVIII.

Végül az Országgyűlés nem „szavazta ki” a törvény szövegéből a „technika állása” kifejezést.⁹⁵

4.8. A parlamenti vita résztvevői egyöntetűen – gyakran igen szép szavakkal – méltatták a törvényjavaslatot mint kodifikációs teljesítményt és a javaslat előkészítésében közreműködő szakemberek munkáját.

Mécs Imre – kritikus megjegyzései és szövegmódosítási javaslatai mellett – elismeréssel szólt a javaslat színvonaláról:

„Azt hiszem, nyugodt lélekkel elmondhatom, hogy jó munkát végzett az Igazságügyi Minisztérium kodifikációs teamje, széles körű tanácsadó apparátussal kiegészítve. Néhány módosító indítvány elfogadása és beillesztése után alapvetően jó törvényt alkothatunk, és bízom abban, hogy miként száz évvel ezelőtt is hamar sikerült ezt a törvényt meghozni, úgy a tisztelt Ház ezt is hamar meghozza. S ha most nem is száz évre alkotunk törvényt, legalább addig, amíg az egyesült Európában lesz majd egy nagy közös európai szabadalmi törvény.”⁹⁶

Sepsey Tamás is nyugtázta felszólalásában, hogy „a törvényjavaslat korszerű alapokon nyugszik”, és úgy ítélte meg: „Magyarországnak nagyon nagy szüksége van arra, hogy ez a törvény minél gyorsabban élő joganyaggá váljon”.⁹⁷

A javaslat előkészítői talán Isépy Tamástól kapták a legszebb dicséretet:

„Befejezésül néhány mondat azokról, akikről méltatlanul nagyon kevés szó esik egy-egy törvényjavaslat vitájában, vagyis a kodifikátorokról, mert változatlan meggyőződésemm, hogy csak megszállott és elkötelezett jogászok vállalják ezt a hálátlan és névtelen feladatot. Ezért külön köszönet kell hogy illesse az Igazságügyi Minisztériumban együtt maradt és a folyamatos munkát miniszteri áldással sértetlenül és érintetlenül együtt folytató kodifikátorokat, és az ő vezetésükkel az Igazságügyi Minisztériumban alakult kodifikációs bizottságot, amelynek a munkájában az általános indokolásban is említettek szerint részt vettek az érintett központi közigazgatási szervek képviselőin kívül a bíróságok, a szabadalmi ügyvivők, az érintett társadalmi szervezetek és a tudomány képviselői.”⁹⁸

Rott Nándor is elégedettségének adott hangot:

„Ha egy ennyire jól előkészített, ennyire tárgyszerű, szakszerű törvényjavaslat kerül elénk, akkor örömmel üdvözljük, mert ezáltal az ország, a jogrendszerünk egészséges irányba fejlődik tovább.”⁹⁹

⁹⁵ Az Szt. 2. §-ának (1) bekezdése szerint új a találmány, ha nem tartozik a technika állásához. E § (2) bekezdése szerint pedig a technika állásához tartozik mindaz, ami az elsőbbség időpontja előtt írásbeli közlés, szóbeli ismertetés, gyakorlatbavétel útján vagy bármilyen más módon bárki számára hozzáférhetővé vált. Az Szt. több más rendelkezése szintén használja a „technika állása” kifejezést.

⁹⁶ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXVI.

⁹⁷ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXVIII.

⁹⁸ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXI.

⁹⁹ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXII.

Rott Nándor külön méltatta a törvényjavaslat indokolását:

*„A másik ilyen, általános érvényű megjegyzés, hogy e törvényjavaslat indokolása olyan, mint amilyent egy törvényjavaslat megkíván. Egyébként ezen a szinten, tehát a törvényhozás szintjén az indoklás teljesen egyenrangú része magának a normaszövegnek, és ... az lenne a feladata – ami jelen esetben sikeresen végre is hajtatik –, hogy tételesen támassza alá a normaszöveget. Sajnos, az eddigi több mint négy év során nagyon kevés olyan törvényjavaslattal találkoztam, amely ennyire precízen, szószaporítás nélkül, lényegre törően indokolja meg a törvényjavaslat rendelkezéseit. Ezért feltétlenül elismerés illeti a jogszabály megalkotóit.”*¹⁰⁰

Nagyiványi Zoltán és Győriványi Sándor pedig a törvényjavaslat elfogadása alkalmával szoltak elismeréssel a javaslat színvonaláról és az előkészítés alaposságáról.¹⁰¹

4.9. Mindezek tükrében kevésbé találhatjuk meglepőnek, hogy az Országgyűlés végül elsőprő többséggel, ellenszavazat nélkül fogadta el a törvényjavaslatot (a 262 igen szavazattal szemben nem állt ellenszavazat, és csupán hatan tartózkodtak).¹⁰²

A törvényjavaslat elfogadásának emelkedett, pozitív és bizakodó légkörében is volt, aki józan belátással szolt az új törvénytől várható hatásokról, óvott a jog szerepének túlbecsülésétől. Isépy Tamás így értékelte a frissiben elfogadott törvényt:

*„Tudom, nincs megtermékenyítő hatása. Ettől nem lesz több feltaláló. Ettől nem lesz több találmány. De legalább megteremtettük a fájdalom nélküli szülésnek a lehetőségét, hogy törvényes, jogilag szabályozott kereteket kap a szabadalmi oltalommal védhető találmány.”*¹⁰³

És az utókor csupán keserűen bólogathat.

¹⁰⁰ OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXI.

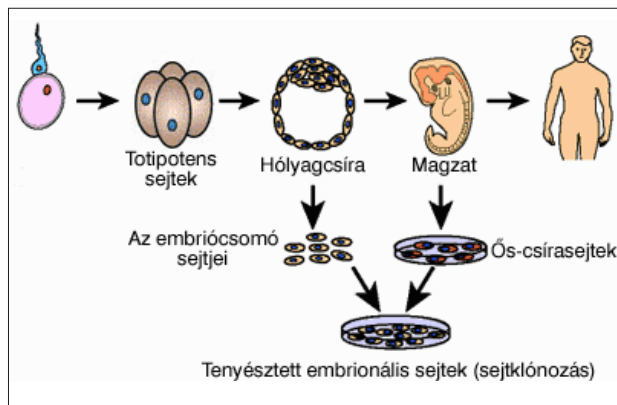
¹⁰¹ OGY-jkv., i. m. (54), p. XC.

¹⁰² OGY-jkv., i. m. (54), p. LXXXIX.

¹⁰³ OGY-jkv., i. m. (54), p. XC.

ÖSSEJTEK SZABADALMAZHATÓSÁGA: MÁSODIK MENET

Az őssejtek szabadalmazhatóságával kapcsolatos anomáliák az Edinburgh Egyetem 1999. december 8-án megadott, 695 351 számú európai szabadalmának meghirdetésével kerültek reflektorfénybe. A nukleinsavak és más biotechnológiai tárgyú találmányok szabadalmazhatósága korábban is nagy vihart kavart, azonban az őssejtek, különösen a humán pluripotens embrionális őssejtek szabadalmazhatósága úgy tűnt, hogy már szétfeszíti a szabadalmi törvények kereteit. Ahhoz, hogy a probléma lényegét meg lehessen érteni, tudnunk kell, hogy emberi pluripotens sejteket jelenleg két forrásból lehet kinyerni. Mindkét módszert állati modelleken fejlesztették ki. Az egyik ilyen eljárással az embriócsomó pluripotens őssejtjeinek közvetlen kinyerése a hólyagcsírából¹ történik. A hólyagcsíra állapotú embriók a mesterséges megtermékenyítési kísérletek feleslegben maradt termékei. Az embriókat tehát mesterséges megtermékenyítés céljából állítják elő, nem a kutatásokhoz, így a donoroknak beleegyezésüket kell adni a felhasználásukhoz. Nagy-Britanniában már törvényileg engedélyezték az ún. terápiás klónozást, amelynek lényege, hogy a mesterséges megtermékenyítési kísérletek feleslegben maradt termékeinek pluripotens őssejtjeit tovább lehet szaporítani (sejtklónozás), s fel lehet használni kísérletekhez. A másik eljárásban a pluripotens őssejteket elvetélt magzatokból² nyerik ki. A donornak ekkor is szükséges a beleegyezése a felhasználásukhoz. A sejteket az ősvivőszervek területéről veszik ki (a magzat azon szöveteiből, amelyekből a petefésztek, illetve a herék fejlődtek volna ki).

Valójában minden olyan módszer szolgáltathat pluripotens őssejtforrásokat, amely hólyagcsírárt, illetve embriócsomót eredményez. Éppen ezért a nukleáris transzfert (maganyagátvitelt) alkalmazó „klasszikus” klónozási technológia is szóba jöhet megoldásként. Ez esetben egy petesejtet megfosztanak sejtmagjától (ezáltal genetikai

¹ James A. Thomson–J. Skovitz–Eldor–et al.: Embryonic Stem Cell Lines Derived from Human Blastocysts. Science, 282, 1145–47. o.

² Michael J. Shablott–J. Axelman–et al.: Derivation of Pluripotent Stem Cells from Cultured Human Primordial Germ Cells. Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA, 95, 13726–13731. o.

anyagától), majd az üres peteburkot egyesítik egy komplett testi sejttel. Az így létrejövő sejt képes új egyedde fejlődni (lásd Dolly), vagyis totipotens. (Ma még nem ismert, milyen módon állítódik vissza a testi sejt genetikai órája, azaz miért veszti el specializáltságát a genetikai anyag.) E klónozással létrehozott totipotens sejt osztódása tehát kialakítja a hólyagsíra állapotot is, amelyből pluripotens őssejtek nyerhetők.

Az őssejtek előállításának – egyelőre csak elméletileg – további megoldása lehet, hogy felnőtt szervezet elkötelezett, differenciált sejtjeiből közvetlenül nyerünk őssejteket. Egy adott szövet sejtjeinek többsége már ún. differenciált, vagyis egy adott tevékenység elvégzésére szakosodott sejt. Ezért – bár a szervezet felépítéséhez és működéséhez szükséges összes genetikai információval rendelkezik – annak csak töredékét használja fel funkciójának betöltéséhez. Ez bonyolult és számos tekintetben még ma sem tisztázott szabályozó mechanizmusokon keresztül valósul meg. Amennyiben azonban sikerül úgy módosítani a sejtet, hogy az megszabaduljon e kötöttségek alól (vagyis visszaállítja a genetikai óráját), akkor gyakorlatilag egy fejlődési szempontból még elkötelezetlen, ún. őssejt alakul ki, amely még számos különféle sejttypussá fejlődhet. Ez a technológia azonban jelenleg nem áll rendelkezésünkre, bár intenzív kutatások folynak e tárgykörben. Jelen helyzetben a pluripotens embrionális őssejtek egyetlen forrása az elpusztult magzat vagy embrió.

Különleges regenerációs képességük és „halhatatlan” sajátságuk alapján mind az embrionális, mind a felnőtt őssejtek felhasználhatók hiányzó, károsodott vagy hibásan működő szövetek pótlására, helyettesítésére. A különböző eredetű őssejtek terápiás felhasználási lehetőségeivel ma már külön tudományág, a regenerációs medicina foglalkozik. Ennek kutatási és alkalmazási területe kiterjed az embrionális őssejtekből származó működő szövetek előállítására és megfelelő előkészítésére éppúgy, mint a szöveti őssejtek izolálására és megfelelő számban történő felszaporítására.³

Ilyen eljárást ismertet a cikk elején említett szabadalmi bejelentés is. Pontosabban az Edinburgh Egyetem 695 351 lajstromszámú szabadalmának címe: „Állati transzgenikus őssejtek elkülönítése, szelektálása és szaporítása”. A szabadalom olyan eljárást ismertet, amely géntechnológiai úton tiszta őssejttenyészetek kinyerését, illetve őssejteknek sejttenyészetben differenciáltabb sejtektől való elkülönítését teszi lehetővé. Genetikai módosítással az állati őssejtek túlélési előnyre tesznek szert a nem kívánt, differenciálódott sejtekkel szemben, amelyek általában gyorsabban nőnek és kiszorítják az őssejteket.

A megadott szabadalom ellen számos szervezet és kormány tiltakozott, és 2000 márciusától folyamatosan érkeztek a felszólalási eljárás megindítására vonatkozó kérelmek. A kérelmezők között számos zöldszervezet, kormány, egyház és párt volt megtalálható. A 14 kérelmező közül egy felszólalását nem fogadták el, mivel a megadott határidő leteltével sem fizette meg az eljárás díját.

³ *Rajnavölgyi Éva: Az őssejtek és az immunrendszer. Magyar Tudomány, 2004. 3. sz. 306. o.*

A kérelmezők a szabadalom megvonását kérték, amelyet újdonság, feltalálói tevékenység, alátámasztottság hiányára, valamint közrend, közerkölcsbe való ütközésre alapoztak.⁴

Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) Felszólalási Osztálya kijelentette, hogy döntéseiben az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) mellett az alkalmazható nemzetközi és európai törvény – ideértve az Európai Unió 98/44/EK jelű biotechnológiai irányelvét is – köti, és hogy döntését ezekre a tényezőkre, nem pedig nemzeti törvényekre alapozta. Így nem vették figyelembe a Németországban 1991 óta hatályban lévő, Európa legszigorúbb embrióvédelmi törvényét (Embryonenschutzgesetz) sem.

A Felszólalási Osztály négy tagja – három szabadalmi elővizsgáló és egy jogi szakértő – közölte, hogy megállapításuk szerint „az engedélyezett szabadalom az ESZE 83. és 53. a) cikkeibe, valamint a Végrehajtási Szabályzat (VSZ) 23. d. (c) szabályába ütközött”.

Az ESZE 83. cikke szerint a találmányt olyan módon kell leírni, hogy az elég világos és egyértelmű legyen ahhoz, hogy az adott terület szakembere meg tudja valósítani. Az 53. a) cikk kizárja olyan találmányok szabadalmazását, amelyek közrendbe vagy közerkölcsbe ütköznek. A VSZ 23. d(c) szabály leszögezi, hogy humán embriók alkalmazása ipari és kereskedelmi célokra nem szabadalmazható.

Az ESZH közölte, hogy a szabadalmas Edinburgh Egyetem a szóbeli tárgyaláson módosítást hajtott végre, és önként korlátozta a szabadalom oltalmi körét jóval a felszólalási időszak vége előtt olyan módon, hogy kizárta az emberi embriósejtek kezelését. Az ESZH szóvivője szerint a szabadalmas soha nem szándékozott oltalmat szerezni genetikailag megváltoztatott emberek létrehozására, és azt is elismerte, hogy a szabadalom engedélyezése időpontjában elnézésből elmulasztották az oltalmi kör olyan korlátozását, hogy az „állati” jelző értelmezéséből kizárják a humán vonatkozást.

Az ESZH bejelentette, hogy a „közeli hónapokban” írásbeli állásfoglalást ad ki a Felszólalási Osztály határozatával kapcsolatban, és a felek a szóbeli tárgyalás eredményét még meg támadhatják másodfokú eljárás keretében az ESZH valamelyik műszaki fellebbezési tanácsánál. Ezzel a szabadalmas élt is, így kíváncsian várjuk a folytatást. Addig is a döntés közrendre, közerkölcsre, illetve a konkrét kizárási szabályra vonatkozó részét szeretnénk elemezni.

A döntés során az ESZH a következő szabályokat vette figyelembe.

- Az ESZE 53. a) cikk, amely kizárja a szabadalmazható tárgyak köréből azon megoldásokat, amelyeknek közzététele vagy hasznosítása a közrendbe vagy a közerkölcsbe ütközne; a hasznosítás nem tekinthető a közrendbe ütközőnek pusztán azért, mert valamely jogszabállyal ellentétben áll;
- a VSZ 23b. szabály, amely a biotechnológiai találmányokra vonatkozó specifikus definíciókat tartalmaz, illetve az (1) bekezdés mondja ki, hogy biotechnológiai tárgyú szabadalmak esetében a biotechnológiai találmányok jogi oltalmáról szóló 98/44/EK irányelvben megadottakat kell figyelembe venni;

⁴ Az Európai Hivatal Felszólalási Osztályának döntése az EP 695 351 számú európai szabadalom ellen benyújtott felszólalási eljárásban – <http://ofi.epoline.org/view/GetDossier> (2003. 07. 21.)

- a VSZ 23d. c) szabály alapján a humán embriók ipari és kereskedelmi célból történő alkalmazása nem részesülhet szabadalmi oltalomban;
- a VSZ 23e. (1) szabály alapján kialakulásának és fejlődésének semelyik szakaszában sem lehet szabadalmazható találmány tárgya az emberi test, sem pedig az emberi test bármely részének pusztá felfedezése, ideértve a gén szekvenciájának vagy részszekvenciájának felfedezését.

Ami a kérdéses tárgykörben a nemzeti jogalkotásokat és joggyakorlatokat illeti, nem létezik egységes szabályozás. Így néhány európai országban nem jelent semmilyen problémát a humán embrionális őssejteken végzett kutatás, néhány országban az ilyen típusú kutatások csak bizonyos korlátozásokkal végezhetők, más országokban pedig még a kérdéses terület szabályozása előtt vannak. A Felszólalási Osztály véleménye szerint azonban tisztán kell látni azt a tényt, hogy az embrionális őssejtek a blasztocita állapotban lévő embrióból nyerhetők, így a Felszólalási Osztály véleménye szerint a humán embrionális őssejtek kinyerésének egyetlen (jelenleg ismert) lehetséges módja a humán embrió elpusztításán keresztül valósul meg.

Leszögezték ugyanakkor, hogy sem a nemzeti jogalkotás, sem az európai kultúra hagyományosan elfogadott alapértékeinek figyelembevétele nem vezet egységes megoldásra a humán embrionális őssejtekkel kapcsolatban. Következésképpen különféle megoldások létezhetnek e speciális esetben a moralitás szabadalmazhatósági követelményeinek figyelembevételével. Ezzel a Felszólalási Osztály – jóllehet az előző bekezdés alapján elutasítandónak tekintette az ilyen típusú találmányokat – mégis hagyott egy kiskaput a tagországok számára az eltérő jogértelmezés tekintetében.

A VSZ előzőekben említett 23d. c) szabálya tiltja humán embriók ipari és kereskedelmi célokból történő alkalmazását. Az alapkérdés az, hogy e szabálynak 1999 szeptemberében az ESZE-be történő beépítésekor a jogalkotó célja magának a humán embriónak vagy az embrió elpusztításán keresztül nyerhető sejteknek is a szabadalmazhatóságból történő kizárása volt-e. Azt mondhatjuk tehát, hogy a Felszólalási Osztálynak arra kellett választ adnia, hogy a VSZ 23d. c) szabálynak szűk vagy tág értelmezést tulajdonítson. Ahhoz, hogy erre választ kapjon, a Felszólalási Osztálynak meg kellett vizsgálnia a biotechnológiai találmányok jogi oltalmáról szóló irányelvet (98/44/EK). Az irányelv preambuluma további magyarázatokkal szolgál a kérdés jobb megértése érdekében. A preambulum három pontja lehet érdekes a kérdés eldöntéséhez. A 16. pont kimondja: „mivel a szabadalmi jogot úgy kell alkalmazni, hogy az biztosítsa az egyén méltóságát és integritását védő alapelvek tiszteletben tartását; mivel fontos érvényre juttatni azt az elvet, hogy kialakulásának vagy fejlődésének semelyik szakaszában sem lehet szabadalmazható az emberi test, ideértve a csírasejteket is, sem pedig az emberi test bármely részének vagy az általa előállított bármely anyagnak a pusztá felfedezése, ideértve valamely gén szekvenciájának vagy részszekvenciájának felfedezését is”. A preambulum 38. pontja kimondja, hogy „mivel ezen irányelv rendelkező részének tartalmaznia kell a szabadalmazhatóság köréből kizárt találmányok példálózó felsorolását is annak érdekében, hogy a tagállamok bíróságainak és szabadalmi hivatalainak rendelke-

zésére álljon egy útmutató a közrendre és a közerkölcsre tett utalás értelmezéséhez; mivel ez a felsorolás nyilvánvalóan nem készülhet a teljesség igényével; mivel azok az eljárások, amelyek alkalmazása sérti az emberi méltóságot, mint például a csírasejtekből kimérákat létrehozó eljárások, vagy az emberi és állati sejtekből totipotens sejteket létrehozó eljárások, nyilvánvalóan szintén nem szabadalmazhatók”. A preambulum 42. pontja kimondja: „mivel ugyanakkor az emberi embrió ipari vagy kereskedelmi célra történő alkalmazását szintén ki kell zárni a szabadalmazhatóság köréből; továbbá mivel ez a kizárás semmi esetre sem érinti azokat a gyógyászati vagy diagnosztikai célú találmányokat, amelyeket az emberi embrión alkalmaznak, és annak javát szolgálják”. A Felszólalási Osztály az említett megfontolásokat vette figyelembe a kérdés eldöntésekor. Ennek alapján arra a döntésre jutott, hogy a VSZ 23d. c) szabálynak tág értelmezést kell tulajdonítani.

Amennyiben a VSZ 23d. c) szabálynak szűk értelmezést tulajdonítottak volna, az csakis a humán embrió ipari és kereskedelmi célból történő alkalmazását zárná ki a szabadalmazás köréből, és a jogalkotó feleslegesen vezette volna be a VSZ 23e. (1) szabályt az ESZE-be, illetve az 5(1) és 6(2)(c) cikkeket az irányelvbe. A VSZ 23e. (1) szabály kizárja a szabadalmazásból az emberi testet kialakulásának vagy fejlődésének bármely szakaszában, amit a preambulum 16. pontja is alátámaszt. A humán embrió kizárása tehát a VSZ 23e. (1) szabályból eleve is következik, tehát azt külön nem kellene a kizárások között felsorolni, hacsak nem tulajdonítanak tágabb értelmezést a VSZ 23d. c) szabálynak. Ami azt jelenti, hogy a szűkebb értelmezés redundanciát okoz a két szabály esetében.

Az a tény, hogy a VSZ 23d. c) szabály „ipari vagy kereskedelmi célokból történő alkalmazásra” vonatkozik, az adott összefüggésben nem releváns. Amennyiben valaki szabadalmi bejelentést nyújt be, az minden esetben ipari vagy kereskedelmi alkalmazást feltételez, mivel a megadott szabadalom egyik fontos feladata, hogy másokat eltiltsa a találmány kereskedelmi vagy ipari kiaknázásától. Más szóval a VSZ 23d. c) szabályban az „alkalmazás” kifejezésnek nem szabad semmilyen etikai természetet tulajdonítani. Ha egy termék szabadalmazása etikailag nem elfogadható, akkor nehezen lehet elképzelni, hogy alkalmazásának szabadalmazása más elbírálás alá essen. Következésképpen a Felszólalási Osztály az említett szabályok és a preambulum említett pontjait figyelembe véve úgy döntött, hogy a VSZ 23d. c) szabálynak tág értelmezést tulajdonít, és nemcsak a humán embrió ipari vagy kereskedelmi célból történő alkalmazását, de a humán embrióból annak elpusztításával nyerhető humán embrionális őssejteket is kizárja a szabadalmazásból.

A továbbiakban, bár ez nem volt feladata a Felszólalási Osztálynak, a tudomány és új technológiák etikai kérdéseivel foglalkozó Európai Bizottsági Csoport azon ajánlását minősítette, amely a humán embrionális őssejtek szabadalmazhatóságával kapcsolatban jelent meg 2002. május 7-én.⁵ Az ajánlás kimondja, hogy bizonyos körülmények között a humán

⁵ Opinion of the European Group on Ethics in Science and New Technologies to the European Commission, 2002. május 7. – http://europa.eu.int/comm/european_group_ethics/docs/avis16_en.pdf

embrionális őssejtek szabadalmazható találmány tárgyát képezhetik, nevezetesen, ha az embrionális őssejtvonalakat bármilyen módon módosítják, és azok így specifikus ipari alkalmazást tesznek lehetővé. Az ajánlásban leszögezik továbbá, hogy a humán embrionális eredetű módosítatlan őssejtvonalak vagy a specifikusan differenciálódott őssejtvonalak specifikus terápiás és egyéb alkalmazásai etikailag elfogadhatók. Így a humán embrionális őssejtekkel kapcsolatos technológiák szabadalmazása nem tekinthető általánosságban etikátlannak, illetve az ajánlás a 23d. (c) szabály szűk értelmezését támasztja alá, azaz az kizárólag a humán embrió közvetlen alkalmazását zárja ki a szabadalmazásból. A Felszólalási Osztály megállapítása szerint az Etikai Csoport ajánlása nem hagyható figyelmen kívül, mégis a Felszólalási Osztály csak akkor veheti figyelembe az ajánlást,

- a) ha az összhangban van a szabadalmi törvény, illetve más, a Felszólalási Osztály működése során figyelembe veendő törvényi alapelveivel;
- b) ha az ajánlás önmagában véve is konzisztens;
- c) ha az ajánlásban lefektetett következtetések logikusan követhetők anélkül, hogy közvetlen magyarázatra adnának okot.

A Felszólalási Osztály véleménye szerint ezek egyike sem érvényesül, mivel az ajánlás olyan új szabadalmazási követelményeket teremt, amelyek eddig nem léteztek az Európai Szabadalmi Egyezményben, következésképpen nem vehetők figyelembe. Sőt, értelmezésük szerint alapvető szabadalmi törvényi koncepciókat magyaráznak félre, illetve használnak hibásan. Az ajánlás 2.3 pontjának első bekezdése alapján az izolált őssejtek oly közel állnak az emberi testhez, magzathoz vagy embrióhoz, hogy azok szabadalmazása az emberi test kereskedelmi forgalomba hozatalának lenne tekinthető. A szabadalmazhatóság ilyen jellegű kifogásait csakis az ESZE 53. a) cikkének kizárásai között lehetséges említeni. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a humán gének éppen olyan közel állnak az emberi testhez, mint az embrionális őssejtek, tehát ilyen alapon azok engedélyezése is megkérdőjelezhető lenne. A Felszólalási Osztály véleménye szerint az ajánlásban a felfedezés és találmány fogalmát téves kapcsolatrendszerben említik a feltalálói tevékenységgel kapcsolatban, jöllehet az irányelv egyértelműen lefekteti az e fogalmak közötti különbségeket.

Tény, hogy az ajánlás számos ponton ellentmond az ESZE alapján lefektetett szabadalmazhatósági követelményeknek, ugyanakkor mégis, ha a kérdés etikai vonatkozásait tekintjük, a grémium nem tartja etikailag problémásnak a humán embrionális őssejtekkel kapcsolatos kutatásokat, amennyiben azoknak célja új terápiás eljárások létrehozása. Ebből jól látható, hogy bár a Felszólalási Osztály kritikája jogos, mégsem a valós probléma megoldásához használta az etikai állásfoglalást, hanem inkább annak magyarázataként, hogy miért is nem használta fel az ajánlást a konkrét felszólalási ügygel kapcsolatos döntéshez.

A bejelentők természetesen fellebbeztek a döntés ellen, így a végleges válasszal még várni kell, jöllehet a döntésből látszik, hogy az ESZH nem szívesen konfrontálódik az ilyen kényes biotechnológiai kérdések területén. Azonban a jelek arra utalnak, hogy a világ más részei elhaladnak Európa mellett e terület kutatásait tekintve. Az Egyesült Államok sza-

badalmi hivatalában nem tesznek különbséget az egyes összejtípusok között, és mind a totipotens, mind a pluripotens humán embrionális összejtekkel kapcsolatos megoldások kaphatnak szabadalmi oltalmat. A Thomas Jefferson által lefektetett alapelvnek megfelelően szabadalmazható megoldásnak minősül minden „...a nap alatt, amit ember alkotott”. Ezt az alapelvet már korábban is alkalmazták, amikor az élő sejtekkel kapcsolatos szabadalmazhatósági kérdések eldöntése volt a Legfelsőbb Bíróság feladata.⁶ Az Egyesült Államokban abból indulnak ki, hogy ami a kutatásban engedélyezett, azt a szabadalmi rendszernek támogatnia kell, és szabadalmi oltalmat kell arra biztosítani. Véleményük szerint az etikai és morális kérdések szabályozásának nem a szabadalmi törvény keretein belül kell megvalósulnia, hanem inkább az egyes szakterületekre vonatkozó kutatások szabályozásán keresztül.

Európában ezzel ellentétesek a folyamatok, mivel a hatalmas bürokrácia egyáltalán nem tud lépést tartani a kutatások szabályozásával, így inkább az egyes meglévő szabályozókat, például a szabadalmi rendszert toldozgatják-foldozgatják. A kutatási eredmények leginkább a szabadalmi rendszereken keresztül találkoznak legelőször jogi szabályozó rendszerrel, így adódik a lehetőség, hogy a szabadalmi rendszert alakíttassák és egészítsék ki etikai, morális problémákat megoldani kívánó szabályokkal. De sajnos ezek a szabályozások nem sikerülnek minden esetben jól, és a céljukat sem minden esetben érik el. Ez jól látható az embrionális összejtek szabadalmazhatóságának kérdésében is. Az Unió irányelvben kívánt egyes biotechnológiára vonatkozó szabályokat beépíteni az ESZE-be, de ennek értelmezése teljesen eltérő az egyes országokban (például nem igényelhető abszolút termékoltalom humán szekvenciákra Németországban, humán embrionális összejtek szabadalmazhatósága stb.). A Felszólalási Osztály döntéséből is látható, hogy bár értelmezi az adott szabályt, de az ettől eltérő joggyakorlat követésének problémáját is feloldja azzal, hogy ha máshol másképp gondolják, akkor nyugodtan csinálhatják másképp is. Így állhat elő az, hogy az ESZE tagországaiban ugyanarra a szabályra teljesen eltérő értelmezések születhettek. Jelenleg a humán embrionális összejtek szabadalmazhatóságának kérdésében is hátrányba került Európa az Egyesült Államokhoz képest.

A humán embrionális összejtekkel kapcsolatos szabadalmakat engedélyezik az Amerikai Egyesült Államokban, az Egyesült Királyságban, Svédországban, Belgiumban, Dél-Koreában, Kínában stb., míg Lengyelország, Írország és Olaszország egyértelműen kizárja az oltalomszerzés lehetőségét e tárgyban.

Európa tehát két (más biotechnológiai kérdést is vizsgálva inkább több) részre szakadt. Ezt látva az Európai Tanács egyetértett abban, hogy különböző szabadalmi szabályozásokat vezessenek be a tagországok a biotechnológiai találmányokat illetően. Ez semmiképpen sem könnyít a biotechnológiai cégek helyzetén, mivel így a biotechnológiai találmányok

⁶ U.S. Supreme Court DIAMOND v. CHAKRABARTY, 447 U.S. 303 (1980) – http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/prINTER_friendly.pl?page=us/447/303.html

szabadalmazása során különböző jogszabályoknak kell megfelelniük, illetve eltérő joggyakorlatok alakulhatnak ki Európán belül.⁷

Magyarország esetében még nincs napirenden a kérdés megválaszolása, mivel e témakörben jelenleg még érdemi döntés nem született. A döntés meghozatalában sokat segítené, ha egyértelműen lehetne tudni mi is igazán az ország érdeke e területen. Jó lenne tudni a kormány milyen kutatási politikát képvisel a humán embrionális őssejtekkel kapcsolatban. Az egyértelmű, hogy a humán embrionális őssejtekkel kapcsolatos kutatások megfelelő szabályok betartása mellett engedélyezettek Magyarországon, azonban ezekhez a kísérletekhez csakis a visszamaradt megtermékenyített petesejtek használhatók fel, klónozással nem állíthatók elő embriók.

Következésképpen, bár a kép tisztulni látszik a humán embrionális őssejtek szabadalmazhatóságát illetően, mégis legalább két évet várnunk kell, hogy az ESZH egységes joggyakorlatot alakíthasson ki a kérdésben. Ezt előreláthatóan nagymértékben fogja segíteni az ESZH Fellebbviteli Tanácsának jövőbeni döntése is.

⁷ Embryonic Human Cells Cause Another Problem. *Biotechnology Law Report*, 24. k. 5. sz., 584. o.

NSZO – NEM CSAK GENERÁCIÓVÁLTÁS: REFORM

2006. január 1-jét követően hatályba lépett a szabadalmi és használatiminta-oltalmi dokumentumok osztályozására alkalmazott Nemzetközi Szabadalmi Osztályozási rendszer (NSZO) 8. generációja. Ez a generációváltás azonban nem pusztán az előző időszakban megszokott, új kiadást jelentette, hanem az osztályozási rendszer lényegét érintő reform valósult meg. Ez a nagyszabású reform egyidejűleg kívánja kielégíteni a gyorsuló technikai és technológiai fejlődéssel lépést tartani igyekvő, ugyanakkor a különböző méretű és hagyományokkal rendelkező hivatalok és nemzetközi szervezetek igényeit, valamint meg kíván felelni a kutathatóság magasabb követelményeinek is. Ennek a sokféle követelményt egyidejűleg megoldó osztályozási rendszernek számos, hivatkozással kiegészített rövid összefoglalására vállalkoztak a szerzők.

HÁTTÉR

A Nemzetközi Szabadalmi Osztályozásról szóló 1971. évi Strasbourgi Egyezmény (<http://www.wipo.int/treaties/en/classification/strasbourg/>), a szabadalmi dokumentumok nemzetközileg egységes osztályozási módja, 1975. október 7-én lépett hatályba, és immár több mint 30 éve a szabadalmi dokumentumok hatékony kutatási és visszakeresési eszköze.

A változásokat, a különböző technikai területek fejlődését a Nemzetközi Szabadalmi Osztályozási rendszer – ötvenként végzett revíziók eredményeképpen – új kiadásokkal követte (2000. január 1-jétől 2005. december 31-ig a 7. kiadás volt érvényben). Az utóbbi évekre jellemző, fokozódó ütemű technikai fejlődés, a rohamosan gyarapodó adathalmazok, valamint az információtechnológiában rejlő új lehetőségek révén előtérbe került néhány, az osztályozási rendszert érintő problémakör.

- Nincs visszamenőleges osztályozás

Az egyes NSZO-generációk váltásánál bekövetkező változások követéséhez segítséget nyújtanak az NSZO-ban megjelenő utalások, illetve a különböző konkordanciátáblák. Adott esetben azonban egy-egy régebbi dokumentum elérése vagy meghatározott témában a régebbi dokumentumok feltárása nehézkes lehet, mivel a több generáción átívelő konkordanciák nehezítik az osztályozás szerinti keresést.

- A frissítési idő túl hosszú (azaz hosszú az új fogalmak beépülési ideje)

Néhány technikai területen nagyon gyorsak a változások (például: informatika, nanotechnológia, biotechnológia).

- Részletezési problémák

A kis hivataloknak tágnak bizonyul a jelenlegi rendszer, ami túl sok fölösleges adminisztrációs munkát okoz, ugyanakkor a nagy hivataloknak – a bejelentések nagy

mennyisége miatt – nem elég részletes. A megfelelő használhatóság érdekében számukra további alcsoportok hozzáadása szükséges. Ez az oka annak, hogy a nagy hivatalok saját osztályozási rendszereiket használják:

- az Európai Szabadalmi Hivatal (EPO) az „ECLA”-t (<http://v3.espacenet.com/eclairch?CY=ep&LG=en>);
- a Japán Szabadalmi Hivatal (JPO) az „FI/f-term”-et (http://www.ipdl.ncipi.go.jp/homepg_e.ipdl);
- az Amerikai Szabadalmi Hivatal (USPTO) az „USPC”-t (<http://www.uspto.gov/web/patents/classification/>).
- A bejelentések osztályozása nem egységes
A különböző hivatalok más-más osztályozási filozófiája miatt a szabadalomcsaládokban néha egészen eltérő osztályokba lettek sorolva a szabadalmi leírások.

Az NSZO8 bevezetésével, hogy ezeket a problémákat megoldják, a generációváltásoknál megszokottakhoz képest nagyobb horderejű változtatásra vállalkoztak a „rendszer gazdái”. A bevezetést eredeti elképzelés szerint 2005. január 1-jére tervezték, de ezt elhalasztották, és az új NSZO-generáció 2006. január 1-jétől lépett érvénybe.

A VÁLTOZÁSOK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

A jelzett problémák megoldására az alábbiakban felsorolt legfontosabb változásokat emeljük ki.

1. KÉTSZINTŰ NSZO: „CORE LEVEL”, „ADVANCED LEVEL”

Az NSZO-ból kialakítottak egy viszonylag stabilabb részhalmazt, amelyet „core level”-nek neveznek. Ez az egyszerűsített osztályozási rendszer önálló eszközként használható. A „core level” összhangban áll a teljes NSZO-val, amely 2006. január 1-je óta „advanced level”-ként lett megkülönböztetve.

Az „advanced level” lényegében magában foglalja a „core level” összes csoportját, és ezen felül további alcsoportokat, mélyebb hierarchiaszinteket tartalmaz.

Az „advanced level” szintjébe a terv szerint az NSZO7 minden szócikke átkerült, így körülbelül 70 000 szócikkal indult 2006. január 1-jén, és várhatóan a továbbiakban fokozatosan gyarapodni fog.

A revízió dinamikusan, háromhavonkénti ciklusokban történik. Egy-egy frissítéskor ez főleg a gyorsabban változó technikai területeket és valószínűsíthetően csak egy-két szűk osztályozási területet érint majd. A revízió a harmonizációs projektek eredményeiből jön létre, amelyeket a trilaterális hivatalok (EPO, JPO, USPTO) által képviselt albizottság koordinál.

A nagyobb gyűjteményekkel rendelkező hivataloknak javasolt az „advanced level” használata.

Az „advanced level” szerint kereshetők a PCT-minimum (<http://www.wipo.int/scit/en/standards/>) szabadalmi dokumentumai, valamint azoknak az országoknak a dokumentumai, amelyek nem tartoznak ugyan a PCT-minimum körébe, de hatóságaik vállalták az „advanced level” szint szerinti osztályozást (pl. Magyarország is).

A „core level” jóval szűkebb körű, mintegy 20 000 szócikket tartalmazó, viszonylag stabilabb rendszerként indult 2006. január 1-jétől. A jelzetek csak akkor változnak, ha arra feltétlenül szükség van, és a változások csak az új technológiákat fogják érinteni. Ennek a szintnek a frissítésére háromévente kerül sor, és ezt a WIPO koordinálja.

A „core level” használata a kis- és közepes méretű hivatalok részére ajánlott.

A nagyobb gyűjteményekkel rendelkező hivatalok az „advanced level”-ből automatikusan generálják a megfelelő „core level” szinthez kapcsolódó jelzeteket. A „core level” szerint az összes dokumentum kereshető.

2. VISSZAMENŐLEGES ÁTOSZTÁLYOZÁS ÉS FOLYAMATOS ÚJRAOSZTÁLYOZÁS

A revízió után minden dokumentum (a visszamenőleges állományt – backlog – is beleértve) átosztályozásra kerül. Ez azt jelenti, hogy adott témában könnyebb a teljes adatbázisban visszakeresést végezni, mert nincs többé szükség arra, hogy a korábbi NSZO-generációk esetleg eltérő osztályjelzeteivel is külön kereséseket végezzünk. (Részletek az átosztályozási munka menetéről az EPIDOS News 2004. évi 3. számában, az „IPC reform: backfile data” című cikkben). http://www.european-patent-office.org/news/epidosnews/epd_3_04/epinews03_2004_en.pdf).

A visszamenőleges állomány konverziója során egy egyedülálló, „advanced level” szinten rendszerezett, mintegy 54 000 000 szabadalmi dokumentumot tartalmazó DOCDB gyűjtemény jött létre az EPO-nál. Ezek a dokumentumok azonnali újraosztályozásra kerülnek a részleges revíziók alkalmával (a munka koordinálását az EPO, a JPO és a USPTO által képviselt albizottság végzi).

2005. novemberéig a PCT-minimum dokumentáció 85%-a, a világszintű dokumentáció 60%-a lett konvertálva (a hiánya a nemzeti hivataloknál jelentkezik). Várhatóan 2006 közepére érhető el a teljesnek (95%) mondható visszamenőleges átosztályozás.

A mindenkor aktuális állomány (front file) tekintetében 2006. január 1-jét követően valahányszor frissítésre kerül az NSZO, a korábbi verziók idején publikált régebbi dokumentumok is mindig átosztályozásra kerülnek. Vagyis az összes dokumentumot keresni lehet a legfrissebb NSZO-jelzetekkel.

Egy adott osztályozási jelzet frissítését az összes természetes szabadalomcsalád-tagra továbbvizik, mind a visszamenőleges konverziónál, mind pedig az újraosztályozásoknál.

A publikált, kinyomtatott dokumentumok őrizni fogják azt az NSZO-osztályt, amelybe a publikáció időpontjában az adott megoldás besorolásra került, azonban az elektronikus rendszerekbe kerülő adatok követik az NSZO változásait. Így előfordulhat majd olyan eset, amikor egy adott NSZO-jelzetre keresve egy-egy régebbi dokumentum megjelenítésekor a leírás címdalán más NSZO-jelzetet fogunk látni, mint az az osztályjelzet, amelyre keresve a dokumentumot megtaláltuk.

3. SZERKEZETI, OSZTÁLYOZÁSELMÉLETI VÁLTOZÁSOK

Az NSZO elsődleges célja a kutatás megkönnyítése, ezért a szabadalmi dokumentumban leírt minden, a kutatás szempontjából érdekes műszaki téma osztályozandó.

A szabadalmak osztályozásakor régebben az igénypontokra koncentráltak, ami megfelelt annak a gyakorlatnak, hogy a legtöbb szabadalmi hivatal csak megadott szabadalmakat publikált.

(EPIDOS News, 2004. 2. sz.: IPC reform: Q&A – http://www.european-patent-office.org/news/epidosnews/epd_2_04/epinews0204_en.pdf). Napjainkban azonban szinte mindenhol már az érdemi vizsgálat előtt közzétételre kerülnek a szabadalmi bejelentések, ami azt jelenti, hogy a szabadalmi igénypont(ok) a közzététel időpontjában nem tükrözi(k) feltétlenül a találmány „valódi”, illetve teljes tartalmát.

Az NSZO-reform nyomán a szabadalmi hivataloknak javasolt nemcsak az igénypontban foglalt műszaki információ beosztályozása, hanem egyéb fontos és a találmányi gondolat-hoz kapcsolódó információké is, amelyek például a leíró részből, a példák-ból, ábrákból derülnek ki. Ezeket a fontos jellemzőket, a találmányi információt – invention information – kötelező osztályozni, az ezeket jelölő osztályozási jelzetek a találmányi jelzetek.

Azokat az információkat, amelyek nem képezik közvetlenül a találmánynak mint olyan-nak a részét, de azért hasznos információt jelenthetnek a kutatók számára kiegészítő információként – additional information –, lehet a revízió után is osztályozni.

A különbség eddig a találmányi információ és a kiegészítő információ között csak a kinyomtatott szabadalmi leírásokon volt látható (a találmányi jelzeteket a kiegészítő információ jelzeteitől 2005. december 31-ig egy kettős ferde vonás, „/” választja el). A reform után ezek az adatok az adatbázisokban is megjelennek, sokkal precízebb keresetőséget kínálva ezzel. (A „/” jelzést elhagyják, és a megfelelő, új WIPO-szabványok – Standard 8 – szerinti jelölést alkalmaznak.)

Az NSZO egységesebb értelmezése és használata érdekében a revízió nyomán új osztályozási definíciók jelennek meg, amelyek részletes magyarázatot adnak az adott technikai terület osztályozási helyére, illetve határaitra vonatkozóan. 2006. január 1-jén a rendszer ötven helyén indul ez a meghatározó tájékoztatás, ami a későbbiekben folyamatosan bővülni fog (például az A01H; F01M; G01T alosztályoknál).

Az NSZO legfontosabb új technikai területeit a következő táblázat szemlélteti.

Új technológia	NSZO-osztályok 2005. december 31-ig	Új NSZO-osztályok 2006. január 1-jétől
Üzleti módszerek	G06F17/60	G06Q
Kombinatorikus kémia	Sokféle szétszórt	C40B
Hagyományos orvoslás	A61K35/70; A61K35/72; és A61K35/78-től 35/84-ig	A61K36/00

Az NSZO8 a következő oldalról érhető el a két hivatalos nyelven, angolul és franciául:
<http://www.wipo.int/classifications/ipc/ipc8/>.

Ez év folyamán várhatóan elkészül a magyar fordítás is, amely szintén elektronikus úton lesz majd hozzáférhető.

Kinyomtatásra csak a „core level” rész került. Ezt, valamint az egyéb kapcsolódó kiadványokat a WIPO oldalán található részletek szerint lehet megrendelni: http://www.wipo.int/classifications/ipc/en/other/publication_ipc8.html.

A nyomtatott „core level”-kötetek angol nyelvű változatai megtekinthetők az MSZH Szabdalmai Tárában és Iparjogvédelmi Szakkönyvtárában.

Megjelenítés

A 2006. január 1-től kezdődően publikált szabadalmi dokumentumokon már az új osztályjelzetek jelennek meg a megfelelő WIPO-szabványok szerint (Standard 8; Standard 10/C; Standard 32, Standard 36 – <http://www.wipo.int/scit/en/standards/standards.htm>).

A kinyomtatott dokumentumokon az osztályjelzetek ajánlott formátuma a következő:

- a gépi átírás megkönnyítése érdekében az osztályjelzetek táblázatos formában jelennek meg;
- ha „core level” szerint történt a beosztályozás, az NSZO-jelzeteket normál betűstílussal, ha pedig az „advanced level” szerint, akkor dőlt betűvel nyomtatják ki, illetve jelenítik meg;
- a találmányi információ (invention information) jelzeteit félkövér betűvel, a kiegészítő információ (non-invention information) jelzeteit normál betűstílussal nyomtatják ki, illetve jelenítik meg;
- az „advanced level” szerinti osztályozásnál minden NSZO-jelzetnél kerek zárójelben (év, hónap) megjelenik a verziómutató, ami jelzi, hogy az adott NSZO mikor jött létre, illetve mikor történt vele kapcsolatban lényegi javítás.

Egy konkrét példán¹ ez a következőképpen néz ki a különböző beosztályozásoktól függően.

¹ [http://www.wipo.int/scit/en/standards/track-changes/03-10-c\(changes_2004_11\).pdf](http://www.wipo.int/scit/en/standards/track-changes/03-10-c(changes_2004_11).pdf) Handbook on industrial property information and documentation: Standards – ST.10/C page: 3.10.3.2; en / 03-10-c (2004. december)

- „Advanced level” szerinti osztályozás esetén:
Int. Cl.
B28B 5/00 (2006.01) – találmányi információ, „advanced level” szerint osztályozva;
B28B 1/29 (2007.04) – találmányi információ, „advanced level” szerint osztályozva;
H05B 3/18 (2008.07) – kiegészítő információ, „advanced level” szerint osztályozva.
- „Core level” szerinti osztályozás esetén:
Int. Cl. (2006)
B28B 5/00 – találmányi információ, „core level” szerint osztályozva;
B28B 1/00 – találmányi információ, „core level” szerint osztályozva;
H05B 3/10 – kiegészítő információ, „core level” szerint osztályozva.
- A találmányi információ „advanced level” szerint, a kiegészítő információ pedig „core level” szerint van osztályozva:
Int. Cl. (2006)
B28B 5/00 (2006.01) – találmányi információ, „advanced level” szerint osztályozva;
B28B 1/29 (2007.04) – találmányi információ, „advanced level” szerint osztályozva;
H05B 3/10 – kiegészítő információ, „core level” szerint osztályozva.

A magyar bejelentések „advanced level” szerint kerülnek osztályozásra, ezeknek a jelzeteknek a rendszer automatikusan generálja a „core level” őset.

HOGYAN KERESSÜNK AZ ÚJ NSZO-VAL?

Egy nemzetközi keresésnél, például ha fel szeretnénk tární a technika állását a vezető ipari államokban, akkor célszerű az „advanced level”-t használni. Ha viszont nemzeti keresést végzünk, például egy adott ország szabadalmi dokumentumai között szeretnénk kutatni, akkor a „core level” szintű keresés valószínűleg elegendő.

Ha az érdeklődő tudja, hogy az általa keresett ország dokumentumai „advanced level” szerint vannak osztályozva, azt is használhatja természetesen a visszakeresésre, azonban ha a talált dokumentumok száma nem túl magas, érdemes lehet egy „core level” szerinti kutatást is végezni, mert így a nagyobb találati halmazzal tágabb rátekintést kaphat az adott technikai területre.

Az „advanced level” szerint osztályozott dokumentumok a megfelelő „core level” szerint is kereshetők. A „core level” szerint végzett kutatással teljes találati halmazokhoz jutunk, ezzel szemben a megfelelő „advanced level” szerinti, precízebb kutatással – bár az eredmény „csak” a PCT-minimum és az „advanced level” szerint osztályozott dokumentumokat tartalmazza – a keresett megoldáshoz sokkal közelebb álló találatokhoz jutunk.

Egy „advanced level” szerinti kutatás után érdemes lehet egy második keresést végezni a „core level” szintjén, mert egyes országok dokumentumait csak így lehet visszakeresni.

A megfelelő keresés érdekében az „advanced level” szintből a „core level” szintbe történő átlépéskor mindig célszerű ellenőrizni az osztályozás eredetét (classification stem) a kapcsolódó osztályhelye(ke)n (<http://www.wipo.int/classifications/ipc/ipc8/>).

Ha az osztályozást arra használjuk, hogy egy tág technikai területen a kutatást szűkítsük, például ha kombináljuk az osztályozás és a kulcsszavak szerinti keresést, hasznos lehet a „core level” szerint keresni akár a nemzetközi dokumentumok között is, mert így minden ország dokumentumaira rálátást kapunk, illetve így kevésbé érzékeny a keresés az osztályozási filozófia változásaira.

A végső felhasználókat nem érinti túl nagy mértékben a változás. Az *esp@cenet* adatbázis keresőfelülete például nem változik (megmarad mind az NSZO, mind pedig az ECLA szerinti keresési lehetőség), habár az NSZO-mezőben lehetőség lesz a különböző új NSZO-szintek szerint is keresni. A kereséshez kapcsolódó részletek 2006. január 1-jétől megtalálhatók az *esp@cenet* bejelentkező képernyőjén: <http://www.espacenet.com/>.

Az NSZO-reformmal kapcsolatban további részleteket az EPO honlapján, a <http://ipc-reform.european-patent-office.org/index.en.php> oldalon, valamint a WIPO honlapján, a: <http://www.wipo.int/classifications/ipc/en/> oldalon találhatunk.

A TELEVÍZIÓZÁSBAN AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM HATÁSÁRA FELMERÜLŐ EGYES SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEK – I. RÉSZ*

1. BEVEZETŐ

*„Minden jog szükségképpen tökéletlen, mert nem
számolhat előre az életviszonyok végtelen
változatosságával és újszerű alakulásával.”*

(Szladits Károly)

Az információs társadalom jogrendszerünket számos kihívás elé állította, különösen érzékenyen érintve a szerzői jog egyes területeit. Napjainkban – az óriási társadalmi figyelemnek örvendő – televíziózásban is markáns változásoknak lehetünk tanúi. A dolgozat a televíziózásnak, azon belül a televízióadásoknak az információs társadalom technikai vívmányai és megváltozott alapértékei által kiváltott átalakulását vizsgálja, amely a szerzői jog kapcsán is számos érdekes kérdést vet fel. A digitális technika, az internet elterjedése érdekes és aktuális dilemmákhoz vezet (többek között) a műsorszórás, a nyilvánossághoz közvetítés területén – s mint a későbbiekben bemutatásra kerül, a szerzői jog eddigi kereteit feszegető technikai vívmányok láttán többen egyenesen a szerzői jog elsorvadását vetítik előre. Vajon valóban szükséges-e a szerzői jog gyökeres átformálása, mennyiben lehetséges az új viszonyokhoz való alkalmazkodás a szerzői jog eddigi fogalom- és szabályrendszerén belül? Hogyan reagáljon a szerzői jog a digitális kor szokatlan, merőben új jelenségeire?

Ezen problémás terület áttanulmányozása előtt érdemes az új élethelyzetet kiváltó folyamatot – azaz magát az információs társadalmat – közelebbről górcső alá venni, ehelyütt azonban csak e kíváncsiság felvetésére kerülhet sor terjedelmi okokból.

2. AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM HATÁSA A JOGRENDSZERRE ÉS A SZERZŐI JOGRA

A történelem során minden nagyobb fordulópontra árendezte az addigi társadalmi viszonyokat, alkalmazkodást követelve a társadalom tagjaitól. Fodor István olyan folyamatot lát

* A tanulmány az Apáthy István-díj pályázaton elismert pályamű szerkesztett, rövidített változata.

az információs társadalomban, amelynek különböző szakaszaiban lehetőség van arra, hogy a pozitív hatásokat erősítsük, a veszélyeket csökkentsük, illetve kizárjuk, a még ismeretlen következményeket pedig a javunkra fordítsuk.¹ Az információs társadalom történelmileg viszonylag rövid időn belül – mintegy 50 év alatt – alapvető, életünkre és társadalmunkra minden eddiginél mélyrehatóbb változásokat idézett elő, s ezek a változások még korántsem zárultak le. Ez az új „termelési korszak” az információs és távközlési csúcstechnikára, az információra, a tudásra és a tudományra épül. Ezeken a területeken még jelentős változások előtt állunk, s ezek határozzák majd meg a társadalom fejlődésének irányát és ütemét – azonban Makkay Imre arra figyelmeztet, hogy ennek terhét az emberek fogják viselni, s erre fel kell készülnünk: *„Az információs társadalom kialakulását nem kell szeretni, de célszerű objektív és történelmileg kikerülhetetlen folyamatként kezelni, tudomásul venni. Az információs társadalom nem a távoli jövő terméke, hanem az előttünk álló, egyik alapvetően fontos, megvalósítandó, társadalmi fő feladat. Az információs társadalom megvalósítása nagy lehetőség, elmulasztása viszont igen nagy veszteséget jelenthet. Ebben a kérdésben a történelem nem ad más utat és nem ad felmentést.”*²

Amint ezt gyakran hallhatjuk, az új digitális kor nagy lehetőségeket rejt a magyarok számára is. A „digitális szakadék” áthidalása egyik pillanatról a másikra nemzeti ügygé vált, egyre többen kezdték az információs társadalom fontosságát hangsúlyozni. Ebben a folyamatban a szakmai felkészülés elengedhetetlen, a jogrendszer jelentős kihívások elé került.

A jog világában a közelmúltban és napjainkban zajló változások vizsgálatával foglalkozó írásokban gyakran a számítógép és az internet hatásának elemzése kerül a középpontba. Senki nem vitatja azt, hogy valóban idéztek elő a technika ezen vívmányai változásokat a jogrendszerben, azonban azok mértékéről, következményeiről eltérőek az álláspontok.³ A kutatók egy csoportja úgy vélekedik, hogy a számítógép könnyíti ugyan a jogász munkáját, de gondolkodásmódját nem változtatja meg, az európai jogi kultúrát csak a felszínen érintette. Elismerik ugyan, hogy egyes területek különösen nehezen élik meg megjelenését (mint például a szerzői jog), azonban nem tartják szükségesnek megbotlygatni a szabályozás gyökereit. A másik csoport amellet érvel, hogy a számítógép alapjaiban változtatja meg a jogot. Azonban nem lehet pusztán a komputerre leszűkíteni az információs társadalom és a jog kapcsolatát.

A szellemi alkotásokkal foglalkozó szakemberek ma ugyan tényként fogadják el, hogy az információs társadalom (a multimédia, a digitális technika, a modern telekommunikációs rendszerek, az internet elterjedése révén) alapjaiban érinti a szerzői jogot, azonban a kezde-

¹ Fodor István: Merre megy a világ gazdasága, merre mehetünk mi? In: Az információs társadalom. Magyarország az ezredfordulón (szerk.: Glatz Ferenc). Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2000, 111. o.

² Dr. Várhegyi István–Dr. Makkay Imre: Információs korszak, információs háború, biztonságkultúra. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Budapest, 2000, 13. o.

³ Zódi Zsolt: A számítógép és a jog kapcsolata – jogelméleti alapvetés. In: Az információs társadalom és a jog átalakulása (összeállította: Sárközy Tamás és Pázmándy Kinga). MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2002, 14. o.

ti baljós előrejelzések, amelyek a szerzői jog ellehetetlenülését emlegették, mára kezdenek talán lecsillapodni.⁴ S miután az Európai Unió is hangsúlyt fektet az információs társadalom kiépítésére és előnyeinek kiaknázására, különösen fontossá vált, hogy a szerzői jog is megtalálja a maga helyét a veszélyekkel, ugyanakkor rengeteg új lehetőséggel teli digitális korban. Alapprobléma, hogy a technika viharos gyorsasággal fejlődő területeit, az újabb és újabb információs vívmányokat a stabilitásra törekvő jog nehezen tudja követni. Sőt, az új élethelyzetre reagáló jogalkotás közérdekből gyakran korlátokat kényszerül állítani a tudományos fejlődés elé (lásd géntechnológia), s heves tiltakozásul ilyenkor nemegyszer azt halljuk, hogy a jogi megoldások nem lehetnek ellentétesek az innovációs törekvésekkel.⁵ Hantos Károly is figyelmeztet arra a dilemmára, amelyet az információs társadalom hihetetlen tempóban kialakuló újdonságai okoznak a hagyományos és stabilitásra törekvő jogrendszernek. Ugyanis amíg sokan az „elmaradott” jogrendszert az információs társadalom „legnagyobb kerékkötőjének” látják, többen azt hangsúlyozzák, hogy bár a változó társadalmi viszonyokat a jognak követnie kell a maga sajátos eszközeivel, de a jogi szabályozás feladata a megfelelő fékek és egyensúlyok biztosítása is.⁶ Abban, hogy az információs társadalom negatív hatásait csökkenthessük és az ismeretlen következményeket a javunkra fordíthassuk, fontos szerepe van a megfelelő szabályozásnak a társadalom hosszú távú érdekeit is szem előtt tartva.

Mind a televíziózás, mind a szerzői jog általában jelentős átalakuláson esett át, és még ma is komoly kihívások előtt áll. E két terület metszetén igen érdekes kérdések merülnek fel. A továbbiakban ezek részletes taglalására térünk át.

3. A TELEVÍZIÓZÁS SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEI A KEZDETEKTŐL NAPJAINKIG

3.1. A TELEVÍZIÓ MEGJELENÉSE ÉS FOGADTATÁSA

Az idő és a tér – mint a kommunikációt akadályozó tényezők – „lebontására” kezdetben semmi esély nem látszott. A kommunikáció és ismeretszerzés sokáig leküzdhetetlennek hitt nagy akadályát, a teret az első rádiók megjelenésekor sokan ujjongva hirdették legyőzöttnek.⁷ Igaz, mint számos más nagy találmány megjelenésekor, ekkor is akadtak szkeptikusok és olyanok is, akik merőben feleslegesnek tartották hóbortos ötletekkel megboly-

⁴ *Tattay Levente*: Az információs társadalom és az EU INFOSOC-irányelve. Magyar Jog, 2004. 8. szám.

⁵ Információs társadalom és jogrendszer kapcsolata (szerk.: *Glatz Ferenc*). MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2002, 17. o.

⁶ *Hantos Károly*: Az információs társadalom illúziója. In: Számítógépes kultúra: kihívás és fenyegetés (szerk.: *dr. Galántai Zoltán*). Uránusz Kiadó, Budapest, 1998, 18. o.

⁷ A másik nagy akadály, az idő feletti valódi diadalmaskodást az internet megjelenése jelentette, ahol a felhasználó nemcsak az általa megválasztott helyen, de az általa meghatározott időben férhet hozzá a különféle információkhoz, műsorokhoz stb. (on demand), vö. 3.3. alpont.

gadni addig megszokott életüket.⁸ Nem volt ez másként a televízió feltalálását követően sem.⁹ A „levegőben röpködő képek” általunk is ismert formáját a legenda szerint 1921-ben egy utahi farmerfiú, Philo T. Farnsworth álmodta meg, akinek mindössze 14 éves korában támadt az az ötlete, amely végül is a mai napig a televíziók működésének alapját szolgáltatja.¹⁰ 1927. szeptember 7-én Farnsworth és „laborcsapata” a világon először hajtottak végre egy sikeres kísérletet, amelyben egy tisztán elektronikus alkatrészekből álló szerkezet segítségével, elektromos jelek formájában egyszerű képet továbbítottak egyik helyről a másikra. Farnsworth 1930-ban kapta meg szabadalmát ötletére. Tihanyi Kálmán nevéhez fűződik a teljes elektronikus, töltéstároló típusú televíziórendszer feltalálása. Ő 1924-ben jött rá a megoldásra, és 1926-ban kelt szabadalmi bejelentése.¹¹

Hosszú út vezetett addig, amíg a televíziót a „kommunikáció csodájának” kezdték tartani. Kezdetben ugyanis – a negyvenes évek végén – csupán „képpel is felszerelt rádióknak”, sőt „rossz minőségű filmhíradóknak” is nevezték, egyáltalán nem látva benne jövőt.¹² Ebben nem kis részben a kulturális értékek féltése is közrejátszott. 1947-ből származik a következő vélekedés is: „A televízióknak megvan az a hátránya a rádióval szemben, hogy nem lehet egész nap használni, nem ülhet az ember reggeltől estig moziban – otthon... Érdekes kiegészítője lehet a rádióknak, de azt kiszorítani vagy pótolni aligha tudja.”¹³ A hagyományos hierarchia tehát (sajtó, rádió, televízió) sokáig megmaradt, annak ellenére, hogy sokan már kezdetben felismerték, hogy „az agitációnak, a propagandának, a nép nevelésének a televízió sokkal tökéletesebb, teljesebb eszköze, mint a rádió”.¹⁴ Az 1954. január 13-ától megindult kísérleti

⁸ Száz évvel ezelőtt Amerikában üzembe léptették az első telefonvonalat. A kor reakcióját szemléletesen mutatja be az angol főpostamesternek a hír hallatán tett kijelentése: „Mi szükség lenne rá itt nálunk? Hiszen van elég postás.” L.: Horvát János: Televíziós ismeretek. Média Hungária Kiadó, Budapest, 2000, 144. o.

⁹ Brian Winston angol technológiai történész azt állítja, hogy a televízió tudományos előfeltételei már 1911-ben megvoltak, s ebből is látszik, hogy igencsak nehezen indult meg térhódítása. L.: Brian Winston: Media Technology and Society. Routledge, London, 1998, 111. o.

¹⁰ A legenda szerint a fiú egy szaklapban épp egy levegőben képeket továbbító bonyolult szerkezetet tanulmányozott, majd pár oldallal később katódcsövekről olvasott. Az ablakon kipillantva a szántóföld párhuzamos sorai megragadták képzeletét: ekkor pattant ki az isteni szikra, amit mi ma már „raszterizálás” néven ismerünk, és amelynek lényege egy adott analóg képforrás soronkénti letapogatása egy a katódsugárcső alapelveire épülő szerkezet segítségével. Megszületett az általunk is ismert és még ma is használt televízió alapötlete. L.: Lévai Béla: A rádió és a televízió krónikája. Magyar Rádió, Budapest, 1992, 89. o.

¹¹ Tihanyi Kálmánt 1928-ben kereste meg a Radio Corporation of America. Az első színes tévét Bell laboratóriumuk mutatta be egy évvel később.

¹² Horvát János i. m. (8), 146. o.

¹³ A fenti idézet Schöppfn Gyulának, a Magyar Rádió műsorigazgatójának vélekedése útijelentésében. L.: Murai György: Adalékok a Magyar Televízió történetének kezdeteihez. Múltunk, 1993

¹⁴ Gerő Ernő 1952-ben készítette a következő feljegyzést Rákosi részére: „A televízió fontossága számunkra, szerintem, a következőkben áll: 1. Egész híradástechnikánk fejlesztése ezzel függ össze – a többi között a lokátor-radar technika és a sokcsatornás vezeték nélküli telefon és távíró is. 2. Az agitációnak, a propagandának, a nép nevelésének a televízió sokkal tökéletesebb, teljesebb eszköze, mint a rádió. 3. Rendkívüli jelentőségű azért, mert kis ország vagyunk, az ország fővárosának óriási a súlya nálunk, s ily módon előnyünkre válik az, ami egyébként a televízió hátránya, hogy ti. kicsiny a hatósugara. Ötven-hatvan kilométeres hatósugárral az ország döntő területeit tudjuk befedni, az ellenség pedig képtelen zavarni. A vezetékes rádió hátránya ebben a tekintetben az, hogy ez a múlt, a televízió előnye pedig az, hogy ez a jövő. 4. Bár ez nem döntő, azonban azért nem lényegtelen, hogy a televízió elterjesztésével új pénzfelföldzési lehetőséghez jutnánk, jóllehet eleinte nyilván rá kellene fizetnünk.” L.: Murai György i. m. (13)

adások csak néhány helyen voltak foghatóak, az indulás időpontja 1957. április 30-a, a hivatalos nagy próba pedig május 1-je volt.

A hitetlenkedőket is hamar meggyőzték az óriási tempóban növekvő mutatók: az 1958-ban nyilvántartott 16 ezer televízió-előfizető száma 1962-ben már 325 ezerre duzzadt, sőt, figyelembe véve az akkori nézői szokásokat, amikor ugyanis családok, szomszédok együtt néztek egy-egy eseményt, ez a készülékszám már akkor minimálisan egy-másfél millió nézőt jelentett.¹⁵ 1958. március 1-jén szűnt meg a televízióműsor „kísérleti” jellege, ettől kezdve kellett a televíziókészülék-tulajdonosoknak előfizetési díjat fizetni. A posta már 1957 nyarán tárgyalásokat folytatott illetékes szervekkel az előfizetési díj összegét illetően, végül is azt havi 50 Ft-ban állapították meg.

A televíziós láz egyre erősödött. „*Mesebeli varázslók csodatűkre*” – olvashatjuk egy 1957-ben megjelent folyóirat hasábjain. Olyan élményekkel gazdagodott az emberiség a televíziózás révén, amilyeneket addig soha, semmilyen eszköz nem nyújtott – ismeretlen tájak, távoli jelenségek váltak közlelől megismerhetővé, sőt az akkor igencsak elzártan élő magyar lakosság is nyomon követhette a római olimpiát karosszékeében ülve. „*Múltunk a rádió, jövőnk a televízió!*” – hirdette a varázslatot több korabeli újság.

A kezdet évtizede Magyarországon 1952-től 1962-ig tartott, s bár ezt a periódust politikai indíttatásból egyértelműen a központi irányítás és ellenőrzés jellemezte, a televízió óriási népszerűségnek örvendett. 1971 végétől már színesben élvezhette a nézőközönség az egyre változatosabb műsorokat, s ekkor már a készülékek száma meghaladta a 2 milliót. Ez már azon túl, hogy a kikapcsolódásnak ez a formája közkedvelté vált, egyben azt is jelenti, hogy az emberek már nem a társaság miatt ültek a kis doboz elé (hiszen már szinte minden családban megjelent a villódzó csoda), hanem „csak” műsort akartak.

Természetesen a televízió lelkes hívei mellett egyre többen hallatták hangjukat az óvatosságra intők táborából is. Egy 1987-ből származó folyóiratot böngészve a következő cím hívja fel magára az olvasó figyelmét: „*A TV a kultúra tragédiája?*”. A riporter kérdésére Franco Zefirelli olasz filmrendező válasza: „*A Jóisten minden tárgyat úgy adott az ember kezébe, hogy azt jó és gonosz célra egyaránt fel lehessen használni. Ez igaz tehát a televízióra is.*” Tanulságos Kurt Vonnegut meglátása is: „*A nap változatlanul 24 órából áll, és a tévé miatt az embereknek nincs idejük sem sportolásra, sem közösségi életre, sem olvasásra. A TV mákony.*” Végül egy NDK-beli drámaíró szerint „*a rádió és a televízió a demokrácia eszköze lehetne, de sem itt, sem Nyugaton nem erre használják.*”¹⁶ A televíziózás révén részeseivé váltunk béketüntetéseknek, forradalmaknak, háborúknak is, amit hol a társadalmi érzékenység felélesztésének legjobb eszközének tituláltak,¹⁷ hol – az események felerősítése vagy eltorzítása vádjával illetve a médiát – mélyen elítéltek.

¹⁵ Hanák Gábor: Konszolidáció és „interaktív” televíziózás. KJK Kiadó, Budapest, 2000, 20. o.

¹⁶ Forrás: Jel-Kép, 1987. 4. szám. A feltett kérdés pontosan a következő volt: „Hozzájárul-e a rádió és a televízió korunk kultúrájához, vagy épp ellenkezőleg?”

¹⁷ Tolvaly Ferenc: Ablak Európára. Korona Kiadó, Budapest, 1996, 11. o.

Ma is sokan fejezik ki komoly aggodalmaikat: „Azt gondolom, a TV ... komoly veszéllyel fenyegeti a kultúratermelés különböző szféráit: a művészetet, az irodalmat, a tudományt, a filozófiát vagy a jogot. Mi több, legalább ekkora veszélyt jelent a politikai életre és a demokráciára nézve.”¹⁸ Mindenesetre tény, hogy a hatvanas években a televízió a történelem leg-erőteljesebb információs technikájává lépett elő – a kultúra mellett mélyreható hatással volt (és máig van) a társadalomra általában, de átalakította a piackutatást, a politikai fejlődést, a kereskedelmet, az oktatást, a szórakozást is, és természetesen a jogszabályokat.

E rövid történeti visszatekintésből látható tehát, hogy a televízió fogadtatása legalább olyan ellentmondásos és változó volt, mint amennyire eltérőek ma a nézetek szerepéről és jelentőségéről. Megjelenése és elterjedése a jog világában is komoly elméleti vitákat és jelentős változtatásokat idézett elő, igen érzékenyen érintve a szerzői jogot.

3.2. JOG ÉS KÉPERNYŐ TALÁLKOZÁSA – HOGYAN HATOTT A TELEVÍZIÓZÁS A SZERZŐI JOGRA?

Szászy István *„példát mutatott abban, hogy felfigyeljünk a keletkezőben levő újra, vegyük észre a társadalmi fejlődés során aktuálissá váló jogi problémákat”*. – méltatja a nagy jogtudóst Boytha György, követendő példát állítva elének.¹⁹ Ilyen időszerűvé váló jogi kérdések bőséggel akadtak a televízió megjelenésével.

A változó viszonyokhoz való alkalmazkodás a közösségek feladata: a televízió megjelenése is nem kevés ilyen kihívás elé állította a társadalmat. Mint már arról korábban szó volt, a szerzői jogot igen érzékenyen érintette e készülék megjelenése. Érdemes átgondolni, hogy általában milyen problémákkal kellett szembenézni a jog világában a televízió térhódításával, itt azonban most csak a szerzői jogi kérdések kerülnek tárgyalásra.

A tér és az idő leküzdhetetlennek tűnő korlátai hosszú időn keresztül meghatározó jelleget adtak az emberek közötti kommunikációnak. A gondolatok, információk „közös tulajdont” képeztek, gyakran nem is látták el az írók kézjegyükkel művüket. Bár még a római jog sem részesítette jogi oltalomban sem az alkotókat, sem az alkotásokat, az alkotók társadalmi megbecsülése és anyagi elismerése nem maradt el. A szellemi alkotásokhoz fűződő tudat kialakulását már megfigyelhetjük, ám a többszörözés korlátozott lehetőségei (kódexmásolás) és az információáramlás kezdetleges volta nem is indokolta a jogi védelmet. A művek kézírásos másolatok formájában terjedtek, amelyek esetében azonban nincs értelme jogos vagy jogtalan másolatról beszélni, annál is inkább, mivel a nyomdagép elterjedéséig a másolatkészítő a szerző előtti tiszteletadásnak is szánta munkáját.

A gazdasági körülmények és a műszaki feltételek változásai jelentették a fő hajtóerőt e

¹⁸ Pierre Bourdieu: Előadások a televíziózásról. Osiris Kiadó, Budapest, 2001, 9. o.

¹⁹ Boytha György: Szászy István. Jogtudományi Közlöny, XXXI. új évfolyam, 1976. 8. szám.

jogterület fejlődéséhez (mint ahogyan ma is). A könyvnyomtatás feltalálásával hirtelen a művek reprodukálhatósága sokkal gyorsabbá és egyszerűbbé vált, ami azt is jelentette, hogy a szerző már nem tudta olyan könnyedén nyomon követni alkotását. Ez a jelenség azóta már elképesztő méreteket öltött. A rádió, majd a televízió megjelenésével az egyes szellemi alkotások megismerése új formában is megvalósulhatott – teljes értékű közönségnek érezhette magát a technika ezen vívmányait használó, kényelmesen és egyszerűen.

Az első színházi közvetítésre Magyarországon 1957. május 21-én az Operaházból került sor, mégpedig a *Bánk bánt* élvezhette karosszékében ülve a tévé néző.²⁰ „A Politikai Bizottság azzal értett egyet, hogy a színházi, cirkuszi előadásokat és a sporteseményeket a televízió határidős megkötöttség nélkül (ne csak akkor, ha a filmforgalmazás és a színház engedélyezi) és térítés nélkül közvetítse. A filmek vetítését sem kívánták határidőhöz kötni, s használatukért kezdetben a televízió 1000 forintos eszmei árat fizetett.”²¹ Látható tehát, hogy jó néhány területen a szerzők jogait kezdetben megpróbálták háttérbe szorítani, ráadásul a beszedett díjakat is jórészt a tetemes működési és bérköltségek emésztették fel.

Az akkor hatályos szerzői jogi törvény (1921. évi LIV. törvénycikk) taxatív módon, az egyes műfajoknál külön-külön fogalmazta meg a szerző jogait, vagyis hogy milyen felhasználás esetében van szükség a szerző engedélyére. Bár a technika fejlődésének irama akkoriban meg sem közelítette a napjainkban tapasztalhatót, ez a megoldás mégis joghézagokat teremtett, amelyeket a bírói gyakorlatnak kellett áthidalnia. A televízió megjelenésével is ilyen feladat hárult a jogalkalmazókra, s többen szorgalmazták kézzelfogható rendelkezések megalkotását, a szerzői jogi törvény átalakítását az új élethelyzetnek megfelelően. Palágyi Róbert már 1959-ben kifejtette, hogy a technikai fejlődés nagymértékben hozzájárult a szellemi alkotások elterjesztéséhez, valamint a társadalmi nézetek gyökeres megváltozásához, s mindezek „sürgősen kívánatosak teszik, hogy új törvény lépjen a régi helyére. Nem lehet kizárólag a bírói tevékenységre hárítani azt a feladatot, hogy az elmúlt társadalmi viszonyokra szabott jogszabály rendelkezéseit egy új élet új jelenségeire alkalmazza.”²²

A kérdéses terület hiányosságaira hívta fel a figyelmet 1965-ben Boytha György is, hangsúlyozva, hogy míg a mozgófényképeszeti művekről már az 1921. évi szerzői jogi törvényünk is külön szakaszokban rendelkezik, addig a televíziózással kapcsolatban szerzői jogi szabályaink nincsenek. Pedig – ahogyan akkor fogalmazott – „a televízió jelentős hányadban szerzői jogokat érintő műveket sugároz.”²³ Eljuthatnak a nézőkhöz eredeti alakjukban

²⁰ „Furcsa néző a páholyban, mármint az Operaház egyik földszinti páholyában: a televízió képfelvető kamerája. Múlt kedden látogatta meg társaival együtt a Bánk bán előadását, hogy sor kerülhessen az első magyarországi televíziós operaközvetítésre. A vevőkészülék-tulajdonosok egyelőre még kis tábora így az Operaház nézőterén érezhette magát, sőt mintha remek színházi látcső is lett volna a kezükben. A felvevőkészülék ugyanis egész közel varázsolta hozzájuk az énekeseket.” Forrás: Murai György i. m. (13)

²¹ Murai György i. m. (13)

²² Palágyi Róbert: Rádió – televízió és a magyar szerzői jog. Jogtudományi Közlöny, XIV. évf. (1959), 678. o.

²³ Boytha György: A szerzői jog fejlődésének néhány kérdése, különös tekintettel a televízióra. Jogtudományi Közlöny, XX. évf. (1965), 628. o.

közvetített, nem televíziós célokra készült művek, eredetileg más műfajú művek tévésugárzás céljára készült adaptációi, vagy már eredetileg is tévésugárzásra készült alkotások. Bár azzal szemben, hogy mindehhez kell a szerző engedélye, nem merült fel komoly ellenállás – idevonatkozó jogszabályi rendelkezés hiányában sem. Azonban kimagasló kulturális jelentősége miatt olyan szerzői jogi könnyítések bevezetése merült fel az új törvény előkészítése kapcsán, amelyeket ennek a tevékenységnek méltányosan lehet biztosítani anélkül, hogy az alkotóművészek jogvédelte érdekét bármilyen irányban megsértenék. *„Nem vitás, hogy a rádió-televíziónak nyújtandó kedvezmény a szerzői jogok bizonyos korlátozásával jár. De ez a korlátozás olyan természetű és tartalmú, amelyet a technika fejlődése hozott magával, és amely korlátozás elől a szerzők jogainak teljes védelme mellett sem lehet ésszerűen elzárkózni.”*²⁴

A későbbi, szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény a szerző jogainak meghatározásához már generálklauzulát alkalmazott, amely kimondta, hogy a mű mindennemű felhasználásához meg kell szerezni a szerző hozzájárulását, kivéve azokat az eseteket, amikor a törvény ez alól felmentést ad. Tehát a kérdést nem pozitív oldaláról közelítette meg a jogalkotó, hanem éppen ellenkezőleg: azokat az eseteket határozta meg, amelyeknél nincs szükség a szerző engedélyére. Ez a szemléletmód jelenlegi szerzői jogi törvényünkben még hangsúlyosabban megfigyelhető.

A felhasználási jog gyakorlását főszabályként a szerző hozzájárulásához és – a szerző kifejezett lemondó nyilatkozatának hiányában – díjazáshoz kötötték. A szerzői díj megállapításánál a kezdeti bizonytalanság után jelentős segítséget nyújtottak az egyes műfajok felhasználási szerződéseiről szóló MM rendeletek, illetve azok mellékletei. Egyes jogok felhasználása azonban meghatározott felhasználói díj fizetése esetén már a szerző hozzájárulása nélkül is jogszerű lehetett. A televízió jogosult volt a szerző külön hozzájárulása nélkül, de megfelelő díj fizetése ellenében a már nyilvánosságra hozott művet változatlanul sugározni és nyilvános előadást közvetíteni, valamint nyilvános helyről közvetítést adni, kivéve, ha a felhasználási szerződés a közvetítést kizárta vagy korlátozta. A közvetítés időpontját a színházzal, illetve a rendező szervvel egyetértésben kellett megállapítani. Sőt, arra is lehetőség nyílt, hogy a felhasználást társadalmi érdekből engedélyezzék abban az esetben, ha a szerző jogutódja a már nyilvánosságra hozott mű további felhasználásához hozzájárulását alapos ok nélkül megtagadja.

A televízió megjelenése óta problémát jelent a gyakorlatban az a kérdés, hogy a reklámok közbeiktatásával a szerzői alkotások (filmek, színdarabok stb.) integritásához való jog sérül-e. A dilemmát illetően születtek érdekes megközelítések is: *„mindig az adott esetben kell eldönteni, hogy történik-e jogsértés, és nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a beiktatott reklámok főként a nézők érdekeit sértik, és csak közvetve a szerzői jogot. A nézők viszont, mivel a reklámoknak köszönhetően mentesülnek az előfizetési díjak*

²⁴ Palágyi Róbert i. m. (22), 681. o.

fizetése alól, inkább beletörődnek nézői jogaik megsértésébe”²⁵ Ha el is fogadjuk, hogy a reklámok beiktatása – legalábbis funkcióját tekintve – nem sérti a szerzői jogot, ez akkor sem jelentheti azt, hogy bármilyen gyakori és a szerző jogos érdekeit figyelmen kívül hagyó megszakítás jogszerű. A kontinentális szerzői jogban a reklámok beiktatását a film szerzőinek (főként a rendező) jogai korlátok közé szorítják, de kezdetben ez a felvetés az egymásnak feszülő érdekek miatt sok vitára adott okot.

A fenti kérdések felvillantásának célja annak érzékelhetővé tétele volt, hogy a televízióadások megjelenésével komoly feladat előtt álltak a jogtudomány képviselői, a jogalkotók és a jogalkalmazók, hiszen megannyi új fogalom várt pontosításra, és számos területen kellett tisztázni a szerzői jogi rendelkezéseket az új viszonyoknak megfelelően. Napjainkban szinte minden háztartásban megtalálható legalább egy televíziókészülék, sőt a földi sugárzás mellett megjelentek a műholdas és különféle kábeltelevíziós szolgáltatások is, valamint fokozatosan elterjedtek a teletextes készülékek. Ebből is fakadóan érdemes lenne a „hagyományos”²⁶ televízióadások hatályos szerzői jogi szabályozását is egy külön alponthoz áttekinteni, különösen az Szjt. jogharmonizációs célú módosítására tekintettel,²⁷ azonban terjedelmi okokból ezen tanulmány keretei között erre nem kerül sor. Így a következőkben a televíziózásban a digitális technika és az internet által gerjesztett kérdéseket taglaljuk.

3.3. AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM LEGÚJABB KIHÍVÁSAI ÉS AZ ÁLTALUK FELVETETT SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEK A TELEVÍZIÓADÁSOKKAL KAPCSOLATBAN

Az információs társadalom legújabb vívmányai, a digitális technika és az internet, a hétköznapijainkkal együtt a televízió világát is jelentősen átalakították. Mint az '50-es évek végén a televízió (,,Múltunk a rádió, jövőnk a televízió”), ma a digitális technikának lehetne olyan nagy jövőt jósolni – talán azt is mondhatnánk, hogy „Múltunk az analóg, jövőnk a digitális”.

A digitálás az információ előállításában, továbbításában és vételében óriási változásokat idézett elő. Nem egyszerűen új kommunikációs technológiákat eredményez a hagyományos médiát háttérbe szorítva, hanem a módszerek széles választékát kínálja a már meglévő információkezelés, pl. a „hagyományos” televíziózás fejlesztésére is. Mindez azzal jár, hogy bizonytalanná válnak a média felosztását jelentő technikai és intézményes határok, összemosódnak az egyes kommunikációs eszközök (újságok, folyóiratok, mozi, rádió,

²⁵ *Kecsksés Krisztián*: A televíziós reklámozás jogi háttere 1–2. Cég és Jog, 2003. 1–2. sz.

²⁶ A „hagyományos” jelző arra utal, hogy itt nem gondolunk a televíziózás napjainkban megjelenő újdonságaira, mint a digitális tévé vagy az internetes adások. Ezek a 3.3. fejezetben kerülnek részletes kifejtésre.

²⁷ Az 1999. évi LXXVI. törvényt is módosító 2003. évi CII. törvény számos új rendelkezést iktatott be, amelyek az „Európai Parlament és a Tanács 2001. május 22-i 2001/29/EK irányelve a szerzői jogok és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak az információs társadalomban történő harmonizálásáról” (Infosoc-irányelv) előírásainak is megfelelnek.

tévé, internet, mobiltelefon stb.) felhasználásuk során.²⁸ Már az 1980-as évekből is találunk erre utaló fejleményeket,²⁹ azonban a konvergencia felé törekvés napjainkra csúcsosodott ki igazán. Ezt mutatja, hogy a televízió és a számítógép közti határvonal egyre inkább elmosódik, mobiltelefonok összekapcsolódnak internetes szolgáltatásokkal stb. – a távközlés és a tömegkommunikáció konvergenciájáról van szó.³⁰

Digitális televízió

„A digitális televíziózás bevezetése és az ehhez kapcsolódó kérdések megválaszolása jelenleg az audiovizuális szektor előtt álló egyik legfontosabb feladat.”³¹ Az eddig ismert műsortovábbítási módszerek mindegyikének létezik ma már digitális változata: digitális műsorszórás műholdon keresztül (DVB-S), digitális földfelszíni műsorszórás a VHF-UHF sávban (DVB-T), és digitális műsorelosztás kábelhálózatokon keresztül (DVB-C).³² Az analóg és a digitális műsorszórás közti különbség abban rejlik, hogy az előbbi esetén a jel folyamatosan jut el az adótól a vevőkészülékig, míg az utóbbinál diszkrét információs bitek formájában. Lényeges előnye, hogy nagyon hatékony a frekvenciakihasználása, hiszen egy analóg földi csatorna helyén akár 3-6 digitális adás is továbbítható. Ez óriási eltérés a frekvenciaszűkösségre épülő eddigi szabályozáshoz képest. Ezenkívül kifogástalan, zajmentes képminőséget nyújt, CD-minőségű hangot (sztereó, Dolby Surround vagy többnyelvű kísérőhang), kényelmesebb kezelhetőséget, lehetőség van kísérő információknak a továbbítására is, s mindezt kötetlen vételi helyeken, akár mobil körülmények között is.

Nyugat-Európában a 90-es évek második felében indultak az első kísérleti DVB-T sugárzások. Európa több országában már nem csak kísérleti jelleggel működnek ilyen szolgáltatások. Elemzők azzal számolnak, hogy a fejlett országok többségében várhatóan 2010-re, 2015 után pedig már mindenhol szinte kizárólag csak digitális rendszerek fognak üzemelni.³³

Magyarországon az Antenna Hungária Rt. az elmúlt években megtette a szükséges technikai előkészületeket a DVB-T sugárzásra, valamint az ORTT is kimondta egy határozatában, hogy „a Testület elkötelezett a hazai televíziózás digitális fejlődése mellett, és határozottan támogatni kívánja ezt a folyamatot döntéseivel, annak sikerében érdekelt. Ennek keretében elő kívánja segíteni a digitális földfelszíni műsorszórás tényleges és gyors megkezdését, figyelemmel a nemzetközi tapasztalatokra.”³⁴

²⁸ Polyák Gábor: Megjegyzések a digitális kor médiapolitikájához. Médiautató, 2002. 3. sz., 28. o.

²⁹ Egy 1982-ből származó hír a Business Week c. lapban: „Egy TV és egy telefon kell ahhoz, hogy az USA-ban bárki részt vehessen a Home Shopping Network-ben, az otthoni vásárlásban.” In: Jel-Kép, 1987. 2. sz., 178. o.

³⁰ Pl. e-mail, SMS, WAP, IP telefon, chat stb. formájában. L.: Martin Bullinger: Konzentration im digitalen Rundfunk. Juristenzeitung, 2002. Vol. 57. No. 6., 265. o.

³¹ Kovács György: Médiakonferencia az EU-csatlakozás és a konvergencia jegyében. Budapest, 2001, 12. o.

³² Kárpáthy Rudolf: A digitális földi sugárzás hazai elterjedésének hazai lehetőségei. In: A média jövője – nem minden illik, ami szabad (szerk.: Csermely Ákos). Budapest, Média Hungária Kiadó, 2001, 27. o.

³³ Kovács Éva: Az Antenna Hungáriánál jelen van a digitális jövő. In: A média jövője – nem minden illik, ami szabad (szerk.: Csermely Ákos). Budapest, Média Hungária Kiadó, 2001, 53. o.

³⁴ Országos Rádió és Televízió Testület közleménye, a digitális televíziók pályáztatási feltételei és a pályáztatás alapelvei tárgyában meghozott 958/2004. (VII. 14.) számú határozat

Egyénre szabott televízió, interaktivitás

A műsorszórás digitálása nemcsak a nagyobb műsorválasztékot és az ugrásszerűen javuló vételi minőséget jelenti, hanem alapját képezi az interaktív és multimédiás szolgáltatásoknak is, sőt egyes vélekedések szerint épp ebben rejlik valódi jelentősége. Az 1990-es évektől egyre többen olyan jövőképet vetítettek előre, amelyben a tévénézőnek a csatornák kavalériájai helyett elegendő lesz egyetlen saját csatorna – az interaktív televíziózás (iTV) jóvoltából. Ez egy olyan multimédiás közeg, ahol – a digitális sugárzás mellett, a televízió és az internet tulajdonságait összeforrasztva – a néző egyedileg befolyásolni tudja a műsorfolyamot egy „elektronikus műsorkalauz” (EPG) segítségével. A rengeteg egyéb szolgáltatás mellett (pl. telefonálás, üzenetküldés, internet, távsvavazás, kívánságműsor, rádióhallgatás, a műsorokról szóló háttérinformáció, szuperteletext, vásárlás, banki tranzakciók stb.) jelenleg – a nemzetközi tapasztalatok szerint – a tetszés szerinti műsorrendelés (VOD=Video On Demand) és a videomagnót egy számítógépes merevlemezzel helyettesítő – akár folyamatos – műsorrögzítés (PVR=Personal Video Recorder) igen népszerűek.

Mint az a 3.1. pontban is kifejtésre került, a (hagyományos, eddig ismert) televízióra az egyoldalúság és az egyidejűség a jellemző – a digitális média szolgáltatásaira viszont a közvetlen és azonnali visszacsatolás lehetősége, egyre nagyobb választási és beavatkozási lehetőséget adva a felhasználónak. Az interaktivitás eredményeként passzív szórakozásból aktív tevékenységgé válik (válhat) a tévénézés is, már nemcsak üzenet, hanem egyúttal a közönség válasza is lehet egy adott műsor.³⁵

A néző a műsort úgy is kiválaszthatja, hogy a nézni kívánt műsor műfaját adja meg. Újabban szűrésre alkalmas jellemzők (többek között a szexuális tartalom mértéke, erőszakosság, korhatárt jelentő limitek) lehetővé teszik, hogy elkerüljük a nem kívánt programokat. Ez különösen a gyermekvédelem szempontjából válhat fontossá, hiszen a rádiós és televíziós műsorszolgáltatásokban a kiskorúak védelme ugyan biztosítható a számukra ártalmas műsorszámok késő éjszakai órákra való korlátozásával, azonban a digitális televízió esetében az online tartalmakra nézve ez természetesen nem valósítható meg. Az eredeti elképzelések, konkrétan az USA-ban használt ún. „v-chip” technológia³⁶ helyett a már említett elektronikus programvezérlőktől (EPG) várható megoldás, amely szükség esetén elektronikus „zárként” is alkalmazható.³⁷

Ebben a közegben a reklámok megjelenése és jellege is teljesen átalakulhat. Ugyanis maga a reklámozó csökkenthetné a reklámidőt abban az esetben, ha a hirdetés csak felhívja a figyelmet egy interaktív alkalmazásra, sőt, a felhasználó teljesen ki is iktathatja a reklámot, miután minden program címkézhető. Ez akár ellehetetlenítheti a kereskedelmi televízió-

³⁵ Polyák Gábor i. m. (28)

³⁶ Ez az ún. „erőszakellenes chip”, amit a tévékészülékbe vagy egy dekóderbe lehet csúsztatni, és ez leolvassa a műsorok minősítését. A chip nézői programozás alapján leblokkolja az elfogadhatónak ítélt minősítést meghaladó jeleket.

³⁷ Németországban Európában egyedülálló megoldást dolgoztak ki bizonyos csatornákon, ugyanis 16 illetve 18 év feletti korhatáros filmek esetén a képernyőn feltűnik egy erre utaló figyelmeztetés, és amíg a személyes PIN kód beütésére nem kerül, a képernyő sötét marad.

kat, de az ötlet támogatói szerint az érdeklődésre számot tartó reklámok úgylát eljutnak a felhasználókhoz.

Egy tanulmány szerint huszonnégy százalékkal, 39,5 millióra nőhet az európai digitális televíziós háztartások száma ez év végére. 2010-re ez a szám meghaladhatja a 112 milliót. Hazánkban hat év múlva várhatóan több mint egymillió, az összes televíziós háztartás harmada áll át várhatóan a jelenlegi analóg vételről a digitálisra.³⁸ Ezzel kapcsolatban azonban megoszlanak a vélemények, az alábbiak miatt.

Az, hogy milyen is lesz a holnap televíziója, nemcsak a technológiai fejlődés függvénye, hiszen számos gazdasági, jogi és politikai körülmény, s nem utolsósorban a jövő nézőinek fogadtatása is jelentősen alakíthat rajta.³⁹ Szükség van tehát a társadalom adaptációjára is. Az interaktivitás ugyanis bizonyos értelemben „munkát” igényel a fogyasztótól, a korábbi teljes passzivitás⁴⁰ helyett ezután már a néző inputjára is szükség van ahhoz, hogy a kívánt tartalmat élvezhesse. „Olyan ez, mintha elmennénk egy étterembe, ahol a szakács rámutat az étel összetevőire, és azt mondja: itt van minden, készítse el a vacsoráját.”⁴¹ Sokan épp passzív volta miatt ragaszkodnak a tévéhez, különösen, ha jól összeállított a műsor (bár az más kérdés, hogy a műsorok valóban jók-e, és persze kinek). Az iTV meghonosodásának fő problémáját a fizetőképes kereslet elégtelen volta, a kialakítandó üzleti modell magas kockázata, és – különösen idehaza – a „digitális írástudás” alacsony szintje jelenti. Az ambivalens érzések ellenére azonban például az sms és telefonos játékok óriási sikerei azt bizonyítják, hogy a fogyasztók képesek feladni passzív felhasználói szokásaikat.

„A digitális tévé indításakor a 'jó öreg', már megszokott és megszeretett televízióból kell kiindulni. ...Semmiképp nem érdemes a digitális televíziót azzal kezdeni, hogy éppen az interaktív tulajdonságát reklámozzuk.”⁴² Bár sokan látják úgy, hogy a közönség igenis már igényli, hogy „visszabeszélhessen” a televízióval, illetve hogy testreszabottá, igényeinek megfelelővé tehesse a műsort. Sőt, sokan épp ettől az interaktivitástól várják, hogy visszaterjen az írás, az olvasás, az írott szó jelentősége.

Internet és televízió

A konvergencia egyik legszembetűnőbb példája az internet és a televízió összefonódása. Az internet a televízió elterjedésénél is gyorsabb ütemben hódította meg közönségét, mára a lakosság igen nagy százaléka használja az „információs szupersztrádát” is hétköznapijain során. Ma e két közkedvelt technikai eszköz egymáshoz kapcsolódásának lehetünk tanúi.

³⁸ Informa Media Group: Rohamléptékű digitalizáció. Világgazdaság, 2004. 07. 19.

³⁹ UNESCO Kommunikációs Világjelentés – A média és az új technológiák kihívása (szerk.: Varga Csaba). Magyar UNESCO Bizottság, Budapest, 1998, 156. o.

⁴⁰ Forrás: l. 29. lábjegyzet.

⁴¹ Urbán Ágnes: A televíziós piac átrendeződése. MédiaKutató, 2000, 3. sz.

⁴² Ismo Silvo: Mit várnak a nézők a digitális televíziózástól? In: A média jövője – nem minden illik, ami szabad (szerk.: Csermely Ákos). Budapest, Média Hungária Kiadó, 2001, 34. o.

Ugyan a számítógépbe beszerelhető „tévékártya” segítségével eddig is nézhettünk televíziót a PC-nken, de ilyenkor csupán arról van szó, hogy a hagyományos analóg tévéadást foghatjuk digitális eszközön keresztül – ez gyakorlatilag semmi újat nem jelent. Ezzel ellentétben internetes tévéről két esetben beszélhetünk: akkor, ha a már tárgyalt digitális tévéadáshoz kapcsolódóan Internet Protocol (IP) alapú szolgáltatás is társul („internet a tévén”), vagy ha digitális kép és hang közvetítése és megjelenítése IP-n keresztül valósul meg („tévé az interneten”). Amennyiben ez utóbbi az internetet nemcsak adatátviteli rendszerként használja, hanem olyan weboldal is tartozik hozzá, amely nemcsak információk helyül szolgál, hanem a műsorszolgáltatás integráns része, webtévéről beszélünk.⁴³

A klasszikus broadcasting korában a televízió újdonsága az volt, hogy a tér jelentette korlát leküzdötté vált a sugárzás révén – azonban folyamatos és egyidejű műsorszórás mellett. Akkor még éles határvonalak voltak az egyes médiumok között, sajátos jellemzőik révén könnyű volt elhatárolni őket egymástól – a televízióval képeket és hangokat lehetett fogni, mégpedig akkor és úgy, amikor és ahogyan a televíziószervezet azt lehetővé tette. Ma azonban már lehetséges, hogy a műsorszámok „on demand” (lehívásos) felhasználása révén a néző ne csak a műhöz való hozzáférés helyét, de idejét is maga határozhassa meg, illetve azt is, hogy az adott műsort letölti-e vagy csupán egyszer használja – mint már említettük, ez akár a digitális tévé többletszolgáltatásaként is megvalósulhat („internet a tévén”). A másik lehetőségénél a művek szerkesztett műsorfolyamban történő továbbítására kerül sor, de a hagyományos televízióműsoroktól eltérően nem a tévé képernyőjén keresztül jut el hozzánk, hanem a számítógépen („tévé az interneten”). Az ilyen, műsorszolgáltatással megegyező módon történő online tartalomszolgáltatást nevezik webcastingnak, illetve ha olyan műsor továbbításáról van szó, amely az interneten történő közzététellel párhuzamosan hagyományos úton is terjesztésre kerül, simulcastingnak. A webcasting és a simulcasting esetében tulajdonképpen a televíziószervezetek többletfelhasználásáról van szó.⁴⁴

Igaz, ma még az internetes televízió mindkét altípusa meglehetősen gyerekcipőben jár hazánkban – a televíziók jelenleg főként műsorújságnak és érdekes háttérinformációk szolgáltatására használják a hálózatot, a digitális televíziók pedig még igencsak friss termékei a magyar piacnak. A jövőben azonban – mivel a technikai háttér adott – a felvevőpiac igényeitől és a befektetőktől is függően Magyarországon is széles körben elterjedhet, különösen ha állami segítség is kíséri majd. Térnyerésével a digitális jövő „állítólagos nyertesei” lehetünk, a műsorszolgáltatók feltehetően új előfizetőket nyernek, a „nézők” bővülő kínálatot, azaz mindenki nyer vele – írja Eiselt Béla.⁴⁵ Ha mindez be is következhet, vajon a szerzők jogait illetően is igaz-e ez az állítás?

⁴³ Kis Ervin Egon: Televízió az interneten...vagy internet a televízión (?). In: Magyarország médiakönyve (szerk.: Enyedi Nagy-Farkas-Molnár-Soltészky), Enamiké Kiadó, Budapest, 2000–2001. 1. kötet, 406. o.

⁴⁴ Kiss Zoltán-Kolozsváry Kiss István-Kricsfalvi Anita-Rozgonyi Krisztina: Szerzői jogi kommentár. CompLex CD Jogtár.

⁴⁵ Eiselt Béla: A tömegkommunikáció technikai eszközrendszere. Acta Humana, 1998, 30. sz.

A szerzői jogban felmerült kérdések az új jellegű televíziózással kapcsolatban

Az alábbiakban felvázolt csomópontok az információs társadalom legújabb technikai vívmányai által a szerzői jog világában felvetett olyan kérdéseket tömöríteneek maguk köré, amelyek fontosak, és mindenképp átgondolást igényelnek.

1. A konvergencia következtében egy szolgáltató szolgáltatásainak piaci megjelenítésére több médiumot és kommunikációs szolgáltatót is használhat. S bár a jog eddig is külön követelményeket állított a szolgáltatóval szemben (szervezeti szabályok), illetve a szolgáltatásokra vonatkozóan (tartalmi szabályok), azonban az is jellemző volt, hogy egy adott műsorszolgáltatóról, médiumról hallva az ember könnyen társíthatott hozzá egy adott szolgáltatást (pl. megszokhattuk, hogy a televíziót bekapcsolva meghatározott műsorokat kapunk a műsorprogram szerinti időben és sorrendben).⁴⁶ Így nem különösebben jelentett gondot a különböző szolgáltatókra és tartalmakra vonatkozó eltérő szabályozás. Ma azonban új kapcsolódások jönnek létre, hagyományos felhasználások helyeződnek át a virtuális térbe (pl. televízió az interneten), összerosódnak a hagyományos határvonalak.⁴⁷ Így alakulhatott ki az a helyzet, hogy egy adott szolgáltató ugyanazon szolgáltatás nyújtásakor eltérő szabályoknak kénytelen megfelelni (a felhasználás engedélyezésére és a díjazás kérdésére is kihatóan) attól függően, hogy milyen eszközt választott ki a közönséghez való eljuttatás során.

2. A digitális technika térhódítása egyre többféle és egyre nehezebben kontrollálható felhasználási módot tesz lehetővé, forradalmasítja az információ rögzítésének, tárolásának, terjesztésének és elérésének módszereit. Ám ez azt is jelenti, hogy mivel szinte korlátlan számú, ám hibátlan minőségű másolat elkészítését lehetővé teszi a digitáláson alapuló technika, a többszörözés, a tárolás és terjesztés is igen egyszerűekké váltak. Ez komoly problémát jelent a jogosulatlan felhasználások, a visszaélések, szerzői jogi jogsértések terén, de a szabad felhasználásra nézve is újdonságokat eredményezhet.

3. A mű integritását és nyilvánosságra hozatalát érintően is új kérdések vetődhetnek fel. Ugyanis ha a televízióadások során egy műsor reklámokkal való megszakítása sértheti a szerzői jogi jogosult műve egységéhez való jogát, vajon nem befolyásolja-e a mű integritását az, hogy például egy film nézése közben ma már nemcsak hogy reklámokat böngészhetünk, de egyenesen vásárolhatunk is. Egy interaktív szolgáltatás esetében lehet-e szó arról, hogy a szerző ne engedélyezze műve reklámokkal való megszakítását, vagy ez csak a passzív jellegű sugárzás esetében volt megvalósítható? Ugyanígy felvetődik, hogy interaktív felhasználás

⁴⁶ Polyák Gábor i. m. (28)

⁴⁷ Cseh Gabriella–Sükösd Miklós: Médiajog és médiapolitika Magyarországon. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1999, 230. o.

esetén mikortól számít nyilvánosságra hozottnak egy mű, illetve hogy a jogkimerülés ilyen művek esetén is megtörténhet-e?

4. Az eddigi fejezetekből láthatóvá vált, hogy a történelem folyamán a mind fejlettebb és változatosabb felhasználások révén, előbb a tér, majd az idő korlátainak feloldásával a szerzők egyre nehezebben tudták nyomon követni alkotásaikat. Amikor egyedileg már lehetetlenné vált jogaik érvényesítése és a díjak beszedése, létrejöttek a közös jogkezelő szervezetek. A digitális tévé és az internetes lehívás kapcsán megjelenő feladatokat is képesek-e ellátni ezek a már meglévő szervezetek, és a digitális technika pluszterhet, vagy épp könnyítést jelent-e számukra?

5. Fontos kérdés, hogy a televíziózás új formáival kapcsolatban alakult-e ki általános, a jövőre nézve konkrét előremutatókat tartalmazó stratégia az Európai Unióban és hazánkban – hiszen a jelen problémáinak továbbgondolásában hathatós segítséget nyújthat, ha tudjuk, merre haladunk, mi a megvalósítandó célkitűzés.

A következő rész tehát az itt felvetett főbb kérdések köré csoportosítva mutatja be a digitális kor által a televíziózásban előidézett változásokra az Európai Unió által adott válaszreakciókat és célkitűzéseket, valamint a magyar jogharmonizáció jelenlegi állását és a hazai lehetőségeket, teendőket ezeken a területeken.

FORMATERVEZÉSIMINTA-OLTALOM MAGYARORSZÁGON ÉS AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGBEN – I. RÉSZ*

I. BEVEZETÉS

I. 1. A formatervezés gazdasági jelentősége

A szépség óhaja egyidős az emberiséggel. De ugyanilyen régi kísérője civilizációnknak a gazdagság utáni sóvárgás is. Már a korai civilizációk előkelőségei is igyekeztek jólétüket szép és tetszetős díszletek között csillogtatni, ezért azok a tehetséges mesterek is anyagi megbecsülést élveztek, akik szép, vagy legalábbis a kor ízlésének megfelelő tárgyakat állítottak elő. A szépségnek ugyanis értéke van. Több, mint ami pénzben kifejezhető, de gazdasági szempontból csak pénzben mérhető. Mivel forgalmi viszonyok között a szépség is áru, ezért hamar nyilvánvalóvá vált, hogy azok az áruk, amelyek szépek, hamarabb eladhatók, mint amelyek kevésbé tetszetősek. Ez a felismerés vezetett el oda, hogy a különleges, egyedi formák iránti művészi vonzalomból kifejlődött egy sajátos, művészeti és gazdasági célokat egyaránt szolgáló iparág: a formatervezés.

Könnyen beláthatjuk, hogy egy mai, tipikusan túlkínálati piacon az egyszerű vásárló már nem képes az Adam Smith-i értelemben vett racionális döntések meghozatalára, mégpedig azért, mert nincs ideje arra, hogy a többszörösére növekedett árubőségben minden terméket összehasonlítsa. Ezért választásában a termék által gyakorolt benyomás, szubjektív érzet jóval nagyobb jelentőséghez jut, mint eddig bármikor.

Nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy a társadalom legmagasabb rétegeiben, sőt tőlünk nyugatabbra már a középrétegekben is, a vásárlás nem pusztán a szükségletek kielégítése, de egyben a státusz kifejezése is. A vagyoni helyzetnek és talán a vágyott jó ízlésnek avagy egyéniségnek is e sajátos hangsúlyozása dollármilliárdos évi forgalmat produkáló iparágakat tart fenn, talán elegendő megemlíteni itt az haute-couture divatházakat vagy éppen a luxusautók piacát. Ezekben az árukategóriákban a kifogástalan minőség magától értetődő, ezért a piaci versenyt kizárólag az áruk divatossága, egyedisége és ritkasága dönti el, így a formatervezés itt az iparművészet és a marketing együttesében jelenik meg, és teszi ki az ár legnagyobb hányadát.

Az Európai Unió egyik fő célkitűzése a tagállamok versenyképességének fenntartása és növelése, ezért nem meglepő, hogy a formatervezési minták oltalmáról szóló 98/71/EK

* Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékén készült diplomamunka szerkesztett változata (konzulens: dr. Faludi Gábor)

irányelv szabályozási koncepciója a dizájnt mint „piaci marketingeszközt” említi. Kutatások bizonyították, hogy az újonnan piacra kerülő, ám végül kudarcnak bizonyuló termékek esetében a sikertelen eladások hátterében közel 85%-ban a termék külső hiányosságai álltak. De vajon igaz-e mindez Magyarországon, egy olyan piacon, ahol néhány évtizeddel ezelőtt a termékbőség ismeretlen fogalom volt, és a vásárlók többnyire csak egy-két termék közül választhattak?

Magyarországban a vásárlói szokásokat még ma is döntően az árak határozzák meg. Ez azonban csak látszólag jelenti azt, hogy az ár semlegesíti az áruk külseje által keltett hatást. A témában végzett kutatások közül Horváth Dóra és Sajtos László munkáját¹ emelhetjük ki, amelynek nagy jelentősége, hogy – szemben az addig inkább csak extrém termékekre fókuszáló vizsgálatokkal – hétköznapi termékek (mobiltelefonok) esetében vizsgálta a formatervezés és a vásárlás közötti kapcsolatot.

A kutatás a dizájn szerepét két oldalról vizsgálta. Egyrészt a *vásárlás* szempontjából ki-mutatta, hogy a forma „befolyásolja a választásokat, kommunikál és pozicionál”, másrészt megállapította azt is, hogy a *felhasználás* során a forma teremti meg a kapcsolatot a felhasználó és a tárgy között. Mindez ráirányítja a figyelmet a dizájnnak a jogi szabályozáson is végigvonuló, ám részletesen később tárgyalandó sajátosságára: a formatervezés egyéni jellegét az esztétikai, technikai és ergonómiai szempontok együttesen határozzák meg.²

Bloch³ szerint a forma a vásárlás során mintegy megszólítja, vonzza a fogyasztókat, kommunikál velük és szerencsés esetben növeli a termék értékét. A termék akkor képes sikeresen „eladni magát”, ha képes a fogyasztói figyelmet megragadására, információ közvetítésére, az életminőség javítására, hosszan tartó hatásra, többletérték létrehozására, egyszóval a fogyasztói tetszés elnyerésére. A vizsgálat szerint az esetek döntő többségében az első benyomás volt meghatározó, a termék első megpillantásakor tehát kulcsfontosságú, hogy annak külseje mit üzen a fogyasztónak.

A formatervezés által közvetített üzenetet azonban be is kell váltani. Az igazán sikeres dizájn nemcsak a vásárlás pillanatában, de a későbbi használat során is képes a fogyasztó tetszését és elégedettségét elnyerni. Visszaülve az esztétikai, technológiai-funkcionális szempontok fontosságára, beláthatjuk, hogy a formatervezés a használat során ugyanolyan fontos szerepet játszik, mint a vásárláskor.

A kutatás másik fontos megállapítása volt, hogy a „személyes beállítódások, egyéni attitűdök és a dizájn, a formai kialakítás között kapcsolat van, és ez számszerűsíthető”. A gyártók tehát képesek a piacokat szegmentálni, és aszerint kialakítani termékeik külső arculatát, hogy figyelembe veszik, hogy az adott fogyasztói csoportok mit várnak el a terméktől. Az

¹ Horváth Dóra–Sajtos László: „A forma tartalma – A termékdesign sajátosságainak szerepe a termékek fogyasztói megítélésében (II. rész). Marketing – Menedzsment, 2001. 5–6. sz., 74–84. o.

² W. H. Mayall: Industrial Design for Engineers. Iliffe Books Ltd., London, 1967 (idézi: David Musker: Community Design Law – Principles And Practice. Sweet and Maxwell, London, 2002, 9. o.)

³ Peter H. Bloch: Seeking the Ideal Form: Product Design and Consumer Response. Journal of Marketing, 59. évf., July, 16–29. o. (idézi: Horváth–Sajtos)

egyik csoportnak fontosabb lehet a termék által sugallt presztízs, a másinak az esztétikum, míg a többiek esetleg a funkcionális értékeket tekintik elsődlegesnek. Ha ezen különböző igényekre sikerül adekvát formatervezői megoldást nyújtani, akkor a gyártó a különféle áru és minőségű termékeit könnyebben pozicionálhatja adott vásárlói csoportokra, s ezzel maximalizálhatja eladásait.

Látható tehát, hogy a formatervezés nemcsak a termék és a fogyasztó, hanem az igény és a szolgáltatás, a vevő és az eladó között is kapcsolatot teremt. S mivel a kutatás Magyarországon mutatta ki mindezt, joggal várhatjuk, hogy a közeljövőben egyre több hazai cég is felismeri a formatervezés megkerülhetetlen gazdasági jelentőségét.

I. 2. A FORMATERVEZÉSIMINTA-OLTALOM JOGI JELENTŐSÉGE

A formatervezés sérülékeny gazdasági beruházás. A termék megjelenésének, arculatának megtervezése komoly pénzügyi befektetés, ugyanakkor könnyen lemásolható. Ez a versenyre károsan hat, ugyanis azt a gyártót hozza hátrányba, aki többletköltséget áldozott a termék magas szintű külsejére, miközben az utánpótlás gazdasági előnyt kovácsolhat az elorozott dizájnból. Ez hosszú távon oda vezetne, hogy az áruk megjelenése eligénytelenedne és nélkülözne minden innovációt. Mindez indokolja, hogy a jog beavatkozzon a piaci viszonyok közé, és egy olyan mesterséges monopóliumot hozzon létre, amelynek tartalma egyfelől kizárólagos, abszolút jogosítványokat biztosít a forma alkotójának vagy megrendelőjének, másfelől pedig kizárja a versenytársakat a dizájn felhasználásából. Ez a monopólium a formatervezésiminta-oltalom.

A piaci verseny területén minden monopólium veszélyeket rejt, mert alkalmas lehet a gazdasági pozíciók túlzott konzerválására és a versenytársak ellehetetlenítésére, ezért bevezetésük komoly elemzést igényel. A dizájn védelmének gazdasági fontossága már ismert. Komoly érv az alkotók ösztönzése és gazdasági érdekeltsége is. Nem szabad azonban említés nélkül hagynunk két esetleges hátrányát sem: egyrészt a védelem akadályozhatja más termékek piacra lépését, másrészt jelentős időbeli versenyelőnyt adhat. Ezért a formatervezésiminta-oltalom, bár abszolút jog, mégsem korlátlan. Korlátait mind „térben”, mind időben is részletesen meghatározza a jog.

I. 3. AZ OLTALOM HELYE A JOGRENDSZERBEN

A formatervezésiminta-oltalom a jog egyik nehezen elhelyezhető intézménye. Az elhelyezés nehézségei a Ptk. szerkesztési megoldásában is szembetűnőek: az oltalom „A személyekről” szóló II. részben, azon belül „A személyek polgári jogi védelméről” szóló IV. cím alatt, „A személyhez és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok” fejezetben kerül nevesítésre. A szel-

lemi alkotásokhoz fűződő jogokat a polgári jogi dogmatika „szellemi tulajdon-jog” gyűjtőfogalom alatt kezeli. Mit keresnek akkor e jogok a „Személyek” között, miért nem a III. részben, a „Tulajdonjog” körében tárgyalja őket a Ptk.?

Elsősorban le kell szögezni, hogy a szellemi alkotások joga viszonylag önálló jogterület a polgári jogon belül. Ez indokolja, hogy az idetartozó jogokat a Ptk. elkülönítve kezelje, s ezt fejezi ki e jogoknak a „Személyek” rész legvégén való elhelyezése is. Ez ugyanis egy átmeneti jogterület, amely egyszerre hordoz személyiségi jogi és dologi, tulajdonjogi elemeket, miközben szabályozási koncepciója, s az idetartozó jogviszonyok tárgyainak sajátosságai egyben el is távolítják e két fő résztől.

A személyi részhez való kapcsolódás némileg szorosabb. Ezt fejezi ki, hogy az ENSZ Kögyűlésének 1948. évi egyetemes nyilatkozata az emberi jogokról is a terület személyiségi elemeit hangsúlyozza. Tovább erősíti a személyiségi jelleget, hogy az itt tárgyalt jogok erőteljesen kapcsolódnak az alkotó egyéni teljesítményéhez, s e teljesítményhez kapcsolódóan létrejönnek bizonyos át nem ruházható, személyhez fűződő jogok is. A jogi védelem azonban a klasszikus személyiségi jogokkal ellentétben nem elsősorban a jogalanyra, hanem sokkal inkább alkotói tevékenységének eredményére terjed ki, miközben maga az alkotó széles rendelkezési jogokat élvez alkotásához kapcsolódó vagyoni jogai felett.

A vagyoni jogok feletti rendelkezési jog elvezet e jogterület tulajdonjogi jellegéhez. Ezt az Alkotmánybíróság 1338/B/1992., valamint 312/B/1995. sz. határozata is erősíti azzal, hogy a jogterület két fő ágát, a szerzői jogot és az iparjogvédelmet is bevonja a tulajdonhoz való alkotmányos alapjog értelmezési mezejébe. Ez a „szellemi tulajdon-jog” azonban nagyon sajátos, mert tárgya, a széles értelemben vett alkotás sokszor nem is tárgyi, hanem inkább gondolati jellegű, szinte immanensen hordozza az alkotó egyéniségét, továbbá helyhez nem köthető, fizikai értelemben nem is mindig birtokolható, sőt igen gyakran egyszerre több helyen is megtalálható.

Tovább bonyolítja a helyzetet maga a formatervezésiminta-oltalom. Ha ugyanis a szellemi alkotások jogát sikerül is elhelyezni a polgári jog kereteiben, s elfogadjuk, hogy e területnek két fő ága a szerzői jog és az iparjogvédelem, akkor a formatervezési oltalmat ismét csak nehézségek árán tudjuk besorolni valamelyik oldalra. A szerzői jog leginkább a művészet területén létrehozott alkotásokra terjed ki, az iparjogvédelem oltalmi formái pedig inkább tudományos-műszaki jellegű tárgyakat védenek, amelyeknél az esztétikai, művészeti megfontolások helyett inkább az ipari előállíthatóság és a gazdasági jövedelmezőség játszik fontos szerepet.

A formatervezés iparművészet. Ez a kategória már nevében is kettősséget rejt. Az itt létrehozott tárgyak nagy többsége egyfelől valódi alkotás. Az alkotókat művészeti iskolákban képzik, a tárgyak sajátosságát a stílus, az eredetiség, a meghökkentő megoldások, s legtöbbször az esztétikai érték adják. Ugyanakkor ezek a tárgyak az ipar számára készülnek, általában termékként és nem műalkotásként kerülnek forgalomba, s előállításuk is leggyakrabban tömegméretekben történik.

A formatervezésiminta-oltalom tehát nemcsak az iparjogvédelem, hanem a szerzői jog területén is elhelyezhető lenne. A formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény 64. §-a szerint „a mintának az e törvényben szabályozott oltalma nem befolyásolhatja a mintán mint művészeti alkotáson külön törvény szerint fennálló szerzői jogok védelmét”. A kumuláció lehetősége tehát adott, s ez összhangban van az Európai Unió vonatkozó irányelvével is, amely szintén tiltja, hogy a szerzői jogi védelemből kizárják a mintát azon az alapon, hogy azt már formatervezési mintaként lajstromozták,⁴ azt erősítve ezzel, hogy a védelem minimumkövetelményei párhuzamosan is teljesíthetők mind a szerzői jog, mind az iparjogvédelem területén. Ebből egyenesen következik a párhuzamos oltalom lehetősége is, elképzelhető tehát az is, hogy egy formatervezésiminta-oltalom alatt álló ipari alkotás egyben műalkotásként szerzői jogi védelemben is részesüljön. Hasonló megoldást követ az ipari minták nemzetközi lététbe helyezésére létrejött Hágai Megállapodás⁵ is.

A magyar jogi gondolkodás a kezdetektől, azaz az 1907. évi 107.709. számú kereskedelemügyi miniszteri rendeletről kezdve az iparjogvédelem területére helyezte a formatervezésiminta-oltalmat. Ehhez a megoldáshoz ragaszkodott az ipari minták oltalmáról szóló 1978. évi 28. törvényerejű rendelet, és a jelenleg hatályos, a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény is.

Fontos megemlíteni, hogy a jogterület viszonylagos önállóságából adódóan, valamint kodifikációs megfontolásból (elsősorban a joganyag komplexitására és ebből adódóan is terjedelmes voltára tekintettel) a formatervezésiminta-oltalom szabályozásának csak a kereteit adja a Ptk. 86. és 87. szakasza, az oltalom konkrét szabályait külön jogszabály, a 2001. évi XLVIII. törvény tartalmazza. A jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény a szellemi tulajdon szabályozását kötelező törvényi tárgykörbe sorolja.⁶

A készülő új Polgári Törvénykönyv koncepciója⁷ szerint nem szükséges változtatni a megszokott szerkezeten, ezért a szellemi alkotások joga az első könyvben, a „Személyek” legvégén, a hetedik részben („A szellemi alkotásokhoz és az egyéb szellemi javakhoz fűződő jogok” címmel) kap majd helyet. Ugyanakkor a szellemi alkotások után immár nem a dologi jog fog következni, mivel beékelődik közéjük a Ptk.-ba kerülő családjog könyve. Ez azonban semmiféle dogmatikai határkijelölést nem sugall, sokkal inkább egyszerű szerkezeti megoldás. A koncepció kiemeli, hogy nem kívánja eldönteni, hogy a kérdéses jogterület a személyi vagy a dologi joghoz áll-e közelebb. Leszögezi azt is, hogy nem merült fel a teljes joganyag integrálása a Ptk.-ba, ugyanakkor szerves kapcsolódása a Ptk.-hoz továbbra is fenntartandó követelmény.

⁴ 98/71/EK irányelv (1998. október 13.) a formatervezési minták oltalmáról, 17. cikk

⁵ Kihirdette az 1984. évi 29. tvr.

⁶ 5. § f pont

⁷ Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója és tematikája – <http://www.im.hu/?mi=1&katid=44&id=75&cikkid=2311>

II. A FORMATERVEZÉS MINTA-OLTALOM RÖVID TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON

II. 1. A KERESKEDELEMÜGYI MINISZTER 1907. ÉVI 107.709. SZÁMÚ RENDELETE

Magyarországon az ipari mustrák és minták oltalmát az 1858. december 7-én kiadott császári nyílt parancs szabályozta. Ezt egy 1865-ös módosítást követően felváltotta a kereskedelemügyi miniszter 1907. évi 107.709. számú rendelete „az ipari mustrák és minták jogi oltalmáról és azok lajstromozásáról”.

„Minta alatt valamely iparcikk külső alakjára vonatkozó és iparcikken alkalmazható alkításnak, illetve ábrázolásának példánya értendő (...)”⁸

Figyelemre méltó, hogy a jogszabály nem követelt meg művészi értéket a mintától, nem teremtett esztétikai kívánalmakat. Ugyanakkor viszont oltalmazhatósági feltétel volt a minta ipari alkalmazhatósága. Szerencsésen elválasztotta magát a terméket az alapjául szolgáló mintától, és – igen haladóan – a jogi védelmet magára a mintára nézve teremtette meg. Ez fontos jellemzője a modern mintaoltalomnak is. Az oltalom további feltétele volt az újdonság és a „különös vagy sajátlagos kiképzés”, tehát az egyéni jelleg. Kizárta ugyanakkor a rendelet az oltalom köréből az önálló művészeti munka pusztá utánzásából adódó mintákat. Tehát egyfelől nem követelt meg esztétikai értéket, s ezzel elkerülte, hogy a lajstromozó hatóságot szubjektív szempont értékelésével terhelje, ugyanakkor azonban az önálló művészeti munkákat illető (szerzői jogi) védelmet is megerősítette azzal, hogy nem engedte, hogy azok pusztá leutánzását mintaként oltalmaztassák. Kizárta az oltalom alól az akár belföldön, akár külföldön jogellenesen szerzett mintát is.

Korabeli ügyekben felmerült a csomagolás oltalmazhatósága. Az 1053/911-es mintaügyi határozatban a hatóság, amely ezekben az esetekben a kereskedelemügyi miniszter volt, kimondta, hogy „faszén becsomagolására szolgáló papírzacskók, amelyek kizárólag arra szolgálnak, hogy egyik kereskedőnek az áruit más kereskedőnek a hasonló áruitól megkülönböztessék, ipari mintául nem szolgálhatnak”.

A 48-1913 sz. ügyben szintén oltalomra alkalmatlannak találták a csomagolást. Az indokolás szerint „igaz ugyan az az alpörösi védekezés, hogy a papír, különösen mint nyomdatermék, mintaoltalom tárgya lehet, de a jelen esetben a papírról nem mint adás-vétel tárgyát képező olyan forgalmi iparcikkról van szó, amelynek oltalmát különös színezése vagy alakja igazolná, hanem egy olyan csomagolópapírról, amely önmagában véve önálló ipari cikket nem is képez, és amelynek külsejét a reá különféle alakban nyomott hirdetések más hasonló nyomdatermékektől alig különböztetik meg”.

Érdemes kiemelni, hogy mai viszonyok között a csomagolás tárgya lehet az oltalomnak.

Az 1046/911-es ügyben a reklám oltalmazhatósága volt a kérdés. „A reklámozás különös

⁸ Rendelet, 2. §

módja ipari készítményt nem képez és így annak az utcán futkozó bycikli zászoló alakbani megjelenési formája sem vonható a ... rendelet 1. §-ában említett azon új minták közzé, amelyeknek készítői törvényes oltalmat igényelhetnek.”⁹

Az oltalom tartalma „kizárólagos kihasználási jogot” jelentett, ez magában foglalta a minta szerinti vagy azzal ellátott iparcikk készítését, illetve forgalmazását is. A jogosult részben vagy egészben átruházhatta a hasznosítási jogot, tehát a vagyoni jogok forgalomképesek voltak. Mai jogunkhoz hasonlóan a jogosult bárkivel szemben felléphetett, aki engedély nélkül hasznosította a mintát. Az oltalom a letevés napjától számított három évig állt fenn, időtartama tehát jóval rövidebb volt mint manapság, hiszen megújítására sem volt mód.

Az oltalom megsértése bitorlás volt, csakúgy, mint mai jogunkban. Ez megvalósulhatott akár a minta iparcikken történő jogtalan alkalmazásával, akár ilyen iparcikk jogtalan forgalomba hozatalával. A jogsértés tehát a kizárólagos jog megsértése lehetett. A sértett bíróságon követelhetette a jogsértő hasznosítás abbahagyását, valamint az utánzatok készítésére szolgáló eszközök használhatatlanná tételét is. Természetesen kártérítési igényt is lehetett érvényesíteni. Fontos kiemelni, hogy felelősség csak vétkesség esetén állt fenn, azaz a bitorló mentesült a kártérítési kötelezettség alól, ha „beigazolta azt, hogy ő a bitorlás idejében nem tudta, de módjában sem állott azt megtudnia, hogy panaszosnak mintaoltalmi joga áll fenn”. Mai jogunk szigorúbb, mert az objektív felelősséget is elismeri. A bitorlás kihágásnak számított, ezért büntetőjogi megítélés alá eshetett, ettől függetlenül azonban a rendelet egyéb feltételek (például szándékos elkövetés) esetén pénzbüntetést, sőt elzárást is előírt. Tehát a polgári jogi, tipikusan kártérítési védelmet egy, mai jogi gondolkodásunktól idegen büntetőjogias védelem is kiegészítette.

II. 2. A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚT KÖVETŐ JOGALKOTÁS

A második világháborút követően 1949 és 1953 között megszüntették a mintaoltalom intézményét. Ezt követően a rendeleti jogalkotás dominált 1969-ig. Az 1970. január 1-jén hatályba lépő 1969. évi III. törvény 44–48. szakaszában tárgyalta „a képzőművészetre, építészetre, műszaki és iparművészeti alkotásokra, művészi fényképekre vonatkozó sajátos szabályokat”. A minta önmagában nem részesülhetett oltalomban, csak maga a tervezőművészeti alkotás, amelyen alkalmazták. Ezzel lényegében az oltalom feltétele lett a művészi színvonal, ami problematikus, hiszen nincs olyan hatóság, amely képes megítélni, hogy mi minősül művészetnek. A kérdésre adott válasz ugyanis mindig szubjektív, továbbá társadalmi és történelmi keretektől függően változik. A formatervezésiminta-oltalomnak pedig éppen az az egyik legszembetűnőbb sajátossága, hogy megelőzik a „külsőségek” értékeléstől mentes

⁹ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról, 1. § (3)

védelmével, s bölcsen a minta természetes létezési közegére, a piacra bízva annak eldöntését, hogy hordoz-e értéket a minta, s így volt-e értelme a védelem megadásának.

Az ipari minták oltalmáról szóló 1978. évi 28. törvényerejű rendelet visszatért a külső megjelenés oltalmazásához:

„Az ipari termék külső formája (a továbbiakban: 'minta') ipari mintaoltalomban (a továbbiakban: 'mintaoltalom') részesülhet, ha új és oltalmát a (4) bekezdés nem zárja ki.”¹⁰

III. A HATÁLYOS SZABÁLYOZÁS

A formatervezésiminta-oltalom szabályozása hazánknak az Európai Unióhoz történő csatlakozása miatt jelentősen átalakult, a joganyag pedig többszöröződött. A nemzeti oltalom szabályait lefektető, a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény mellett ugyanis 2004. május 1-je óta hazánkban is hatályos a Tanács 6/2002/EK rendelete (2001. december 12.) a közösségi formatervezési mintáról, amely az egész EU területére kiterjedő, regionális oltalmat biztosít. E fejezet első része a törvényi szabályozást tekinti át, figyelemmel annak közösségi vonatkozásaira is, második része pedig a rendelet által létrehozott rezsimmal foglalkozik.

III. 1. A 2001. ÉVI XLVIII. TÖRVÉNY A FORMATERVEZÉSI MINTÁK OLTALMÁRÓL

III. 1.1. A törvény megalkotásának indokai

A törvényjavaslat kidolgozása során felmerült, hogy szükséges-e egyáltalán új törvényt alkotni, vagy elégséges az akkor hatályos 1978. évi 28. törvényerejű rendelet módosítása. A jogszabályalkotást figyelemmel kísérő jogászok, az érintett szakmai körök, elsősorban a formatervezők és nem utolsósorban a törvényjavaslat véleményezésében fontos szerepet vállaló Magyar Szabadalmi Hivatal egyaránt azon az állásponton voltak, hogy szükséges új, átfogó törvényt alkotni.

Ezt a szükségletet a jogalkotási törvény is erősítette azzal, hogy a szellemi tulajdon-jog szabályozását törvényi tárgykörként kezeli. 1991-től sorra megszülettek azok a törvények, amelyek egyenként és átfogóan újraszabályozták a szellemi tulajdon körébe eső oltalmakat, illetőleg újakat is bevezettek. E folyamat lezárásaként, egyfajta „kodifikációs záróköként”¹¹ is felfogható tehát a formatervezési minták oltalmáról szóló törvény megalkotása. Az intézményrendszer megújulása, a kapcsolódó rendeletek módosításai, illetőleg a transzparencia és a jogbiztonság követelményei is az újraszabályozás felé mutattak.

¹⁰ 1978. évi 28. törvényerejű rendelet az ipari minták oltalmáról, 1. § (1)

¹¹ Ficsor Mihály: Törvényjavaslat a formatervezési minták oltalmáról. Védjegyvilág, 2001. 1. sz., 3. o.

A magyar iparjogvédelmi jogalkotás egyik sajátossága, hogy egyes eljárásokat, de anyagi jogi kérdéseket is utaló normákkal szabályoz. „E szabályozási technika elkerülhetővé teszi a felesleges ismétléseket, vagyis az azonos tartalmú párhuzamos normákat a különböző iparjogvédelmi törvényekben, másfelől a szabályozás és a joggyakorlat egységét is jól szolgálja.”¹² A felhívott normák a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvényben, az iparjogvédelem „fő” jogszabályában találhatók. A két jogszabály illeszkedése is új mintaoltalmi törvény megalkotását tette szükségessé.

A legfontosabb ok azonban a magyar jogrendszeren kívül keresendő. Hazánk az Európai Unióhoz történő csatlakozás jegyében az 1994. évi I. törvénnyel kihirdetett Európai Megállapodásban jogharmonizációs kötelezettséget vállalt. Ezért szükségessé vált az Európai Unió Parlamentje és Tanácsa által kiadott 98/71/EK irányelv rendelkezéseinek hazai jogunkba történő beillesztése. Az új törvény legfontosabb indoka az irányelvvel történő összehangolás volt.

Hazánk több nemzetközi iparjogvédelmi egyezménynek is részese. Időben haladva ezek a következők:

- az ipari tulajdon oltalmára létesült 1883-as Párizsi Unió's Egyezmény (a továbbiakban: PUE), amelynek legutóbbi szövegét az 1970. évi 18. tvr. hirdette ki;
- az ipari minták nemzetközi letétbe helyezésére létrejött Hága'i Megállapodás (1984. évi 29. tvr.);
- az ipari minták nemzetközi osztályozásának létesítésére vonatkozó Locarnói Megállapodás (1973. évi 29. tvr.);
- az ún. TRIPS-egyezmény (1998. évi IX. tv.).

Ezek az egyezmények összefüggő és nagyon finom nemzetközi védőhálót vonnak a formatervezési minták köré. Ennek egyik legjellemzőbb példája, hogy a TRIPS tulajdonképpen átveszi, megismétli a PUE legfőbb rendelkezéseit, ezért a TRIPS részes államai *de facto* részeseivé válnak annak a rendszernek, rezsimnek is, amelyet a PUE teremtett meg, még akkor is, ha *de iure* nem csatlakoztak ahhoz. Ez a technika nagyon átgondolt jogközelítést valósít meg. A szellemi tulajdon-jog országcsoportonként eltérő megközelítése a teljes jogegységesítést lehetetlenné teszi, ezért a TRIPS által széles tagsági körben megvalósított, ámde csak minimumstandardokat, ún. egyezményes jogokat előíró szabályozás igen bölcs és pragmatikus megoldás.

Ezek a standardok hazánkat is kötelezik, így meg kell jelenniük a jogi szabályozásban is. Ennek a követelménynek az új szabályozás eleget tesz. A jogkimerülés (18. §), az oltalmi idő (19. §) vagy épp az uniós elsőbbség (40. §) szabályozása, valamint a könnyített ideiglenes intézkedés lehetővé tétele fontos példák erre.

Röviden ki kell térnünk a Hága'i Megállapodásra is. Az egyezmény lehetővé teszi, hogy a bejelentő nemzetközi letétbehelyezéssel egy vagy több mintára egy vagy több, általa tetszés szerint megjelölt részes országban kérjen az adott ország nemzeti oltalmával egyenértékű

¹² Idézett mű (11), 4. o.

mintaoltalmat. Az egyezmény új szövegét 1999. július 6-án fogadták el Genfben, az aláírók között hazánk is képviseltette magát. Ugyan az új szöveg még nem hatályos, de a törvény már ezzel is összeegyeztethető.¹³

A Locarnói Megállapodás egy ún. osztályozási egyezmény, amely a formatervezési mintákat funkció szerint 34 osztályba rendezi.¹⁴ Az osztályba sorolás egyben a mintaoltalom terjedelmének megállapítását is segíti, és megkönnyíti a minták keresését. Az adatbázist a WIPO kezeli.

III. 1.2. Az oltalom tárgya: az oltalmazható formatervezési minta

A törvény átveszi az irányelv 1. cikkének a, b, és c, pontjában lefektetett definíciókat:

„1.§ (1) *Formatervezési mintaoltalomban (a továbbiakban: mintaoltalom) részesülhet minden új és egyéni jellegű formatervezési minta (a továbbiakban: minta).*

(2) *Mintának minősül valamely termék egészének vagy részének megjelenése, amelyet magának a terméknek, illetve a díszítésének a külső jellegzetességei – különösen a rajzolat, a körvonalak, a színek, az alak, a felület, illetve az anyagok jellegzetességei – eredményeznek.*

(3) *Terméknek minősül bármely ipari vagy kézműipari árucikk. A termékek közé tartoznak – egyebek mellett – a csomagolás, a kikészítés, a grafikai jelzések és a nyomdai betűformák, valamint azok a részek is, amelyeket valamely összetett termékben való összeállításra szántak. A számítógépi program nem tekinthető terméknek.*

(4) *Összetett terméknek minősül az olyan alkotóelemekből álló termék, amelyek eltávolításával a termék szétszedhető és utána újból összeállítható.”*

A definíció részletes kifejtést igényel, ezt megelőzően azonban szükség van a más oltalmi formáktól való elhatárolásra, azaz a külső határok meghúzására. A szellemi alkotások és azon belül az iparjogvédelem területén ugyanis az oltalmi tárgyak elhatárolása egyáltalán nem egyértelmű. Az elhatárolás egyik kiindulópontja az, hogy a magyar jog az iparjogvédelmen belül teljes körű védelmet garantál, azaz a hézagmentes oltalom elvéből¹⁵ következően a jelenleg számba vehető oltalmi tárgyak mindegyikére specifikus oltalmi formát kínál, s a Ptk. „egyéb szellemi alkotás” formulájával akkor is biztosítja a védelmet, ha esetleg az ipari invenció gyorsaságából adódóan újabb oltalmi tárgy lenne kialakulóban, ám arra a nemzetközi jogegységesítés, illetve a hazai jogalkotás még nem kínál megfelelően kidolgozott és széles körben elfogadott specifikus megoldást.

¹³ I. m. (11), 5. o.

¹⁴ Charles A. Rademaker: The classification of ornamental designs in the United States Patent Classification System. World Patent Information, 22 (2000), 131. o.

¹⁵ Lontai Endre: Szellemi alkotások joga. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2001, 31. o.

Az elhatárolás másik kiindulópontja az oltalmak specifikussága, ami azt jelenti, hogy az adott oltalmi tárgyra adekvát oltalom létezik. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a háttérben a szerzői jog is nyújthat kumulatív védelmet.

Az oltalmazható formatervezési mintát a következő oltalmi tárgyaktól kell megkülönböztetnünk.

A szabadalmaztatható találmány és a formatervezési minta

„1. § (1) Szabadalmazható minden új, feltalálói tevékenységen alapuló, iparilag alkalmazható találmány a technika bármely területén.

(2) Nem minősül az (1) bekezdés szerinti találmánynak különösen

a) a felfedezés, a tudományos elmélet és a matematikai módszer;

b) az esztétikai alkotás;

c) a szellemi tevékenységre, játéokra, üzletvitelre vonatkozó terv, szabály vagy eljárás, valamint a számítógépi program;

d) az információk megjelenítése.

(3) A (2) bekezdésben felsoroltak szabadalmazhatósága csak annyiban kizárt, amennyiben a szabadalmat rájuk kizárólag e minőségükben igénylik.”¹⁶

Míg a formatervezési mintánál egy termék, illetve díszítés külső jellegzetessége áll a védelem középpontjában, itt a szabadalmazható találmány, amelyet a következőképpen definiálhatunk:

„Az a tág értelemben vett technika területére eső és abszolút újdonsággal rendelkező, iparilag alkalmazható megoldáshoz vezető gondolat (gondolatszövedék), amely a tudományos technika adott szintjét jelentős mértékben gazdagítja és feltalálói-alkotói tevékenység eredménye.”¹⁷

Elképzelhető-e vajon, hogy egy formatervezési minta eléri a szabadalmazható találmány színvonalát? Ez a kérdés a tisztán művészi célú dizájnnál fel sem merülhet, mivel a szabadalom definíciója kizárja az esztétikai alkotásokat a védelem köréből. Ellenben az iparilag alkalmazható minták esetében a feltétel teljesülhetne. Azonban a dizájn külső megjelenésével szemben a szabadalom magára a műszaki megoldásra koncentrál, így a két oltalmi forma rendeltetését tekintve mégis kizárja egymást. Az a később részletesen is tárgyalandó kizáró ok, amely szerint „nem részesülhet mintaoltalomban a külső jellegzetesség, amely kizárólag a termék műszaki rendeltetésének következménye”¹⁸ is azt erősíti, hogy a formatervezési minta és a szabadalmazható találmány között nem lehet átfedés.

A használati minta és a formatervezési minta

A használati minta első látásra félúton helyezkedik el a szabadalmazható találmány és a formatervezési minta között:

¹⁶ 1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról

¹⁷ Lontai Endre i.m. (15), 161. o.

¹⁸ Törvény, 6. § (1)

„1. § (1) *Használati mintaoltalomban részesülhet valamely tárgy kialakítására, szerkezetére vagy részeinek elrendezésére vonatkozó megoldás, ha új, ha feltalálói lépésen alapul és iparilag alkalmazható.*

(2) *Az (1) bekezdésnek megfelelően nem részesülhet mintaoltalomban különösen*

a) a termék esztétikai kialakítása,

b) a növényfajta.”¹⁹

A használati mintát nevezik „kis szabadalomnak”²⁰ is, mivel az az ipari megoldás számíthat erre a védelemre, amely a szabadalmazható találmány feltételeinek (elsősorban a világhíjdonságnak) nem felel meg. A formatervezési mintától az ipari alkalmazhatóság és a feltalálói lépés követelménye határolja el.

A mikroelektronikai félvezető termék topográfiája és a formatervezési minta

„1. § (1) *Oltalomban részesülhet a mikroelektronikai félvezető termék topográfiája (a továbbiakban: topográfia), ha eredeti.*

(2) *A topográfia a mikroelektronikai félvezető termék elemeinek, amelyek közül legalább egy aktív elem, és összekötéseinek vagy azok egy részének bármely formában kifejezett, térbeli elrendezése, vagy egy gyártásra szánt félvezető termékhez készített ilyen térbeli elrendezés.*²¹

A topográfia igen specifikus oltalmi forma. A formatervezéshez hasonlóan itt is a térbeli elrendezés áll a középpontban, és az eredetiség is követelmény. A különbség azonban az, hogy az elrendezés célja minden esetben a termék ipari alkalmazása, konkrétan mikrocsipként, az eredeti jelleg pedig ennél fogva ipari eredetiséget jelent, és ezzel közelebb áll a szabadalom újdonságkritériumához és a feltalálói lépés követelményéhez. Továbbá a mikrocsip külseje iskolapéldája lehetne a kizárólag műszaki rendeltetésből adódó külső megvalósításnak, így formatervezési mintaként történő oltalmazhatósága definíció szerint kizárt.

Megjegyzendő, hogy a topográfia oltalma a mikrocsipek szédületes iramú fejlődése miatt mára értelmét veszítette, mivel az egyes csipek olyan gyorsan válnak elavulttá, hogy a védelem igénylése szükségtelen. A csipek előállításához kapcsolódó szabadalmak és know-how-k szintén megakadályozzák a másolást, így napjainkra szinte teljesen kiváltották a topográfiai oltalom által biztosított védelmet.

Az ipari minta és a formatervezési minta

Az ipari mintáról szóló 1978. évi 28. tvr.-t a jelenleg hatályos törvény váltotta fel, így az elhatárolás indoka ebben az esetben nem az iparjogvédelem tagolódása oltalmi formákra, hanem az időbeli fejlődés. A definíció szerint:

„Tvr. 1. § (1) *Az ipari termék külső formája (a továbbiakban: 'minta') ipari mintaoltalomban (a továbbiakban: 'mintaoltalom') részesülhet, ha új, és oltalmát a (4) bekezdés nem zárja ki.*

(4) A minta nem részesülhet mintaoltalomban, ha

¹⁹ 1991. évi XXXVIII. törvény a használati minták oltalmáról

²⁰ Lontai Endre i. m. (15), 202. o.

²¹ 1991. évi XXXIX. törvény a mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalmáról

- a) a termék rendeltetésszerű használatát hátrányosan befolyásolja;
- b) kizárólag a termék műszaki megoldásának vagy rendeltetésének a következménye;
- c) korábbi elsőbbségű mintaoltalom tárgyával egyezik, vagy ahhoz az összetéveszthetőségig hasonlít;
- d) hasznosítása jogszabályba vagy társadalmilag elfogadott erkölcsi szabályba ütközik, kivéve, ha a jogszabály csak a termék forgalmát korlátozza.”

Történeti különbség első pillantásra csak az a) pontban tűnik elő, a formatervezésimintaoltalom mai formája nem követeli meg, hogy a termék valóban használható legyen. Ugyanakkor, mivel a hatályos törvény ipari vagy kézműipari termékre alkalmazható mintákat szabályoz, valószínűsíthető, hogy bizonyos minimális használhatóságot elvár. Ezt azonban bírói döntések hiányában ma még nem lehet meghatározni. Az áttérés az „akadálytalan használhatóság” követelményéről a „minimális használhatóságra” egyrészt tágította az oltalmazható minták körét, kiterjesztve azt a funkció nélküli, tisztán esztétikai alkotásokra is. Másrészt piacbarát megoldás, mert rábízta a fogyasztóra, hogy kíván-e korlátozott használati értékű termékért fizetni, s ezzel lényegében piaci szűréssel váltja fel az addig a lajstromozás során eldöntendő, ám a minta „karrierjének” abban az állomásában valójában még eldönthetetlen kérdést: hol húzódik a határvonal, amelytől kezdve a külső megvalósítás a termék használatára nézve már hátrányt jelent.

Az a) pontban említett korlátozás eltűnése azonban eredményezett más változást is, ezt az ipari minta formatervezési mintává való átkeresztelése is jelzi. A kérdés a formatervezésimintaoltalom egészének fő szabályozási dilemmájához kapcsolódik. Ez a dilemma az ipari és a művészeti dizájn közötti különbségtétel²² problémájaként vetődik fel.

Az ipari dizájn esetében a formatervezés célja, hogy használati (ipari aspektus) és élvezeti (esztétikai aspektus) értékkel együttesen bíró terméket hozzon létre. Ezt a célzatot leginkább az „alkalmazott művészet” fogalma fejezi ki. Ezzel szemben a tisztán művészi, esztétikai dizájn esetében az ipari alkalmazás és hasznosítás szándéka nem vagy csak minimálisan lelhető fel.

Ezen – egyesek szerint esetleges²³ – különbségtétel alapján a védelem többféle lehetősége is elképzelhető. Az első megoldás a kettő között éles határvonalat húz, s az ipari dizájn csak lajstromozással, a művészi dizájn pedig csak szerzői jogi alapon, szerzői műként kaphat védelmet.

A másik megoldás az előbbi tökéletes ellentétéként a teljes kumuláció talaján állva elveti a különbségtételt, s a „művészet egységének” elvét (unity of art, unité de l'art) hirdetve a szerző döntésétől függően teszi lehetővé a szerzői jog mellett/helyett a specifikus, lajstromozáson alapuló védelmet. Eszerint egy tisztán művészi dizájn is megkaphatja a lajstromozáson

²² Denis Cohen: The International Protection of Designs. Hague, Kluwer, 2000, 3. o.

²³ Commission Report (idézi David Musker: Community Design Law – Principles And Practice. Sweet and Maxwell, London, 2002, 12. o.)

alapuló oltalmat, s ugyanígy egy tisztán ipari célú dizájn is szerzői jogi védelem alá eshet. Ez a megközelítés abból a gondolatból indul ki, hogy minden dizájnt műalkotásnak kell tekinteni, mivel objektív szempontok szerint nem lehet eldönteni, mi az, ami nem művészet.

A harmadik, közvetítő megoldás szintén a kumulatív védelem talaján áll, de a dizájnnak meg kell felelnie a védelmet biztosító rezsim specifikus feltételeinek. Ebben az esetben külön-külön vizsgálni kell, hogy az oltalmazni kívánt alkotás megfelel-e a szerzői mű és a formatervezési minta kritériumainak is.

A teljes kumuláció talaján áll a francia jog, a kumuláció kizárása pedig az olasz jogra volt jellemző. Mivel azonban az irányelv szerint nem zárható ki a szerzői jogi védelem, az olasz szerzői jogi törvény módosításra került. A köztes megoldást követi Németország és a legtöbb EU-tagállam.²⁴

Az 1978-as tvr. 1. § (4) bekezdése nem zárta ki a kumuláció lehetőségét, s a joggyakorlat ezt a lehetőséget következetesen el is ismerte, a tisztán művészi dizájn azonban – mivel az ipari hasznosítást akár fel is áldozhatta a művészet oltárán – a rendeltetésszerű használat hátrányos befolyásolása miatt kizárás alá eshetett. Az új törvény az előbbi kizárási okot már nem ismeri, ennél fogva – bár mindkét jogszabály a fentiek szerinti harmadik, köztes megoldást alkalmazza – ezen belül maradvány finoman elmozdult a „unity of art” elve felé, és a lajstromozással nyerhető védelmet kiterjesztette azon termékekre is, amelyeknél az ipari alkalmazhatóság az esztétikai élményhez képest másodlagos. Ugyanakkor a köztes megoldás lényege nem változott, így kumulatív védelem igénylése esetén mind a szerzői jogi, mind a mintaoltalmi rezsim feltételrendszerének meg kell felelni.

III. 1.3. A minta mint „megjelenés”

A formatervezésiminta-oltalom a termék megjelenését (appearance), jellegzetességét védi. A megjelenés fogalma magában foglalja mind a két-, mind a háromdimenziós mintákat. A magyar jogban nincs hagyománya ennek a megkülönböztetésnek, így a törvény – az irányelvvel és jogi tradícióinkkal összhangban – sem tesz különbséget a minták e két megjelenési formája között. Ezzel szemben például az angol jogi terminológia megkülönböztet térbeli termékeken (product shape designs) és a felületeken megjelenő (surface decoration designs) formatervezési mintákat. Ez a felosztás azonban az irányelv által megvalósított harmonizáció miatt a továbbiakban irreleváns.

A megjelenés fogalma magában rejti azt a tulajdonságot is, hogy a védhető minta terméken feltűnhet. Ez kizárja az ötletek, elgondolások mintaként való védelmét. Az ötlet ugyanis az alkotás, a megalkotás pillanataig képlékeny, változékony, szemben a törvényi értelemben vett mintával, amelynek befejezettnek és így rögzíthetőnek, sőt a lajstromozás miatt rögz-

²⁴ Charles-Henry Massa-Alain Strowel: Community Design: Cinderella Revamped. European Intellectual Property Review, 2003. 2. sz. 71. o.

zítettnek kell lennie. A szakzsargon gyakran a „megtestesülés” (embodiment), valamint a „kifejeződés” (expression) szavakkal fejezi ki ezt a követelményt.²⁵ Sokak véleménye szerint a mintát az ötlettől az különbözteti meg, hogy a minta az ötlet nyomán létrejött kreáció, az emberi alkotó gondolkodásnak már nem folyamata, hanem eredménye. Az iparjogvédelmi oltalmak közül azonban a formatervezésiminta-oltalom kötődik legszorosabban a művészethez, s minden bizonnyal igaz lehet rá a sok művész által hangoztatott vélemény, miszerint egy alkotás sosincs befejezve, mert mindig lehetne rajta változtatni. A művészet valóban nehezen tűri a korlátokat, a jogi védelemhez azonban elkerülhetetlenül szükséges a keretek pontos és szigorú tisztázása, ellenkező esetben egy bizonytalan és túl széles oltalom éppen a célt, az alkotói érdek védelmét és a közérdeket ásná alá.

Nem lenne szerencsés az ötlet oltalmazhatósága abból a szempontból sem, hogy utólag igen sok, mások által megvalósított minta sértené az oltalmat, s ez elvezetne egy nemkívánatos, a tervezőket és az iparágakat egyaránt korlátozó, túlméretezett terjedelmű védelemhez: egy egész stílus kisajátításához.²⁶

A formatervezésiminta-oltalom egyik legfontosabb jellegzetessége, hogy nem vár el egyfajta esztétikai minimumot, a „megjelenés” nem azonosítandó a szépséggel, esztétikai értékkel, így akár a kifejezetten csúnya minta is védelmet kaphat. Ez az irányelvben²⁷ és annak nyomán a törvényben²⁸ is megjelenő elv összefüggésben van a szerzői jog és a mintaoltalom halmozódását a feltételek teljesülése esetén elfogadó köztes irányzattal. Ebből következik ugyanis, hogy ugyanaz az oltalom lefedi a tisztán esztétikai (függetlenül attól, hogy ez szerzői jogi védelemre is érdemes lehet) és a tisztán ipari dizájnt is. Egyes nézetek szerint a kettő közötti különbségtétel merőben esetleges,²⁹ így a törvény megoldása valójában nem dogmatikai, hanem praktikus megfontoláson alapul.

A „megjelenés” fogalmának további értelmezése újabb kérdéseket vet fel. Vajon azonosítható-e a fogalom a (külső) láthatósággal? A törvényi definíció értelmezése alapján egyértelmű, hogy a „felület” és az „anyag” inkább tapintással érzékelhető, eszerint a megjelenés tágabb a puszta látványnál, mert magában foglalja a termékről tapintással szerezhető benyomásokat is. Ezeket azonban nehezen lehet a lajstromban rögzíteni, s ez a kiterjesztés indokolhatná a bejelentés szöveges részét, amely egyértelművé tehetné a puszta ránézéssel meg nem állapítható jellegzetességeket. A törvény jelenleg nem ad lehetőséget a bejelentésben leírás mellékelésére, habár ez a javaslat már a tervezet véleményezése során is felmerült.³⁰

²⁵ Musker i. m. (23), 10. o.

²⁶ Cohen i. m. (22), 2. o.

²⁷ Irányelv, indokolás

²⁸ Törvény, indokolás

²⁹ Commission Report [idézi Musker: i. m. (23), 12. o.]

³⁰ Magyar Védjegy Egyesület AIIPI Magyar Csoportja, LES Magyar Csoportja: Válaszok az ipari minták oltalmának szabályozására vonatkozó, a Magyar Szabadalmi Hivatal által felvetett kérdésekre. Védjegyvilág, 2000. 1. sz., 7. o.

Ezen a vonalon haladva jogosan vetődik fel a kérdés: vajon illatok, ízek, hangok, tehát az érzékelés többi területével felfogható jellegzetességek megalapozhatják-e a minta egyediségét? Itt ismét szűkítő értelmezéssel kell élnünk: a megjelenés jelentését nem terjeszthetjük ki az érzékelhetőségig, tehát ezek a jellegzetességek nem eredményeznek önálló mintát.

Az illat a parfümök kapcsán felvethet kérdéseket. A parfüm és a dizájn között felfedezhetők párhuzamok: az egyediség, a fogyasztónak szóló üzenet, valamint a termék által a fogyasztójáról keltett benyomás mindkét esetben meghatározó. A nyilvánosságra hozott és így elvileg bárki (jogszerűen azonban csak az arra felhatalmazottak) által megismételhető mintával vagy éppen szabadalmazható találmánnyal szemben a parfüm összetételét a gyártók titokban tartják vagy szerződéssel titkosítják. Ebben az esetben nincs olyan közérdek, ami indokolná a nyilvánosságra hozatalt. Ezért a parfüm receptjét, kikeverésének módját leginkább a know-how képes megnyugtatóan oltalmazni. Ugyanezen logika alapján helyes, hogy a kólaíz sem védhető formatervezési mintaként. Persze nem szabad elfelejteni, hogy a know-how a *Világhy*-féle ún. absztrakciós elmélet szerint áttöri az iparjogvédelmi oltalmak kizárólagosságát, legalábbis annyiban, hogy egy nevesített oltalom alkalmazhatóságától függetlenül is védelmet biztosít a műszaki megoldások számára.³¹ Így az illatok és ízek esetében továbbra is spekulálhatnánk a mintaoltalomra. Ez azonban a fogalom erőltetett kiszélesítése lenne, különösen, hogy a formatervezésiminta-oltalom a látható mintára koncentrál.

A törvényi definíció értelmezéséhez a „különösen a rajzolat, a körvonalak, a színek, az alak, a felület, illetve az anyagok jellegzetességei” fordulat is irányt mutat. Az exemplifikatív felsorolás szándékoltan nem teljes, de az esetek nagy többségében valóban alkalmas mind a két-, mind a háromdimenziós minták átfogására.

Rajzolon, körvonalon a szavak magyar jelentése alapján inkább a kétdimenziós mintákat, alakon pedig inkább a háromdimenziós formákat kell értenünk. Külön figyelmet érdemel a szavak problematikája, az írás ugyanis szintén rajzolat. Ennek ellenére viszonylagos egyetértés mutatkozik abban, hogy szlogenek vagy szavak önmagukban nem lehetnek a védelem tárgyai. Szavak elrendezése, megjelenítése, például egy ruhadarabon vagy dekoráción azonban védelmet élvezhet, de nem tartalma, nyelvi jelentése, hanem formai megjelenése okán.

A színek önmagukban szintén nem alkotnak mintát, bármilyen egyedi színárnyalatot is kever ki az alkotó, ezzel nem szerezhet arra kizárólagos jogot. A szín azonban az egyik legfontosabb jellegzetessége a mintának. Probléma lehet, hogy a lajstromozott mintán az alkalmazott szín nem mindig határolható be pontosan, a fénykép, sőt, egy esetleges leírás, amelyet a magyar jog nem is követel meg, képtelen visszaadni az alkalmazott árnyalatot. A felület és az anyag jellegzetességei mint leginkább tapintás alapján érzékelhető jellemzők, hasonlóan rögzítési problémákat vethetnek fel. Különösen a rugalmasság vagy a hőérzet adható vissza nehezen a lajstromozás során. Mindezek miatt szerencsés lett volna, ha a jogal-

³¹ Lontai i. m. (25), 152. o.

kotó lehetővé tette volna leírás csatolását, amelyben a felhasznált színek és anyagok kódok, szabványok szerint is meghatározhatók.

A szín problematikájához meg kell említeni bizonyos új tendenciákat. Ahogy a nemzetközi és a hazai joggyakorlat is mutatja, lassan elfogadottá válik, hogy színekombinációk,³² sőt egyes színek védjegyként kerüljenek oltalmazásra. Az utóbbira a BP Australia-eset az egyik legérdekesebb példa.³³ A cég a zöld színt a benzinkútjain dolgozók munkaruháin bizonyíthatóan 1927 óta használta, és sikeresen bebizonyította, hogy ez a színhasználat az iparágon belül a fogyasztók körében összetéveszthetetlenül hozzánőtt a cég nevéhez. A zöld szín a használat során szerezte meg a megkülönböztető jelleget, és emiatt vált később védjegyként oltalmazhatóvá.

Az Európai Bíróság gyakorlatában is felmerült ez a probléma, a nagy jelentőségű Libertel-ítélet részletezése nélkül annak legfontosabb idevágó megállapítását szükséges megismernünk:

„... egy szín mint olyan (*per se*) bizonyos áruk vagy szolgáltatások tekintetében akkor rendelkezhet megkülönböztetőképeséssel, ha az grafikailag ábrázolható, világos, egyértelmű, önmagában zárt (*self-contained*), könnyen elérhető (*easily accessible*), érthető, tartós és tárgyyszerű. A színnek papíron történő megjelenítése ez utóbbi feltételnek nem felel meg, de kielégíti azt, ha nemzetközileg elismert színkóddal határozzák meg.”³⁴

Az ítélet további megállapításai szűkítik ugyan a szín mint védjegy oltalmazási lehetőségét, de kétség nem férhet hozzá, az oltalom létezik. Természetesen az egyes színek védjegykénti oltalmazása a mai napig viták³⁵ tárgya, az ellenérvek sokaságából kettőt fontos kiemelni: egyrészt a színek száma véges, másrészt pedig nagyon nehéz eldönteni, hogy a védett szín árnyalatai mikor kerülnek olyan közel az eredetihez, hogy azzal összetéveszthetővé és így jogsértővé válnak. Mindez azzal a veszéllyel járhat, hogy az azonos iparágon belüli piaci szereplők esetleg felosztják maguk között a szívarványt, hogy aztán a későbbi versenytársak már ne tudjanak válogatni a színek közül.

Nem lehet vitatni, hogy jelentős pénzügyi és marketingcélokat szolgál, ha egy cég az egész világon ugyanazon színvilágban képes megjelenni fogyasztói előtt, ezzel is kifejezve a tevékenységét meghatározó globális jelleget. Hazai példaként megemlíthető, hogy az ismert telekommunikációs cég névváltoztatása előtt valószínűleg igen kevés telefon-előfizető szókincsében szerepelt a magenta szín, ám az új nevet és arculatot bevezető erőteljes reklámkampánynak köszönhetően ma már senki sem keverné össze a rózsaszínnel.

³² Lásd például a Shell International Company Limited hazánkban 176189 és 166778 lajstromszám alatt bejegyzett védjegyeit (forrás: PIPACS adatbázis, elérhető a következő címen: http://pipacsweb.hpo.hu/piaopt/pia05_08.htm?v=hunpia&a=hun\start)

³³ David Wilson–Andrew McRobert: Legal update: Court gives green light to green trade mark (<http://www.deacons.com.au/news/article.asp?nID=652>)

³⁴ Idézi: Vida Sándor: Színek védjegyvoltalma és az Európai Bíróság. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2005. 110. évf. 1. szám, február

³⁵ Wilson – McRobert i. m. (33)

E rövid védjegyjogi kitérő után jogosan merül fel a kérdés: hogyan befolyásolja mindez a formatervezési minták oltalmát? A védjegy a törvényi definíció szerint olyan „grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól”.³⁶ A védelem alapja tehát a megkülönböztető jelleg. Ezzel egy dizájnként oltalmazott minta természetsszerűleg rendelkezhet. Sőt, a dizájn „életútja” igen gyakran a védjegy felé vezet, mivel egy oltalomban részesülő, tehát szervezett keretek között alkalmazott minta éppen elterjedése és ismerteté, majd elismertté válása során veszi fel³⁷ azt a megkülönböztető karaktert, amely a későbbiekben védjegyként való védelmét is lehetővé teheti. Ez az út megfordítva nem járható:³⁸ a védjegy ugyanis később nem lajstromozható formatervezési mintaként, mivel annak újdonságát és eredeti jellegét éppen a védjegy fogalmilag is nyilvánvaló korábbi nyilvánossága rontja le.

A formatervezési minta tehát védjeggé válhat, ha megkülönböztető jellegű. A védjegy megkülönböztető jellege pedig származhat magából egy színből. A kérdés tehát az, hogy egy szín lehet-e formatervezési minta. E sorok szerzője szerint a törvényi definícióra figyelemmel egy szín önmagában nem határozhatja meg egy termék megjelenését, nem eredményezhet mintát. A megjelenés elsősorban alaki megjelenés, amelyhez ugyan a szín hozzátehető jellegzetességeket, de azokat egyedül nem határozhatja meg. Így az egyes színek formatervezésiminta-oltalomként való elismerése fogalmilag kizárt.

III. 1.4. A minta és a termék

A formatervezésiminta-oltalom feltétele tehát egy minta, amely termékre alkalmazható. Ez azonban némi pontosítást igényel. Bizonyos minták ugyanis attól függetlenül oltalmazhatók, hogy az őket hordozó termék az oltalom szempontjából nem releváns. Mindegy, hogy például a Times New Roman betűtípus egy monitor képernyőjén vagy egy folyóirat lapjain tűnik fel, formatervezési oltalom tárgya lehet. Ehhez hasonlóan az új és eredeti (tehát például nem egy már ismert képregényfigurát ábrázoló) képeslapok és egyéb nyomtatott minták védelme sem függ a hordozópapirtól. Ezek azonban inkább csak kivételek, a formatervezésiminta-oltalom az esetek többségében a minta szerinti termékben testesül meg. A definíció „*ipari és kézműipari*” termékeket határoz meg, s utóbbi is jelzi, megerősíti, hogy az ipari alkalmazhatóság nem feltétele a védelemnek. Ilyen kézműipari termékként lehet például védeni a divattervezők kollekcióját, illetve az akár egy alkalomra készülő kosztümöket vagy jelmezeket. A védelem költségei miatt azonban ez a gyakorlatban nem jellemző,³⁹ a termékek rövid kifutási ideje miatt ezek a termékek ugyanis inkább a később tárgyalandó, hároméves védelmet biz-

³⁶ 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról, 1. § (1)

³⁷ 2. § (3)

³⁸ Pauline Dore: Choices, choices – The European Community’s registered and unregistered design right. Copyright World, 2003. május, 18. o.

³⁹ Musker i. m. (23), 16. o.

tosító és regionális (EU-tagállamokra kiterjedő) nem lajstromozott formatervezésiminta-oltalom alá esnek, amelyet külön jogszabály szabályoz.

Kivétel a törvény „termék” fogalma alól a mikroelektronikai félvezető termék, azaz a csip, amelynek topográfiája szintén védett, a magyar jogban azonban külön törvény által.⁴⁰ Ez a kivétel nincs azonban nevesítve a törvényben, ám a fentebb már kifejtettek szerint a tisztán funkcionális megvalósításból adódó külső mint kizáró ok lefedi a csipeket is.

A számítógépes program nevesített kivétel a termékfogalom alól. Ennek jogpolitikai indoka, hogy a számítógépes programot a szerzői jogi törvény védi. Az ipar ezen területe azonban jelenleg a forrongás állapotában van, és ez érinti a formatervezésiminta-oltalmat is. A forrongás oka, hogy a szoftvergyártók nyomására az USA és utóbb az EU is szabadalmat adott programokra. Eddig a program mint mű volt a védelem tárgya, és ez megvédte a másolástól, de nem akadályozta meg azt, hogy másvalaki ugyanazt az eredményt más algoritmussal érje el. A szoftverszabadalom azonban lehetővé teszi, hogy a védelem ne csak a programot, hanem az általa megvalósított és találmányként elismert eredményt illesse meg. Felmerül a kérdés, mi lesz az egyes vizuális effektekkel, amelyeket a program a monitoron megjelenít? Vajon ezek továbbra is a formatervezésiminta-oltalom védelme alatt maradnak, vagy esetleg az ikonokról is sikerül bizonyítani, hogy valójában találmányok?

III. 1.5. Az összetett termék

„1. § (4) Összetett terméknek minősül az olyan alkotóelemekből álló termék, amelyek eltávolításával a termék szétszedhető és utána újból összeállítható.

5. § (1) Az összetett termék alkotóelemét képező termékre alkalmazott vagy ilyen termékekben megtestesülő mintát akkor kell újnak és egyéni jellegűnek tekinteni, ha

a) az alkotóelem az összetett termékbe való beillesztését követően is látható marad az összetett termék rendeltetésszerű használata során; és

b) az alkotóelem látható külső jellegzetességei önmagukban is megfelelnek az újdonság és az egyéni jelleg követelményeinek.

(2) Az (1) bekezdés alkalmazásában rendeltetésszerű használat a fogyasztó, illetve a végső felhasználó részéről történő használat, amely a karbantartást és a javítást nem foglalja magában.”

Azok az alkotóelemek, amelyek a rendeltetésszerű használat során láthatatlanok, nem élveznek védelmet. E kivétel az autóiparban bír nagy jelentőséggel, mivel az ún. motorháztető alatti részek (under-the-bonnet parts) piacát ezáltal megnyitja a pótalkatrészgyártók előtt is. Az elv háttérében felfedezhető, hogy a formatervezésiminta-oltalom eredeti célja a dolgok kinézetének védelme, ami természetesen jelenti a láthatatlan részletek védelmének megvonását.

⁴⁰ 1991. évi XXXIX. törvény a mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalmáról

Musker egy cikkében⁴¹ pontról-pontra elemzi végig e rendelkezést, az általa használt példák igen szemléletesek. Elsőként kiemeli, hogy az összetett termék elemeinek is meg kell felelniük a termék már ismertetett fogalmának. Így egy csípőprotézis nem tekinthető alkotóelemnek, mivel az emberi test nem termék, így annak nem is lehet jogi értelemben része. Ezért a protézis mint egyedi termék mintájára vonatkozó oltalom nem kizárt. Ez azonban vitatható, hiszen a protézis a végső elhelyezés után, azaz a tényleges használat során nem látható, nem tapintható, aligha lehet értelmezni, hogy milyen összbenyomást tesz a végső felhasználójára, azaz a páciensre. Sőt, a később tárgyalandó tisztán funkcionális külső mint kizáró ok is alkalmazhatónak tűnik. Ebből a szempontból a szépészeti implantátumok megítélése jóval nehezebb, hiszen esetükben egyértelműen hangsúlyosabb az esztétikai kialakítás.

Az összetett termék alkatrészeire szétszedhető majd újra összerakható. Lényeges tehát az alkotóelemek legalább időleges függetlensége egymástól. Az alkatrészek variálhatósága azzal is járhat, hogy némelyikük egyszer látható, máskor nem. A láthatóság nem feltétlenül folyamatosan elvárt követelmény, szellemes példa erre a kakukkos óra, ahol a kakukk, még ha néha várni is kell rá, egyértelműen az összetett termék és emiatt a minta részét képezi.⁴² A láthatóság fogalmának definiálása egyébként is problémás lehet, nem mindegy ugyanis, hogy azon szabad szemmel vagy épp mikroszkóppal történő megtekintést értünk. *Koschtial* szerint a láthatóság jelentése: „szokásos erőfeszítéssel is látható az átlagos megfigyelő számára.”⁴³ Még bonyolultabb a kérdés, ha ugyanaz az alkotórész az egyik termékben elhelyezve látható, míg a másikban nem. Egy számítógép videokártyája legtöbbször el van fedve, de egyes modellekben épp a high-tech dizájn erősítése végett hangsúlyozottan átlátszó borítás mögött helyezik el. Klasszikus példa erre a jól ismert Apple iMac kialakítása, de a PC-k között is egyre gyakrabban látni derengő kék fénnel is megvilágított belső alkatrészeket, hűtőventilátorokat, amelyek azonban más felhasználók kevésbé kitarulkozó gépházaiban rejtve is elhelyezhetők. Ezek az eszközök a védelem körébe tartoznak.

Érdekes kérdés, hogy lehetnek-e elfogyasztható dolgok az összetett termék alkatrészei. *Musker* a szögbelövő pisztolyhoz kapható szögeket és az írógépekbe vásárolható tintapatronokat említi. Úgy véli, ezek nem alkotórészei a terméknek.

A rendeltetésszerű használat alatt a fogyasztó, illetve a végső felhasználó általi használatot kell érteni. Ez sem mindig egyértelmű, mivel a végső felhasználó nem minden esetben a fogyasztó. Egy pincér inkább végső felhasználója egy kávégépnak, mint a vendég, akinek a kávéét felszolgálják. Bizonyos részletek a pincér számára láthatóak, míg a vendég előtt nem. Ezekben a határesetekben a végső felhasználót a termék üzleti célja jelöli ki.

⁴¹ *David Musker*: Hidden Meaning? UK Perspectives on „Invisible in Use” Designs. *European Intellectual Property Review*, 2003. 10. sz., 450–456. o.

⁴² *Ulrike Koschtial*: Design Law: Individual Character, Visibility and Functionality. *International Review of Industrial Property and Copyright Law*, 2005. 3. sz. 311. o.

⁴³ I. m. (42), 310. o.

Pontosítást igényel a használat fogalma is, mivel nem mindig könnyű eldönteni, mi számít rendeltetésszerű használatnak, fenntartásnak vagy javításnak. Az utóbbiaknál akkor sem tarthat védelemre igényt a folyamat során láthatóvá váló rész, ha a cselekményt maga a végső felhasználó végzi.

A leírtakat összegezve megállapítható, hogy az összetett termékek szabályozása tele van kérdésekkel. A rendelkezések ugyanis remekül ráillenek az autógyártásra, más iparágak termékeivel kapcsolatban viszont olyan értelmezési nehézségek merülhetnek fel, amelyekkel esetleg a jogalkotó nem számolt. Angliában már publikáltak is egy útmutatót,⁴⁴ amely az összetett termékek dzsungelében igyekszik irányt mutatni a jogkeresők és a jogalkalmazók számára. Valószínűsíthetően a magyar joggyakorlat sem lesz egységes.

⁴⁴ Design Practice Notice, [idézi *Musker* i. m. (41), 450. o.]

KIEGÉSZÍTŐ MEGJEGYZÉSEK A KIEGÉSZÍTŐ OLTALMI TANÚSÍTVÁNYOK JOGGYAKORLATÁHOZ

I. BEVEZETÉS

1.1. Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemlében az elmúlt év végén átfogó tanulmány jelent meg a kiegészítő oltalmi tanúsítványokkal kapcsolatos első hazai tapasztalatokról.¹ Ezt követte egy másik írás, amely a tanúsítványokkal kapcsolatos átmeneti rendelkezések értelmezésével foglalkozott.²

1.2. Időközben újabb – feltehetőleg szélesebb szakmai érdeklődésre is számot tartó – joggyakorlati kérdések vetődtek fel. A következőkben ezek közül kettőre kíséreljük meg a választást.

1.3. A szóban forgó joggyakorlati kérdések elemzéséhez a következő jogszabályok adják a hátteret:

- a Tanács 1768/92/EGK rendelete (1992. június 18.) a gyógyszerek kiegészítő oltalmi tanúsítványának bevezetéséről (a továbbiakban: GyR.);
- a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Szt.);
- az egyes termékek kiegészítő oltalmára vonatkozó európai közösségi rendeletek végrehajtásához szükséges szabályokról szóló 26/2004. (II. 26.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Vhr.).

II. A SZABADALOM LEJÁRAT MIATTI MEGSZÜNÉSE ÉS A TANÚSÍTVÁNY KIADÁSA KÖZÖTTI IDŐTARTAM JOGI MEGÍTÉLÉSE

2.1. A kiegészítő oltalmi tanúsítványokra vonatkozó szabályozás – különösen az Európai Unióhoz való csatlakozáshoz kötődő átmeneti rendelkezések – alapján előállhat az a helyzet, hogy az alapszabadalom szerinti végleges szabadalmi oltalom megszűnik az oltalmi idő lejártával anélkül, hogy a tanúsítvány iránti bejelentés tárgyában folyó eljárás befejeződött volna és a tanúsítványt kiadták volna. Ez veti fel azt a kérdést, hogy a végleges szabadalmi oltalom lejárat miatt bekövetkező megszűnése és a tanúsítvány kiadása közötti időtartam, illetve az ez alatt az idő alatt harmadik személyek részéről végzett hasznosítási cselekmények milyen jogi megítélés alá esnek; konkrétan, hogy az említett időben végzett cselek-

¹ Boros István, Buzásné Nagy Zsuzsanna, Csutorás Lászlóné: Az SPC-bejelentések első magyarországi tapasztalatai. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi szemle, 110. évf., 6. szám, 2005. december, p. 14–24.

² Ficsor Mihály: A kiegészítő oltalmi tanúsítványokkal kapcsolatos átmeneti szabályokról. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1. (111.) évf., 1. szám, 2006. február, p. 71–80.

mények harmadik személyek számára keletkeztethetnek-e a kiegészítő oltalom alól kivételt engedő bármilyen – továbbhasználati típusú – jogot.

2.2. A GyR. 5. cikke értelmében a tanúsítvány (a 4. cikk – témánk szempontjából nem releváns – rendelkezéseit figyelembe véve) az alapszabadalommal azonos jogokat biztosít, azonos kötelezettségekkel és korlátokkal. Ez azt jelenti, hogy a kiegészítő oltalom tartalma megegyezik az alapszabadaloméval: erre az oltalomra tehát – Magyarországon, az MSZH által kiadott tanúsítvány esetében – az Szt.-nek a szabadalmi oltalom tartalmát meghatározó rendelkezései az irányadóak; a GyR. 5. cikkének utolsó fordulatából az is következik, hogy nemcsak az oltalomból folyó jogokban van azonosság, hanem a kiegészítő oltalom korlátjai is megegyeznek az alapszabadaloméval. Más megfogalmazásban ez azt jelenti, hogy a kiegészítő oltalom sem több, sem kevesebb korlátozás alá nem eshet, mint az alapszabadalom.

Ugyanez következik az Szt. 22/A. §-ának (3) bekezdéséből is, amelynek értelmében a GyR. és a Vhr. eltérő rendelkezése hiányában a kiegészítő oltalmi tanúsítványokkal kapcsolatos ügyekben az Szt. rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni. A Vhr. 7. §-ának (2) bekezdése is ezt erősíti meg: a tanúsítványból eredő jogokra és kötelezettségekre (lásd az Szt. II. fejezetének címét) az Szt. II. fejezetének rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell.

2.3. Az Szt. 21. §-a rendelkezik a szabadalmi oltalom korlátjairól; a kiegészítő oltalmi tanúsítványokkal összefüggő joggyakorlatban ezek közül leginkább a 21. § (4) bekezdésében szabályozott továbbhasználati jog kapcsán vetődtek fel kérdések. Továbbhasználati jog az Szt. e rendelkezése alapján azt illeti meg, aki a szabadalmi oltalom megszűnésének megállapítása és újra érvénybe helyezése közötti időben kezdte meg a találmány tárgyának belföldön, gazdasági tevékenysége körében történő előállítását vagy használatát, vagy annak érdekében komoly előkészületet tett. Ez az Szt.-beli rendelkezés mindazonáltal a kiegészítő oltalom tekintetében is csak arra az esetre alkalmazandó, amikor a tanúsítvány a fenntartási díj megfizetésének elmulasztása miatt megszűnik, majd pedig azt követően a tanúsítványt újra érvénybe helyezik.

A GyR. 12. cikke szerint a tagállamok előírhatják, hogy a tanúsítvány után éves díjat kell fizetni. Ilyen előírást tartalmaz a Vhr. 7. §-ának (2) bekezdése. A GyR. 14. cikkének c) pontja szerint a tanúsítvány megszűnésének egyik oka, ha a 12. cikk alapján előírt éves díjat a határidőn belül nem fizették meg. Erre a megszűnésre a Vhr. 8. §-ának (1) bekezdése szerint az Szt. 40. §-át, azaz az újra érvénybe helyezés szabályait is alkalmazni kell. A Vhr. 9. §-ának (1) bekezdése szerint pedig az MSZH megállapítja a tanúsítványnak a közösségi rendelet 14. cikke b)–d) pontjai szerinti megszűnését, továbbá a tanúsítványt az Szt. 40. §-a alapján újra érvénybe helyezi.

Ebből a teljes körű és zárt rendszert alkotó szabályozásból kitűnik: az Szt. 21. §-ának (4) bekezdése egy pontosan meghatározott esetre alkalmazandó a kiegészítő oltalom tekintetében, és fel sem vetődhet, hogy az Szt. e rendelkezését arra az időtartamra vonatkozóan is alkalmazni lehetne, amely a végleges szabadalmi oltalom megszűnése és a tanúsítvány kiadása között eltelik. Az említett időszakban elvégzett cselekményeivel tehát senki sem

szerezhet az Szt. 21. §-ának (4) bekezdésére hivatkozva továbbhasználati jogot a kiegészítő oltalommal szemben.

2.4. Az Szt. 21. §-ának (4) bekezdéséből figyelmet érdemel az az elem, hogy a továbbhasználati jog a végleges szabadalmi oltalomban bekövetkezett „szakadás” ideje alatt keletkezik: az oltalom megszűnésének megállapításáról és az újra érvénybe helyezésről hozott két határozat közötti időtartamban a találmány tárgyát képező termék vagy eljárás nem részesül oltalomban, az ez alatt az idő alatt teljesített egyes hasznosítási, illetve előkészületi cselekmények ezért alapozhatnak meg továbbhasználati jogot az újra érvénybe helyezést követő időszakra is.

Ha az MSZH a tanúsítványt megadja, a termék kiegészítő oltalma a GyR. 4. cikkében meghatározott oltalmi körrel a végleges szabadalmi oltalom megszakítás nélküli folytatásaként érvényesül akkor is, ha a tanúsítványt a végleges szabadalmi oltalom lejárat miatti bekövetkező megszűnése után adják ki. Ez a következő rendelkezésekből adódik.

Az Szt. 39. §-ának a) pontja szerint a végleges szabadalmi oltalom az oltalmi idő lejártát követő napon szűnik meg, ha az oltalmi idő lejár. A GyR. 13. cikkének (1) bekezdése alapján pedig a tanúsítvány időtartama ugyanezen a napon kezdődik, azaz a kiegészítő oltalom kezdőnapja egybeesik a végleges szabadalmi oltalom lejárat miatti megszűnésének napjával; az oltalomnak a GyR. 4. cikke szerinti tárgya tehát megszakítás nélküli, folyamatos oltalomban részesül. Közvetve ezt támasztja alá a tanúsítvány oltalmi idejének számítási módja is, amelyet szintén a GyR. 13. cikkének (1) bekezdése szabályoz.

Ehhez hozzá kell fűzni a következőket. A 2.2. pontban kifejtettek szerint az Szt. 18. §-át is – *mutatis mutandis* – alkalmazni kell a kiegészítő oltalomra, annak keletkezésére. Ebből az adódik, hogy – amennyiben a tanúsítványt az MSZH a végleges szabadalmi oltalom lejárat miatti megszűnése után adja ki – a kiegészítő oltalom visszahat az alapszabadalom szerinti végleges szabadalmi oltalom lejárat miatti bekövetkező megszűnésének napjára. Ha ez nem volna így, nem érvényesülhetne a GyR. 13. cikkének (1) bekezdésében foglalt szabály, amelynek értelmében a tanúsítvány időtartama az alapszabadalom jogszabályban meghatározott oltalmi idejének lejártakor kezdődik és az e cikkben rögzített módon kiszámítandó ideig tart, vagy a GyR. e cikke szerint a terméket megillető kiegészítő oltalmi idő rövidülne meg a végleges szabadalmi oltalom lejárat miatti megszűnése és a tanúsítvány kiadása közé eső időtartammal, ami nyilvánvalóan a GyR.-be ütközne, azaz a közösségi jogszabály sérelmével járna, és ezért elfogadhatatlan volna. Nem jelölhető meg a kiegészítő oltalom kezdőnapjaként a GyR. 13. cikkében megjelölt kezdő időponttól eltérő nap akkor sem, ha a tanúsítványt e kezdő napot követően adja ki a hatóság.

A GyR. és az Szt. alapján tehát nem következhet be olyan időbeli megszakítás, nem lehet olyan „lyuk” a GyR. 4. cikke szerint meghatározott terjedelmű oltalomban, amelyre figyelemmel bárki továbbhasználati jogot szerezhetne a kiegészítő oltalommal szemben a végleges szabadalmi oltalom lejárat miatti megszűnése és a tanúsítvány kiadása közé eső időben.

2.5. A GyR. szövegének az Európai Gazdasági Térséghez igazodó adaptációi közül figyelmet érdemel az, amelyik a 19. cikket érintette (az EGT Tanácsának 7/94. számú határozata alapján).³

Az adaptáció révén a 19. cikk három új bekezdéssel egészült ki.

A 19. cikk (3) bekezdése megváltoztatja a kiegészítő oltalom kezdő időpontját egy meghatározott esetkörben. Ha valamely alapszabadalom oltalma a törvényes oltalmi idő lejártával – 1993. január 2. és a GyR.-nek az EGT-megállapodás alapján történő hatálybalépése között – szűnik meg valamelyik EFTA-államban, a tanúsítvány csak a tanúsítvány iránti bejelentés publikációjának napját követő időre nézve válik hatályossá anélkül, hogy ez érintené az oltalmi idő számítására vonatkozó, a 13. cikkben foglalt szabályok alkalmazását. Ez a szabályozás tehát elválasztja a végleges szabadalmi oltalom lejárata miatti megszűnésének napjától a kiegészítő oltalom kezdő időpontját; e speciális esetben a két időpont nem esik egybe. Ennek folytán a termék abban az időszakban, amely az alapszabadalom lejárata miatti megszűnése és a tanúsítvány iránti bejelentés hatósági publikációja közé esik, nem részesül oltalomban, és erre az időszakra a kiegészítő oltalom a tanúsítvány megadása esetén sem hat vissza.

Ez indokolja, hogy a 19. cikk (5) bekezdése továbbhasználati jogot enged jóhiszemű harmadik személyek javára a szóban forgó időszakban elvégzett meghatározott cselekményeik alapján.

Ez a szabályozási különlegesség is azt igazolja, hogy – az EGT-adaptációban foglalthoz hasonló – eltérő, speciális szabályok híján a 2.4. pontban kifejtett értelmezésnek kell érvényesülnie. Ha ugyanis a GyR. általános szabályaiból is arra a következtetésre lehetne jutni, hogy a termék kiegészítő oltalma nem a végleges szabadalmi oltalom megszűnését követő folytatásaként érvényesül abban az esetben, amikor a tanúsítványt a végleges szabadalmi oltalom lejárata miatt bekövetkező megszűnése után adják ki, akkor a GyR. tartalmazza az EGT-adaptáció szerinti 19. cikk (5) bekezdésében foglalthoz hasonló – továbbhasználati jogot biztosító – rendelkezést is. Emellett az EGT-adaptáció szerinti 19. cikk (3) bekezdésének rendeltetése éppen az, hogy a 13. cikknek a kiegészítő oltalom kezdő időpontjára vonatkozó általános

³ EEA Agreement, Annex XVII, 10.7. 2004, p. 4.; point inserted by Decision No 7/94: 392 R 1768: Council Regulation (EEC) No 1768/92 of 18 June 1992 concerning the creation of a supplementary protection certificate for medicinal products (OJ No L 182, 2.7.1992, p. 1) as amended by: ...

The provisions of the Regulation shall, for the purposes of the present Agreement, be read with the following adaptations: ...

(c) the following paragraphs shall be added to Article 19:

„3. If a basic patent in an EFTA State lapses, due to the expiry of its lawful term, between 2 January 1993 and the date of entry into force of this Regulation under this Agreement, the certificate shall take effect only with respect to the time following the date of publication of the application for the certificate. However, Article 13 shall apply as to the calculation of the duration of the certificate.

4. In the case of paragraph 3, the application for a certificate shall be lodged within two months of the date on which the Regulation enters into force in the EFTA State concerned.

5. A certificate applied for in accordance with paragraph 3 shall not prevent any third party who, between the lapse of the basic patent and the publication of the application for a certificate, in good faith has commercially used the invention or made serious preparations for such use, to continue such use.”

rendelkezésétől eltérő szabályt vezessen be egy speciális esetre vonatkozóan. Ebből is látszik: a 13. cikknek a kiegészítő oltalma kezdő időpontjára vonatkozó általános rendelkezésétől kizárólag a GyR. kifejezett, tételes – derogációt rögzítő – szabálya alapján lehet eltérni.

2.6. A joggyakorlatban lehetett olyan feltevessel is találkozni, hogy a kiegészítő oltalom ideiglenesen is fennállhatna, vagyis hogy a kiegészítő oltalomnak – a szabadalmihoz hasonlóan – volna ideiglenes változata is. A GyR. ennek lehetőségére egyáltalán nem utal. A szabadalmi rendszer logikájából – azon belül az Szt. 18. §-ából – pedig az következik, hogy csak az ideiglenes oltalom válhat véglegessé, fordítva ez nem következhet be: a végleges oltalomból nem válhat ismét ideiglenes oltalom. Nincs ez másképp akkor sem, amikor a végleges szabadalmi oltalom – lejárát miatti megszűnését követően – kiegészítő oltalomban folytatódik, kiegészítő oltalomként él tovább a GyR. 4. cikke szerinti tárgykörben.

Ezt támasztja alá a GyR. 5. cikkének szövegében az, hogy az alapszabadalomról esik szó, vagyis hogy az alapszabadalommal azonos jogokat biztosít a tanúsítvány. Alapszabadalom pedig a GyR. végleges szabadalmi oltalmat ért [vö.: az 1. cikk c) pontjával, a 3. cikk a) pontjával, a 7. cikk (2) bekezdésével, a 9. cikk (1) bekezdésével]. Ugyanerre a következtetésre lehet jutni az Szt. 22/A. §-ának (1) bekezdése alapján is.

Meg kell azt is jegyezni, hogy a GyR. 9. cikkének (2) bekezdésében, illetve a Vhr. 3. §-ának (6) bekezdésében előírt hatósági tájékoztatás nem azonosítható a szabadalmi bejelentésnek az Szt. 70. §-ában szabályozott közzétételével, és ehhez a tájékoztatáshoz sem a GyR., sem a Vhr. szerint nem fűződik olyan joghatás, mint amelyet az Szt. 18. §-ának (2) bekezdése a szabadalmi bejelentés közzétételéhez kapcsol.

2.7. A Vhr. 7. §-ának (1) bekezdése *expressis verbis* megerősíti a bitorlást illetően azt, ami a GyR. 5. cikkéből és az Szt. 22/A. §-ából amúgy is következne: a tanúsítvány bitorlására az Szt. V. fejezetét megfelelően alkalmazni kell. Úgy tűnik – bár ez még megerősítésre vár a hazai bírósági gyakorlatban –, hogy a „megfelelő alkalmazás” kellően (de nem megengedhetetlenül) széles értelmezésével alátámasztható volna, ha az Szt. 36. §-ának (1) bekezdése alapján a tanúsítvány bitorlása miatt fel lehetne lépni a tanúsítvány kiadása előtt is (erre nyilván csak akkor volna szükség, ha a végleges szabadalmi oltalom már lejárát miatt megszűnt), az eljárást azonban fel kellene függeszteni mindaddig, amíg a tanúsítvány megadásáról jogerősen nem döntöttek. Ha ez az értelmezés nem válna elfogadottá, az sem akadályozná a bitorlás miatti igényérvényesítést a kiegészítő oltalom kezdő időpontja és a tanúsítvány későbbi megadása közötti időszakra vonatkozóan, legfeljebb a tanúsítvány bitorlása miatt csupán a tanúsítvány megadását követően lehetne fellépni az említett időszak tekintetében is. A joggyakorlat jelenlegi állása szerint nehéz volna azt megválaszolni, hogy – amennyiben az Szt. 18. §-ának (2) bekezdését nem alkalmazná *per analogiam* – a bíróság a Pp. 130. §-a (1) bekezdésének f) pontja szerint idő előtti követelésként kezelné a tanúsítvány bitorlása miatti per megindítására irányuló keresetet, ha azt a tanúsítvány megadása előtt nyújtják be, vagy előzetes kérdésnek tekintve a tanúsítvány megadását, a Pp. 152. §-ának (1) bekezdése alapján felfüggeszteni az eljárást a bitorlási perben a tanúsítvány kiadásáig.

III. KIEGÉSZÍTŐ OLTALOM VALAMENNYI TAGÁLLAMBAN EGYSÉGES FELTÉTELEKKEL – MÉG AZ ÁTMENETI SZABÁLYOK SZERINT IS?

3.1. A GyR. 19a. cikkében foglalt átmeneti szabályok értelmezéséről kialakult joggyakorlati vitákban érdekes érvként hozták fel, hogy a potenciális jogosultak joggal várnák el: az Európai Unió valamennyi tagállamában azonos jogi feltételekkel juthassanak kiegészítő oltalomhoz. Ez az érvelés a belső piaci harmonizáció alapvető céljaira hivatkozik, és az egyenlő elbánás sérelmét látja a GyR. 19a. cikkében foglalt átmeneti szabályokból adódó helyzetben.

3.2. Annak az elvárásnak, hogy az érintettek az EU egységes belső piacán azonos jogi feltételekkel szerezhessenek kiegészítő oltalmat, a GyR. általános szabályai tesznek eleget. A joggyakorlati vitákban viszont olyan ügyekben hivatkoznak erre az elvárásra, amelyekben a GyR. alkalmazására vonatkozó kivételes és átmeneti szabályok érvényesülnek olyan gyógyszertermékek kapcsán, amelyekre Magyarországon az általános szabályok szerint eleve nem lehetne kiegészítő oltalmat szerezni. Míg azonban a GyR. általános szabályai – amint és amilyen körben alkalmazhatók – valóban egységesen érvényesülnek az Európai Unió, illetve az Európai Gazdasági Térség teljes területén, vitathatatlan tényként állapítható meg, hogy a GyR. átmeneti szabályai korántsem egységes tartalmúak az egyes tagállamokra vonatkozóan, azaz az egyes tagállamokra különféle – nem azonos – átmeneti szabályok vonatkoznak. Mindenekelőtt említést érdemel a GyR. 21. cikke, amelynek értelmében a rendeletet csak a hatálybalépését követő öt év elteltével kellett alkalmazni azokban a tagállamokban, amelyeknek az 1990. január 1-jén hatályos nemzeti joga szerint a gyógyszertermékek nem voltak szabadalmazhatók. Ezekben a tagállamokban (Görögországban, Portugáliában és Spanyolországban) a 19. cikk egyáltalán nem volt alkalmazható. (Meg kell jegyezni, hogy e derogáció kedvezményét hazánk annak ellenére nem kapta meg, hogy az 1990. január 1-jén hatályos magyar szabadalmi jog sem ismerte a gyógyszertermékek szabadalmi oltalmát; a valóban egységes elbárást a csatlakozási tárgyalásokon e cikk alkalmazását illetően arra hivatkozva tagadták meg Magyarországtól, hogy a 21. cikk a GyR. hatálybalépéséhez kötődő szabály volt, és az abban megjelölt öt éves derogációs időszak lejárt.) Fel kell hívni a figyelmet a GyR. 19. cikkének (1) bekezdésében a Dániában és a Németországban, valamint a Belgiumban és az Olaszországban kiadandó tanúsítványok esetében irányadó dátumokra, amelyek szintén eltérnek a bekezdés első mondatában (első albekezdésében) megjelölt általános – átmeneti – szabálytól. Ausztria, Finnország és Svédország csatlakozása alkalmával ugyancsak speciális – országonként eltérő – átmeneti szabályokat illesztett a GyR. az említett államok csatlakozási szerződéséhez kapcsolódó csatlakozási okmány.⁴ A legfontosabb azonban az, hogy az Európai Unió legutóbbi – hazánkra is kiterjedő – bővülése alkalmával a csatlakozási okmány a GyR.-t a tíz új tagállamra vonatkozó 19a. cikkel egészítette ki, és e cikk a)–j) pontjai országonként különböző feltételekkel állapítják meg a GyR. alkalmazására irányadó átmeneti szabályokat.

⁴ HL C 241, 29.8. 94., p. 233.

3.3. E vitatott témában különösen nagy jelentőségű az Európai Bíróság által a C-127/00. számú, *Hässle AB és Ratiopharm GmbH*-ügyben hozott ítélet.

Ebben az előzetes döntéshozatali eljárásban a GyR. 19. cikkének érvényességét vizsgálta meg az Európai Bíróság. A *Hässle AB* azzal érvelt, hogy a GyR. 19. cikkében megszabott – tagállamonként eltérő – dátumok folytán előálló helyzet ellentétes a belső piaci harmonizáció céljaival, és sérti az egyenlőség általános jogelvét. Az Európai Bíróság ezzel kapcsolatban a következőket fejtette ki:

„37. A rendelet [a GyR.] ténylegesen egységes megközelítést érvényesít azzal, hogy olyan tanúsítványt vezet be, amelyet minden egyes tagállamban azonos feltételekkel szerezhet meg valamely nemzeti vagy európai szabadalom jogosultja, valamint különösképpen azzal, hogy az oltalom időtartamát egységesen állapítja meg. Ezáltal annak megelőzését célozza, hogy a nemzeti törvények eltérően alakuljanak további különbségeket okozva, amelyek a gyógyszertermékek Közösségen belüli szabad áramlását akadályozhatnák, és emiatt közvetlenül befolyásolnák a belső piac létrejöttét és működését.

38. Mindazonáltal, bár a 1768/92 számú rendelet [vagyis a GyR.] elfogadása idején az összes tagállam a gyógyszeripari innovációt szándékozott oltalmazni annak a tanúsítvány megadása útján történő lehetővé tételével, hogy a szabadalmasok elegendő – a kutatási befektetések megtérülését biztosító – védelemben részesülhessenek (ld. e vonatkozásban a 1768/92 számú rendelet harmadik preambulumbeközlését), a tagállamok közül számosan arra törekedtek, hogy közegészségügyi politikájukhoz kapcsolódó egyéb törvényes célkitűzéseiket is hosszabb távon követhessék (ld. e tekintetben a rendelet 10. preambulumbeközlését), és különösképpen, hogy a generikus gyógyszertermékeket gyártó ipar támogatásával biztosítsák egészségügyi rendszerük pénzügyi stabilitását.

39. Éppen e különböző szempontok figyelembevétele céljából állapított meg a 1768/92 számú rendelet 19. cikke különböző dátumokat tartalmazó átmeneti szabályokat.

40. Az tehát, hogy különböző tagállamokra különböző releváns dátumokat határoztak meg, igazolhatónak és indokoltnak tűnik, amennyiben e dátumok mindegyike tükrözi minden egyes tagállam saját helyzetmegítélését, amelyet különösen egészségügyi rendszerére figyelemmel végezhetett el, hiszen e rendszer szervezete és finanszírozása tagállamról tagállamra változó képet mutat.”

Az Európai Bíróság mindezek alapján *nem* állapította meg az egyenlő elbánás elvének sérelmét és a rendelet 19. cikkének érvénytelenségét.

Az Európai Bíróság ezen – kivonatossan ismertetett – ítélete kétségtől a GyR. 19a. cikkére is irányadó.

EGY ÉRDEKES DÖNTÉS A SZÁMÍTÓGÉPPEL MEGVALÓSÍTOTT TALÁLMÁNYOK SZABADALMAZHATÓSÁGÁVAL KAPCSOLATBAN

Az Európai Szabadalmi Hivatal Műszaki Fellebbezési Tanácsának 2004. április 21-én hozott T 258/03 sz. döntése iránymutatónak tekinthető a számítógéppel megvalósított találmányok szabadalmazhatóságával kapcsolatban, tehát egy olyan területen, amely az utóbbi években az érdeklődés homlokterében állt annak következtében, hogy az ilyen tárgyú irányelv tervezetét a mai napig nem sikerül elfogadtatni az Európai Parlamenttel.

A döntés alapját az 1996. szeptember 4-i, japán elsőbbséggel benyújtott, 97 306 722.6 sz. európai szabadalmi bejelentésnek az elővizsgálati osztály által történt elutasítása ellen benyújtott fellebbezés képezte. A bejelentés egy holland típusú árverési eljárásra (1. igénypont) és annak lefolytatására szolgáló berendezésre (2. igénypont) vonatkozott. Az 1. igénypontot azzal az indoklással utasították el, hogy üzleti módszerre vonatkozik, amely az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 52. szakaszának (2) és (3) bekezdése alapján nem tekinthető találmánynak. A berendezésre vonatkozó 2. igénypontot arra hivatkozva utasították el, hogy az igényelt tárgy az eljárási igénypontnak felel meg. További elutasítási alapként hivatkozott az elővizsgálati osztály határozata arra, hogy az igényelt tárgyak nem alapszanak feltalálói tevékenységen.

A bejelentő a fellebbezéssel új igénypontosorozatot nyújtott be. A főkérelem 1. igénypontjának szövege a következő volt:

„Automatizált árverési eljárás, amelyet egy szerverszámítógépen futtatunk le, és amely a következő lépésekből áll:

a) információk továbbítása egy hálózaton egy elárverezendő termékről számos kliensszámítógépre, ahol minden egyes kliensszámítógép egy ajánlattevőhöz tartozik;

b) az említett termék vételére vonatkozó számos ajánlat fogadása, amelyek egy kívánt árat és, konkurencia esetén, egy legmagasabb árat tartalmaznak, és amelyek a kliensszámítógépek sokaságától a hálózaton keresztül beérkeznek;

c) az egyes ajánlattevők beérkezett ajánlati információinak tárolása a szerverszámítógépen;

d) egy aukciós ár rögzítése;

e) a szerverszámítógépen tárolt ajánlatinformációk alapján annak megállapítása, hogy van-e olyan ajánlattevő, akinek a kívánt ára megfelel az aukciós árnak vagy azt meghaladja;

f) ha az e) lépésben nem lehet ajánlattevőt megállapítani, az aukciós ár csökkentése, és az e) lépés megismétlése;

g) ha az e) lépésben egynél több ajánlattevőt állapítunk meg, a szerverszámítógépen tárolt ajánlati információk segítségével annak megállapítása, hogy az aukciós ár egynél több aján-

lattevő számára alatta marad-e a kívánt árnak vagy annak megfelel, úgyhogy konkurencia esete forog fenn;

h) konkurencia esetén az aukciós ár emelése egy előre meghatározott összeggel;

i) annak az ajánlattevőnek a kizárása, akinek az árajánlata alacsonyabb a megemelt aukciós árnál, és az ajánlati információk segítségével a másik vagy további ajánlattevő(k) meghatározása;

j) annak megítélése, hogy az *i)* lépésben meghatározott ajánlattevő(k) számára konkurencia esete forog-e fenn;

k) a *h)*, *i)* és *j)* lépés megismétlése és a megmaradó ajánlattevőnek nyertesként való meghatározása, ha a *j)* lépésben nem forog fenn konkurencia esete; és

l) ha a *g)* lépésben nem forog fenn konkurencia, a megmaradó ajánlattevőnek nyertesként való meghatározása.”

A főkérelem szerinti 3. igénypont számítógéppel vezérelt árverési berendezésre vonatkozó önműködő aukció lefolytatásához, hálózaton keresztül, olyan ajánlattevők sokaságával, akik kliensszámítógépek megfelelő sokaságát használják. A berendezésre az jellemző, hogy az 1. igénypont végrehajtásához szükséges eszközökkel van felszerelve.

A főkérelem 4. igénypontja olyan számítógépprogramra vonatkozott, amely egy számítógéphálózatban üzemelve kliensszámítógépekkel és egy szerverrel végrehajtja az 1. igénypont szerinti eljárást.

A szabadalmas további jellemzőkkel három segédkérelmet is benyújtott.

Az igénypontok tehát egy árverési eljárásra, egy árverési berendezésre és egy megfelelő számítógépprogramra vonatkoztak, ahol az aukciós eljárás az ajánlati információk, így a kívánt ár és a legmagasabb ár betáplálása után önműködően végbemegy. A holland típusú árverési eljárásnál az aukciós árat először csökkentik és utána ismét emelik mindaddig, amíg az az ajánlattevő nem nyer, aki kész a legtöbbet fizetni.

A szóbeli tárgyalást 2004. április 21-én tartották. A tárgyaláson a szabadalmas lényegileg a következő érvelést adta elő.

Az 1. igénypont szerinti önműködő árverési módszer számítógépes hálózaton működött, automatizált rendszert igényel. Ha egy, az ESZE 52(2) szakasza szerinti esetet a technika állására való utalás nélkül kell megítélni, miként ezt a T 931/95 sz. döntés állítja, az igénypont hardverkomponenseinek nem kell újaknak lenniük ahhoz, hogy a módszer műszaki jellegű legyen. Minthogy az eseti jog szerint egy készülék szabadalmazható lehet akkor is, ha üzleti vonatkozású információt dolgoz fel, egy műszaki jellemzőkkel rendelkező megfelelő módszer nem zárható ki az 52(2) szakasz alapján a szabadalmazásból. Ezért a bejelentők számára lehetővé kell tenni, hogy egy szabadalmazható készülék alkalmazását igényeljék.

A feltalálói tevékenységgel kapcsolatban a szabadalmas azzal érvelt, hogy a találmány nem csupán egy ismert árverezési módszer automatizálása, mert az árverezési elvek újak. Ha az árverést a javasolt úton folytatják le, az anélkül végezhető el, hogy a résztvevőknek online kellene ajánlatokat tenniük. Ez megoldotta a technika állásából ismert azon műszaki

problémát, hogy az ajánlattevők által használt hálózaton belül nincs egyidejűség. A megoldás műszaki, mert a számítógépbe új adatok bevitelét igényli. Így a jelen eset különbözik attól, amellyel kapcsolatban a T 931/95 sz. döntést hozták, mert olyan árverési szabályokat fejlesztett ki, amelyekkel le lehet küzdeni az ismert aukciós számítógép műszaki hátrányait.

A szabadalmas kérte, hogy a tanács helyezze hatályon kívül a megtámadott határozatot, és engedélyezzen szabadalmat a 2002. december 16-án benyújtott főkérelem vagy valamilyen segédkérelem alapján.

A tanács a szóbeli tárgyalás végén kihirdette döntését.

A tanácsnak először azt kellett vizsgálnia, hogy az igénypontok szabadalmazható találmányokra vonatkoznak-e. Ahhoz, hogy egy találmány szabadalmazható legyen, az ESZE szerint műszaki jellegűnek kell lennie. Ennek vizsgálatához fejlesztették ki a korábbi joggyakorlatban az ún. „hozzájárási megközelítést”, amelynek az képezi az alapját, hogy egy találmány csak olyan esetben szabadalmazható, amikor egy a szabadalmazásból nem kizárt területen hozzáad valamit a technika állásához. Azt, hogy ilyen hozzájárulás fennforog-e, csak az újdonság, illetve a feltalálói tevékenység vizsgálatának keretében lehet megállapítani. A hozzájárulási megközelítés tehát bizonyos mértékig elébe vág a szabadalmazhatóság érdemi vizsgálatának. Az ESZE azonban nem tartalmaz erre vonatkozó javaslatot.

A vizsgált esetben a főkérelem szerinti berendezési igénypontban található jellemzőket, vagyis a „szerverszámítógépet”, a „kliensszámítógépet” és a „hálózatot” a Fellebbezési Tanács egyértelműen műszaki jellegűnek találta, és ezért – ellentétben az elővizsgálati osztállyal – arra a következtetésre jutott, hogy a 3. igénypont szerinti berendezés az ESZE 52. szakaszának (1) bekezdése szerint találmányt képvisel.

Ez a következtetés nincs összhangban a T 931/5 sz. döntés alábbi megállapításával: „Egy módszernek egy olyan vonása, amely tisztán nem műszaki célra és/vagy tisztán nem műszaki információ feldolgozására szolgáló műszaki eszköz alkalmazására vonatkozik, nem ad szükségszerűen műszaki jelleget egy ilyen módszernek.”

A tanács ugyanakkor leszögezte, hogy a hozzájárulási megközelítés szempontjából nincs szükség annak vizsgálatára, hogy az igényelt tárgy találmány-e az 52(1) szakasz értelmében.

Az 1. igénypont ugyanazokat a műszaki jellemzőket tartalmazza, mint a 3. igénypont, de kérdéses, hogy ezek a jellemzők műszaki célt szolgálnak-e. A Vizsgálati Irányelvek (C-IV, 2.3.6. utolsó előtti bekezdés, második mondat) szerint arra a következtetésre lehetne jutni, hogy az 1. igénypont szerinti találmány nem műszaki jellegű, és így az ESZE 52. szakaszának (1) bekezdése szerint nem szabadalmazható, mert a műszaki elemek, így a számítógép és a hálózat nem műszaki, hanem ajánlatinformációk feldolgozására szolgálnak. A tanács azonban azon a véleményen volt, hogy az ESZE nem szolgáltat alapot ahhoz, hogy különböző igényponti kritériumok esetében eltérő mértéket lehessen alkalmazni. Ezért az eljárási igénypont műszaki jellegét is elismerte annak teljes tudatában, hogy a „találmány” fogalom ilyen tág értelmezése olyan tevékenységeket és eljárásokat is felölelhet, amelyek műszaki jellege könnyen kétségbe vonható.

Így a tanács elismerte az összes igénypont elvi szabadalmazhatóságát, amivel teljesen elért a szabadalomképesség vizsgálatára használt hozzájárulási megközelítéstől.

Az elővizsgálati eljárásban az igénypontok újdonságát nem vitatták, ezért a tanács csak a feltalálói tevékenységet vizsgálta. Itt a jelenlegi joggyakorlatnak megfelelően ahhoz az alap-tételhez tartotta magát, hogy a feltalálói tevékenységet csupán olyan jellemzőkkel kapcsolatban kell vizsgálni, amelyek a találmány műszaki jellegéhez hozzájárulnak. Ezt az alapelvet a tanács következetesen alkalmazta. Így azokat a jellemzőket, amelyek a találmány műszaki jellegét adják, nevezetesen a szerverszámítógép, a kliensszámítógép és a hálózat használatát mint ismert és a technika állásából kézenfekvő jellemzőket ítélte meg.

A szabadalmas a feltalálói tevékenységet különösen abban látta, hogy a technika állásából ismert árverezési eljárást önműködővé és késedelem nélkülivé alakította. Ezt az érvelést a tanács nem fogadta el azzal az indokolással, hogy „eljárési lépések, amelyek egy ismert üzleti elv megváltoztatásából állnak, és arra szolgálnak, hogy egy műszaki feladatot megkerüljenek ahelyett, hogy azt műszaki eszközökkel oldanák meg, nem járulhatnak hozzá az igényelt tárgy műszaki jellegéhez”. Ezért a találmányt egy holland aukciónak az ajánlattevők távollétében történő lebonyolítása egyszerű automatizálásának tekintette.

A vizsgálandó találmány műszaki megfontolásokon alapuló egyetlen jellemzőjeként a tanács az aukciós ár egymást követő emelését tekintette abból a célból, hogy az azonos kívánt árat megadó ajánlattevők között a legmagasabb árat lehessen megállapítani. Ez a jellemző azonban nem elégíti ki a feltalálói tevékenységet, mert rutinszerű programozásról van szó, amelynek a megoldása szakember számára kézenfekvő.

Az a szabály, hogy a feltalálói tevékenység vizsgálatakor csupán olyan jellemzőket vizsgálnak, amelyek hozzájárulnak a találmány műszaki jellegéhez, megfelel az Európai Szabadalmi Hivatal által a feltalálói tevékenység vizsgálatakor alkalmazott gyakorlatnak. A tanács is ezt az elvet alkalmazta. Ez arra tekintettel, hogy az ESZE szerint a találmányoknak műszaki jellegűeknek kell lenniük, következetes és logikus. Ha ugyanis egy szabadalmazható találmánynak műszaki jelleget kell felmutatnia, nyilvánvaló, hogy magának a feltalálói tevékenységnek is műszaki jellegűnek kell lennie, mert különben a „találmány” fogalmából kiindulva nem beszélhetnénk feltalálói jellegről. Minthogy egy találmánynak újnak kell lennie és feltalálói tevékenységen kell alapulnia, egyértelmű, hogy végül is egy nem kézenfekvő új hozzájárulást kell adnia a technika állásához. A feltalálói tevékenység vizsgálatakor azonban a tanács mind a négy igénypont kapcsán a feltalálói tevékenység hiányát állapította meg, és emiatt végül a fellebbezést elutasította.

A döntés alapján az a következtetés vonható le, hogy a tanács alacsony követelményeket támasztott annak megállapításakor, hogy a találmány műszaki jellegű és így szabadalomképes-e, viszont magas követelményeket támasztott a klasszikus szabadalmazási követelmények, vagyis az újdonság és a feltalálói tevékenység vizsgálatakor. A döntés tehát azt mutatja, hogy nem megalapozott a számítógépen alapuló találmányok szabadalmazhatóságát ellenzőknek az a félelme, hogy a műszaki jelleg elismerése utat nyit az alacsony színvonalú

találmányok szabadalmazásának. A tárgyalt döntés is bizonyítja, hogy ismert folyamatok rutinszerű programozása nem alapozza meg a feltalálói tevékenységet.

A döntésből az is világosan kiolvasható, hogy először azt kell vizsgálni: szabadalomképes találmányról van-e szó, vagyis a találmány műszaki jellegű-e, és utána kell vizsgálni az újdonságot, a feltalálói tevékenységet és esetleg az ipari alkalmazhatóságot. A feltalálói tevékenység vizsgálatakor pedig csak azokat a jellemzőket kell figyelembe venni, amelyek hozzájárulnak a találmány műszaki jellegéhez.

A vizsgált döntésből levonható következtetéseket a számítógépekkel kapcsolatos európai irányelv tervezetének átszövegezésekor is érdemes lehet figyelembe venni.

KISKERESKEDELMI SZOLGÁLTATÁS VÉDJEGYJOGI OLTALMA A PRAKTIKER-ÜGY

A védjegy ismerteté válásában számos áru esetén jelentős szerepe van a kiskereskedőnek. (Kiskereskedő alatt ehelyütt nem csak a sarki fűszerest vagy a piaci kereskedőt értjük, hanem minden olyan kereskedőt, aki a fogyasztóval közvetlen kapcsolatban áll: így a nagy szupermarketeket vagy áruházláncokat is.)

Nem meglepő ezért a kereskedők részéről jelentkező igény, hogy ne csak az általuk forgalmazott áruk nyerhessenek védjegyjogi oltalmat (itt nem a kereskedelmi védjegyről van szó, amilyen például a CBA vagy a TESCO), hanem szolgáltatói tevékenységük is, ami hasonlóképpen a kiskereskedő neve. Hiszen a polgári és a gazdasági jog által biztosított névvédelemnél a védjegyjogi oltalom erősebb, s e sorok szerzője szerint jogilag értékesebb is.

SZOLGÁLTATÁSOK JEGYZÉKE A VÉDJEGYLAJSTROMBAN

Sajátos fonásága (drasztikusabb kifejezést használva: ellentmondása) a védjegyjognak, hogy erről a lehetőségről az 1957. évi Nizzai Megállapodás hallgat, vagyis az áruk és szolgáltatások osztályozásáról szóló nemzetközi megállapodás a kiskereskedelmi szolgáltatást sehol nem említi. Ennek alighanem az az oka, hogy több iparilag fejlett ország iparjogvédelmi hatósága sokáig (egyesek mostanáig) mereven elzárkózott a kiskereskedői szolgáltatásnak a Nizzai Megállapodás szövegébe való felvétele elől olyan meggyőző érvekkel, amelyeket a tagállamok legnagyobb része magáévá tett. Érdekes, hogy az USA már akkor is más utat követett: az 1958. évi védjegy törvény (Lanham Act) 3., 15. szakasza U.S.C. 1053 alapján olyan nagyvonalú gyakorlat alakult ki, amelynek keretében a kiskereskedelmi szolgáltatást is oltalmazták.¹ Így többek között olyan szöveget jegyeztek be a védjegyajstromba, mint „élelmiszer-kiskereskedelmi szolgáltatások” (retail grocery store services) vagy „kiskereskedelmi szolgáltatások áruházak osztályain” (retail department store services).

Nem meglepő, hogy a kiskereskedői tevékenységet végző európai vállalatok, különösen ha hazai elsőbbségi joguk alapján az USA-ban védjegyet szereztek, hamarosan felfigyeltek arra a hátrányra, amely őket a hazai jog alapján az amerikai piacon érte. Ezért a Szellemi Tu-

* jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Védjegy Iroda

¹ Trademark Manual of Examining Procedure § 1301.01 (a)(1) Performance of a Real Activity

lajdon Világszervezete (WIPO) útján tettek kísérletet a Nizzai Megállapodás mellékletének módosítására. Az út a Szakértői Bizottság létrehozásához vezetett.

A Nizzai Megállapodás gondoskodik egy Szakértői Bizottság felállításáról, amelyben valamennyi tagállama képviselteti magát [3. cikk (1) bekezdés].

A Szakértői Bizottság

- határoz az osztályozás változtatásait illetően;
- ajánlásokat tesz a Külön Unió (ehelyütt: a Nizzai Megállapodás) országainak abból a célból, hogy számukra megkönnyítse az osztályozás használatát és elősegítse egységes alkalmazását;
- minden más intézkedést megtesz, amely anélkül, hogy a Külön Unió vagy a szervezet költségvetésére pénzügyi terhet róna, hozzájárul ahhoz, hogy a fejlődő országok számára megkönnyítsék az osztályozás alkalmazását;
- jogosult albizottságokat és munkacsoportokat létesíteni.

A Szakértői Bizottság határozatait általában egyszerű szótöbbséggel hozza. Az osztályozás módosítására vonatkozó határozatokhoz négyötödös többség kell. Módosításon a termék vagy szolgáltatás egyik osztályból a másik osztályba való áthelyezését vagy új osztály létesítését kell érteni.

Az 1997. évi szakértői bizottsági ülésen² a „bolti kiskereskedelem” (services de vente au détail/retail trade services) tételről folytatott vita után a kiskereskedelmi védjegyekről a munkabizottság név szerint szavazott, sőt, kikérték a megfigyelők véleményét is. A szavazatok a következők voltak:

a) elfogadja: Horvátország, Korea, Magyarország, Oroszország, Portugália, Svájc, Svédország;

b) azon szakterület megjelölését kéri, amivel a kiskereskedő foglalkozik: Lengyelország, USA;

c) a többi jelenlevő állam nem fogadja el. Nagy-Britannia közölte például, hogy minden nemzetközi védjegybejelentést kifogásol és kifogásolni fog, amelynek árujegyzékében ez vagy hasonló szöveg szerepel.

A Nemzetközi Iroda jelenlegi gyakorlata az alábbiakkal jellemezhető.

1. Elfogadja a Nizzai Osztályozás 7. kiadásának magyarázó megjegyzései között a 35. osztályban szereplő szövegnek az árujegyzékben való alkalmazását: „mások javára különböző áruféleségek összeállítása (kivéve ezek szállítását), amely lehetővé teszi az ügyfelek számára, hogy megfelelően megtekinthessék és megvásárolhassák ezeket az árukat”. (Az iroda felfogása szerint ezek a szolgáltatások nem sorolhatók a 42. osztályba.)

2. Elfogadja (1997 eleje óta) a „kiskereskedelmi eladás” (vente en/au détail, retail trade) kifejezéseket a 35. osztályban akkor is, ha további szöveggel nincsenek korlátozva.

² Dr. Millisits Endre: A nizzai osztályozás elve és gyakorlata. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 104. évf. 2. sz., 1999. február

3. Elfogadja a csomagküldő kiskereskedelmet, de nem a 35. osztályba, hanem a 39. osztályba sorolja. (Erre utal a 35. osztállyal kapcsolatban imént idézett szövegben a „kivéve ezek szállítását” megfogalmazás.)

Magában a 35. áruosztályban azonban a „kiskereskedői szolgáltatás” a mai napig nem található meg. Ezt követően a Szellemi Tulajdon Világszervezetének Nemzetközi Irodája persze már nem kifogásolta a nemzetközi védjegybejelentéseknél ha a 35. áruosztályban a bejelentő kereskedelmi tevékenységet (retail trade, vente en/au détail) vagy kereskedelmi szolgáltatást szerepeltetett.

Annak idején már ez a szerény lépés (a Szellemi Tulajdon Világszervezete tovább nem is mehetett, hiszen a Nemzetközi Iroda a hozzá beérkezett nemzetközi védjegybejelentéseket csak regisztrálja, ritkán kifogásolja) is sokat jelentett, néhány ország ettől kezdve már elfogadta az ilyen szolgáltatási jegyzékkel benyújtott védjegybejelentéseket.

A BELSŐ PIACI HARMONIZÁCIÓS HIVATAL (OHIM) GYAKORLATA

Egy lépéssel tovább ment az OHIM 2. sz. Felszólalási Tanácsa, amely a GIACOMETTI SPORT közösségi védjegy ügyében hozott határozatában³ (valamint néhány korábbi, közzé nem tett határozatában⁴) úgy döntött, hogy a kiskereskedelem mint szolgáltatás szerepelhet a közösségi védjegy árujegyzékében. Az ügyet ezért azzal adta vissza az elővizsgálónak, hogy a további eljárás során tisztázandó a specifikáció, azaz azok az áruk, amelyek szolgáltatásának megjelölésére a védjegy bejelentették.

Még egy további fontos lépést jelentett, amikor – ezen és egyéb precedensek alapján – az OHIM elnöke 2001. március 12-én kiadott 3/01 sz. közleményével⁵ hírül adta, hogy a közösségi védjegyek jövőbeni lajstromozásakor a kiskereskedelmi szolgáltatás (retail services) megjelölést el fogják fogadni. Az említett precedens, valamint az OHIM elnökének közleménye csak a közösségi védjegyeket érintette, s nem kötelező a tagországok iparjogvédelmi hatóságaira nézve.

E sorok szerzője szerint persze most már célszerűbb lenne, hogy – legalábbis az EK tagállamai – változtassanak gyakorlatukon, mert ennek hiányában saját kereskedőik, különösen az egységes közös piacon tevékenykedő áruházláncok nemzeti és közösségi védjegyeinek oltalmi köre közötti eltérés problémákat okozhat. Egy 2002. évi felmérés⁶ azonban azt mu-

³ 1999. december 17-én kelt határozat. O.J. OHIM, 2000. 6. sz., p. 730.

⁴ Vö. O. Stork: GIACOMETTI SPORT – Frischer Wind in Sachen Einzelhandelsdienstleistungen. Mitteilungen der Deutschen Patentanwälte, 2000, p. 399

⁵ A közlemény előzménye, hogy az eljáró felszólalási tanács előzetesen kikérte az OHIM elnökének véleményét, aki elvi egyetértésének kinyilvánítása mellett óvott a számos osztályt felölölő univerzális bejegyzéstől (klassen-übergreifende Universaleintragung).

⁶ M. Grabrucker: Zur Praxis der Eintragung einer Dienstleistungsmarke für den Einzelhandel – ein internationaler Überblick. GRUR Int., 2002, p. 989 – A vizsgálat kiterjedt az EU-hoz nem tartozó néhány országra is. Ezek közül Japán beállítottsága különösen negatív a vizsgált kérdésben.

tatta, hogy az EK két fontos tagállama: Németország és Franciaország továbbra is elzárkózik a kiskereskedelmi szolgáltatás védjegyként történő oltalmának biztosítása elől. A korábban egyik legnagyobb ellenállóként ismert Nagy-Britanniában – feltehetőleg az említett GIACOMETTI SPORT-ügyben hozott döntés hatása alatt – a szabadalmi hivatal elnöke részletes módszertani irányelvet⁷ adott ki a „retail services” (kiskereskedői szolgáltatás) vonatkozásában bejelentett védjegyek vizsgálatánál követendő szempontokra.

A Magyar Szabadalmi Hivatal már a Szellemi Tulajdon Világszervezetének ajánlása (azaz 1997) előtt sem kifogásolta a 35. áruosztályban a „kiskereskedői tevékenység” vagy „... (a felsorolt) áruk kiskereskedelme” szöveget.

A PRAKTIKER-ÜGY ELŐZMÉNYEI

A német joggyakorlat merevsége s feltehetőleg az ebből adódó kereskedelmi hátrányok arra késztették a nálunk is ismert egyik legnagyobb német barkácsáruházláncot, hogy magára vállalja a „fáltörő kos” szerepét, és megkísérelje a közösségi védjegyjognak a német joggyakorlatra való „rákényszerítését”. Első lépésben bejelentette a PRAKTIKER védjegyet a Német Szabadalmi és Védjegyhivatalnál többek között a következő szolgáltatásokra: „építőipari árukkal, lakásfelszerelési cikkekkel, kertészeti cikkekkel és egyéb barkácsárukkal való kiskereskedelem”.

A védjegybejelentést – amint az várható volt – az állandó gyakorlatnak megfelelően a Német Szabadalmi Hivatal a szokásos indokolással elutasította: „a kiskereskedelem nem képez olyan szolgáltatást, amelyre védjegyet lehetne bejegyezni, a védjegyet csak olyan áruk (kiemelés a szerzőtől) tekintetében lehet bejelenteni (applying for), amelyeket forgalmaznak”.

A bejelentő a Német Szabadalmi Bírósághoz (Bundespatentgericht) nyújtott be fellebbezést. Fellebbezésében többek között azzal érvelt, hogy a gazdaság trendje napjainkban a fogyasztói társadalom irányába mutat, s ez szükségessé teszi a kiskereskedelmi tevékenység átértékelését (reappraisal). A fogyasztói döntést ugyanis növekvő mértékben befolyásolják a termék árán túlmutató egyéb tényezők is: a termékek kínálatának gazdagsága és változatossága, az áruházban történő elhelyezésük, megjelenésük, a személyzet által nyújtott szolgáltatások, a reklám, az áruház arculata, földrajzi elhelyezése stb. Ezek a szolgáltatások azok, amelyek lehetővé teszik, hogy a fogyasztók az egyes kiskereskedőket megkülönböztethessék versenytársaiktól. A kiskereskedői szolgáltatásokra bejegyzett védjegyet nemcsak az OHIM ismeri el, hanem a tagállamok többsége is. Ennek a kérdésnek az EK vonatkozásában történő elbírálása – a bejelentő szerint – elkerülhetetlen (imperative).

⁷ Trade Mark Journal, 2000. október 18.

A Német Szabadalmi Bíróság az eljárást felfüggesztette, és előzetes döntéshozatal céljából megkereste az Európai Bíróságot.

ELJÁRÁS AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ELŐTT

Megkeresésében a Német Szabadalmi Bíróság a következő *kérdéseket*⁸ tette fel:

1. Az árukkal való kiskereskedelem olyan szolgáltatás-e, amely az irányelv⁹ 2. cikkének hatálya alá esik?
2. Milyen mértékben kell a kiskereskedő által nyújtott szolgáltatások fogalmát pontosan meghatározni annak érdekében, hogy biztosítva legyen,
 - a) hogy a védjegy az irányelv 2. cikkében meghatározott oltalmi funkcióját betöltse, nevezetesen, hogy egy vállalat áruit vagy szolgáltatásait más vállalatokétól megkülönböztesse és
 - b) hogy vita esetén egy ilyen védjegy oltalmi köre pontosan meghatározható legyen?
3. Milyen mértékben szükséges elhatárolni a hasonlóság mértékét [irányelv 4 (1b) és 5 (1b) cikke]
 - a) a kiskereskedő által áruk szolgáltatásával kapcsolatos más szolgáltatások tekintetében?
 - b) a mindenkori kiskereskedelem által forgalmazott áruk tekintetében?

Az *előkészítő eljárás* során az Európai Bírósághoz több észrevételt nyújtottak be.¹⁰

A *Praktiker* álláspontja szerint a termékek kiskereskedelme az irányelv értelmében szolgáltatásnak tekinthető, s a szolgáltatást védő védjegy a származás jelzésének funkcióját is képes betölteni, s ehhez még a szolgáltatás mibenlétének részletezése sem szükséges.

A *francia kormány* észrevételében arra utalt, hogy bizonyos, a kiskereskedelemhez szükséges, de magától az értékesítéstől elhatárolható szolgáltatások ebbe a körbe tartozhatnak, s alkalmasak lehetnek arra, hogy védjegyoltalmat élvezzenek, de ezeknek tartalmát pontosan meg kell határozni.

Ausztria *kormánya* hozzátette, hogy a kiskereskedelem lényegét képező tevékenység, azaz az értékesítés nem részesíthető védjegy általi védelemben; védjeggyel csak azok az ezen túlmenő szolgáltatások oltalmazhatók, amelyeknek a tartalma is pontosan meghatározott.

Nagy-Britannia *kormányának* álláspontja szerint a védjegy a fenti esetben csak akkor jegyeztethető be, ha a fogyasztók ténylegesen beazonosítható szolgáltatásban részesülnek magán az értékesítésen túlmenően. Bár magára az értékesítésre nézve nem jegyeztethető be a védjegy, a kiskereskedelmi tevékenységnek az a része, amely az áruházban fennálló

⁸ O.J. of the European Communities, C. 19/30, 2003. január 15.

⁹ A Tanács 1988. december 21-i 89/104/EGK sz. első irányelve a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről. Magyarul: CompLex CD Jogtár

¹⁰ Dr. Szeibert Orsolya fordításának átvételével, vö. Európai Bírósági Ítéletek, 2005. 3. sz., p. 15.

termékkínálatról gondoskodik és lehetővé teszi a fogyasztók számára, hogy áttekinthessék az árukat, védelemben részesíthető.

Az *EK Bizottsága* szerint a termékek kiskereskedelme szolgáltatásnak minősülhet, és minden, a pusztá értékesítést meghaladó szolgáltatás védjegy által védelemben részesíthető; ugyanakkor nem lehetséges ezeknek a szolgáltatásoknak a kimerítő felsorolása.

AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ELŐZETES DÖNTÉSE

A döntés indokolásának e sorok szerzője szerint legfontosabb részei az alábbiak.

A preambulumból következően az irányelv célja a tagállamok jogszabályainak harmonizálása annak érdekében, hogy ne maradjanak fenn olyan eltérések, amelyek gátolhatják az áruk szabad mozgását és a szolgáltatások nyújtásának szabadságát, illetve amelyek a közös piacon torzíthatják a versenyt (ítélet, 26. pont).

Az irányelv minden védjegyre alkalmazandó, amelyet árukra vagy szolgáltatásokra jelennek be (ítélet, 27. pont).

Az irányelv nem tartalmazza a szolgáltatások meghatározását ... (ítélet, 28. pont).

Nem tartalmazza azoknak a feltételeknek a részletezését sem, amelyek meglete esetén egy adott szolgáltatásra védjegyet lehetne bejegyeztetni ... (ítélet, 29. pont).

E vonatkozásban megjegyzendő, hogy a preambulum 6. bekezdése szerint a tagállamok szabadon állapíthatják meg a védjegy bejegyzésére vonatkozó eljárási szabályokat, például megválaszthatják az eljárás formáját. A preambulum 7. bekezdése szerint a védjegyre vonatkozó rendelkezések közötti összhang megteremtése megkívánja, hogy a bejegyzés feltételei valamennyi tagállamban alapvetően azonosak legyenek (ítélet, 30. pont).

Ugyanakkor ami a védjegy segítségével védelemben részesíthető szolgáltatás természetét és tartalmát illeti, ez nem a bejegyzési eljárás kérdése, hanem a védjegyoltalom megszerzésének anyagi jogi feltétele (ítélet, 31. pont).

Ha a szolgáltatás természetének fogalmát a tagállamoknak kellene meghatározniuk, akkor a szolgáltatási védjegyek oltalmazhatóságának feltételei tagállamonként változhatnak. Ez esetben pedig az a cél, hogy a védjegyek oltalmának feltételei valamennyi tagállamban azonosak legyenek, nem volna elérhető (not obtained – ítélet, 32. pont).

Ezért az Európai Bíróság feladata, hogy a szolgáltatás fogalmát az irányelvvel összefüggésben értelmezze (vö. Zino Davidoff és Levi Strauss egyesített ügyek C-414/99 és C-416/99¹¹ 42. és 43. pontja – ítélet, 33. pont).

¹¹ A hivatkozott előzetes döntés előzményeit és a döntést ismerteti *dr. Vida Sándor*: A jogkimerülés a közösségi és a brit védjegyjogban. *Védjegyvilág*, 2003. 3. sz., p. 51. – Az Európai Bíróság ezen előzetes döntésének

– 42. cikke szerint: ha az engedély (consent) fogalmának meghatározása a tagállamokra lenne bízva, akkor ez tagállamonként eltérő lehetne, miáltal az irányelv preambuluma 9. bekezdésében lényegesként (fundamental) tekintett cél nem volna biztosítva;

– 43. cikke szerint: az Európai Bíróság feladata az irányelv 7. cikke (1) bekezdése szerinti engedély fogalmának egységes értelmezése.

A kiskereskedelem célja, hogy a fogyasztók részére értékesítse az árukat. Ez a kereskedelem a jogi értelemben vett adásvételen felül magában foglalja a kereskedő valamennyi arra irányuló tevékenységét, hogy elősegítse ennek az értékesítésnek (transaction) a létrejöttét. Ide tartozik többek között az értékesítésre kínált termékek kiválasztása, valamint azoknak a változatos szolgáltatásoknak a biztosítása, amelyek azt a célt szolgálják, hogy vásárláskor a fogyasztó ne a kiskereskedő versenytársát válassza (ítélet, 34. pont).

Sem az irányelv, sem a közösségi jog általános elvei nem zárják ki azt, hogy ezekre a szolgáltatásokra védjegyet lehessen bejegyezni ... (ítélet, 35. pont).

A szerző megjegyzése:

Az itt ismertetett előzetes döntés 30–33. és 35. pontjában foglaltak szép példáját adják az egységes közösségi védjegyjog megvalósítására irányuló törekvésnek és az Európai Bíróság e vonatkozásban játszott szerepének. E sorok szerzőjének ismeretei szerint az előzetes döntésben idézett „engedély” fogalom (Zino Davidoff- és Levi Strauss-ügy) mellett a jelen ítéletben központi helyet elfoglaló „szolgáltatás” a második nem specifikusan védjegyjogi olyan fogalommeghatározás, amire az Európai Bíróság vállalkozott. Ezek a jogászai vállalkozások a jogalkalmazás csúcát jelentik: hiszen nem tankönyvszerű, didaktikai célú fogalommeghatározásokról van szó, hanem az Európai Unió 25 tagállama iparjogvédelmi hatóságai és bíróságai számára irányadó fogalommeghatározásról. Ezenfelül ezek a meghatározások, bár kiindulási pontjuk az irányelv, előreláthatólag más jogterületeken, szabadalmi jog, szerzői jog, versenyjog stb. is alkalmazásra kerülhetnek. Ez is az egyik ok, amiért a szerző ennek az ítéletnek – amely magyar nyelven már korábban részlegesen megismerhetővé vált¹² – kivonatos ismertetésére vállalkozott.

A továbbiakban az Európai Bíróság megjegyzi, hogy a közösségi védjegyrendelet¹³ alkalmazása során az OHIM a 35. osztályban ma már lajstromozza az olyan közösségi védjegyeket, amelyeket kiskereskedelmi tevékenységre jelentettek be ... (vö. az OHIM elnökének 3/01 sz. közleménye – ítélet, 37. pont).

Felmerül a kérdés, hogy a „szolgáltatás” kifejezés igényel-e az irányelv szellemében történő további részletezést (ítélet, 40. pont).

A bírósághoz benyújtott észrevételek szerint az oltalmi kört a kiskereskedelmi szolgáltatások vonatkozásában azért kell megjelölni, hogy a szolgáltatások azonosíthatóak és megkülönböztethetőek legyenek más, ugyancsak a kiskereskedelemhez kapcsolódó szolgáltatásoktól (ítélet, 41. pont).

... azzal is érveltek, hogy a részletezés azért is fontos, hogy fenntartható legyen a védjegy eredeti funkciója, azaz, hogy az áruk, illetve szolgáltatások származása a védjegy alapján azonosítható maradjon (ítélet, 42. pont).

¹² Vö. 10. lábj.

¹³ A Tanács 1993. december 20-i 40/94/EK sz. rendelete a közösségi védjegyről. Magyarul: CompLex CD Jogtár

Azt, hogy ez milyen nehezen megoldható, jól jelzik a különböző, az előzőekben ismertett észrevételek, továbbá az Európai Bíróság által elérhető, a különböző tagállamoknak ebben a kérdésben folytatott gyakorlatáról szóló információk (ítélet, 43. pont).

A fent ismertetett okokra tekintettel nem szükséges az irányelv célját szolgáló és a kiskereskedelmi szolgáltatásokra vonatkozó olyan meghatározásra törekedni (rely), amely szűkebb, mint a jelen ítélet 34. pontjában szereplő leírás (ítélet, 44. pont).

A szerző megjegyzése:

Az utóbbi évtizedekben az árutermelés és mechanikus áruforgalmazás mellett, illetve azal együtt jelentkező szolgáltatás a gazdasági versenyben egyre nagyobb szerepet kapott. A fogyasztói igények egyre újabb szolgáltatások „feltalálásához”, a meglévők választékának bővítéséhez vezettek. A paletta széles: az interneten való ráklikkeléssel való vásárlástól (internetshopping), a cash and carry (vedd és vidd) vásárlásokon keresztül olyan üzletekig, amelyekben az áruk értékesítése exkluzív tanácsadással, a vevőkörnek megfelelően kialakított élményatmoszférában történik. Ilyen esetben azután a kereskedő védjegye már nemcsak az áru származására utal, hanem bizonyos életérzést is biztosít, egy bizonyos fogyasztói csoporthoz tartozás érzetét kelti, az életstílus szimbólumává válik. Ezeket az érzéseket a védjegy csak akkor tudja generálni, ha a kereskedő az árukínálat kapcsán megfelelő környezetet teremt.

A vásárló megszerzésére, illetve megtartására való törekvés a kereskedői tevékenység különböző mozzanataihoz kapcsolódik: ezek eredményeként dönt a fogyasztó „A” kereskedő mellett, és mellőzi „B” kereskedőt annak ellenére, hogy mindkettőnél pontosan ugyanazok az áruk kaphatók. Ilyen jellemzők: az áruház megfelelő parkolóval rendelkezik, gyermekmegőrző-játszóterek, étterem vagy büfé van, a ruházati bolt bizonyos stílust képvisel stb. Nem véletlen, hogy az áruházláncok (akárcsak a szállodaláncok) igyekeznek önálló arculatot kialakítani; ez az alkalmazottak jellegzetes öltözetétől az áruházak hasonló berendezéséig, esetleg külső megjelenéséig terjedő azonosság vagy hasonlóság.¹⁴

A továbbiakban a bíróság a következőket mondja.

A szűkítő meghatározás mesterkélt és nem lenne tekintettel arra a fontos gazdasági szektorra, amit a kiskereskedelem jelent. Ez különösen a gyakorlati alkalmazás során jelentene nehézséget ... (ítélet, 45. pont), valamint korlátozná a védjegyjogosult számára biztosított oltalmat ... (ítélet, 46. pont).

Semmi sem utal arra, hogy a kiskereskedelmi szolgáltatásokra bejegyzett védjegyekkel kapcsolatos problémákat ne az irányelvnek az Európai Bíróság által is már több alkalommal értelmezett rendelkezései alapján oldják meg. Így a bíróság gyakorlata szerint az összetéveszthetőség valószínűségét átfogóan, valamennyi, az eset körülményei szempontjából

¹⁴ Az ebben a megjegyzésben leírtakat *Grabrucker* hasonló gondolatai inspirálták. Vö. *M. Grabrucker: Braucht die Dienstleistungsgesellschaft die Einzelhandelsmarke?* GRUR, 2001, p. 623

lényeges tényező figyelembevételével kell értékelni (SABEL-ügy C-251/95¹⁵ 22. pont, illetve CANON-ügy C-39/97 16. pont). E komplex értékelés körében – amennyiben szükséges – figyelembe lehet venni a kiskereskedelmi szolgáltatások különleges jellemzőit is. Ilyen körülmények között a kiskereskedelemmel kapcsolatos szolgáltatásokra irányuló védjegy bejegyezhetősége érdekében nem szükséges azoknak a szolgáltatásoknak további részletezése, amelyekre nézve a kérelmezők a védjegyet bejegyezni kívánják. E szolgáltatások azonosíthatósága érdekében elegendő annak általánosságban történő megjelölése, hogy „áruválaszték összeállítása” (bringing together a variety of goods), ami lehetővé teszi a vevők számára, hogy az árukat kellőképpen megtekinthessék és megvásárolhassák (ítélet, 48. pont).

A bejelentőt azonban fel kell hívni azoknak a termékeknek, illetve termékcsoportoknak a részletezésére, amelyekkel a szolgáltatások kapcsolatosak (ítélet, 50. pont).

Így könnyebben megállapítható, hogy fennállnak-e az irányelv 4. cikk (1) bek. és 5. cikk (1) bek. által meghatározott bejegyezhetőség konkrét feltételei, valamint hogy az irányelv 12. cikk (1) bek. szerinti oltommegszüntetés feltétele milyen körülmények között következik be (ítélet, 51. pont).

A feltett harmadik kérdésre adandó válasz elől a bíróság elzárkózott (kiemelés a szerzőtől). Ezt azzal indokolta, hogy a kérdést előterjesztő bíróság nem jelölte meg, hogy mennyiben, milyen okból és összefüggésben szükséges ennek a kérdésnek a megválaszolása. A feltett kérdés ugyanis elméleti jellegű, s így az előzetes döntési eljárás során nem válaszolható meg (ítélet, 55. pont).

A bíróság nem rendelkezik hatáskörrel olyan kérdések megválaszolására, amelyeknél nyilvánvaló, hogy a közösségi jog kért értelmezése nincs összefüggésben a nemzeti eljárás tényeivel vagy nincs hatással azokra, ahol is a probléma pusztán hipotetikus jellegű, illetve ha a bíróság nem rendelkezik a feltett kérdés értelmezéséhez szükséges tények ismeretével, illetve jogszabályi anyagokkal (ítélet, 57. pont).

Ezek után a bíróság a következő (jogértelmező) ítéletet¹⁶ hozta:

1) A védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló, 1988. december 21-i 89/104/EGK első tanácsi irányelv, különösen annak 2. cikkében szabályozott „szolgáltatás” fogalma magában foglalja az áruk kiskereskedelme keretében nyújtott szolgáltatásokat.

¹⁵ Ismerteti dr. Árva Katalin: Szemelvények az Európai Bíróság joggyakorlatából. Védjegyvilág, 2000. 2. sz., p. 11; valamint dr. Vida Sándor: Az Európai Bíróság határozatainak tükröződése a Brit Törvényszék ítéleteiben. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 108. évf. 3. sz., 2003. június, p. 26. Az ítélet 22. pontjának szövege:

„... az összetévesztés valószínűségét átfogóan (globally) kell értékelni, figyelembe véve az összes, az ügy szempontjából releváns körülményt.”

¹⁶ C-418/02 sz. 2005. július 7-én kelt ítélet. – A rendelkező rész 19 nyelven, köztük magyarul is közzétéve: Eur-Lex. A hiteles angol szöveg:

1. The concept of „services” referred to by First Council Directive 89/104/EEC of 21. December 1988 to approximate the laws of the Member States relating to trade marks, in particular in Article 2, cover services provided in connection with retail trade in goods.

2. For the purposes of registration of a trade mark for such services, it is not necessary to specify in detail the service(s) in question. However, details must be provided with regard to the goods or types of goods to which those service relate.

2) *Ilyen szolgáltatásokra vonatkozó védjegy bejegyzéséhez nem szükséges részletesen megjelölni a szóban forgó szolgáltatást vagy szolgáltatásokat. Ezzel szemben pontosan meg kell jelölni azokat az árukat vagy árufajtákat, amelyekre ezek a szolgáltatások vonatkoznak.*

EPILÓGUS

Bármennyire is meggyőző az Európai Bíróság itt ismertetett ítélete, a „Luxemburg locuta, causa finita”¹⁷ még a PRAKTIKER-ügyben is csak részben mondható el: a Német Szabadalmi és Védjegy hivatal feladata lesz annak első fokon történő eldöntése, hogy a 35. áruosztályban bejelentett szolgáltatásokkal meghatározott oltalmi kör nem túl tág-e.

És valójában minden ezek után benyújtott védjegybejelentés tekintetében itt jelentkezik a tényleges probléma. Ma már nem az a kérdés, hogy „lehet” vagy „nem lehet” a kiskereskedelmi szolgáltatást a védjegy árufajtyákba bejegyezni, hanem az, hogy „*hogyan*”?

Bár a PRAKTIKER-ügyben hozott ítélet 49–51. pontja e vonatkozásban is ad támpontokat, a gyakorlatban (mint mindig) a nemzeti iparjogvédelmi hatóság, illetve a bíróság feladata, hogy helyes mértéket alkalmazzon az oltalmi kör tekintetében amikor a szóban forgó kiskereskedelmi szolgáltatás tartalmának bejegyzése felől határoz. (Ugyanez áll a jogérvénysítésre is, ahol az eljáró bíróság újból mérlegel, hiszen a bejegyzés terjedelme csak orientál, de nem köti a bíróságot.) Az Európai Bíróság ítéletéből mindenesetre a *nagyvonalúság* olvasható ki, s ezzel aligha lehet vitába szállni.

Örvendetes volna, ha az Európai Bíróságnak a PRAKTIKER-ügyben megfogalmazott iránymutatása szélesebb körben is visszhangra találna, például a Nizzai Osztályozás 9. kiadásában, amely előreláthatólag 2007. január 1-jén lép hatályba.¹⁸ Azzal persze tisztában kell lenni, hogy a Nizzai Megállapodást aláíró országok nem mindegyike tagállama az EU-nak, ezért a PRAKTIKER-ítéletben megfogalmazott jogelvek legfeljebb belső meggyőző erejűknél fogva lehetnek hatással ezeknek az államoknak az iparjogvédelmi hatóságaira, de nem kötelezik azokat.

A magyar lajstromozási gyakorlat a bejegyzés vonatkozásában úgy tűnik, lényegét tekintve összhangban van az OHIM, valamint az Európai Bíróság itt ismertetett ítéletének koncepciójával. Persze várat még magára a konkretizálás, ami korántsem lebecsülendő munka.

Ahogy a „pudding próbája az evés”, ugyanúgy a kiskereskedelmi védjegy hatékonyságának próbája a jogérvénysítés lesz majd, ha a magyar bíróságnak bitorlási perben vagy az azt megelőző törlési eljárásban kell állást foglalnia, nevezetesen kiskereskedelmi védjegy oltalmi köre „tág-szűk-megfelelő” vonatkozásában.

¹⁷ Az egyházjogi irodalomban (Roma locuta, causa finita) a megfellebbezhetetlen és megkérdőjelezhetetlen döntésekre használt szöfűzésnek az Európai Bíróság ítéleteire való transzponálása.

¹⁸ Dr. Millisits Endre: A nizzai osztályozás aktuális kérdései. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 109. évf. 1. sz., 2004. február, p. 15.

Addig is azonban, amíg ilyen jogesetre sor kerül, a Magyar Szabadalmi Hivatal feladata, hogy a bejegyzési eljárás során – a korábbi védjegyjogosultak feladata pedig, hogy a felszólalási vagy törlési eljárás lehetőségének mérlegelése alkalmával – vizsgálják, hogy a bejelentett vagy bejegyzett kiskereskedői védjegy oltalmi körének meghatározása kellőképpen részletezett-e vagy sem.

Végül a teljesség kedvéért itt meg kell még jegyezni, hogy bár a 39. osztályba tartozó „*cso-magküldő szolgálat*” oltalmi köre meghatározásának kérdése nem jelentkezett eddig ilyen látványosan, valószínűleg hasonló elvi szempontokat vet majd fel, mint a 35. áruosztályba tartozó „kiskereskedelmi szolgáltatás”.

Bede Péter

REKVIEM A HAZAI HELYBENFORDULÓ RAKODÓGÉPEKÉRT

A cím kissé patetikusan hangzik, de napjainkban, amikor a nemzetközi rakodógéppiac hatalmas kínálatában hazai fejlesztési és gyártási eredményekkel nem büszkélkedhetünk, emlékeznünk kell arra, hogy a hetvenes-nyolcvanas években a magyar rakodógépek elismert szerepet töltöttek be ezen a területen.

A szállítási és rakodási eszközök fejlesztése a termelési eszközök és technológiák fejlesztésével mindenkor egyenrangú feladat, hiszen az anyagmozgatás az ipari és mezőgazdasági termelés szerves része, így annak eszközei meghatározó szerepet játszanak a termelés gazdaságosságában. A többcélú, váltakozó rakodási feltételek kielégítésére alkalmas rakodógépekre a mezőgazdaság, az építőipar valamint a kommunális feladatok területén mindenkor nagy szükség volt.

Ezt az igényt igyekezett kielégíteni a '70-es évek közepétől a Mezőgépfelkészítő Intézet és a Kaposvári Mezőgazdasági Gépgyár (Kaposgép) is, tevékenységük során olyan hazai – szabadalmi oltalommal rendelkező – rakodógépek jelenhettek meg a rakodógép-kínálatban, amelyek számos vonatkozásban megközelítették az akkori európai színvonalat.

Mivel a mai hazai rakodógép-kínálat szinte kivétel nélkül külföldi konstrukció, ezért talán megérdemelnek ezek az „egyszervolt” magyar rakodógépek, melyek mára már csak ipartörténeti emlékek, egy rövid megemlékezést.

A fejlesztés előzményéhez tartozik, hogy vontatók emelő-, rakodógéppé való átalakításával az USA-ban már az 1940-es évektől foglalkoztak. A II. világháború után már elterjedten használták a traktorra szerelhető homlok- vagy farrakodó szerkezeteket, melyek egyre jellegzetesebb rászerezett tartozékai lettek a traktoroknak, kiszélesítve ezzel azok alkalmazási körét.

Ahhoz, hogy a „helybenforduló” jelző magyarázatot nyerjen, tekintsük röviden át a rakodógépekkel szemben támasztott általános követelményeket.

A rakodási teljesítmények növelését a gép terhelhetőségével és annak „mozgékonyaságával”, fordulékonyaságával, azaz a közelítési idők csökkentésével lehet elérni. A járművek, munkagépek, de különösen a rakodógépek minél jobb fordulékonyasága érdekében a géptervezők sokféle hajtási és kormányzási megoldást alakítottak ki, ennek megfelelően ismeretes elsőkerék-kormányzás, hátsókerék-hajtás, összkerék-hajtás, hátsókerék-kormányzás, elsőkerék-hajtás, hátsókerék-kormányzás (targoncák), összkerék-hajtás, „ízelt”, derékcuklós kormányzás, merevtengelyes, „csúszvakormányzott” összkerék-hajtás (és lánctalpasok), összkerékkormányzás és -hajtás.

A fenti hajtási és kormányzási elvek felsorolásából kitűnik, hogy a helybenfordulás igényét csak a „csúszvakormányzott” – a nemzetközi szakirodalomban „skid steer” rendszerűnek nevezett – és az összkerék-kormányzású gépek elégíthetik ki.

A helybenfordulási igény általában kisméretű rakodógépek esetén merül fel, amelyek istállókban, raktárakban, zárt létesítményekben, tehervagonokban, uszályokban, bányákban vagy bármely más olyan területen dolgoznak, ahol a rakodási feladatokra csak kevés hely áll rendelkezésre.

A rakodógép helybenfordulási lehetőségét két, egymástól alapvetően különböző konstrukciós megoldás biztosítja, az egyik az ún. csúszvakormányzás, a másik a helybenfordulást gördülő kerekekkel biztosító, sajátos kormánygeometria szerinti futóművel ellátott gépek. A két eltérő konstrukció a gyakorlatban megvalósult és szabadalmi oltalomban részesült.

A HAZAI CSÚSZVAKORMÁNYZOTT RAKODÓGÉPEK FEJLESZTÉSE

Az összkerékajtású, merevtengelyes, csúszvakormányzott rakodógépek oldalanként egymástól független hajtással rendelkeznek, ennek megfelelően irányításuk, illetve kormányzásuk az oldalankénti futóművek különböző fordulatszámú, illetve helybenforduláskor elmentéses értelmű hajtásával történik.

A nagyobb sebességgel hajtott oldal elfordítja a járművet a kisebb sebességű oldal felé. A sebességkülönbség létrehozásához a külső oldali járószerkezetet hajtani, a belsőt pedig fékezni kell, vagy az egyik oldalt más áttétellel kell hajtani, mint a másikat. Ha a belső oldalt teljesen lefékezzük, sarkonfordulás, amennyiben azonos nagyságú, de ellentétes értelmű sebességgel hajtjuk az egyes oldalakat, helybenfordulás történik. Mivel a futóművek oldalirányban merevek, forgássíkjuk mindig állandó – a váz hossztengelyével párhuzamos – a jármű haladás közben az egyenes irányt igyekszik tartani. Mivel kanyarodás esetén – szemben a hagyományos, elforduló tengelycsonk általi kormányzással – nemcsak a gördülési ellenállást, hanem az annál lényegesen nagyobb csúszási ellenállást is le kell győzni, a kanyarodáshoz jelentős többletvonóerő szükséges. A fordulási ellenállás, illetve a többletteljesítmény-szükséglet egyrészt a talaj, másrészt a járószerkezet geometriai tulajdonságaitól, továbbá a gép össztömegétől függ. E rendkívül mozgékony, fordulékony gépek hidraulikusan működtetett emelőmechanizmusaira cserélhető munkavégző eszközök, adapterek szerelhetők.

A csúszvakormányzott gépek kialakítása, melyeket a világ szakirodalma „skid steering” rendszernek nevez, a hatvanas évekre nyúlik vissza. Elsőként az amerikai Clark Bobcat cég jelent meg rakodógépeivel a piacon, amelyeket jelenleg is nagy szériában, többféle teljesítménycsoportban gyárt. A legismertebb „skid steer” rendszerű rakodógépgyártók közé tartozik a Bobcat, a Gehl, a Case, a Zetcat, a Toyota, az Ovationna, a Mustang, a Thomas, a John Deere, a JCB, a Claeyss, a Castoro, a Hydrac, a Berger/Jobdog, a Beltrami, a Kubota, a Caterpillar.

A gyártók általában azonos felépítésű, de eltérő terhelhetőségű és méretű gépcsaldókat gyártanak, van cég, amelyik több, mint tíz különböző teljesítménycsoportjából, de elvében azonos konstrukciós kialakítású termékcsoportot állít elő.

A gépek csoportosítása alapvető műszaki-funkcionális jellemzőik alapján történik, a legfőbb műszaki adatokhoz a következők tartoznak: az emelőképesség/terhelhetőség, a geometriai méretek (főleg a szélességi és magassági méret), az emelési magasság, a gép tömege, az erőforrás teljesítménye, a haladási sebesség, a munkaeszköz-ellátottság, az abroncsméret, a tolóerő és az alapkánál élén megvalósítható maximális szakítóerő. Hajtásuk – napjainkban csaknem teljes mértékben – hidrosztatikus hajtás, a robbanómotor közvetlenül hajtja a változtatható folyadékszállítású hidraulikus szivattyúkat, amelyek az oldalankénti futóműveket hajtó hidromotorokat táplálják.

A csúszvakormányzott rakodógépek hazai fejlesztésének esetében a kihívás igen nagy volt, hiszen akkor már Nyugat-Európa jó néhány rakodógépgyára szériában gyártotta a gyorsan népszerűvé váló, cserélhető munkaeszközei és rendkívüli mozgékonyasága miatt jól kihasználható gépeket.

A fejlesztés kezdeti időszakában – a tőkés importot korlátozó akkori intézkedések miatt – a rakodógépek mechanikus hajtással lettek kialakítva, a motor variátor közbeiktatásával

1. ábra: „Bizonyíték” a gép helybenfordulására

hajtotta az alváz oldalszekrényeiben kialakított lánchajtásrendszer áttételein és az irányváltó tengelykapcsolókon át a járókereket. Az alkalmazott hajtómű összes módosítása az állandó láncáttételekből és a variátor változtatható áttételeiből állt, a fokozat nélküli sebességváltoztatást tette lehetővé.

A fenti elv szerint kialakított és mintegy 55 darabos szériában legyártott UR típusjelű, univerzális rakodógép kétségtelenül bővítette a hazai rakodógép-választékot, azonban a mecha-

nikus hajtásrendszer bonyolultsága, gyakori karbantartásigénye és rövid élettartama (magas áráról és üzembiztosságáról nem is beszélve) miatt szükséges volt a gépek hajtásának hidrosztatikus kialakítása.

Az UR típusú rakodógép, e rakodógéptípusok stabilitási problémáinak enyhítésére, olyan biztonsági szerkezeti kialakítással rendelkezett, amely felemelt gémszerkezet esetén korlátozta a rakodógép haladási sebességét, növelve a gép dinamikus stabilitását.

A Mezőgépjelző Intézet a rakodógépet „Emelési magasság függvényében automatikusan szabályzott haladási sebességű rakodógép” címmel 1978 októberében jelentette be az Országos Találmányi Hivatalnál (OTH), a *szabadalmi oltalmat – 179535 lajstromszámon* – 1984 szeptemberében kapta meg.

A fejlesztés második ütemét a hidrosztatikus hajtású, Unirak típusjelű, három különböző teljesítménycategóriájú és méretű, szintén „skid-steer” rendszerű, helybenfordulásra alkalmas (1. ábra) rakodógépek kialakítása jelentette. A nyolcvanas években szériában gyártott Unirak rakodógépeket a cserélhető munkaeszközökkel az állattartó telepektől kezdve az épi-

tőiparon át (2. ábra) az ipar és a mezőgazdaság számos területén használták. Az Unirak 400, 600 és 800-as típusmegjelölések lényegében a gépek emelőszerkezetének névleges terhelhetőségére vonatkoztak (3. ábra).

A hidrosztatikus hajtás egyrészt kiküszöböli a gyorsan kopó, zajt és káros rezgéseket okozó, bonyolult mechanikus alkatrészeket, másrészt nagyobb élettartamot, megbízhatóbb üzemeltetést és finomabb szabályozást nyújt, ezért napjainkban a rakodógépek szinte kizárólag hidrosztatikus hajtásúak.

Az Unirak gépcs család tagjainak hidrosztatikus hajtása szintén osztott

volt, a gépek jobb és bal oldali hajtását egymástól független, semleges helyzetbe visszatérő botkormányokkal szabályozható, változtatható hozamú szivattyúk biztosították, melyek a mindenkori funkcionális igényeknek, illetve sebességnek megfelelő olajmennyiséggel táplálták az oldalanként elhelyezett, állandó nyelésű hidromotorokat. Az állandó nyelésű hidromotorok mechanikus áttételeken át hajtották az oldalankénti első és hátsó kerekeket (4. ábra).

A fenti elven kialakított hajtásrendszerrel nagyon megbízható volt a 0–10/12 km/óra közötti fokozatmentes sebességváltoztatás, a mindenkori maximális vonóerő és a rendkívül finom irányíthatóság.

A gépek energiaszükségletét az önjárás, illetve a vonóteljesítmény és az emelőkör/munkaszerv működtetéséhez szükséges teljesítmények határozzák meg. A csúszvakormányzott gépek esetén a kanyarodási ellenállás a fordulási sugár csökkenésével növekszik, a legnagyobb értéket a helybenfordulás esetén éri el, ami a gép mozgása során, az egyenesvonalú haladáshoz képest többleteljesítmény-igényt jelent.

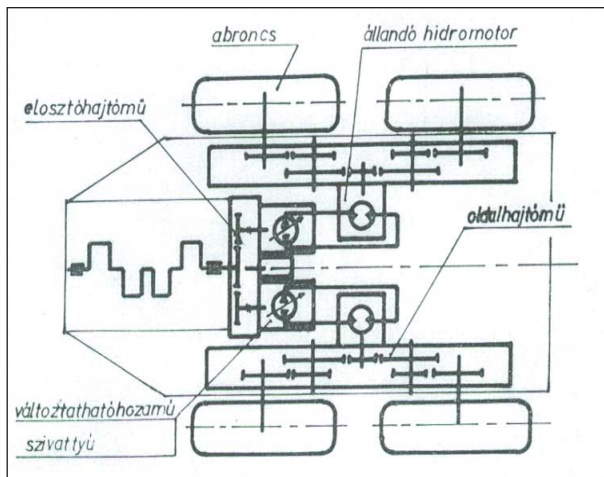
Helybenforduláskor az oldalankénti ellentétes irányú vonóerők képezte erőpár/fordítónyomaték-

2. ábra: Az Unirak 800-as rakodógép földmunka közben

3. ábra: Az Unirak rakodógépcs család az OMÉK-on

4. ábra: Az Unirak 800 típusú rakodógép hajtásvázlata

nak a fordulási ellenállás nyomatékát kell legyőznie.

Az Unirak gépek emelőmechanizmusa többsuklós, párhuzamos, gyorskapcsoló kerettel ellátott, hidraulikusan működtetett emelőszerkezet, ahol a gép emelését és az adapter billentését két-két hidraulikus munkahenger végzi. Az emelőmechanizmussal szemben számos, lényeges funkcionális elvárás van, amelyek közül a gép működése szempontjából a legfontosabbak: az emelőgép terhelhetősége, az

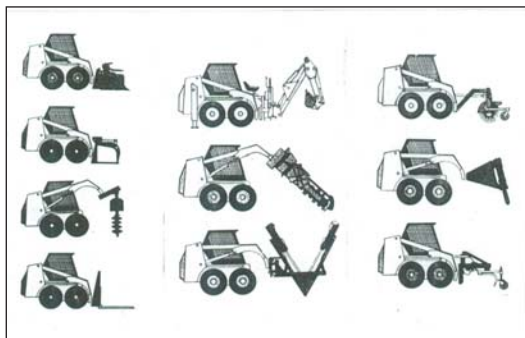
emelési magasság, az adapter „magárahúzási” és „kibillentési” szöge, a munkaeszköz helyzetének „párhuzamtartása” az emelés során, az adapter első élének „szakítóereje”, az alapgép stabilitását meghatározó túlterhelésgátlás.

A rakodógépek gazdaságos üzemeltetésének, jó kihasználtságának egyik alapfeltétele, a megfelelő munkaeszközökkel – adapterekkel – való ellátottságuk.

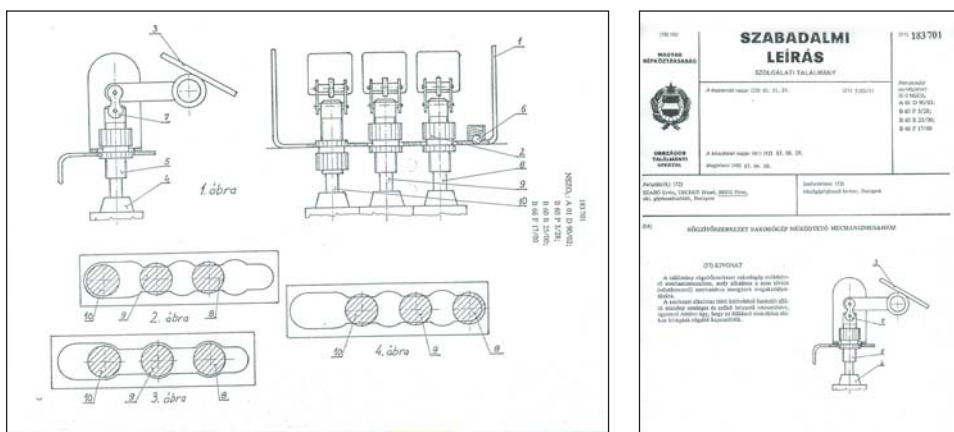
Az adapterek nagy része a rakodógép emelőmechanizmusaihoz van csatlakoztatva általában ún. gyorskapcsoló szerkezetek révén, melyek lényege, hogy az adapterek cseréjéhez a gépkezelőnek nem kell a vezetőfülkét elhagynia.

A nagy rakodógépgyárak gépeikhez olykor huszonöt-harminc különböző munkavégző eszközt is forgalmaznak az egyszerű kanáladapterektől a hidraulikusan működtetett markolóvillán át a különböző egyedi célfunkciók teljesítésére alkalmas árokásó, úttisztító, tololap-, gödörfúró, oszloposemelő rönkfogó, áramfejlesztő, láncfűrész-, seprő, fatörzsmetsző- vagy betontörő adapterekig. De az adapterek kategóriájába tartoznak az egyes cégek által forgalmazott láncfalpszerkezetek is, amelyeket az oldalankénti abroncsokon lehet rögzíteni (5. ábra).

A legelterjedtebben használt adapterek a különböző kanalak, melyeknek számos kivitele

5. ábra: A leggyakrabban alkalmazott cserélhető munkaeszközök

6. ábra: A rögzítőszerszék ábrái a 183 701 lajstromszámú szabadalmi leírásban

ismert. A kanáladaptereket funkciójuk szerint eltérő térfogattal rendelkeznek. A megfelelő adapterek alkalmazása a gép stabilitása szempontjából igen fontos.

Az adapterfejlesztés során 205 325 lajstromszámmal szabadalmat kapott a „Munkaeszköz függesztés, úttisztító adapterhez” című találmány is.

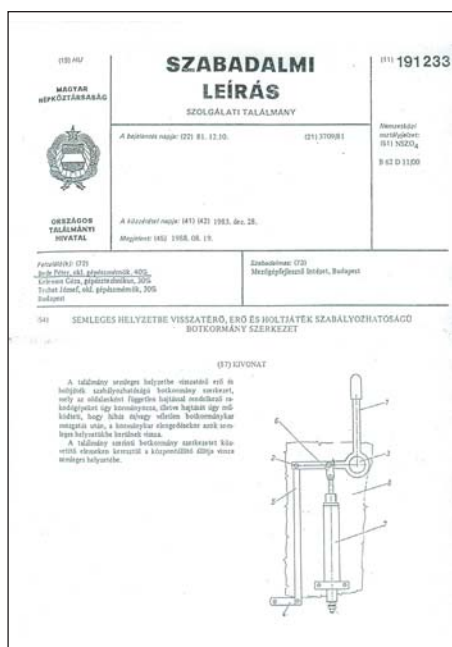
A rakodógépek csúszvakormányzott jellegéből adódó szigorú nyomtáv-/tengelytávolság-méret aránya számos statikus és – működés közben tapasztalható – dinamikus stabilitási problémát vet fel, amit az alacsony tömegközépponttal, pótsúlyozással és terhelésfüggő hidraulikus „leszabályozással” lehet csak javítani, ez a csúszvakormányzott gépek egyik hátrányát is jelenti.

A hidrosztatikus hajtású Unirak típusú gépek 196 152 lajstromszámon kaptak szabadalmat. Fejlesztésük során több, a gép működése szempontjából nagyon fontos szerkezeti megoldást is szabadalmaztattak.

Az emelőmechanizmus funkcióit, az emelés-süllyesztést, munkaszervbillentést, valamint a markolóadapter működtetését lábpedálok biztosították. Mivel a kezelőfülkébe való be- és kiszállás a pedálok átlépésével történt, egy esetleges – a kezelő akaratától független – gémmozgás balesetveszélyének elkerülése érdekében egy többcélú pedálrögzítő szerkezet kifejlesztése is szükséges volt. A szerkezettel szemben több funkcionális követelmény is adott volt: egyrészt valamennyi gémmozgás, így a pedál rögzítése, másrészt egy kihelyezett hidraulikus fogyasztó (pl. bontókalapács) számára a hidraulikus olajellátás biztosítása.

A megoldás „Rögzítő szerkezet rakodógépek működtető mechanizmusaihoz” címmel 183 701 lajstromszámmal szabadalmi bejegyzést nyert (6. ábra).

Az Unirak rakodógépek kézzel működtetett kezelőelemei az oldalankénti botkormányok, a motorleállító kar, a kézi gázkar, a kézifék és a különböző elektromos kapcsolók voltak. Mivel a botkormányok egymástól függetlenül, a változtatható hozamú szivattyúk szállított mennyiségét vezérelték egy többsuklós mechanizmuson át, munkavédelmi szempontok

7. ábra: A 191 233 lajstromszámú szabadalom

miatt szükséges volt a szivattyúk, illetve a botkormányok semleges helyzetének határozott beállítása, illetve benntartása, hogy járó motorral a gép ne tudjon „elmászni”, valamint hogy a mindenkori semleges helyzet a gépkezelő számára jól érzékelhető legyen.

E célnak is találmányi szintű megoldás tett eleget, eszerint a botkormány mechanizmusát egy olyan, zárt egységet alkotó, szabályozható, rugós központállító szerkezet látja el, mely a kitérített botkormányt minden esetben a szivattyú „0” helyzetébe téríti vissza olyan vezérelt pálya közbeiktatásával, mely a gép helyzetétől függően teszi lehetővé a szivattyú maximális hozamát, azaz a gép sebességét.

Az 1981-ben „Semleges helyzetbe visszaterő, erő és holtjáték szabályozhatóságú botkormány szerkezet” címmel benyújtott bejelentés 1988-ban 191 233 lajstromszámon kapott szabadalmi oltalmat (7. ábra).

GÖRDÜLVE HELYBENFORDULÓ, ÖSSZKERÉKHAJTÁSÚ RAKODÓGÉP

Az előzőekben ismertetett, hazai csúszvakormányzott rakodógépek gyártási és üzemeltetési tapasztalatai alapján a Mezőgépfelkészítő Intézet 1985-ben egy olyan, helybenfordulásra képes rakodógép fejlesztésébe kezdett, amely alapvetően eltér a „skid steer” kormányzású gépektől, azok számos hátrányát kiküszöbölve, melyek a következők.

A csúszvakormányzott gépek önjárása során, helybenforduláskor a teljesítményigény jelentősen megnövekszik. A nyomtáv–tengelytáv arány kötöttsége a gép stabilitásának csökkenését jelenti. További hátrányként említhető a gumiabroncsok gyors kopása és a járókerekek okozta jelentős talajroncsolás is.

A fejlesztési munkákat a különböző kormánygeometriák részletes feltárása, és e szűk szakterületen található megoldások elemzése előzte meg. A felmérés során számos nagy mozgásszabadságú gép vált ismeretessé.

Az akkori „technika állásához” tartozó konstrukciók közül az egyik legeredetibb megoldású rakodógép oldalanként független hajtású első futóművel és egyetlen hátsó, beálló támasztókerékkel ellátott erdészeti közelítőgép volt, amelynek a műszaki megoldása meghökkentően eredeti, frappáns, és nagyszerű volt (8. ábra).

A „technika állásának” nemzetközi feltárása során lényegében csak az 1985-ben bemutatott, az akkori NSZK-beli Kramer cég Unikat 314 típusú rakodógépe jelentett céljában hasonló megoldást. Az eddig ismert rakodógépekhez képest egy teljesen új irányzatot képviselt, a kormánykérmekkel egyenes, oldalmenet, ún. „kutyajárás” és nyomtáv-sugáron gördülve forduló pozícióban volt irányítható.

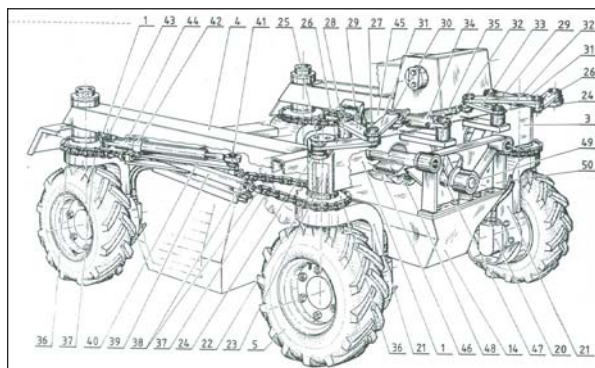
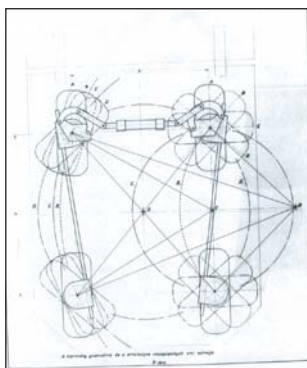

8. ábra: Erdészeti közelítőgép

A megoldás a cég DE32.45.085 A1 számú bejelentéséből megismerhető. Az Unikat 314 végső soron a 71.01.555 lajstromszámú francia és a 3.980.151 lajstromszámú USA szabadalmi leírásból ismert kialakítások továbbfejlesztése. Mozgáspályáját elemezve megállapítható, hogy a gép legkisebb fordulási sugara a fél nyomtávval egyenlő, tehát nem mondható teljesen helybenfordulónak.

A hazai fejlesztés eredményeként készült el a GHR típusjelű „Gördülve helybenforduló rakodógép”.

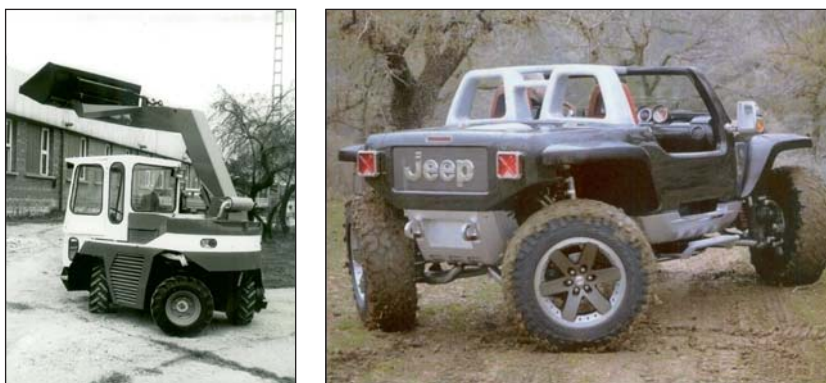
A gép újszerűsége abban állt, hogy a minden körülmények között ideális fordulási geometriai centrumba beálló félvillás megfogású járókerekek agyrészükben elhelyezett hidromotorjaikkal együtt minimális forgástérben körbefordulhattak, és a szervókormány mechanizmusa révén megvalósítható volt a gép egyenes irányú haladásból történő, egyre csökkenő ívű kanyarodása, egészen az $R=0$ helybenfordulásig. Továbbá a kormánygeometria és a szerkezeti kialakítás (9. ábra) lehetővé tette a gép ún. koordinátamozgását, teljes

9. ábra: A kormánygeometria elvi vázlata és axonometrikus „látványrajza”

zás megvalósítása megelőzte-e korát, válasz lehet az a szaksajtóban 2005-ben (!) széles körben közzétett járműtechnikai szenzációról közölt hír, miszerint a DaimlerChrysler által gyártott Jeep Hurricane tanulmányautó „.... olyat is tud, amelyet még nemigen láthattunk egyetlen gépjárműtől sem. Mind a négy kerekét befelé tudja fordítani, így akár egyhelyben is megfordulhat...” „... a Jeep persze nem szándékozik szériagyártásba venni a Hurricane-t, inkább csak az volt a célja, hogy demonstrálja a konkurenciának, mire is képesek a szakemberei.”

A hírhez nem kell kommentárt fűzni, a fenti két dátum között eltelt csaknem húsz év magáért beszél (11. ábra).

11. ábra: A GHR 1986-ból és a Jeep Hurricane 2005-ből

TÖREDÉKEK A FEJLESZTÉS RÖGÖS ÚTJÁRÓL

A fejlesztés tárgyának, irányának meghatározását mindig hosszas viták előzték meg, mivel számtalan tényező befolyásolta az akkor tisztán állami pénzen végzett fejlesztés időszzerűségét, ütemezését, a várható eredményeket és azok piaci hatásait, amelyeket gazdaságossági, műszaki, piacpolitikai szempontoknak megfelelően tanulmányokban kellett megindokolni.

A tanulmány alapján az akkori szakmai „főhatóság”, a Mezőgéptörzs, illetve annak műszaki fejlesztésben illetékes testülete döntött. A fentiekben vázolt, helybenfordulásra képes rakodógépek kialakítása a Mezőgépfelkészítő Intézet hét-nyolc fős konstruktőr-csapatának eredménye, amelynek e sorok szerzője is tagja volt.

Egy olyan új konstrukció kifejlesztése, amelynek nem volt igazán hazai szakmai előzménye, mindig nagy kockázatot jelentett, amit természetesen semmilyen fórum sem vállalt szívesen. A nagy anyagi és szakmai erőforrásokat megmozgató fejlesztés esetleges kudarcával szemben mindig tettenérhető volt a „kitaposott mezsgye” biztonságának erős hatása a döntéshozóra.

Egy fejlesztés valóban mindig többesélyes, szemben a „nem fejleszték, akkor nem lesz

kudarc” szemlélettel, amely a biztos szakmai lemaradáshoz vezet.

Bár a fejlesztés kezdeményezését jelentő előzetes tanulmányok, tervcél és műszaki tervek, gazdaságossági számítások stb. természetesen mindig az új téma indítása mellett szóltak, azonban a szériagyártásig esetenként évek is elteltek, mely idő alatt sok minden kiszámíthatatlanul változhatott.

Elvileg – ideális esetben – a gyártmányfejlesztés folyamata egymástól viszonylag jól elhatárolható fázisokra tagolt.

A fejlesztés indítását a gép kialakításában érintett valamennyi fórum képviselőiből álló bizottság dönti el, a fejlesztés alapvető koncepcionális, finanszírozási, ütemezési, műszaki és gazdasági szempontjait feltáró tanulmány anyaga alapján. Kedvező döntés esetén először a kísérleti gép tervezése és gyártása, majd annak vizsgálata, mérése, valamint ezek „zsűrizése” következik. A vizsgálati tapasztalatok alapján történik a fejlesztés lényegében második szakasza, az ún. prototípus tervezése és gyártása, mely gyakran lényegi különbséget mutat a kísérleti fázisban megvalósított konstrukcióhoz képest. A fejlesztésnek ezt a fázisát már lehetőleg független minősítő szerv végzi és értékeli, ez jelen esetben a MÉM Műszaki Intézete volt. Kedvező értékelés után kezdődhet a gép ún. nullszériás gyártása, ekkor konstrukciósan már kevés eltérés adódhat a prototípushoz képest, inkább a várható nagyszériás gyártás előkészítéséhez szükséges gyártástechnológiai szempontok kerülnek előtérbe.

Amikor az oltalomszerzés aktualitása kerül előtérbe, a következő problémák adódhatnak: a fejlesztés mely stádiumában érdemes a bejelentést megtenni; mi kerüljön bejelentésre: az egész berendezés vagy annak csak egy – esetleg máshol is alkalmazható – része vagy részei; kik a feltalálók (és kik nem) személy szerint; a feltalálók milyen százalékos arányban szerepeljenek; ki képviseli a feltalálók érdekeit; ki intézze a bejelentés ügyeit a szabadalmi bejelentés megírásával együtt; a bejelentéstől számított olykor évekig elhúzódó eljárás és a gyártási típusváltás után gyakran nincs kivel szemben érvényesíteni a jogos vagy jogosnak tűnő követeléseket; kivel és milyen anyagi kondíciókkal köttessék a hasznosítási szerződés; a feltalálói egységes álláspont kialakítása a hasznosítási szerződéshez kötődő viták esetén; hasznosítási szerződéskötés megtagadása esetén mi történjék (különös tekintettel a szolgálati bejelentésekre); a „haszon/ráfizetés” értelmezése a gyártóval.

A két – különböző elv alapján kialakított – helybenforduló rakodógéptípus sorsa a kedvező fogadtatás, a gyakorlatban bizonyított jó használhatóság, a számos szakmai elismerés és a jó mérési eredmények ellenére teljesen ellentétesen alakult.

Az egyre gyorsabb ütemű iparági átszervezések, a privatizációs események és a piaci lehetőségek változása és persze a hosszú évek során összeszokott fejlesztőcsapat felbomlása miatt a téma „gazdátlan” vált, és így a hazai helybenforduló rakodógépek az 1990-es évek elején apró magyar ipartörténeti emlékké váltak.

A konstrukciók emlékét mára már csak néhány féltve őrzött fénykép és a szabadalmi okiratok őrzik.

FÓRUM

Ficsor Mihály

MONDJUNK LE A FELSZÓLALÁSRÓL!

I. BEVEZETÉS

1.1. A Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület (MIE) Gyógyszeripari Munkabizottsága az elmúlt évben állásfoglalást adott ki.¹ Ebben javasolta, hogy a szabadalom megadására irányuló nemzeti – tehát a Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) előtt folyó – eljárásba vezessük be a felszólalás intézményét. Az állásfoglalást – amelynek szövege az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle előző számában olvasható² – a MIE 2005. november 16–17-én tartott ráckevei konferenciáján külön kerekasztal-beszélgetésben vitatták meg.

1.2. Az állásfoglalás szerint bevezetése esetén a felszólalás a következő jellemzőkkel rendelkezne:

- „a) az MSZH előtt indítható;
- b) bárki által;
- c) a szabadalmi leírás, az igénypont és a rajz megadás alapjául szolgáló változatának az MSZH által a Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítőben történő meghirdetése után;
- d) a felszólalás alapja az érdemi vizsgálat során vizsgált feltételek hiánya lehet [Szt. 74. § (2) bek.];
- e) írásban benyújtandó, az okok felsorolásával és részletes indokolással;
- f) felszólalás a meghirdetéstől számított 3 hónapon belül nyújtható be;
- g) a felszólalási eljárás a felszólalásra nyitva álló határidő letelte után indul;
- h) a határidő letelte után további okokkal nem egészíthető ki a felszólalás;
- i) a határidő letelte után visszavont felszólalások hivatalból elbírálандók;
- j) ugyanazon ügyben érkezett több felszólalást egy eljárásban kell elbírálni;
- k) az ügyben az MSZH 3 tagú tanácsa dönt;
- l) a tanácsban nem vehet részt a felszólalással érintett szabadalom elbírálója;
- m) az eljárás lefolytatására a megsemmisítési eljárásra vonatkozó szabályok (Szt. 80–81. §-ok) megfelelően irányadók;
- n) a felszólalás elbírálásáig érdemi határozat (megadó vagy elutasító) nem hozható;

¹ L. www.mie.org.hu

² A felszólalás intézményének a magyar szabadalmi jogba történő bevezetéséről – A Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület Gyógyszeripari Munkabizottságának állásfoglalása; összeállította: Tar Miklós. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1. (111.) évf. 1. sz., 2006. február, p. 148–152.

- o) a felszólalás elbírálásakor hozott döntés lehet: 1. a felszólalás elutasítása (azaz az eljárás folyik tovább a jelenlegi rend [Szt. 77. § (2)–(4) bek.] szerint); 2. a felszólalásnak helytadás (azaz a bejelentés elutasítása); 3. részleges helytadás;
- p) jogorvoslat: a döntés ellen fellebbezni az MSZH erre a célra létrehozandó tanácsánál lehet, az itt született döntés ellen sem tovább fellebbezni nem lehet, sem megváltoztatási kérelemmel élni. Az itt született döntés ugyanolyan lehet, mint az elsőfokon hozott (lásd előző pont). A felszólalási procedúra lezárásával annak figyelembevételével meghozott MSZH érdemi határozat ellen természetesen a jelenleg szabályozott módon (Szt. 85. §) lehet megváltoztatási kérelemmel élni.”³

A munkabizottság szerint a felszólalás bevezetését indokolná:

- a) a nemzeti és az európai úton folyó eljárások közelítése;
- b) az MSZH munkájának segítése;
- c) a szabadalmak minőségének javulása;
- d) a költségek csökkenése;
- e) az engedélyezési eljárás meghosszabbodásának nem jelentős mértéke;
- f) számos történeti ok.⁴

1.3. Ez az írás a MIE említett konferenciáján (lásd az 1.1. pontot) a munkabizottsági állásfoglalás tárgyában tartott előadásom írott, szerkesztett változata. Közlése a szabadalmi eljárásba illeszthető felszólalásról kezdeményezett szakmai vita folytatását – és nem lezárását – célozza.

II. A MIE-MUNKABIZOTTSÁG JAVASLATÁNAK ÉRTÉKELÉSE

2.1. A MIE Gyógyszeripari Munkacsoportjának állásfoglalásában előadott javaslat a következőkkel vethető össze:

- a) az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) előtti felszólalási eljárással (az ESZE 99–105. cikkével);⁵
- b) a védjegy lajstromozására irányuló eljárásban intézményesített felszólalással (a Vt. 61/B–61/H. §-aival);⁶
- c) a felszólalásnak a magyar szabadalmi jog történetéből ismert változataival;
- d) a szabadalom megadására irányuló eljárásnak a hatályos Szt. szerinti szabályaival (az Szt. IX. fejezetével).⁷

³ MIE, i. m. (2), p. 148–149.

⁴ MIE, i. m. (2), p. 149–152.

⁵ Az európai szabadalmak megadásáról szóló 1973. október 5-i Münchener Egyezményt (az Európai Szabadalmi Egyezményt, vagyis az ESZE-t) a 2002. évi L. törvény hirdette ki.

⁶ L. a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvényt (a Vt.-t)

⁷ L. a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvényt (az Szt.-t)

2.2. Lássuk, mivel jár az említettekkel való összevetés!

Ad a) A felszólalásnak az európai szabadalmi rendszerben betöltött szerepét roppant világosan írja le Singer: „*az ESZE alapján történő felszólalás ténylegesen nem más, mint egy központosított megvonási eljárás*”.⁸ Ez tehát a felszólalás rendeltetése az ESZE rendszerében: az európai szabadalom egyetlen központosított eljárásban való megtámadása. Az MSZH előtt folyó nemzeti eljárásban a felszólalás ilyen célt nyilvánvalóan nem szolgálna.

Az ESZE alapján nincs olyan felszólalási ok (100. cikk), amely ne volna egyben elutasítási (97. cikk) vagy megsemmisítési (138. cikk) ok is.

A felszólalás ESZE szerinti változata követi és nem megelőzi a szabadalom megadását; ez tehát ún. *post-grant* rendszer (szemben a MIE munkabizottsága által javasolt megoldással).

Ad b) A védjegy lajstromozására irányuló eljárásban a hivatalból és a felszólalás alapján vizsgált feltételek, illetve kizáró okok különböznek: a viszonylagos kizáró okokra felszólalás alapján kiterjedő érdemi vizsgálat nem a feltétlen kizáró okok hivatalból végzett vizsgálatát ismétli meg, „javítja ki” (Vt. 55–64. §). Ez igen lényeges különbség a MIE munkabizottságának a szabadalmi eljárásba beilleszkedő felszólalásra vonatkozó javaslatához képest, hiszen e javaslat szerint a szabadalmi eljárásban benyújtott felszólalás – legalábbis részben – az érdemi vizsgálat megismétlésével járna, annak „kijavítására” szolgálna.

A Vt. szabályai szerint [lásd a Vt. 61/B. §-ának (1) bek.-ét] nem szólalhat fel bárki, csak a korábbi jog jogosultja (ez is eltér a munkabizottság javaslatától). Ezt lényegében az magyarázza, hogy a védjegy lajstromozására irányuló eljárásban a hivatalból és a felszólalás alapján végzett vizsgálat elkülönülésével a közérdek védelmében *ex officio* történő fellépés és a magánérdeknek az önrendelkezés szabadsága körében való érvényesítése válik szét.⁹

A felszólalásnak az Európai Unióhoz való csatlakozáshoz kapcsolódó Vt.-módosítással történő bevezetését hangsúlyosan indokolta az a gyakorlati szempont, hogy a korábbi jog jogosultja (az új rendben immár: a felszólaló) csak a felszólalási eljárásban kötelezhető saját védjegye tényleges használatának igazolására. A közösségi védjegyrendszerbe való beilleszkedés szintén a felszólalás bevezetése mellett szólt, hiszen így volt elérhető, hogy a közösségi védjegyek jogosultjai ne kerüljenek – a költségek szempontjából – előnyösebb helyzetbe az MSZH előtti eljárásban, mint a magyarországi védjegyek tulajdonosai a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal előtti eljárásban.¹⁰

Ad c) A magyar szabadalmi jog történetének tükrében sem válik vonzóbbá a felszólalás bevezetésének elképzelése. Az első jó ötven évben bejelentési – érdemi vizsgálat nélküli – rendszert egészített ki a felszólalás, hiszen ebben az időszakban (1895 és 1949 között)

⁸ Romuald Singer és Raph Lunzer: The European Patent Convention. London, 1995, p. 460.; l. még: T. M. Haeusser: Technologies breed different strategies. Managing Intellectual Property, www.managingip.com, Patent Focus 2005, p. 4–8.

⁹ L. az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi törvények módosításáról szóló 2003. évi CII. törvény alapjául szolgáló törvényjavaslat indokolásából az általános indokolás II. 3. pontját és a részletes indokolásnak a 25–31. §-okhoz tartozó részét: http://www.hpo.hu/hirek/2004/2003-102_hatalybaletes.html

¹⁰ L. az indokolásból [i. m. (9)] az általános indokolás III. 2. pontját

„a találmány új volta hivatalból nem tétetik vizsgálat ... tárgyává”,¹¹ Csupán 1949 és 1983 között párosult a felszólalás lehetősége elővizsgálattal.¹² Az 1969. évi II. törvény 1983. évi módosítása¹³ pedig éppen azt a tanulságot vonta le, hogy az elővizsgálattal kombinált felszólalás nem vált be. Az akkori módosítást alátámasztó indokok között szerepelt, hogy a felszólalás indokolatlanul elhúzta az eljárást, valamint, hogy nem mutatkozott számottevő gyakorlati igény a felszólalásra szabadalmi ügyekben.¹⁴ Hatályos szabadalmi törvényünk, az Szt. megalkotása, illetve előkészítése idején sem vetődött fel a szakmai viták során, hogy vissza kellene állítani az elővizsgálati rendszert kiegészítő felszólalást.¹⁵

Ad d) Hatályos jogunk – az Szt. alapján – az összes olyan gyakorlati igényt kielégíti, amelyet a MIE munkabizottsága által szorgalmazott felszólalási rendszer szolgálhatna.

Az Szt. 47. §-ának (1) bekezdése értelmében a szabadalom megadására irányuló eljárásban az MSZH a tényeket hivatalból vizsgálja, vizsgálata nem korlátozódhat csupán a bejelentő állításaira. Emellett a szabadalmi bejelentés elbírálását befolyásoló bármely körülmény az MSZH tudomására hozható észrevétel (Szt. 71. §) benyújtásával, azaz mód van annak jelzésére, hogy a találmány, illetve annak bejelentése nem felel meg az Szt.-ben meghatározott valamely szabadalmazhatósági feltételnek. Észrevételt bárki (igaz, ügyféli jogállás nélkül) benyújthat a közzétételt követően a vizsgálat körébe tartozó bármely feltételre, kizáró okra vonatkozóan. Az észrevételt a kifogásolt feltételre kiterjedő vizsgálat során az MSZH figyelembe veszi. Bár az észrevételt benyújtó személy a szabadalom megadására irányuló eljárásban nem ügyfél, e személyt az észrevétel eredményéről értesíteni kell.

A már megadott szabadalom pedig megsemmisítési kérelemmel „támadható”, méghozzá akár közvetlenül a szabadalom megadását követően. Szemben számos ország példájával, ahol a szabadalomnak a felszólalás alapján történő *post-grant* megvonása és a megsemmisítés éppen az eljáró fórumok szerint különül el, az Szt. alapján a megsemmisítési eljárás is az MSZH-nál kezdeményezhető. Az Szt. 42. §-a (1) bekezdésének a)–d) pontjaiban meghatározott bármely okból elérhető a szabadalom – keletkezésére visszaható hatályú – megsemmisítése. A megsemmisítést bárki – ügyféli jogállással – kérheti a szabadalmassal szemben kontradiktórius eljárásban, bírósági felülvizsgálati lehetőséggel [Szt. 80–81. §, 53/A. § (3) bek. és 85. § (1) bek. a) pont].

Az észrevétel és a megsemmisítés jogintézményei mellett a hatályos Szt. rendjében aligha jutna „hely”, gyakorlatban is hasznos rendeltetés a felszólalás számára.

¹¹ 1895. évi XXXVII. törvény 33. §

¹² Bobrovsky Jenő: Szabadalmi jogunk 75 éve. In: A magyar iparjogvédelem 75 éve, szerk.: Himer Zoltán és Szilvássy Zoltán. Budapest, 1970, p. 7–30.

¹³ L. az 1983. évi 5. törvényerejű rendeletet a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1969. évi II. törvény módosításáról

¹⁴ Bobrovsky Jenő, Vékás Gusztáv: A találmányi jogszabályok továbbfejlesztése. Újítók Lapja, 35. évf. 17. sz. (1983), p. 4–7.

¹⁵ Ficsor Mihály: Tízéves szabadalmi törvényünkről (I. rész). Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1. (111.) évf. 1. sz., 2006. február, p. 21–40.

III. A FELSZÓLALÁS BEVEZETÉSE MELLETT FELSOROLT ÉRVEK ÁTTEKINTÉSE (ÉS CÁFOLATA)

3.1. A MIE munkabizottsága szerint a felszólalás bevezetését – egyebek mellett – az európai eljárási rendhez való közelítés indokolná. A munkabizottság kifejti:

„Magyarországon 2003. 01. 01. óta kétfajta magyar szabadalom van érvényben, az európai úton engedélyezett és az MSZH által megvizsgált és megadott magyar szabadalom. Az európai szabadalmak esetében lehetőség van a felszólalásra. A nemzeti úton megadott szabadalmak esetében ez jelenleg nincs meg, ami sérti az egyenlő elbírálás elvét.”¹⁶

Ezzel szemben felhozható, hogy a szabadalom megadására irányuló eljárás szabályozásában nincs harmonizációs kényszer, ilyesmi az ESZE-ből sem következik.¹⁷ Sőt, nem ritka a vizsgált európai és a nem vizsgált nemzeti szabadalom kettőssége sem (pl. Franciaország, Hollandia, Svájc esetében).

A szabadalom megadását megelőző felszólalás ritka Európa nemzeti szabadalmi eljárási rendszereiben. Ahol felszólalással találkozunk, az többnyire a szabadalom megadását követően megnyíló lehetőségként – *post-grant* rendszerben – jelenik meg, és intézményesítését gyakran az magyarázza, hogy a bírósági hatáskörbe tartozó megsemmisítés mellett meg kívánták teremteni az adminisztratív úton történő, vagyis a szabadalmi hatóságnál – a szabadalom megadását közvetlenül követő záros időtartamon belül – kezdeményezhető megvonás lehetőségét is.

Mivel szabadalmi ügyekben a hivatalból végzett érdemi vizsgálat és a felszólalási eljárás ugyanazokra a feltételekre és kizáró okokra vonatkozik, az európai szabadalmas költségelnyeeinek a nemzeti eljárásban való „kiegyenlítése” nem vetődik fel úgy, mint a közösségi és a nemzeti védjegyek, illetve védjegyeljárások viszonylatában (lásd a 2.2. pontot).

3.2. A MIE munkabizottsága szerint a felszólalás bevezetése az MSZH munkáját is segítené, alaposabbá tehetné a vizsgálatot:

„A technika fejlődésének eredményeképpen, főleg a vegyipar, a gyógyszeripar és a biotechnológia területén egyre nagyobb számban születnek olyan találmányok, melyek csak speciális környezetben, speciális eszközökkel és berendezésekkel megvalósíthatók. Az ilyen találmányi bejelentések elbírálásakor sok esetben a hivatali elbírálónak nem áll rendelkezésére olyan eszköztár, amellyel nagy bizonyossággal meggyőződhetne arról, hogy a találmány teljesíti a szabadalmazhatósági kritériumokat. A bejelentő versenytársai viszont jellemzően rendelkeznek ilyen eszköztárral...”¹⁸

¹⁶ MIE, i. m. (2), p. 149.

¹⁷ Az Szt. alapjául szolgáló törvényjavaslat indokolása szerint sem volt szükségszerű az eljárási harmonizáció: az általános indokolás II. 2. pontja szerint „a szakaszolt bejelentési eljárási rend bevezetése is az [Európai Szabadalmi] Egyezmény logikájához igazodik, noha ez nem lenne szükségszerű”.

¹⁸ MIE, i. m. (2), p. 150.

A 2.2. pontból már kitűnt: az MSZH munkájának ilyen módon történő előmozdítására, a vizsgálat alaposságának fokozására szolgál hatályos jogunkban az észrevétel intézménye. A munkabizottság részéről azonosított gyakorlati igényeknek az észrevétel intézménye megfelel; nincs tehát szükség az *ex officio* vizsgálat felszólalás alapján történő megismétlésére.

Tévesnek tűnik az a munkabizottsági érv, amely a felszólalás előnyeként jelöli meg, hogy – szemben az észrevételt benyújtó személlyel – a felszólaló „figyelemmel kísérheti felszólalása sorsát”, hiszen az Szt. 71. §-ának (3) bekezdése értelmében az észrevételt benyújtó személyt az észrevétel eredményéről értesíteni kell.

3.3. A MIE munkabizottsága a felszólalás bevezetésétől a szabadalmak minőségének javulását is várna. Az állásfoglalás szerint a felszólalás

„...jelentősen javítaná a megadott szabadalmak minőségét, ami növelné a szabadalmak iránti bizalmat. A versenytársak számára sokkal kiszámíthatóbb, biztonságosabb környezet teremtené.”¹⁹

A 2.2. és a 3.2. pont egyaránt annak alátámasztására tett kísérletet, hogy a szabadalmi bejelentés alapos és kielégítő vizsgálatához szükséges információ észrevétel útján is a hatóság rendelkezésére bocsátható. Másfelől, a tapasztalatok szerint a felszólalás lehetősége éppenséggel kedvezőtlenül hat az *ex officio* vizsgálat alaposságára és minőségére, a közérdek rovására megengedőbb gyakorlat alakulhat ki. Ez jól megfigyelhető az ESZH-ban uralkodó – és a közelmúltban emiatt kereszttűzbe került – elbírálói felfogáson.²⁰

3.4. A MIE-munkabizottság állásfoglalása szerint a felszólalás bevezetése költségcsökkenéssel járna:

„A felszólalás mint korábbi szűrő jelentősen csökkentené a megsemmisítési eljárások számát is, ami jelentős költségmegtakarítást eredményezhet a versenytársak számára, hiszen a megsemmisítési eljárás költségesebb, mint a felszólalási eljárás.”²¹

Az MSZH hatósági statisztikai adatai²² viszont azt mutatják: a megsemmisítési kérelmek száma az elmúlt években rendre tíz alatt maradt. Számottevő megtakarítást tehát aligha hozhatna az, hogy a felszólalás bevezetése folytán csökkenne a megsemmisítési eljárások száma, még akkor sem, ha elfogadjuk azt a – valamelyest spekulatívnak tűnő – feltételezést, hogy a megsemmisítési eljárás szükségképpen költségesebb, mint a felszólalási eljárás. Ellenben a szabadalom megadására irányuló eljárás bizonyosan költségesebbé válna az érdemi vizsgálatot (legalább részlegesen) megismétlő új szakasz – a felszólalási eljárás – beillesztésével.

¹⁹ MIE, i. m. (2), p. 150.

²⁰ Az Európai Szabadalmi Szervezet Igazgatótanácsának Szabadalmi Jogi Bizottsága 2006. február 8-án tartott 28. ülésén vitatta meg a dán, a holland és a német delegáció e tárgyban készített vitairatát (*Notes on the patenting situation in Europe*, CA/92/05).

²¹ MIE, i. m. (2), p. 150.

²² Magyar Szabadalmi Hivatal – Tevékenységi jelentés, 2005, kézirat, Budapest, 2006. január

3.5. A MIE munkabizottsága szerint a felszólalás bevezetésével a szabadalom megadására irányuló eljárás „*időszükséglete*” nem nőne meg „*jelentősen*”.²³

Nem vitatott azonban, hogy a felszólalás elhúzná, az esetek túlnyomó részében indokolatlanul meghosszabbítaná a szabadalom megadására irányuló eljárást. A felszólalási időközök ugyanis azoknak a bejelentéseknek az esetében is ki kellene várni, amelyekkel szemben végül nem nyújtanának be felszólalást, amelyek tekintetében tehát még az sem volna elmondható, hogy nem történt „*időpocsékolás*”, mivel mindenkinek érdekében áll, hogy „*minél jobb minőségű szabadalmak szülessenek*”.²⁴

A szabadalom megadására irányuló eljárásban minden késedelem – és különösképpen minden indokolatlan késedelem – csökkenti, sőt, sértheti a jogbiztonságot, hiszen a késedelem folytán tovább tart a bizonytalan, függő jogi helyzet, amelyet csak a szabadalom megadása tárgyában hozott jogerős döntés zárhat le.

3.6. A MIE munkabizottságának állásfoglalása történeti okokra is hivatkozik, és utal arra: a felszólalás közel kilencven éven át létezett a magyar szabadalmi jogban.

Amint erről a 2.2. pontban szó esett, a magyar szabadalmi jog történetéből más tanulság is levonható. Ötven éven át bejelentési – érdemi vizsgálat nélküli – rendszerben lehetett felszólalással élni; később pedig az bizonyosodott be: elővizsgálat mellett nincs igény felszólalásra. Az 1980-as évek elején négyezres nagyságrendű (1982: 4245; 1983: 4545) szabadalmi bejelentés kapcsán kevesebb, mint 100 (55, illetve 26) felszólalás érkezett.²⁵

A mai bejelentési számok (2004: 2657, ebből nemzeti úton mintegy 800; 2005: 1275, ebből nemzeti úton kb. 750) mellett – még ha valamelyest magasabb felszólalási arányt feltételeznénk is a megváltozott gazdasági környezet miatt – legfeljebb évi 20-25 felszólalás volna várható.

Sokkal magasabb számot akkor se kapunk, ha a várható felszólalások számát az európai szabadalmi rendszer adataiból kiindulva próbáljuk megjósolni. Az ESZH előtt a megadott európai szabadalmak 5,4%-ával szemben szólnak fel²⁶ (bár azt már láttuk – a 2.2. pontban –, hogy az ESZE alapján a felszólalás rendeltetése eltér a nemzeti eljárásban benyújtható felszólalásától). Ebből kiindulva is csak legfeljebb évi 50 felszólalást prognosztizálhatnának az MSZH-nál.

3.7. A MIE munkabizottságának javaslatai mindezekén túl alkotmányossági és gyakorlati szempontból is aggályosnak tűnnek.

Vizsgálandó volna, hogy a munkabizottság javaslata szerinti eljárási modell (önálló felszólalási eljárás belső jogorvoslattal, de külön bírósági felülvizsgálat nélkül) nem vetne-e fel

²³ MIE, i. m. (2), p. 151.

²⁴ MIE, i. m. (2), p. 151.

²⁵ Jelentés az Országos Találmányi Hivatal 1983. évi tevékenységéről. <http://tortenet.msz.hu/getdata87c.html#888>, p. 4.

²⁶ Haeusser, i. m. (8), p. 5.

alkotmányossági aggályokat [pl. az Alkotmány 50. §-ának (2) bekezdése, valamint 2. §-ának (1) bekezdése és 70/K. §-a alapján].

Tisztázni volna szükséges azt is, hogy a javasolt belső fórumrendszer kiépítéséhez szükséges személyi és egyéb feltételek rendelkezésre állnak-e, illetve megteremthetők-e az MSZH-nál.

S végül jogosnak látszó kételyek fűződnek ahhoz is, hogy a felszólalás bevezetésével előálló új intézményrendszer vajon kellően kihasznált volna-e.

Mindezek után aligha tűnik majd elszólásnak, ha – anélkül, hogy leszólnánk mindazokat, akik a felszólalás mellett szólnak – arra szólítunk fel ebben az értékes, többszólamú szakmai vitában, hogy mondjunk le a felszólalásról.

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Algéria

Az Algériai Védjegyhivatal 2005 augusztusában a védjegymegújítás feltételeként a megelőző évben történő gyakorlatbavétel követelményét vezette be. A gyakorlatbavétel igazolására elegendő aláírt nyilatkozatot benyújtani.

Amerikai Egyesült Államok

A) Az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala (U. S. Patent and Trademark Office, USPTO) a 2005-ös pénzügyi évre vonatkozó beszámolójában 406 302 szabadalmi bejelentést és 165 485 megadott szabadalmat említ. Az időközben megszüntetett bejelentéseket is figyelembe véve így a függő bejelentések száma 2005 végén 885 002 volt.

A függő bejelentések növekvő számára tekintettel a hivatal 2005-ben 978 új elővizsgálatot alkalmazott, és 2006-ban 1000 új elővizsgáló alkalmazását vette tervbe.

B) A *Norian Corp. v. Stryker Corp.*-ügyben a Szövetségi Fellebbezési Bíróság (Court of Appeals for the Federal Circuit, CAFC) 2005. december 6-án kiadott végzésében az igénypontban szereplő határozatlan névelővel kapcsolatban foglalt állást.

A Norian szabadalma orvosi és fogorvosi eljárásokban felhasználható olyan készletre vonatkozott, amely gyorsan szilárduló kalcium-foszfát kompozíciók előállítását teszi lehetővé. A szóban forgó igénypont szövege a következő:

„Készlet kalcium-foszfát ásvány előállítására, amely az alábbiakból áll (*consisting of*): száraz komponensekként legalább egy kalciumforrás és legalább egy olyan foszforsavforrás, amely mentes kötetlen víztől; és egy oldat, amely vízből és egy nátrium-foszfátból áll.”

A Norian azzal érvelt, hogy az „egy nátrium-foszfát” kifejezést úgy kell értelmezni, hogy a „nátrium-polifoszfát több típusának, valamint nátrium-monofoszfátnak az elegyét” jelenti, és rámutatott, hogy a több nátrium-foszfát komponens vízbe helyezve azonos ionokra bomlik. A körzeti bíróság megállapította, hogy ennek a kifejezésnek megfelelően a kérdéses oldatot egyetlen nátrium-foszfát típusból kell előállítani, és nem állapított meg bitorlást. A Norian a CAFC-hez fellebbezett.

A CAFC megerősítette az elsőfokú bíróság döntését, mert egyetértett abban, hogy a határozatlan „egy” (*a*) névelő a „consisting of” korlátozó értelmű kifejezéssel együtt használva a korlátozásban szereplő egyetlen anyagra vonatkozik. A bíróság megállapította, hogy az

* Danubia Szabadalmi és Védjegy Iroda Kft.

igénypont első részében a „legalább egy” (*at least one*) kifejezés egy kalciumforrásra és egy foszforsavforrásra vonatkozik, és megjegyezte, hogy ugyanezt a kifejezést használhatta volna a bejelentő ugyanennek az igénypontnak a második részében is az „egy” (*a*) kifejezés helyett, ha több nátrium-foszfát típust kívánt volna figyelembe venni. A bíróság e korlátozó értelmezés alátámasztására korábbi jogesetet is idézett, és még az elővizsgálati eljárásra is utalt, amely azt bizonyította, hogy Norian korlátozta igénypontjának oltalmi körét, mert annak tárgyi körében a „comprising” szót a „consisting of” kifejezésre változtatta.

A fenti döntés azt bizonyítja, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a „consisting of” kifejezés után a határozatlan névelő használata egyetlen elemre vonatkozik, és nem értelmezhető több elemre vonatkozóként.

C) Az USPTO Fellebbezési és Interferenciatanácsa (Board of Patent Appeals and Interferences) az *Ex parte Lyell*-ügyben megállapította, hogy érvénytelenek az olyan igénypontok, amelyek egyidejűleg készüléket és e készülék alkalmazására vonatkozó módszert is igényelnek.

Az *IPXL Holdings, L.L.C. (IPXL)* azt állította, hogy az *Amazon. com. Inc. (Amazon)* cég bitorolta szabadalmának bizonyos igénypontjait. A bitorlási pert lefolytató körzeti bíróság határozata szerint az IPXL szabadalmának azok az igénypontjai, amelyek egy készüléket és e készülék használati módszerét is igényelték, határozatlanság következtében érvénytelenek.

Az IPXL a CAFC-hez nyújtott be fellebbezést. Ez a bíróság megállapította, hogy a készüléket és eljárást is igénylő igénypontok a szabadalmi törvény 112(2) szakasza alapján érvénytelenek, mert „nem teszik lehetővé egy szakember számára az igénypont oltalmi körének megállapítását”. A CAFC arra a tényre helyezte a hangsúlyt, hogy két törvényes találmányi osztály kombinálása nem teszi lehetővé az igényelt készülék gyártója vagy eladója számára azt, hogy az igénypont alapján megállapítsa, vajon a készülék vásárlója vagy használója elkövet-e közvetett bitorlást, ha a készülék használatára vonatkozó igényelt módszert kívánná alkalmazni. Ezért a Fellebbezési és Interferenciatanács *Ex parte Lyell*-döntésére alapozva megerősítette az alsófokú bíróság döntését.

D) A *Novo Nordisk (Novo) v. Bio-Technology General Corp. et al. (Bio)*-ügyben a CAFC megerősítette az alsófokú körzeti bíróság döntését.

A Novo egy szintetikus humán növekedési hormonra (HGH) vonatkozó szabadalmának egy példájában leírta, hogyan kell a HGH hormont előállítani LAP enzim használatával. A múlt időben megfogalmazott példa azt állítja, hogy a HGH hormont LAP enzim felhasználásával tisztították. Ez a példa azonban csak jövendőlőnek volt mondható, mert a valóságban a Novo a bejelentés időpontjában nem kapott ilyen módon tisztított HGH-t, és a benyújtást követő hónapokban is csak úgy tudott LAP enzimmel HGH-t előállítani, ha DAP enzim szennyezte a LAP enzimet. Ezt követően a Novo HGH-nak DAP enzimmel való előállítását kívánta szabadalmaztatni. Annak érdekében azonban, hogy elkerülje az újdonságrontást, és hogy ilyen tárgyú későbbi folytatólagos bejelentésekkel kapcsolatos interferenciaeljárásban korábbi elsőbbségű időpontot igényelhesen, továbbra is – helytelenül – a korábbi szabadalmi bejelentés hamis példájára támaszkodott.

A Novo bitorlás miatt pert indított a Bio ellen. A körzeti bíróság megállapította, hogy a múlt időben megszővegezett hamis példa elfedte azt a tényt, hogy a példa csupán jósláson alapult, és nem nyújtott megalapozott útmutatást. Ezután a Novo a CAFC-nél fellebbezést nyújtott be.

A CAFC nem talált nyilvánvaló hibát az alsófokú bíróság döntésében, és határozottan elutasította a Novonak azt az érvelését, hogy szabadalmi ügyvivője nem vádolható tisztességtelen magatartással, mert a feltalálók nem kellően tájékoztatták a példa hibájáról, és feltalálói sem vádolhatók tisztességtelen magatartással, mert nem voltak tisztában a példa hibájából következhető jogi bonyodalmakkal. Ezért a CAFC megállapította, hogy a Novo szabadalma tisztességtelen magatartás miatt érvénytelen, mert a leírás múlt időben írt egyik példája kapcsán a szabadalmas tudta, hogy a példa nem kivitelezhető.

Az ügy egyértelmű tanulsága, hogy példákban múlt időt csak a bejelentés időpontja előtt valóban megvalósított példák esetében célszerű használni.

Ausztrália

Az Ausztrál Szövetségi Bíróságnak (Australian Federal Court) az *Emperor Sports v. Commissioner of Patents*-ügyben a feltalálói tevékenységről hozott döntése ellen a szabadalmi hivatal elnöke fellebbezést nyújtott be az Ausztrál Összszövetségi Bíróságnál (Australian Full Federal Court).

Az ügy háttereként említjük, hogy az ausztrál szabadalmi törvény feltalálói tevékenységre vonatkozó rendelkezése alapvetően eltér az európai és az amerikai értelmezéstől. Az ausztrál törvény szerint egy találmány akkor alapszik feltalálói tevékenységen, ha az adott terület általános tudásszintjének (*common general knowledge*) fényében nem kézenfekvő az adott terület szakembere számára, és az általános tudásszintet a nyilvánosan hozzáférhető technika állásával együtt kell figyelembe venni, de csak bizonyos sajátos követelmények fennforgása esetén. Az 1990. évi ausztrál szabadalmi törvény 7(3) szakaszában meghatározott ilyen követelmények szerint meg kell állapítani, hogy egy anterioritás a tárgyhoz tartozó-e. Ez annyit jelent, hogy a feltalálói tevékenység hiányát bizonyító dokumentum kapcsán először meg kell határozni, hogy az adott terület szakembere az adott dokumentumot „megtalálta, megértette és a tárgyhoz tartozónak tekintette” volna-e. Csak e követelmények kielégítése esetén lehet azt állítani, hogy az igényelt találmány az adott terület általános tudásszintjét alapul véve kézenfekvő az anterioritásban foglalt kinyilvánítás fényében.

Az Ausztrál Szabadalmi Hivatal elővizsgálati eljárásában az volt az általános gyakorlat, hogy kezdettől fogva feltételezték, hogy az adott terület szakembere magától értetődően vizsgálja a szabadalmi leírásokat. Így bármilyen korábbi szabadalmi leírás „megtalálhatónak” minősíthető egy igényelt találmánnyal kapcsolatos feltalálói tevékenység megállapítása szempontjából. Ezért egy korábbi szabadalmi leírás egyszerű létezését már elégnek tekintették ahhoz, hogy az „megtalálhatónak” minősüljön. A Szövetségi Bíróság döntése azon-

ban kérdésessé teszi ezt a gyakorlatot. Ez a döntés ugyanis ismét bizonyítja, hogy milyen nehézségek merülhetnek fel bizonyos műszaki területeken korábbi szabadalmi leírásokkal kapcsolatban. A döntés megerősíti, hogy a „megtalálta, megértette és a tárgyhoz tartozónak tekintette” követelmény megállapításához bizonyításra van szükség. A döntés azt is jelzi, hogy bizonyíték hiányában nem lehet megállapítani, hogy egy adott területen mi volt a szakemberek gyakorlata szabadalmi dokumentumok vonatkozásában. Más szavakkal azt kell bizonyítani, hogy egy szakember valóban kutat-e szabadalmi dokumentumokban, amikor egy adott területen kutat vagy fejleszt; ha nem, akkor egy korábbi szabadalmi dokumentumot valószínűleg nem vesznek figyelembe a feltalálói tevékenység vizsgálatakor.

A vizsgált ügyben a szabadalom olyan címkékre vonatkozott, amelyeket eltávolítható módon helyeznek el az Ausztrál Rögbiliga (Rugby League) szerinti labdarúgás ún. „érintős” (*touch*) változataiban a játékosok ruházatán. Amikor a címkét az ellenfél játékosa eltávolítja, ez annyit jelent, hogy a ruha viselőjét „szerelték” (*tackled*). Az Ausztrál Labdarúgóliga (Australian Football League) (az a nemzeti testület, amely ellenőrzi a rögbiliga szabályai szerinti játékot) kérte a szabadalom újbóli vizsgálatát, és mind a szabadalom tárgyának újdonságával, mind a feltalálói tevékenységgel kapcsolatban számos korábbi amerikai szabadalomra hivatkozott.

Az újbóli vizsgálat alatt több módosítást végeztek, aminek alapján az igényelt találmányt olyan címkékre korlátozták, amelyeket a rögbiliga szabályai szerinti labdarúgás érintős változataiban használnak. E vizsgálat alatt a szabadalmas egyrészt azzal érvelt, hogy az adott terület szakemberei nem kutatták a szabadalmi irodalmat, másrészt azzal, hogy az elsőbbség időpontjában, vagyis 1992-ben a szakemberek az interneten keresztül nem férhettek hozzá szabadalmi adatbázisokhoz. Ennek ellenére az Ausztrál Szabadalmi Hivatal elnökét képviselő tisztviselő arra a következtetésre jutott, hogy ha a módosítások engedélyezhetők lennének is, és megengedve, hogy az ilyen módosított igénypontok újak lennének, az igénypontokat kézenfekvőnek tekintették volna a korábbi amerikai szabadalmakban kinyilvánított ismeretek alapján. Az elnök képviselője ezért úgy döntött, hogy ezen az alapon, valamint azért is megvonja a szabadalmat, mert ellenkező bizonyíték hiányában ésszerű volt feltételezni, hogy az adott terület szakembere a szabadalmi irodalmat áttekintette volna annak érdekében, hogy tájékozott legyen a fejlődések vonalán.

Az újbóli vizsgálatra vonatkozó döntés ellen benyújtott fellebbezést követően Lindgren bíró azonban megállapította, hogy „bizonyíték hiányában a hivatali elnök nem dönthetett arról, hogy az adott terület egy feltételezett szakembere megbizonyosodott volna az idézett dokumentumok létezéséről, mert csupán spekulációra volt utalva”. Ebből következik, hogy a korábbi szabadalmi leírásokat ki kell zárni a feltalálói tevékenységgel kapcsolatos megfontolásokból, és így a felperes szabadalmát úgy kell tekinteni, hogy az a megkívánt feltalálói tevékenységen alapszik.

Ha ezt a döntést fellebbezés után nem változtatják meg, annak valószínűleg az lesz a gyakorlati hatása, hogy az Ausztrál Szabadalmi Hivatal számára nehezebb lesz megállapítani,

hogy egy találmány nem alapszik feltalálói tevékenységen. A bejelentők azzal érvelhetnek, hogy bármely hivatkozott szabadalmi leírás nem hozzáférhető. Más szavakkal, ha a hivatal a feltalálói tevékenység hiányára hivatkozva kifogásol egy bejelentést, a bejelentő azt állíthatja, hogy az adott terület szakembere nem tudott volna megtalálni egy megnevezett korábbi dokumentumot.

Ez az ügy ismét rámutat azokra a nehézségekre, amelyekkel az ausztrál szabadalmi törvénynek a feltalálói tevékenység vizsgálatára vonatkozó bonyolult előírásai miatt szembe kell nézni az ausztrál szabadalmi joggyakorlatban.

Belső Piaci Harmonizációs Hivatal

A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (OHIM) 2000 októberében elutasította a Peek&Cloppenburg KG. (P&C) cégnek a CLOPPENBURG név közösségi lajstromozása iránti kérelmét. Cloppenburg egy közelítőleg 30 000 lakosú kisváros Alsó-Szászországban. Az OHIM arra hivatkozott, hogy a lajstromoztatni kívánt név a védjeggyel kapcsolatos áruk vagy szolgáltatások földrajzi származását jelöli meg, és ezért nem lajstromozható.

A bejelentő fellebbezését az OHIM Fellebbezési Tanácsa 2003 októberében arra hivatkozva utasította el, hogy a német fogyasztók a védjegyben a lajstromoztatni kívánt védjeggyel kapcsolatos szolgáltatások földrajzi eredetének megjelölését látnák.

Ezután a P&C az Európai Elsőfokú Bíróságnál (Court of First Instance, CFI) nyújtott be fellebbezést, amely azonban nem osztotta az OHIM tanácsának véleményét, és a védjegyet lajstromozhatónak találta.

A CFI a *Windsurfing Chiemsee*-döntésben lefektetett irányelvek alapján megállapította, hogy a közösségi védjegyrendelet (CTMR) 7(1)(c) szakaszának célja megakadályozni a deskriptív védjegyek egyének számára való lajstromozását, ideértve a földrajzi eredetjelzéseket is. Amikor azonban az ilyen jelek a vonatkozó áruk és szolgáltatások minőségének vagy egyéb jellemzőinek a megadására szolgálnak, és ezért a származási hely és a termék közötti pozitív megítélésre bírják a fogyasztót, lajstromozhatóknak kell lenniük vállalatok számára.

A CFI azt is megállapította, hogy a CTMR 7(1)(c) szakasza nem zárja ki az olyan földrajzi nevek lajstromozását, amelyek

- nem ismertek a vonatkozó személyek csoportja számára;
- nem ismertek egy földrajzi hely megjelöléseként; vagy
- valószínűtlen, hogy az általuk megjelölt hely típusa kapcsán olyan hiedelmet ébresztenek a fogyasztókban, hogy az áruk és szolgáltatások onnan származnak.

Ez a felfogás elsősorban arra összpontosít, hogy a vonatkozó vásárlóközönség milyen mértékben ismeri a földrajzi nevet, a hely jellemzőit, valamint a kérdéses árukat és szolgáltatásokat.

A CFI azon a véleményen volt, hogy a lajstromozás elutasításának követelményei nem voltak kielégítőek. Minthogy Cloppenburg igen kis város, a vásárlóközönség „csupán cse-

kély mértékben vagy legfeljebb mérsékelten” ismerte. A Fellebbezési Tanács nem bizonyította, hogy a várost egész Németországban ismerte a vásárlóközönség; de még ha hallott is a városról, ez nem vezetne önműködően annak a megállapításához, hogy a név földrajzi származás megjelölésére szolgálhat. A Fellebbezési Tanács azt sem bizonyította, hogy a város hírnévnek örvendett olyan helyként, ahol a vonatkozó szolgáltatásokat nyújtották.

A CFI azt is leszögezte, hogy az ilyen szolgáltatások földrajzi eredete általában nem olyan tényező, amelyet felhasználnak a szolgáltatások minőségének vagy jellegének megállapítására. Minthogy a fogyasztók szemszögéből Cloppenburg város nem jelent semmiféle kapcsolatot a vonatkozó árukkal, nem lehet feltételezni, hogy ez a név a kérdéses szolgáltatások földrajzi eredetét jelölne meg. Ennek következtében a név lajstromozható.

A fenti döntésből az a következtetés vonható le, hogy az OHIM-nál bármely kis helység lajstromozható.

Brazília

A) A hatályos szabadalmi törvény tiltja bármely élőlény vagy a természetben található biológiai anyag egészének vagy részeinek a szabadalmazását. Jelenleg a képviselőház három bizottsága foglalkozik a biológiai tárgyú találmányokra vonatkozó törvény módosításával. Az általuk kidolgozott törvénytervezet lehetővé tenné a természetből elkülönített vagy műszaki eljárással kapott biológiai anyagok, valamint teljes vagy részleges DNS-szekvenciák szabadalmazását, ha a bejelentés leírásában világosan és kielégítően bizonyítják azok ipari alkalmazhatóságát.

B) A Brazil Szabadalmi és Védjegyhivatal 121/05 sz. döntése hatálytalanítja a közismert védjegyek vonatkozásában 2004-ben hozott 110/04 sz. döntést, meghatározást ad a közismert védjegyekről, és módosítja az iparjogvédelmi törvény 125. szakaszát kimondva, hogy ha egy védjegy közismertté vált, ez bármely védjegyesztályban oltalmat biztosít.

Dél-Korea

A) A Dél-koreai Szabadalmi Hivatal elnöke, Jong-Gap Kim, a Japán Szabadalmi Hivatal elnöke, Makoto Nakajima és a Kínai Szabadalmi Hivatal elnöke, Tian Lipu megbeszélést folytatott a három ország szabadalmi rendszerének egyesítéséről és közös szabadalmi rendszer bevezetéséről.

A három hivatali elnök egyetértett abban, hogy a szabadalmak gyors engedélyezése és a három ország kutatási és fejlesztési eredményeinek a felhasználása hozzájárul a régió kereskedelmének fejlesztéséhez és elősegíti a külföldi tőke beáramlását.

Megállapodtak abban, hogy folytatják a szabadalmak vizsgálatának egységesítését célzó megbeszéléseket, figyelembe véve, hogy az egész világon benyújtott szabadalmi bejelentések 43%-át (1,5 millió bejelentésből 0,65 milliót) e három ország szabadalmi hivatalainál nyújtják be.

A három elnök abban is egyetértett, hogy megvizsgálják a Dél-Koreában és Japánban, illetve a Kínában és Japánban vagy Kínában és Dél-Koreában is benyújtott szabadalmi bejelentések gyorsított vizsgálatának a lehetőségeit.

Végül megállapodtak egy olyan szabadalmi információs rendszer kifejlesztésében, amely egyszerűsíti a szabadalmi bejelentések újdonságvizsgálatát.

B) 2006. január 1-jétől kezdve a Dél-koreai Szabadalmi Hivatal nemzetközi kutatási szervként és nemzetközi elővizsgálati szervként szolgáltatást nyújt az Amerikai Szabadalmi Hivatal számára. Ennek értelmében a Dél-koreai Szabadalmi Hivatal amerikai állampolgárok PCT-bejelentéseivel kapcsolatban nemzetközi kutatást és nemzetközi elővizsgálatot is végez.

C) Egy védjegybitorlási ügyben a felperes szolgálati védjegye és az alperes védjegye az azonos „Tiffany” szóból állt, és csupán annyi különbség volt köztük, hogy a felperesi védjegy kezdőbetűje nagyobb volt, mint a többi betű. Ezért a két védjegy megjelenése, hangzása és jelentése hasonló volt, és így a védjegyek megtévesztően hasonlítottak egymásra.

A felperes lajstromozott szolgáltatási védjegye ruházati cikkek kapcsán brókertevékenységre és kereskedelmi ügynöki tevékenységre vonatkozott.

Az alperes védjegyét gyermekruházati cikkekre lajstromozták.

A bíróság azon a véleményen volt, hogy a két védjegy nem hasonlít egymásra, és bár van némi hasonlóság (például az, hogy mind a ruházati cikkeket, mind a gyermekruhákat személyeknek kell viselniük, és a felperes megjelölt szolgáltatásait bemutató helyeken gyakran szerepeltek gyermekruhák), az ügyben szolgáltatott bizonyítékok nem voltak elegendők annak megállapításához, hogy a fogyasztók a két védjegyet rendszerint azonosnak tekintik, vagy hogy a felperes és az alperes ügyfelei megegyeznek. Ennek megfelelően a bíróság megállapította, hogy az alperes védjegyének gyermekruhákra való használata nem tévesztette meg a fogyasztókat, és a felperes szolgáltatási védjegye (brókertevékenységre és kereskedelmi ügynöki tevékenységre ruházati cikkek kapcsán) nem volt hasonló az alperes (gyermekruházatokra vonatkozó) védjegyéhez.

Európai Szabadalmi Hivatal

Az Európai Szabadalmi Hivatal Kibővített Fellebbezési Tanácsa (KFT) 2005. december 16-án G 0001 számmal döntést hozott abban a kérdésben, hogy a diagnosztikai módszerek milyen mértékben vannak kizárva a szabadalmazásból. A döntésben a KFT szűken értelmezi az „emberi vagy állati testen végzett diagnosztikai módszerek” kifejezést. A tanács külön tárgyalta a „diagnosztikai módszerek” és az „emberi vagy állati testen végzett” kifejezést.

A döntés szerint egy diagnosztikai módszer akkor van kizárva a szabadalmazható találmányok köréből, ha az orvosi diagnózishoz szükséges összes lépést magában foglalja, és ha a módszer olyan műszaki jellegű lépéseket is felölel, amelyek az emberi vagy állati testtel való – invazív vagy nem invazív – kölcsönhatással járnak.

Európai Unió

Az *Eurocermex v. OHIM* (Belső Piaci Harmonizációs Hivatal, Office for Harmonisation in the Internal Market)-ügyben az Európai Bíróság (European Court of Justice, ECJ) megerősítette a felperes lajstromozási kérelmének elutasítását, ahol a lajstromozandó védjegy egy elszűkülő nyakú, hosszú palack nyílásába helyezett citromszeletet ábrázol.

Az elsőfokú bíróság (Court of First Instance, CFI) korábban elutasította a palack nyakába helyezett citromszelet lajstromozására vonatkozó kérelmet, amelyben egyúttal a zöld és a sárga színt is védeni kívánták. A CFI külön-külön vizsgálta a védjegy valamennyi elemét (a palack alakját, a citromszeletet és a felhasznált színeket), és úgy találta, hogy az egyes elemek nélkülözik a megkülönböztető jelleget, mert azokat a sörkereskedelemben már együtt alkalmazzák. Ezután a CFI azt elemezte, hogy a védjegy mint egész rendelkezik-e megkülönböztető jelleggel, és arra a következtetésre jutott, hogy ezeknek az elemeknek a kombinálása sem nyújt megkülönböztető jelleget a védjegy számára.

Az Eurocermex az ECJ-hez fellebbezett azzal érvelve, hogy az elsőfokú bíróság figyelmen kívül hagyta a védjegy által nyújtott általános benyomást. Az ECJ ezzel szemben egyetértett a CFI döntésével, amely megállapította, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy általános benyomás alapján nem rendelkezik a védjegy mintája és a színek elrendezése által biztosított megkülönböztető jelleggel.

Az ECJ – utalva a CFI megállapításaira – leszögezte: „Nehéz elképzelni ezeknek az elemeknek másfajta kombinálását egyetlen háromdimenziós alakban”, majd megállapította, hogy a felperes nem nyújtott be olyan bizonyítékot, amely arra utalna, hogy védjegye egyes jellemzőinek a kombinálása többet ad az egyes alkotórészek összegénél. Ezért nem külön-böztethető meg a piacon található egyéb jelektől.

Ez a döntés arra is rávilágít, hogy mennyire fontos egy védjegy korai lajstromozása mielőtt az oltalmazni kívánt „jel” a kereskedelemben általánossá válna.

India

Utoljára 2005-ben módosították az indiai szabadalmi törvényt, de abban máris újabb változtatásokat kívánnak végrehajtani. A tervezett főbb változtatások a következők:

- Meg akarják szüntetni a tíznél több igénypont és a harmincnál több leírásoldal után fizetendő többletdíjat.
- A vizsgálati illeték összegét felére kívánják csökkenteni.
- A bejelentés engedélyezésre alkalmas állapotba helyezésének időtartamát az első elővizsgálati jelentés kézhezvételétől számított hat hónapról kilenc hónapra szándékoznak növelni.
- A vizsgálat kérelmezésének határidejét az elsőbbség napjától számított 36 hónapról 48 hónapra fogják növelni.

- Az átruházási irat benyújtásának határidejét három hónapról hat hónapra kívánják meghosszabbítani.
- Felszólalás esetén az indokok benyújtásának határidejét egy hónapról három hónapra fogják növelni.

Irán

A Biopharma Société Anonym, az iráni DIAMICRON védjegy tulajdonosa fellebbezett a fárszi és latin írásmódú DIMICON iráni védjegy lajstromozása ellen. A bíróság egyetértett a Biopharma azon álláspontjával, hogy a két védjegy közötti csekély eltérés nem elegendő ahhoz, hogy meggátolja a fogyasztók megtévesztését, és ennek alapján a Biopharma javára döntött.

Izrael

A Kneszet 2005. december végén módosította a gyógyszerek oltalmának hosszabbítására vonatkozó szabadalmi törvényt. A főbb módosításokat az alábbiakban foglaljuk össze.

- Az oltalmi idő meghosszabbítására vonatkozó rendelkezések úgy változtak, hogy a hosszabbítás időtartama megegyezik a külföldi országokban engedélyezett *legrövidebb* hosszabbítás időtartamával, vagy – ha ez rövidebb – a hosszabbítás a külföldi országokban kiadott forgalmazási engedélyek közül a legkorábbi időpontjától számított 14 év elmúltával jár le.
- Nem engedélyezik az oltalmi idő meghosszabbítását, ha a szabadalmas legalább egy európai uniós tagországban vagy az Amerikai Egyesült Államokban nem kapott oltalmi idő-hosszabbítást.
- Az oltalmi idő meghosszabbítására vonatkozó kérelem benyújtásának határidejét hat hónapról kilenc hónapra növelték, de szigorították e határidő hosszabbításának feltételeit.

Jamaika

Jamaika kormánya 2005. november 7-én letétbe helyezte az áruk és szolgáltatások védjegy-lajstromozás céljából történő nemzetközi osztályozására vonatkozó Nizzai Megállapodáshoz való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően a megállapodás Jamaikára nézve 2006. február 7-én lépett hatályba.

Kanada

A *Montreal Auto Prix Inc.* (MAPI) v. 9078-7995 *Québec Inc.* (QI)-ügyben a Québeci Fellebbezési Bíróság (Québec Court of Appeal, QCA) 2004. szeptember 3-án kelt ítéletében meg-

változtatta a Québeci Felsőbíróság (Québec Superior Court, QSC) döntését, megállapítva, hogy a MONTREAL AUTO CREDIT védjegy megtévesztően hasonlít a MONTREAL AUTO PRIX védjegyhez.

A felperes MAPI céget 1996-ban jegyezték be, és 1997-ben kezdte használni a MONTREAL AUTO PRIX védjegyet. A cég használt autók csökkentett áron való eladásával foglalkozik Montreal körzetében, és sajátos, szokatlan hirdetési módot alkalmaz. Az alperes QI céget 2000-ben jegyezték be, és üzleti tevékenységét MONTREAL AUTO CREDIT néven folytatja szintén használt kocsik kereskedelmével. Hirdetési és üzleti stratégiája hasonló a MAPI-éhoz. A két cég telephelye egymástól 2 km-nél kisebb távolságra van.

2001 decemberében a MAPI keresetet indított a QSC-nél, kérve, hogy a QI-t tartósan kötelezzék a MONTREAL AUTO CREDIT név használatának megszüntetésére, mert az megtévesztően hasonlít a saját MONTREAL AUTO PRIX védjegyéhez. A bíróság a keresetet 2002. május 7-én elutasította, mert arra a következtetésre jutott, hogy a két név nem téveszthető össze egymással. Döntésében azonban elismerte, hogy QI a MAPI védjegyéhez való hasonlósága miatt választotta a MONTREAL AUTO CREDIT nevet, és hogy a QI által alkalmazott hirdetési stratégia is hasonlított a MAPI-éhoz. Döntésének alátámasztására azonban a bíróság azt is leszögezte, hogy a két név között elegendő fonetikai különbség van, ami kizárja az összetévesztés valószínűségét, és azért sem állapítható meg összetéveszthetőség, mert a két cég által használt nevek nagyon eltérőek. A döntés azt is megállapította, hogy bár a QI a siker érdekében alkalmazta a MAPI formuláját, nem állt szándékában összetéveszthetőség előidézése.

A MAPI a QCA-nál megfellebbezte ezt a döntést. Ez a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az elsőfokú bíróság nem helyes próbát alkalmazott annak meghatározására, hogy egy védjegy használata egy másik védjeggel való összetévesztést eredményezhet-e. Ilyen célból „a bíróságnak fel kellett tennie azt a kérdést, hogy fennáll-e az összetéveszthetőség, ha egy erre a védjegyre vagy névre bizonytalanul emlékező szokásos személyre gyakorolt benyomást alapul véve mindkét jegynek vagy névnek ugyanazon a területen ugyanolyan módon való használata valószínűleg arra a következtetésre vezetne, hogy a védjeggel vagy nevekkal társított szolgáltatásokat ugyanaz a személy nyújtja, függetlenül attól, hogy a szolgáltatások ugyanarra az általános területre esnek-e vagy sem”. A QCA arra is hivatkozott, hogy ugyanezt az elvet alkalmazta a Szövetségi Bíróság (Federal Court) egy másik ügyben amikor megállapította: „Védjegyek hasonlóságának megállapításakor többször leszögezték, hogy nem helyes megközelítés a védjegyeket egymás mellé helyezni és kritikusan elemezni a hasonló és eltérő pontokat; ehelyett az ügyet általános módon, az első benyomás figyelembevételével kell meghatározni.”

A QCA azon a véleményen volt, hogy a QSC a fenti próba figyelembevétele nélkül hozta meg döntését, és bár elismerte, hogy a QI a MONTREAL AUTO CREDIT nevet a felperes védjegyéhez való hasonlósága miatt választotta, arra a következtetésre jutott, hogy a két védjegy nem megtévesztően hasonló. Ezt a megállapítást a QCA megváltoztatta, utalva a két

cég térbeli közelségére, a hirdetési módok és a nevek hasonlóságára és arra a tényre, hogy bebizonyosodott: a QI abban a reményben választotta nevét és hirdetési módját, hogy ezzel a fogyasztók tudatában bizonyos megtévesztést idézhet elő, és ebből hasznot húzhat.

Ilyen okok miatt a QCA tartósan eltiltotta a QI-t a MONTREAL AUTO CREDIT név használatától. Az ítélet azt is leszögezte, hogy a védjegy megtévesztő jellegének meghatározásakor a védjegy kiválasztása mögött álló szándékot is figyelembe kell venni.

Katar

A Katari Védjegyhivatal elnöke 2006. február 9-én kihirdette a védjegybejelentésekkel kapcsolatos módosított gyakorlatot, amelytől a védjegylajstromozási eljárás gyorsítását és a szellemi tulajdon oltalmának megerősödését várják. A főbb változásokat az alábbiakban foglaljuk össze.

- A védjegybejelentéssel egyidejűleg be kell nyújtani az összes szükséges iratot. Hiányzó irat esetén a bejelentést nem fogadják el.
- Az új védjegybejelentéseket megvizsgálják, és a vizsgálat eredményét a benyújtás napjától számított hat hónapon belül közlik a bejelentővel. A 2002 májusa óta benyújtott függő bejelentéseket is vizsgálatnak vetik alá.
- A bejelentéseket a vizsgálati jelentés kiadásától számított hat hónapon belül publikálják.

Az új gyakorlat 2006. március 9-én lépett életbe.

Kína

A) A Kínai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal (KSZTH) 2006. január 25-én módosított vizsgálati irányelveket tett közzé. Ezek megváltoztatták a szabadalmi bejelentések leírásának módosításával kapcsolatos gyakorlatot, amely addig lehetővé tette kiegészítő példának és adatoknak a leírásba való beiktatását, ha az a feltalálói tevékenység bizonyítására vagy az igényelt oltalmi kör alátámasztására szolgált. Ezzel szemben az új irányelvek a bejelentés napját követően nem teszik lehetővé kiegészítő példák vagy kísérleti adatok benyújtását.

B) A KSZTH 2005. november 29-én közegészségügyi tárgyú kényszerengedélyekre vonatkozó végrehajtási utasítást adott ki, amely 2006. január 1-jén lépett hatályba, és változást eredményezhet a szabadalommal védett gyógyászati termékekre Kínában adandó kényszerengedélyek vonatkozásában.

Az utasítást a TRIPS-egyezményre és a közegészségügyre vonatkozó, 2001. november 14-i Dohai Nyilatkozattal, valamint az e nyilatkozat 6. szakaszának végrehajtására vonatkozó, 2003. augusztus 30-i döntéssel összhangban szövegezték meg.

Az utasítás alapján a KSZTH kényszerengedélyt adhat kínai vállalatok számára ahhoz, hogy ragályos betegségek, így AIDS, tuberkulózis, malária vagy a ragályos betegségek ellen-

őrzésére vonatkozó kínai törvény szerinti egyéb betegségek által okozott közegészségügyi krízis esetén szabadalmazott gyógyszereket gyártson, importáljon vagy exportáljon. Korábban a kínai törvények nem engedélyezték a kényszerengedély alapján gyártott termékek exportját Kínából.

Kényszerengedélyre vonatkozó rendszabályt első ízben az 1992. évi kínai szabadalmi törvénybe iktattak be, de ilyen engedélyt mostanáig nem adtak ki. Az új rendelkezés alapvetően megváltoztathatja ezt a helyzetet.

C) A Guandong Apples Industrial Co., egy bőrárak készítésével foglalkozó kínai cég egy almát lajstromoztatott védjegyként, amely feltűnően hasonlított a számítógépgyártó Apple Computer (Apple) cég védjegyéhez, bár az utóbbi olyan almát ábrázol, amelyből kiharaptak egy darabot.

Az Apple a Kínai Védjegyhivatalnál kérelmet nyújtott be almát ábrázoló védjegyének ruházati cikkekre és egyéb tárgyakra való kiterjesztésére. E kérelmet a hivatal elutasította. Ekkor az Apple fellebbezést nyújtott be a hivatal Fellebbezési Tanácsához, amely azonban nem adott helyt a fellebbezésnek. Ezután az Apple a pekingi 1. számú Közbenső Népbíróságnál nyújtott be fellebbezést, de az szintén elutasította az Apple kérelmét arra hivatkozva, hogy a két védjegy hasonló ugyan, de nem teljes mértékben azonos.

D) A sanghaji 2. sz. Közbenső Népbíróság döntése szerint a Shanghai Xingbake Coffee Co. Ltd.-nek meg kell szüntetnie a Starbucks kereskedelmi név használatát, és 500 ezer yuan (=62 000 USD) kártérítést kell fizetnie a Starbucks számára. A bíróság döntése szerint a kínai cég „törvénytelen versenyt” folytatott a Starbucks kínai nevével, és kávéüzleteiben jogtalanul utánózta a 140 kínai Starbucks-üzlet jellegzetes kialakítását és berendezését.

Líbia

2005. december 20-án a líbiai Gazdasági és Kereskedelmi Minisztérium Védjegyhivatala megváltoztatta a védjegybejelentésekkel kapcsolatos követelményeket. Ennek megfelelően ezentúl egy líbiai védjegybejelentéshez elegendő a Líbiai Védjegyhivatalnál benyújtani a hazai alapbejelentés vagy bármely külföldi országban benyújtott bejelentés hiteles lajstromozási bizonylatát, és nincs szükség az alapbejelentés országában végzett lajstromozás *felülhitelesített* bizonylatának benyújtására.

Nagy-Britannia

Az Egyesült Királyság Szabadalmi Hivatala felszólította az újítókat, tudósokat, mérnököket, üzletembereket és jogászokat, hogy nyilvánítsanak véleményt: a találmányok szabadalmazhatóságának egyik feltételeként vizsgált feltalálói tevékenység (inventive step) követelménye a legmegfelelőbbben működik-e az újítók és a gazdaság érdekében.

A szabadalmi hivatal illetékes igazgatója, Ron Marchant kifejtette: a konzultáció célja, hogy egyensúlyba hozza a feltalálók és üzletemberek közötti érdekellentéteket. „Azt kívánjuk, hogy bejelentőink hozzájárulhassanak a döntéshozó eljáráshoz” – mondta. „A konzultáció során fel kell mérniük, hogy milyen könnyű vagy nehéz követelményeket kell kielégíteniük.”

Németország

A Német Legfelsőbb Bíróság (LB) 2005. december 16-án kelt döntésében helyt adott egy ismert vegyület gyógyászati felhasználására vonatkozó, a Német Szabadalmi és Védjegyhivatal által elutasított használatiminta-bejelentés kapcsán benyújtott fellebbezésnek, és ezzel első ízben ismerte el gyógyászati alkalmazási igénypontok oltalmazhatóságát használati mintával.

A bejelentő a fellebbezést a Német Szabadalmi Bíróság döntése ellen nyújtotta be, amely elutasította a második indikációs alkalmazásra vonatkozó bejelentést arra hivatkozva, hogy a használatiminta-törvény (Gebrauchsmustergesetz) 2(3) szakasza kizárja a gyártási eljárásokat a használati mintával oltalmazható találmányok köréből.

A szóban forgó használati minta 1. igénypontjának szövege a következő: „Szerin/treonin protein foszfataz inhibitorok alkalmazása arterioszklerotikus betegségek gyógyászati és megelőző kezelésére szolgáló gyógyászati kompozíciókban.”

Az LB azt is megállapította, hogy a második gyógyászati alkalmazásra vonatkozó igénypontok – miként a szóban forgó 1. igénypont is – a használatiminta-törvény 2(3) szakasza értelmében nem vonatkoznak módszerre, minthogy egy ismert vegyület alkalmazása emberi vagy állati testen egy sajátos gyógyászati vagy megelőző hatás elérése céljából nem tekinthető egy vegyület gyártásának. Bár egy ismert gyógyászati vegyületet az új orvosi felhasználáshoz az adott egyedi alkalmazás céljára kell elkészíteni, nem lehet azonosnak tekinteni olyan termékkel, amelyet a szokásos módon állítottak elő.

Ezzel szemben egy második indikációs alkalmazásra vonatkozó igénypontot olyan termékigénypontnak kell tekinteni, amely a jelzett gyógyászati alkalmazásra van korlátozva.

Az LB megállapítása különösen érdekes a gyógyszerkutatók számára, mert megállapítja, hogy van lehetőség olyan oltalmi jog szerzésére, amely a benyújtás napjától számított viszonylag rövid időn belül érvényesíthetővé válik, és amelynek újdonság, valamint látszólag feltalálói tevékenység vonatkozásában is a szabadalmakhoz viszonyítva enyhített követelményeknek kell eleget tennie. Emellett – ellentétben például az európai és a német szabadalmi bejelentésekkel – hat hónapos türelmi idővel lehet számolni a feltaláló korábbi közlései vonatkozásában, és nem minden publikációt kell újdonságrontónak tekinteni. További előny, hogy a használati mintát bármely függő német, európai vagy nemzetközi szabadalmi bejelentésből bármikor származtatni lehet.

Tekintetbe kell azonban venni azt az akadályt, hogy a használatiminta-törvény nemrég módosítása következtében a német szabadalmi törvény 1(2) szakaszában meghatározott

biotechnológiai találmányok nem képezhetik használati minta tárgyát. A szabadalmi törvény említett szakaszában adott meghatározást alkalmazva a biotechnológiai találmányok kizárását úgy kell értelmezni, hogy az olyan termékekre vonatkozik, amelyek biológiai anyagokból állnak vagy ilyen anyagot tartalmaznak; a kizárás olyan eljárásokra is vonatkozik, amelyekkel biológiai anyagot használnak. A szabadalmi törvény 2a(3) szakasza szerint a „biológiai anyag” olyan anyagot jelent, amely genetikai információt tartalmaz, és képes önmagát reprodukálni. Így a gyógyászati termékeket kódoló nukleinsavak vagy az azokkal genetikailag módosított termékek nem képezhetik használatiminta-oltalom tárgyát.

A fentiekből következik, hogy a német használati minták elsősorban a gyógyszeriparban bírnak jelentőséggel.

Norvégia

Egy oslói bíróság 2005. november 9-én kelt döntése a *Pfizer Inc. v. Ranbaxy Laboratories Ltd.*-ügyben megállapította, hogy az indiai Ranbaxy nem bitorolja a koleszterinszint-csökkentő Lipitor nevű gyógyszer előállítási eljárására vonatkozó Pfizer-szabadalmat, amelynek oltalmi ideje 2016-ban jár le. A bíróság azonban egy másik Pfizer-szabadalom ügyében, amely a Lipitor hatóanyagának, az atorvasztatinnak az előállítására szolgáló közbenső vegyületre vonatkozik, a Pfizer javára döntött.

A Ranbaxy szóvivője kijelentette, hogy az utóbbi döntés ellen fellebbezést fognak benyújtani, és a másodfokú bíróságtól kedvező döntést várnak, de ha csalódnának ebben a reményükben, akkor is elkezdhetik a gyártást 2009-ben, amikor a második szabadalom oltalmi ideje lejár.

A közbenső vegyületre vonatkozó döntést az amerikai gyógyszergyártó cég is üdvözölte kijelentve: „Örülünk a bíróság döntésének, amely nemcsak a Pfizer győzelme, hanem mindazon innovátoroké is, akik a nagy kockázattal járó gyógyszerkutatással foglalkoznak.” A Pfizer azt is kijelentette, hogy továbbra is örködni fognak az egész világon szellemi tulajdonjogaik fölött, és fel fognak lépni a bitorlókkal szemben. A Lipitorral kapcsolatban a Pfizer eddig 11 milliárd USD forgalmat bonyolított le.

Olaszország

A) Olaszországban a parlament 2005. december 22-én elfogadta azt a törvényjavaslatot, amely szerint 2006. január 1-jétől eltörlik a szabadalmak, használati minták és minták bejelentési és fenntartási illetékét, valamint a megadott európai szabadalmak alapján megerősített olasz szabadalmak fenntartási illetékét.

B) Az Olasz Köztársaság hivatalos lapja (*Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana*) 2006. január 11-én kihirdette a biotechnológiai találmányok oltalmára vonatkozó 98/44/EC európai irányelvnek az olasz törvénybe való beiktatását. Ennek következtében a biotechnológiai találmányok oltalmazhatóvá váltak Olaszországban.

Omán

Az ománi Kereskedelmi és Ipari Minisztérium bejelentette, hogy 2005. december 17-től kezdve elfogadnak szabadalmi bejelentéseket. Ezt az tette lehetővé, hogy 2005. december 17-én egy miniszteri rendelet kihirdette a hivatali illetékeket.

Az ománi szabadalmi törvényt egy 2000. évi szultáni határozat léptette hatályba. A végrehajtási utasításokat 2005. szeptember 17-én publikálták a hivatalos közlönyben. Ezt megelőzően az volt a gyakorlat, hogy helyi újságokban figyelmeztető közleményt (cautionary notice) tettek közzé, amely meghatározta a tulajdonos érdekét a tulajdonban, bejelentette az arra vonatkozó tulajdonlást, és felszólította a közt arra, hogy óvakodjék a bitorlástól. Az új szabadalmi törvény főbb vonásait az alábbiakban foglaljuk össze.

- A szabadalmi bejelentéseket alaki vizsgálat után érdemi vizsgálat céljából megküldik az Osztrák, az Ausztrál vagy a Svájci Szabadalmi Hivatalnak.

- Ha az elővizsgáló szabadalmat engedélyez, ezt meghirdetik a hivatalos közlönyben, és a publikálástól számított 60 napon belül fel lehet szólalni a bejelentés ellen.

- A szabadalom oltalmi ideje a megadás napjától számított 20 év.

- Az évdíjakat az engedélyezés napjának évfordulóin kell befizetni.

- Ha a szabadalmat az engedélyezés napjától számított három éven belül nem veszik gyakorlatba, kényszerengedélyt lehet rá adni.

- A szabadalmi bejelentésekhez az alábbi iratokat kell csatolni:

- a) képvisleti meghatalmazás ománi konzuli felülhitelesítéssel;

- b) cégbejegyzés, ha a bejelentő nem magánszemély;

- c) hitelesített átruházási irat, ha a bejelentő nem a feltaláló;

- d) elsőbbségi irat másolata uniós elsőbbség igénylése esetén;

- e) a találmány kivonata angol és arab nyelven;

- f) a bejelentés leírása angol és arab nyelven.

Az első négy [a)–d)] iratot a bejelentés napjától számított három hónapon belül pótlólag is be lehet nyújtani.

A szabadalmi oltalom megszerzésének egy másik útját teszi lehetővé a szaúd-arábiai Rijádban levő Öböl-Együttműködési Tanács (Gulf Cooperation Council, GCC) Szabadalmi Hivatala, amely oltalmat biztosít a GCC tagállamai (Bahrein, Kuvait, Omán, Katar, Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírátságok) számára.

Oroszország

Az Orosz Szabadalmi Hivatal (Rospatent) gyakorlata szerint ha egy igénypont eltérő kémiai jellegű szubsztituenseket tartalmazó vegyületekre vonatkozik, akkor a bejelentőnek példákat kell benyújtania, amelyek bizonyítják, hogy elő lehet állítani vegyületeket ilyen eltérő szubsztituensekkel.

Mostanáig az Orosz Szabadalmi Hivatalnál lehetőség volt az igényelt szubsztituensjelentések tágitására a bemutatott példák körén túl is arra hivatkozva, hogy a további szubsztituensek kémiai természete hasonló. Újabban azonban az Orosz Szabadalmi Hivatal sokkal szigorúbb gyakorlatot vezetett be, amelynek alapján az igényelt szubsztituensjelentések kiviteli példákkal való megerősítését kívánja. Ennek az új gyakorlatnak megfelelően a hivatal csupán olyan szubsztituensjelentéseket hajlandó elfogadni, amelyeket a benyújtott példák alátámasztanak, vagy amelyek a példával alátámasztotthoz nagyon közel állnak.

A gyakorlatnak ez a változása nem a szabadalmi törvény vagy az ahhoz tartozó végrehajtási utasítás bármilyen módosításának, hanem csupán a hivatal szemléletében bekövetkezett változásnak tulajdonítható. Minthogy a törvény vagy a végrehajtási utasítás nem tartalmaz arra vonatkozó meghatározást, hogy milyen szubsztituenseket kell kémiai jelleg szempontjából hasonlóknak tekinteni, a hivatali elővizsgálók saját megítélésük vagy véleményük szerint értelmezhetik ezt a joggyakorlat-változást.

Svájc

A svájci Szövetségi Legfelsőbb Bíróság 2005. május 18-án olyan döntést hozott, amely megerősíti a szabadalmi jog területén 2003-ban hozott két döntését, amelyek mostanáig nem részesültek kellő figyelemben. A döntés a feltalálói tevékenység megítélésével kapcsolatos.

A svájci szabadalmi törvény – hasonlóan az Európai Szabadalmi Egyezményhez – nem tartalmaz meghatározást a feltalálói tevékenységre. Ezért a svájci bíróságok eseti jogot fejlesztettek ki arra nézve, hogy milyen alapon lehet elismerni vagy megtagadni a feltalálói tevékenységet. Az eseti jog különböző kantoni és szövetségi bíróságok független döntésein alapult, amelyek a feltalálói tevékenység megítélésének különböző megközelítéseit alkalmazták. Ez a gyakorló jogászokat és szabadalmi ügyvivőket, valamint a bíróságokat bizonytalanságban hagyta azzal kapcsolatban, hogy milyen egyéni körülmények alapozhatják meg a feltalálói tevékenységet, és így nem is volt általánosan elfogadott módszer a szabadalmazási követelmény meghatározására. Az egyetlen közösen elfogadott elv az volt, hogy meg kell gátolni a találmány ismeretében történő, vagyis az *ex post facto* elemzést, és így a feltalálói tevékenység meghatározását tárgyilagos követelményekre és megfontolásokra kell alapozni.

A Legfelsőbb Bíróság 2003. július 18-án hozott két döntésének megfelelő általános szabály szerint először az igényelt találmányhoz legközelebb álló műszaki jellemzőket felmutató technika állását kell meghatározni. Második lépésként meg kell határozni azt a műszaki feladatot, amelyet a találmány a legközelebbi technika állásához viszonyítva megold. Végül egy harmadik lépésben meg kell vizsgálni, hogy egy szakember a teljes technika állásának fényében megoldotta volna-e a feladatot a legközelebbi technika állásában foglalt tanítás módosítása vagy adaptálása útján, és így pontosan a találmány szerinti megoldáshoz jutott volna-e.

Ez az eljárás jól ismert az európai szabadalmi ügyvivők számára mint „probléma–megoldás megközelítés”. Ezt a módszert többször javasolták mind a külföldi, mind a svájci irodalom-

ban, és ezt ismertetik az Európai Szabadalmi Hivatal Vizsgálati Irányelveiben is. A fentebb említett két legfelsőbb bírósági döntés első ízben ismerte el, hogy a svájci bíróságok előtti eljárásban is ez a megközelítés tekinthető mértékadónak a feltalálói tevékenység megítélésénél. Ezt a gyakorlatot megerősítette a Legfelsőbb Bíróság most ismertetett döntése, amely leszögezi, hogy léteznek ugyan egyéb megfelelő módszerek is, de mértékadóként a probléma–megoldás megközelítést kell alkalmazni.

E döntés különösen kedvező lehet a kisebb gyakorlattal rendelkező bíróságok számára. Egyúttal az várható, hogy a találmányokkal kapcsolatos perekben a bíróságok hatékonyabban és gyorsabban tudnak majd dönteni a feltalálói tevékenység kérdésében.

Svédország

A Svéd Szabadalmi Hivatal 2005. november 1-jén értesítette a Szellemi Tulajdon Világszervezetét (WIPO-t), hogy 2006. február 1-jétől kezdve kész elektronikus formában fogadni és feldolgozni nemzetközi bejelentéseket.

Szaúd-Arábia

A) A Kereskedelmi Világszervezet (WTO) bejelentette, hogy Szaúd-Arábia 2005. december 11-én a szervezet 149. tagállama lett.

B) Az olasz Quilate Servicos LDA (QS) cég Olaszországban tulajdonosa a LA MARTINA védjegynek (a szöveg fölött lovon két lovaspóló-játékos), amely ruházati termékeken nemcsak Olaszországban, hanem Európában és Dél-Amerikában is igen népszerű.

A svájci Phoenicia Trading (PT) cég Szaúd-Arábiában a LA MARTINA POLO PLAYER GEAR védjegy lajstromozása iránti kérelmet nyújtott be (a szöveg fölött itt is két lovaspóló-játékos van lovon). Ezt a kérelmet 2004 decemberében publikálták, és 2005. március 16-ig lehetett felszólalást benyújtani. A védjegybejelentés ellen a QS felszólalt, bár Szaúd-Arábiában nem rendelkezett védjeggyel. A felszólalást az alábbiakra alapozta:

a) Teljesen azonos védjegy tulajdonosa az Egyesült Arab Emírátsokban, Törökországban, az Európai Közösségben, az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában, Oroszországban és Kínában.

b) Ugyanezt a védjegyet használta és jelenleg is használja Libanonban.

c) Szaúd-Arábia csatlakozott a Berni Egyezményhez, és ezért a védjegy rajzos eleme világszerte oltalmat élvez a helyi szerzői jogi törvények és egyezmények alapján.

d) Védjegye közzismert, ezért akkor is oltalom alatt áll, ha nincs lajstromozva.

e) A megtámadott védjegy lajstromozása a köz megtévesztésére vezetne, a bejelentő rossz-hiszeműségét bizonyítja, és a tisztességtelen versenyt tiltó jogszabályba ütközik.

A hivatal Panaszirodája (a felszólalásokat elbíráló szerv) megállapította, hogy a PT védjegyenek lajstromozása törvénybe ütközik, a fogyasztók megtévesztéséhez vezetne, és a tiszt-

tességtelen versenyt tiltó jogszabályokba is ütközik. Ezért az iroda megszüntette a védjegy lajstromozási eljárását.

E határozat ellen harminc napon belül lehetett volna fellebbezést benyújtani, de fellebbezés hiányában a határozat jogerőre emelkedett.

Tajvan

Egy tajvani gazdaságfejlesztési tanácsadó konferencia 2001-ben javaslatot tett a Szellemitulajdon-védelmi Hivatalnak a szabadalmi törvény olyan módosítására, hogy az szabályozza a szabadalmi ügyvivői működés feltételeit. A hivatal által kidolgozott tervezet rendelkezik a szabadalmi ügyvivői jogosítvány elnyerésének feltételeiről, és előírja, hogy egy szabadalmi ügyvivőnek ügyvivői társuláshoz kell csatlakoznia előgyakorlat folytatása céljából.

A tervezet nem tartalmaz előírást az ügyvivők felsőfokú végzettségének jellegéről és az előgyakorlat időtartamáról.

Vietnam

A vietnami parlament módosította a szellemi tulajdon-védelmi törvényt, de annak végleges szövegét még nem hagyták jóvá. Az új törvény 222 szakaszt és a szabadalmakon, védjegyeken és ipari mintákon kívül a földrajzi árujelzőkre és a szerzői jogokra vonatkozó rendelkezéseket is tartalmaz. A tervezet megszövegezésekor messzemenően figyelembe vették a nemzetközileg elfogadott meghatározásokat.

Az új törvény 2006. július 1-jén lép hatályba, és ki lesz egészítve részletes végrehajtási utasításokkal.

A törvénytervezet megkülönböztet „eredeti” és „kereskedelmileg új” találmányokat. A szabadalmak oltalmi ideje a bejelentés napjától számított húsz év, míg az ipari mintáké öt év lesz, amely további öt évre meghosszabbítható. A földrajzi árujelzők oltalmi ideje a tervezet szerint korlátlan.

Megrovidítik a védjegybejelentések vizsgálatának időtartamát: az alaki vizsgálatot a bejelentés napjától számított egy hónapon belül elvégzik, míg az érdemi vizsgálatot a bejelentés publikálásának időpontjától számított hat hónapon belül kell befejezni. A védjegybejelentéseket az elfogadás napját követő második hónapban publikálják. Így a védjegy lajstromozásához szükséges idő egyszerű esetben körülbelül 9-10 hónapot fog igénybe venni.

A törvénytervezet általános irányelveket tartalmaz arra vonatkozóan is, hogy mikor lehet egy védjegyet különleges oltalmi jogokat biztosító közismert védjegynek minősíteni.

A tervezet lefekteti a szellemi tulajdonnal kapcsolatos perek esetében a kártérítésre vonatkozó szabályokat is. Amikor nem állnak megfelelő adatok rendelkezésre a kár megállapításához, a bíróság 500 millió dong (=32 000 USD) kártérítést jogosult megítélni, és elrendelheti, hogy a bitorló térítse meg a felperes képviseleti költségeit is.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

A BTK. 329/A. §-ÁBA ÜTKÖZŐ SZERZŐI ÉS KAPCSOLÓDÓ JOGOK MEGSÉRTÉSÉVEL OKOZOTT VAGYONI HÁTRÁNY MEGÁLLAPÍTÁSA

SZJSZT 26/05

A Fővárosi Ítéltábla Katonai Tanácsának megkeresése

A Fővárosi Ítéltábla Katonai Tanácsa által feltett kérdések

A szakértői vizsgálat célja annak megállapítása, hogy a vádlott lakásán tartott házkutatás során lefoglalt számítógépeken, illetve számítástechnikai adathordozókon találhatók-e olyan, szerzői jogi védelem alá eső alkotások, amelyek sértik a szerzői jog jogosultjainak érdekeit, illetve jogait, s ha igen, mely jogosultak, milyen mértékű vagyoni hátrányt szenvedtek el.

Az eljáró tanács válasza a feltett kérdésekre

1. A nyomozati eljárásban kirendelt igazságügyi szakértő véleményének a jelen szakvélemény kialakításakor is figyelembe vett ténymegállapításai

Az eljáró tanács mindenekelőtt azt vizsgálta meg, hogy a Fővárosi Ítéltábla Katonai Tanácsa (a továbbiakban: Ítéltábla) a nyomozati eljárásban kirendelt L. Gy. igazságügyi szakértő véleményét milyen vonatkozásban találta egyrészt alaposnak, azaz ténymegállapításai tekintetében a jelen szakvélemény kialakításakor is figyelembe vehetőnek, másrészt megalapozatlannak.

Az iratokból kitűnően az Ítéltábla az igazságügyi szakértő véleményét kifejezetten a szerzői jogok megsértésével okozott vagyoni hátrány mértékének megállapítására vonatkozóan ítélte megalapozatlannak, nem találta ugyanakkor kifogásolhatónak a vélemény figyelembevételét a lefoglalt számítógépekre, illetve külső adathordozókra, valamint az azokon rögzített tartalomra vonatkozó megállapítások tekintetében. Az eljáró tanács ezért a jelen szakvélemény kialakítása során abból indult ki, hogy

- a) a lefoglalt számítógépek, illetve adathordozók tényszerűen az igazságügyi szakértő által leltárba vett szerzői műveket, illetve kapcsolódó jogi teljesítményeket tartalmazzák;
- b) az igazságügyi szakértő a lefoglalt számítógépek merevlemezének, illetve a külső adathordozók fizikai jellemzőinek vizsgálata során tényszerűen állapította meg, hogy azok a leltárba vett szerzői műveknek, illetve kapcsolódó jogi teljesítményeknek nem a jogosultak által terjesztésre szánt, kereskedelmi forgalomban beszerezhető példányait, hanem azok másolatait tartalmazzák (a továbbiakban: a leltárba vett másolatok).

A fentiekkel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, a Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SZJSZT) – hatáskör hiányában – egyébként sem vállalkozhatott volna a számítógépek, illetve adathordozók, valamint az azokon rögzített tartalom (újbbóli) tényfeltáró, vagyis külön bizonyítást igénylő azonosítására, az SZJSZT szervezetéről és működéséről szóló, a 202/2005. (IX. 28.) Korm. rendelettel módosított 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. §-ának (1) bekezdése szerint ugyanis „[a] Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást...”

2. A szerzői és kapcsolódó jogok megsértésének bekövetkeztével kapcsolatos megállapítások

Az eljáró tanács ezt követően azt vizsgálta, hogy a leltárba vett másolatok elkészítése sérti-e, és ha igen, milyen módon sérti a szerzői és kapcsolódó jogokat. Ennek során különösen a következő, az iratokból megállapítható tényeket értékelte.

Az igazságügyi szakértő e tekintetben nem kifogásolt véleménye összefoglalóan – majd a tételes leltár által is alátámasztotta – azt állapította meg, hogy a leltárba vett másolatok „üzleti szoftvert, játékprogramokat, zenei anyagot és filmfelvételt tartalmaznak” (igazságügyi szakértői vélemény, 4–5. o.).

Az ügy iratai szerint ugyanakkor a büntetőeljárásban nem nyert bizonyítást olyan tény, amely szerint a vádlott

- a) a másolatokat nem maga készítette, hanem mással készítette, illetve, hogy a másolatok készítése közvetlenül vagy közvetetten jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját szolgálta volna;
- b) a másolatkészítés forrásául az érintett művek és kapcsolódó jogi teljesítmények nyilvános előadása szolgált volna;
- c) a másolatokat F. S.-en kívül, aki az iratok szerint a vád tárgyává tett cselekmények elkövetésének időpontjában a vádlott menyasszonya volt, más személynek is rendelkezésére bocsátotta, illetve ezt meghaladóan bármely más célra felhasználta volna.

Az eljáró tanács ennek alapján elsősorban a szerzői jogi szabad felhasználás körébe tartozó jogszerű magáncélú másolatkészítés törvényi feltételeinek vizsgálatát tartotta szükségesnek. A vizsgálat során figyelemmel volt egyrészt arra, hogy az egyes műtípusok magáncélú másolására vonatkozó szabályok nem azonosak, így az eljáró tanács e törvényi feltételeket az igazságügyi szakértő véleménye szerinti műtípusok tekintetében elkülönítetten vizsgálta. Figyelemmel volt továbbá arra is, hogy a büntetőeljárás a leltárba vett másolatok elkészítésének időpontját nem tárta fel, azaz nem volt megállapítható, hogy a vád tárgyává tett cselekményeket a magáncélú másolatkészítés feltételei tekintetében is többször módosuló szerzői jogi törvény (Szt.) melyik időpont szerinti hatályos szövege alapján kell megítélni. Vizsgálatát ezért mind az 1999. augusztus 31. napjáig hatályban volt Szt. (1969. évi III. törvény), mind pedig az 1999. szeptember 1. napjától hatályos Szt. (1999. évi LXXVI. törvény) vonatkozó rendelkezéseire, illetve azok időközbeni módosulására is kiterjesztette.

A hangfelvételekre és filmekre vonatkozó megállapítások

Azokkal a feltételekkel, amelyeket a büntetőeljárás a vádlott terhére rótt cselekmények körülményeit illetően feltárt, a leltárba vett másolatok közül a hangfelvételek és filmek másolatainak elkészítése mind az 1969. évi III. törvény, mind pedig az 1999. évi LXXVI. törvény alapján jogszerű magáncélú másolatkészítésnek minősül, ami ennek folytán a szerzői és kapcsolódó jogok megsértését nem valósítja meg.

Az eljáró tanács külön mérlegelte azt a körülményt, hogy a vádlott a leltárba vett másolatok egy részét F. S.-nek is rendelkezésére bocsátotta, aki az iratok szerint a vád tárgyává tett cselekmények elkövetésének időpontjában a vádlott menyasszonya volt. A büntetőeljárásban erre vonatkozóan feltárt adatokból ugyanakkor nem lehetett pontosan megállapítani, hogy ez a kapcsolat a közös életvitel valamilyen formájával is együtt járt-e.

A hazai szerzői jogban is meggyökeresedettnek tekinthető joggyakorlat szerint annak megítélésénél, hogy a magáncél fogalma milyen személyi körre terjed ki, elsősorban a családiasság, háziasság köréhez tartozó személyeket lehet figyelembe venni. Az eljáró tanács álláspontja szerint ezért ha a vádlott és menyasszonya között kimutatható a közös életvitel valamilyen formája, akkor a másolatok F. S. részére történő rendelkezésre bocsátását a családiasság, háziasság körén belül maradó magáncélként kell tekinteni.

Az üzleti alkalmazás és játék célját szolgáló számítástechnikai programalkotásokra (szoftverekre) vonatkozó megállapítások

Míg az 1999. augusztus 31. napjáig hatályban lévő 1969. évi III. törvény a szoftver magáncélú másolását még kifejezetten nem tiltotta, az 1999. szeptember 1-jétől hatályos 1999. évi LXXVI. törvény 35. § (1) bekezdése szerint a szoftver szabad felhasználásként még magáncélra sem többszörözhető. A törvény 59. § (2) bekezdése a szoftverre vonatkozó műfajspecifikus felhasználási szabályként lehetővé teszi ugyan, hogy a felhasználó a szoftverről, ha az a felhasználáshoz szükséges, egy biztonsági másolatot készíthessen, hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy ennek a biztonsági másolatnak a készítése nem a szabad felhasználás körében, hanem csak a szoftverre vonatkozó felhasználási engedély részeként megengedett. Ebből következően biztonsági másolat készítését nem a magáncél, hanem annak a szoftverpéldánynak a felhasználási engedély alapján történő megszerzése teszi jogszerűvé, amelyről a biztonsági másolatot készítették.

Az igazságügyi szakértő e tekintetben sem kifogásolt véleménye szerint (igazságügyi szakértői vélemény, 5. és 8. o.) a lefoglalás során nem került elő olyan eredeti szoftverpéldány, illetve a szoftverek jogszerű használatát egyébként igazoló szerződés, számla vagy más irat, amely alátámasztaná, hogy a leltárba vett másolatok a szoftverek esetében csupán a vádlott mint jogszerű használó által készített biztonsági másolatot jelentenek.

Az eljáró tanács a szoftverekre vonatkozó megállapításai között ugyanakkor szükségesnek tartja felhívni a figyelmet arra is, hogy a büntetőeljárás nem tárta fel, hogy a leltárba vett

másolatok mikor készültek, pedig a másolatkészítés időpontja döntő lehet egyrészt a szerzői és kapcsolódó jogok megsértésének megállapíthatósága, másrészt megállapított jogsértések esetén a büntethetőség elévülésének és az elkövetés rendbeliségének megítélése szempontjából is. A másolatkészítés időpontjának jelentőségét jól illusztrálja az alábbi példa.

A leltárba vett másolatok listája egyrészt több, „régí DOS-os programok”, illetve „régí DOS-os játékok” jelölésű szoftvert tartalmaz, másrészt viszont szerepel a másolatok között a Microsoft Corporation szoftvergyártó vállalat Windows elnevezésű operációs rendszerének legújabb verziója, a Windows XP is. Ha áttekintjük a Windows operációs rendszer egymást követő verzióinak forgalombahozatali időpontját (lásd a „Windows History: Windows Desktop Timeline” folyamatábrát a <http://www.microsoft.com/windows/WinHistoryProGraphic.mspx> weboldalon), akkor megállapíthatjuk, hogy

- a) a Windows operációs rendszer 3.0 verziója, amely már valódi ún. grafikus felhasználói felülettel rendelkezett és a DOS alapú programokat hivatalosan már csak kisegítő jelleggel támogatta, 1990-ben került forgalomba;
- b) a Windows 95 elnevezésű operációs rendszer hivatalosan az első olyan Microsoft-alkalmazás, amely csak a háttérben használta a DOS rendszert, 1995-ben vált a kereskedelmi forgalomban is elérhetővé;
- c) a Windows XP elnevezésű operációs rendszer, amely hivatalosan már a háttérben sem használja, illetve támogatja a DOS rendszert, 2001-ben került forgalomba.

Ennek a kronológiának a figyelembevételével nem kizárt, hogy a „régí DOS-os programok”, illetve „régí DOS-os játékok” jelölésű szoftverek másolatkészítésének időpontja jóval 1999. szeptember 1. napját, vagyis az 1999. évi LXXVI. törvény hatálybalépését megelőző időpontra esett. Ugyanez a kronológia ugyanakkor meglehetősen egyértelműséggel utal arra is, hogy a leltárba vett másolatok közül például a Windows XP operációs rendszerről készült másolat nem készülhetett az 1999. évi LXXVI. törvény hatálybalépését megelőző időpontban.

Az eljáró tanács a fentiek alapján az üzleti alkalmazás és játék célját szolgáló számítástechnikai programalkotásokra (szoftverekre) vonatkozó megállapításait úgy összegzi, hogy a leltárba vett másolatok közül azok, amelyek a büntetőeljárásban még feltárandó tények szerint 1999. szeptember 1., vagyis az 1999. évi LXXVI. törvény hatálybalépésének napját követően készültek, a szoftver engedély nélküli (jogosulatlan) többszörözésének minősülnek, ami a szerzői és kapcsolódó jogok megsértését valósítja meg.

3. A szerzői és kapcsolódó jogok megsértésével okozott vagyoni hátrány mértékére vonatkozó megállapítások

Figyelemmel a szakvélemény 2. pontjában tett megállapításokra, az eljáró tanács a vagyoni hátrány mértékének kérdésével a továbbiakban csak a szoftverek tekintetében foglalkozik. Minthogy az SZJSZT e kérdésben már hosszabb ideje egységes és következetes gyakorlatot

alakított ki, az eljáró tanács a konkrét ügyben is ennek a gyakorlatnak a követését tartja szükségesnek. Ennek érdekében idézi azon korábbi szakvéleményét, amelyet az SZJSZT – elnökségének állásfoglalását is figyelembe véve – e tárgyban kialakított (A szerzői jog a gyakorlatban – A Szerzői Jogi Szakértő Testület véleményeinek gyűjteménye; KJK-KERSZÖV 2004, Budapest; SZJSZT 15/00: A szerzői jogok megsértésével okozott vagyoni hátrány kiszámításánál figyelembe veendő szempontok, 296–298. o.):

„Az ügy fontosságára is tekintettel, s annak érdekében, hogy a Szerzői Jogi Szakértő Testület tanácsai gyakorlatának az egységét fenntartsa, 2001. március 21-én tartott ülésén a Testület elnöksége is foglalkozott a tisztelt Bíróság által feltett kérdésekkel, és a jelen ügyben eljáró tanács az elnökség állásfoglalását is figyelembe véve adja meg kiegészítő véleményét.

Az eljáró tanács előrebocsátja, hogy a szerzői jog és a szomszédos jogok (a továbbiakban együtt: szerzői jog) megsértése által a szerzőnek, illetve a szomszédos jogok tulajdonosának (a továbbiakban együtt: a szerző) vagy jogutódjának okozott vagyoni hátrány eltérő módon számítható ki a különböző műtípusonként, illetve aszerint, hogy a jogsértés a szerzői mű jogosulatlan többszörözése és terjesztése útján vagy anélkül (például jogosítatlan sugárzás által) valósul meg. A jelen vélemény a szoftver jogosulatlan többszörözése és terjesztése útján keletkezett vagyoni hátrány kiszámítására vonatkozik.

Az eljáró tanács, az elnökség fent említett állásfoglalására is figyelemmel, fenn kívánja tartani azt a gyakorlatot, hogy a Testület az ilyen esetben a műpéldányok kiskereskedelmi árát veszi alapul vagyoni hátrányként, amelybe azonban az áfát nem számítja bele.

Ennél a számítási módnál abból indul ki a Testület, hogy a vagyoni hátrányba az elmaradt haszon is beletartozik. A szerzőt, illetve jogutódját az által éri vagyoni hátrány (s ezen belül azért marad el haszna), mert a piacon a jogosulatlan műpéldányok (amelyek, éppen azért mert a szerzői jog tiszteletben tartása esetén felmerülő terhek nem érintik a jogsértőt, sokszor jóval olcsóbbak is) akadályozzák a jogosított műpéldányok értékesítését. A vagyoni hátrány mértékét nem lenne indokolt csökkenteni azokkal a költségtételekkel, amelyek a jogosított példányok piaca vitelével felmerülnek (mint amilyenek a többszörözés és a forgalmazás költségei vagy adott esetben a vám költség), hisz ezeknek a megtérülése nélkül épp úgy kár éri a szerzőt, illetve jogutódját. Viszont indokolt, hogy a vagyoni hátrányba ne számítson be az áfa, hisz az a piacon kerülő példányok esetében sem a szerző, illetve jogutódja addigi költségeibe épül be, hanem (elmaradt) állami bevételnek számít.

Az egyik korábbi bírósági ügyben a következőképpen írta le a szoftver jogosítatlan többszörözése és terjesztése esetén felmerülő vagyoni hátrány számítási módját az eljáró tanács: „Az okozott vagyoni hátrányt tehát úgy kell meghatározni, hogy a jogosulatlanul használt szoftver példányszámát megszorozzuk annak egységárával. Az ár itt természetesen nettó (áfa nélküli) árat jelent. Ez az ár vagy a terjesztésre jogosult természetes vagy jogi személy valamelyikének nyilvános árlistájából tudható meg, vagy a szoftver előállítására vonatkozó szerződésből következik. Amennyiben több terjesztésre jogosult természetes vagy jogi személy és ezzel együtt több – egymástól eltérő – árlista létezik, elsősorban a szoftver eredeti forgalma-

zője vezérképviselőének árait kell figyelembe venni. Ilyen általában csak egy van, aki azután kiépíti viszonteladói (dealer) hálózatát.” (A testület által adott SZJSZT 5/95 számú vélemény; lásd A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeinek gyűjteménye; II. kötet, 1990–1996, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998, 220. o.) A véleményt a B.895/1994/6. számú ügyben eljáró Szombathelyi Városi Bíróság elfogadta, és annak alapján ítélte el a vádlottat.

Összefoglalva: az eljáró tanács azt a véleményt erősíti meg, hogy a szoftver jogosítatlan többszörözése és terjesztése útján a szerzőnek, illetve jogutódjának a szerzői jogok megsértésével okozott vagyoni hátrány mértékének a szoftverpéldányok kiskereskedelmi árát kell alapul venni, annak összegéből azonban az áfát le kell vonni.”

Az iratokból kitűnően a felkért igazságügyi szakértő ennek a gyakorlatnak megfelelően állapította meg a leltárba vett szoftvermásolatok mellett „okozott kár” elnevezéssel feltüntetett összeget, az tehát egyezik az eljáró tanács véleményével a vagyoni hátrány mértékét illetően, és ezért a büntetőeljárás folytatása során már az eljáró tanács szakvéleményeként vehető figyelembe.

„A SZEGEDI NYOMDÁSZAT 1801–1918” CÍMŰ MŰ SZERZŐI ÍVEKBEN SZÁMÍTOTT TERJEDELME

SZJSZT 27/05

A Csongrád Megyei Bíróság megkeresése

A Csongrád Megyei Bíróság által feltett kérdés

Az SZJSZT rendelkezésére bocsátott, „A szegedi nyomdászat 1801–1918” című, a felperes által átadott mű hány szerzői ív terjedelemmel bír?

Az eljáró tanács szakvéleménye

1. A felperes szerző által írt és az alperes által kiadott „A szegedi nyomdászat 1801–1918” című műért járó szerzői díj összege kérdésében keletkezett vita a felek között. A rendelkezésre álló iratok és a bíróságtól kapott tájékoztatás szerint ugyanis – bár a díj szerzői ívenkénti mértékében (8000 Ft) nincs véleményeltérés – vitatott az, hogy az ívenkénti díj milyen terjedelem után jár, illetve, hogy a szerző által átadott mű hány szerzői ívet tartalmaz.

A feleknek az a megállapodása, amely szerint a terjedelmet 40 000 betűhelyet tartalmazó szerzői ívben kell meghatározni, egyezik a műre kötött szerződés idején még hatályban lévő, a kiadói szerződések feltételeiről és a szerzői díjakról szóló 1/1970. (III. 20.)

MM rendelet erre vonatkozó szabályával (4. §). A terjedelem számítását érintően azonban részletesebb előírásokat sem ez, sem egyéb jogszabály nem tartalmaz, így kötelező rendelkezés hiányában erre csupán gyakorlat alakult ki, és a kiadók általában ennek megfelelően jártak el.

A felperes lényegében a kiadói gyakorlatra hivatkozva állítja, hogy műve terjedelme összesen 58,88 szerzői ív. Az alperes viszont úgy érvel, hogy a most is birtokában lévő szövegszerkesztési anyagok alapján a betűhelyek száma pontosan megállapítható, s ezt 40 000-el osztva a mű szöveges része 21,18 szerzői ív, amelyhez még hozzá kell számítani az ábrák 6,5 ívét, valamint a mutatók terjedelmét. Arra is utal az alperes, hogy még a felperes által alkalmazott számítási módszerek is csupán 30,25 ív terjedelmet igazolnak.

2. Az eljáró tanács a terjedelem kiszámításánál a kinyomtatott mű 7–316. oldal közötti tartalmát, valamint a név- és szakmutatót vette figyelembe. Amennyiben a rendelkezésre álló számítógépi adatok a betűhelyek száma vonatkozásában a valóságnak megfelelnek, a szövegterjedelem (név- és szakmutató nélkül) megállapításánál a 21,2 szerzői ív vehető alapul.

Az eljáró tanács statisztikai mintavételezés alapján megállapította, hogy kerekítve a névmutató 14 000, a szakmutató 22 500 betűhelyet tartalmaz, azaz a kettő együtt 36 500 betűhelyet tesz ki, amely kerekítve 0,9 szerzői ívnek fogadható el.

Ami az ábrák ívterjedelmét illeti, a peres anyagban található részletes kimutatás az eljáró tanács megállapítása alapján reálisnak tekinthető. Ennek megfelelően a képek összterjedelme 6,7 szerzői ívre becsülhető, amennyiben a képek által elfoglalt helyet a szöveg által elfoglalt helyhez viszonyítjuk. Ez a módszer az általános kiadói gyakorlatnak megfelel.

A fentieket összefoglalva „A szegedi nyomdászat 1801–1918” című szerzői mű 28,8 szerzői ívből áll. Az előszót és az impresszumot az eljáró tanács az ívszámításnál nem vette figyelembe tekintettel arra, hogy az előszó nem a szerző alkotása, az impresszum pedig igazgatási célt szolgál.

3. Bár a műért járó szerzői díj tekintetében a bíróság nem tett fel kérdést, az eljáró tanács indokoltnak tartja felhívni a figyelmet arra, hogy az ábrákkal, valamint a különböző mutatókkal (név- és szakmutató) kapcsolatos szerzői díj kiszámításánál mind a szerződés létrejöttékor hatályban lévő jogszabály, mind pedig az általános kiadói gyakorlat eltérő módszereket alkalmaz. A mű fentiekben jelzett teljes terjedelmét tehát csak ezekre tekintettel lehet a szerzői díj kiszámítása alapjául venni.

A „VÍZIPÓK-CSODAPÓK” CÍMŰ ANIMÁCIÓS FILMALKOTÁSSAL KAPCSOLATOS SZERZŐI JOGOK

SZJSZT 28/05

A Négy International Kft. megkeresése

A megkereső által feltett kérdések

1. Kérem a T. Szakértő Testületet, állapítsa meg, hogy a „Vízipók-csodapók” mesefilmsorozatnak kik az alkotói (név szerint). Merchandising felhasználás során melyik film alkotóinak az engedélye kell tekintettel arra, hogy a sorozatnak több része van, amelyeknek az alkotói esetlegesen eltérnek.
2. Állapítsa meg a Szakértő Testület, hogy a rajzfilmfigurák felhasználásáért fizetendő 12%-os nagykereskedelmi bevételre vetített, de minimum havi 1 000 000 Ft-os jogdíj reális-e?
3. Az elkészült film tekinthető-e a régebbi film remake-jének? Rendelkezik-e önállóan hasznosítható merchandising-joggal?
4. Állapítsa meg a Szakértő Testület, hogy a „Kockásfülű nyúl” című mesefilmsorozatnak kik az alkotói (név szerint) a szerzői jogi tv. alapján?

Az eljáró tanács szakvéleménye

A megbízó Négy International Kft. által feltett kérdésekre, az általa rendelkezésre bocsátott dokumentáció alapján a következő szakvéleményt adjuk.

Az eljáró tanács megállapítja, hogy a megbízó kérdéseire irányadó jogszabályokból [a szerzői jogról szóló 1969. évi III. tv., a Magyar Rádió és Televízió felhasználási szerződéseinek feltételeiről és a szerzők díjazásáról szóló 5/1970. (VI. 12.) MM rendelet, a megfilmesítési szerződések feltételeiről és a szerzők díjazásáról szóló 12/1970. (VI. 30.) MM rendelet és a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv.] levezetett, általános érvényű jogi szakvélemény adható.

Az eljáró tanács a megbízó megkeresésére a következő megállapításokat teszi (a megbízó kérdéseinek sorrendjét követve)

Ad 1.1. A szerzői jogról szóló 1969. évi III. tv. 41. § (1) bekezdése (a továbbiakban: rSzt.) és az 1999. évi LXXVI. tv. (a továbbiakban: Szt.) 64. § (2) bekezdése hasonlóképpen határozza meg a filmalkotás szerzőit. A hivatkozott jogszabályi rendelkezések szerint a filmalkotás szerzői a törvény erejénél fogva a film számára készült irodalmi és zeneművek szerzői, a film rendezője és mindazok, akik a film egészének kialakításához alkotó módon járulnak hozzá.

Az animációs filmalkotások esetében az alapul szolgáló irodalmi mű szerzőjén, a forgatókönyvíró, a zeneszerzőn és a rendezőn kívül jellemzően a figuratervezőt szokás a film szerzőjének tekinteni. Mindazonáltal nem kizárt, hogy az animációs filmalkotásnak további szerzői legyenek, olyan közreműködők (pl. animátor, háttérfestő, mozdulattervező, vágó stb.), akik a filmalkotás mint mű kialakításához szintén alkotói tevékenységgel járultak hozzá. A szerzői minőség megállapítása esetenként eltérő, illetve függvénye lehet a filmelőállító (filmgyártó) és az adott alkotó közreműködő megállapodásának, továbbá irányadó lehet a rendező mint a szerzőket képviselő alkotó nyilatkozata is.

Hivatkozni lehet továbbá az 1996/99. számú APEH-iránymutatásra, amely felsorolja az adóügyi szempontból rajzfilmalkotóinak minősített tevékenységeket, azonban azt is kimondja, hogy a szerzői jogi védelmet élvező alkotótevékenység meghatározása mindig az adott rajzfilmtől függ.

1.2. A műben szereplő jellegzetes és eredeti alak – másodlagos – kereskedelmi felhasználásáról az Szjt. 16. § (3) bekezdése rendelkezik és az rSzjt.-ből is levezethető, hogy a szerzői vagyoni jogok részét képezi. A hatályos szerzői jogi szabályozás nem tesz különbséget a filmalkotás szerzői között az ún. merchandising-jogok gyakorlása tekintetében, a filmszakmai gyakorlat szerint azonban azok a szerzők részesülnek a merchandising-felhasználásból származó bevételből, akiknek az alkotótevékenysége és az adott felhasználásból elért bevétel között közvetlen kapcsolat van.

A merchandising-jogosultak meghatározásánál érdemes kitérni arra, hogy animációs filmek esetében a merchandising típusú felhasználás az esetek nagy többségében kizárólag az eredeti, egyedi figurákhoz kapcsolódik. A jellegzetes figurák nélkül az animációs filmalkotás másodlagos felhasználása lehetetlen, tehát a figuratervező alkotótevékenysége alapozza meg a többi szerző jogosultságát is.

Az eljáró tanács álláspontja alapján az animációs film jellegzetes, egyedi figuráinak alkotóját, vagyis a figuratervezőt a másodlagos kereskedelmi felhasználás tekintetében kiemelt jog illeti meg. A figuratervezőt a filmalkotás valamennyi másodlagos kereskedelmi felhasználásakor – amennyiben ezen jogával rendelkezik – engedélyezési jog illeti meg, és díjigénnyel léphet fel, azonban a többi szerző hasonló joga és igénye csak akkor merülhet fel, amennyiben a másodlagos kereskedelmi felhasználás kifejezetten az általa alkotott művel kapcsolatos. Példaként: amennyiben eltérő a különböző sorozatok rendezője, az egyik sorozat rendezőjét nem illeti meg merchandising-jog és díjazás a másik sorozat másodlagos kereskedelmi felhasználása esetén.

Az eljáró tanács felhívja a figyelmet arra, hogy a merchandising-felhasználás engedélyezési joga és díjigénye elválhat egymástól, a Magyar Televízió és a Pannónia Filmstúdió Vállalat közötti megállapodás iránymutató lehet e kérdésben.

Ad 2. A filmalkotás felhasználásából származó bevételből való részeltetés az adott filmszerző és a filmelőállító közötti megállapodástól függ. A szerzők díjazására általában a forgalmazási jutalékkal és egyéb meghatározott költségek levonásával kalkulált nettó forgalmazási bevételekből kerül sor, a bruttó bevételekből történő részeltetés nem jellemző. Az

eljáró tanács a hazai és nemzetközi filmszakmai gyakorlat ismeretében megállapítja, hogy a 12%-os díjarány méltányosnak tekinthető, azonban a százalékos díjmértékről történő megállapodásnál figyelemmel kell lenni arra is, hogy hány szerzőnek köteles a filmelőállító a filmalkotás bevételeiből jogdíjkifizetést teljesíteni. A meghatározott százalékos díjmérték a gyakorlatban megoszlik a film szerzői között.

A bevételből teljesítendő díjazásból előleg is fizethető a szerző részére. Figyelemmel azonban arra, hogy a filmelőállítónál realizált bevételek természetüknél fogva a kereskedelmi célú felhasználásból, forgalomból származnak, a magas összegű, a befolyó bevételektől független átalánydíjazás megállapítása a filmiparban nem jellemző, sőt méltánytalan és aránytalan terhet róhat a filmelőállítóra. A merchandising célú felhasználásból jellemzően az eladott példányok után befolyt bevétel meghatározott százaléka kerül a szerzők között felosztásra.

Ad 3. A filmalkotás remake-je és folytatása származékos műnek tekinthető, megalkotásukhoz az eredeti mű jogtulajdonosainak (alkotók, illetve a filmelőállító) engedélye szükséges. Mindazonáltal a remake ugyanazon mű újbóli megfilmesítését jelenti, és nem azonos a filmalkotás folytatásával. A remake és a folytatás közötti különbséget a forgatókönyv, a cselekménysorozat határozza meg. Az eredeti mű jogtulajdonosainak engedélyezési joga szempontjából a különbség nem releváns attól eltekintve, hogy remake esetén az SZjt. 66. § (8) bekezdésében foglalt korlátozó rendelkezés – eltérő megállapodás hiányában – alkalmazandó. (Az említett rendelkezés így szól: „A szerző az előállítás befejezésétől számított tíz éven belül ugyanarra a műre csak az előállító hozzájárulásával köthet újabb megfilmesítési szerződést. Ez a korlátozás kiterjed a rajz- vagy bábfilmekben szereplő jellegzetes alakra, valamint – a felek megállapodása esetén – a szerzőnek a film céljára készített és felhasznált művével azonos témájú másik művére is.”)

A merchandising-jogokra és -jogosultakra vonatkozóan az eljáró tanács a fenti 1.2. pontban foglaltakat tartja irányadónak.

Ad 4. A megbízó a Kockásfülű nyúl című rajzfilmmel kapcsolatban iratot, adatot nem bocsátott a Szerzői Jogi Szakértő Testület rendelkezésére. Az animációs filmek szerzőire vonatkozóan az eljáró tanács a fenti 1.1. pontban kifejtetteket és az SZJSZT 19/04 számú szakvéleményében foglaltakat tartja irányadónak.

A megbízó által feltett kérdésekre való konkrét válasz megadásához további iratokra, adatokra lenne szükség. Így különösen:

- a) a megbízó egyik kérdésénél sem jelöli meg azt, hogy a „Vízipók-csodapók” című animációs rajzfilm melyik évben készült sorozatára utal, illetve a kérdések melyik sorozatra vonatkoznak;
- b) nem ismert az eljáró tanács számára a tárgyban filmalkotások (három sorozat és egy egész estés animációs film) más alkotóival kötött felhasználási szerződés tartalma, továbbá nem ismertek a Magyar Televízió és a Pannónia Filmstúdió Vállalat (illetve jogutódai) közötti megállapodások sem;
- c) az eljáró tanács számára nem ismertek a 3. kérdésben említett „folytatás” adatai, körülményei.

A „SÜSÜ, A SÁRKÁNY” MESEJÁTÉK LÉVAI SÁNDOR ALKOTTA BÁBFIGURÁINAK FELHASZNÁLÁSA

SZJSZT 30/05

A Fővárosi Bíróság megkeresése

A Fővárosi Bíróság által feltett kérdések

1. A felperes által előterjesztett és a bírósághoz 2005. november 3-án érkezett (21. sorszám alatti) beadványban felsoroltaknak megfelelően megállapítható-e az, hogy a beadványban megjelölt oldalakon található, M. G. által illusztrált Süsü, a sárkány című könyvben Lévai Sándor bábfiguráinak felhasználásával készültek-e el az 1. és 2. oldalon felsorolt rajzok (a felperes figurának nevezi)?
2. Megállapítható-e az, hogy a 21. sorszám alatti beadvány 2. oldalán felsorolt 4 db rajzillusztráció a Süsü, a sárkánygyerek című kiadványban (amelynek az illusztrációit T. M. készítette – a szerk. kiegészítése) Lévai Sándor bábterve alapján készült el?
3. Amennyiben az előző két kérdésre a Szakértő Testület igenlő választ ad, terjessze ki a szakértői véleményt arra is, hogy a bábfigura alapján egyszerű rajzmásolatok készültek, vagy pedig valamilyen mértékű változtatása történt meg a rajz formájában megjelenő figuráknak az eredeti bábfigurákhoz képest?
4. Amennyiben erre a kérdésre is igenlő választ ad a Szakértő Testület, úgy a változtatás mértékét (százalékban) is jelölje meg?
5. Amennyiben a Szakértő Testület mindezekre nézve igenlő választ ad, adjon véleményt arról is, hogy az akár kismértékűnek vagy nagyobb mértékű változtatásnak megfelelően elkészült rajzok alapján önálló, eredeti alkotás jött-e létre (átdolgozás folytán)?
6. Amennyiben a fenti kérdésekre nézve a Szakértő Testület nemleges választ ad, illetve álláspontot alakít ki, úgy ennek alátámasztására részletesen térjen ki?
7. Amennyiben a Szakértő Testület válasza igenlő, azaz készülhetett Lévai Sándor bábtervei alapján M. G. és T. M. felperes által megjelölt rajza (akár némi változtatással, illetőleg átdolgozással), megállapítható-e ugyanez a felperesnek a 21. sorszámú előkészítő irat második oldal utolsó bekezdésében felsorolt bábfiguráira nézve is, vagy sem?

Az eljáró tanács véleménye

Ad 1. A 21. sorszám alatti felperesi beadványban megjelölt kiadványoldalak megtekintése, nevezetesen a Lévai Sándor tervező művész bábfiguráiról készült ún. stand fotókat tartalmazó kiadványban szereplő bábfigurák fotóreprodukcióinak az M. G. rajzait tartalmazó alperesi kiadványban szereplő rajzokkal történő részletes összehasonlítása alapján a Szerzői

Jogi Szakértő Testület megállapította, hogy az alperesi kiadványban szereplő, M. G. által készített rajzok Lévai Sándor bábfiguráinak felhasználásával jöttek létre.

A testület az első kérdésre adott válasza kialakításakor a következőkre volt figyelemmel.

Lévai Sándor Csukás István forgatókönyvéhez a szerző elképzelése alapján, de már a műfaji eltérésből következően is (irodalmi mű, illetve képzőművészeti alkotásnak minősülő bábtervek, illetve bábok) egyéni, eredeti módon alkotta meg a „Süsü, a sárkány” mese bábfiguráit, mint saját használati funkcióval nem rendelkező, képzőművészeti műveket. Ezek azonosítható kifejezését több irányból is síkban – fotóreprodukció formájában – rögzítették Zich Zsolt fényképei, amelyek a Századvég Kiadó kiadásában mind az író (Csukás István), mind a bábalkotó (Lévai Sándor) megnevezésével aggálytalanul publikálásra kerültek. A bábfigurák további – a jelen per tárgyát képező – grafikus felhasználásának tényszerű és jogi megítélése a könyvkiadásba illesztett fényképekkel való egybevetés útján ily módon objektíven lehetséges.

Valamely eredeti mű kifejezését a szerzői jog ma a mű eredeti felhasználásának módjától, formájától és szövegkörnyezetétől függetlenül is védi; azt a már a Berni Uniós Egyezmény hiteles szövegeiben egyértelműen rögzített elvet, hogy a művet kifejezése módjától és formájától függetlenül kell védeni [2. cikk (1) bek.], megerősítette az 1996. évi WIPO Szerzői Jogi Szerződés 2. cikke, amely szerint a szerzői jogi védelem kifejezésekre terjed ki.

A fentiek alapján lehetséges volt az eredeti, Lévai Sándor alkotta bábfigurák jellegzetes jegyeinek, fő alkotáselemeinek figyelembevételével az ügyben 2005. november 3-án a bírósághoz érkezett 21. sorszámu felperesi beadványban felsorolt rajzok szerzői jogi szempontú összehasonlítása az eredeti, Lévai Sándor tervezte bábfigurákkal.

Az összehasonlítás alapján az SZJSZT megállapította, hogy az alperesi kiadványokban szereplő, a 21. sorszámu felperesi iratban megjelölt M. G., illetve T. M. által készített rajzok Lévai Sándor bábfigurájának szerzői jogilag releváns felhasználásával készültek. A szemlélőben, a közönség tagjaiban, az olvasókban az alperesi rajzok esetében különösen a következő figurális elemek átvétele és kombinációjuk kelti a bábokra (illetve azok fénykép-reprodukcióira) jellemző összbenyomást:

- fejforma,
- hajzat,
- az orr ábrázolása,
- szemállás,
- a figurához kapcsolódó tartozékok, például korona, fejfedő, jogar.

M. G. „Süsü”-rajzainál a csúcsos fülből elhagyott „hallócső” kivételével szinte minden egyezik az eredeti figurával: az összbenyomást a jellegzetes sárkánymintáktól eltérő test- és arcformálás, a testarányok, a taraj elhanyagolása, a rövid pikkelyes farok, az inkább vízilóra, mint tűzokádó szörnyre emlékeztető, domináló fej keltik.

Jellegzetes elemek különösen a sodort, középen felfelé álló és homlokba is hulló szálakból álló hajzat, az alacsony homlokból előreálló, karimás golyószemek, az ugyanúgy karimás,

tág orrlyukak, a „lópofa”, a két távol álló szemfog, a nem sárkányszerű, nem hullóyszerű (csupán négy ujjban végződő) első végtagok, a gombszerű tarajcsökevény, a hármasszárnyfodor a vállaknál.

A „*zsoldos*” figurájánál feltűnően plagizált a szem alsó szemhéjjal történő hangsúlyozása, a bajuszba lógó orr, az egybeszállazódó bajusz és szakáll, a szekerce tartása, a sisak és a pajzs eltérő stilizálása sem változtat az eredeti figura lényegén, annak ornamentikus módosításáról, nem újraalkotásáról lehet csak szó.

A „*síró királylány*” esetében a haj elrendezése, a gallér fűrészfogas rajzolása, a kis orr, a jobbra hajtott fej, a kicsi, a középső választékra helyezett, hasonló mintájú korona, csupán három ujj láttatása, a „pikk” ornamentika átvétele egyértelműsíti az eredeti figura elemeinek átvételét.

A „*királyfi*” hajmegoldása, kicsi, kerek szája, köpenyformálása, a bal kéz tartása, négyujjas ábrázolása, rövid törrel rajzolása egyértelműen áttilizált plágium.

A „*sárkányfűárus*” szája fölé hajló, homlokból eredően gumóba növesztett orra, csuklyája és gallérja, négyujjas ábrázolása szembetűnő plágium.

A „*kancellár*” minden meghatározó sajátossága, kalapformája, körszakállának „horgolt” ábrázolása, összeérő szemhéjaiból lógó, gumós orra egyaránt utánzásra kerültek.

A „*torzonborz*” alak minden meghatározó külső tulajdonsága, szakállja, koronája, rojtos ruhája, palástja és lábbelije, ideértve a jobb kezében tartott jogarát is, egyaránt utánzások.

A „*pék*” figurájának M. G. által készített rajzmásolata – a Századvég-kiadvány 65. oldalán szereplő fotóreprodukcióval történő összehasonlítás alapján – szintén hordozza a Lévai Sándor alkotta eredeti bábfigura fő alkotáselemeit. Bár a Századvég-kiadványban szereplő fotóreprodukcióval történő összehasonlítás részletes elemzést nem tesz lehetővé, így is megállapítható azonban, hogy az M. G. rajzában átvett eredeti alkotáselemek a szemléltetett összességükben egyértelműen az eredeti figura összbenyomását keltik. Ezek a meghatározó külső jegyek: a fejforma, a szemek között a bajuszba lógó hosszú orr, a sapka alól kiálló hajtincsek és az orr alatti bajusz kócos jellege, az arc áll nélkül, bajusz alatt nyakban végződő formálása, a húsos fül, a kabát gallérja és az elékötött kötény mintázása. Az összbenyomáson nem változtatnak az olyan eltérések, mint például az arc és a tekintet irányultsága, az M. G. rajzán kesztyű nélküli, de Léviaira jellemzően négy ujjal ábrázolt kézfejek.

A „*csizmadia*” esetében az M. G. által készített rajz ugyancsak átvette az eredeti figura fontos alkotóelemeit, a fej jellegzetes formáját, az arc szögletes jellegét, a sapka formálását, a húsos szájba lógó orrot, a húsos fület, amelyek kombinációjukban szintén az eredeti bábfigura összbenyomását keltik, amin nem változtatnak a rajzban megjelenő, az önálló alkotás jellegével nem rendelkező eltérések, mint a hajtincsek, a kézben tartott csizma és kalapács.

Az „*öreg király*” rajzmásolata szintén hordozza az eredeti bábfigura jellegzetes jegyeit, például a sodrott, vastag hajsálak réteges elrendezését, a bajusz hasonló megformálását, az alsó szemhéjak hangsúlyozását, a szemféhérből kiütköző gömb alakú szembogarakat, az állra redőkben föltorlódozó palástgallért, a korona és a pajzs mintázatát, melyek összebe-

nyomásukban, arányrendszerükben egyértelműen az eredeti figura összbemelését keltik, amin nem változtat a kard elétérő tartása és megformálása sem. Az öreg király esetében a nézőpont is azonos.

A rajzmásolatok plagizáló jellegét a fentieken túl egyértelműen alátámasztja a bábfigurák technikai kivitelezésénél célszerű elemek átvétele, melyek alkalmazása könyvvillusztráció esetében egyébként nem lenne szükséges: például a kézfej, a végtagok, az orrok, a fülek megformálása.

M. G. a figurák háttérének rajzolásánál is lényegében átvette a bábjáték lefényképezett díszleteinek meghatározó elemeit, így különösen a Gesta-kiadás 15. oldalán rajzolt csoport esetében a háztetőformálást, a hal vízköpőt, a szélkakasfigurát. Ugyanígy jelentős mértékben átvételre kerültek a bábjátékban szereplő, lefényképezett kompozíciók, illetve háttérelemek, a 2. oldalon megjelenő „*veremjelenet*” (Századvég-kiadvány, 165. oldal), a 88. oldalon megjelenő ablakok (Századvég-kiadvány, 106. oldal) és a 95. oldalon megjelenő „*torzonborz*”-figurát körülvevő képelemek (Századvég-kiadvány, 113. oldal) tekintetében.

Ad 2. A 21. sorszám alatti felperesi beadvány 2. oldalán felsorolt négy db rajzillusztrációnak a Lévai Sándor bábfiguráinak fotóreprodukcióit tartalmazó kiadványban szereplő figurákkal való részletes összehasonlítása alapján a Szerzői Jogi Szakértő testület megállapította, hogy az alperesi kiadványban szereplő, T. M. által készített négy rajz Lévai Sándor bábfiguráinak szerzői jogilag releváns felhasználásával jött létre.

Az SZJSZT a 2. kérdésre adott válaszát ugyancsak annak vizsgálata alapján alakította ki, hogy a Süsü, a sárkánygyerek című kiadvány felperes által megjelölt oldalain szereplő „*Süsü*”, illetve „*felesége*”, a „*Sárkánylány*” rajzokban milyen módon és milyen mértékig jelennek meg a Lévai Sándor alkotta bábfigurák meghatározó alkotáselemei, melyeket az első kérdésre adott válaszban a testület részletesen kifejtett. A Lévai Sándor alkotta „*Sárkánylány*” bábfigura a Századvég kiadvány 191. oldalán szereplő fotóreprodukcióban szerepel. A T. M. rajzillusztrációit tartalmazó alperesi kiadvány 5. oldalán látható, hogy az eredeti, Lévai Sándor alkotta bábfigura esetében ugyanúgy, mint a „*Süsü*”-figura esetében is megfigyelhető jellegzetes alkotásjegyek (jellegzetes test, arcformálás, végtagok stb.) mellett a „*Sárkánylány*” fejdísz is alapvetően utánzásra került.

Ad 3. A Szerzői Jogi Szakértő Testület annak részletes vizsgálata alapján, hogy az alperesi kiadványokban szereplő, a 21. sorszám alatti felperesi iratban megjelölt rajzok esetében a Lévai Sándor által létrehozott bábfiguráknak a fotóreprodukciókon megfigyelhető jellegzetes jegyei, fő alkotáselemei milyen módon és milyen mértékben jelennek meg, arra a megállapításra jutott, hogy a 21. sorszám alatti felperesi iratban megjelölt alperesi rajzok Lévai Sándor bábfiguráinak önálló alkotáselemként nem értékelhető eltérésekkel megvalósított egyszerű grafikai másolatai.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület a 3. kérdésre adott válasza kialakításakor a következőkből indult ki.

A jellegzetes bábok, képregény- és rajzfilmfigurák által kifejezett eredeti gondolatszöve-
déket az utóbbi évtizedek bírói gyakorlata nemzetközileg sem szorítja annak egyes konkrét
ábrázolásaira. Amennyiben a fiktív figura jellegzetes jegyeinek összetéveszthetetlen kom-
binációja megjelenik a figura átvételekor, a jellegzetes figurákban megjelenő alkotói kife-
jezés szerzői jogilag releváns felhasználását a nemzetközi bírói gyakorlat abban az esetben
is megállapíthatónak tekinti, ha az átvétel során megjelenő változatot adott esetben eltérő
mozdulattal, testtartással, ruházattal vagy hajviselettel ábrázolják. A fő alkotásjegyek ösz-
setéveszthetetlen kombinációjának megjelenése esetében az átvételt még az ilyen eltéré-
sek esetében is plágiumnak tekintik [v. ö. különösen a német BGH I ZR 263/91 „Asterix és
Obelix”-figurák; az angol High Court Ch.Div, 1991, F.S.R, Mirage Studios v. Counter-Feat-
Clothing-esetben a megszemélyesített teknősbéka, „Hero Turtle” figurája; a francia jogban
a képregényfigurákat nem rajzként, hanem „alakként” („personnage” azonosítható kifeje-
zése) tekintik műnek, lásd Kerever, Chronique de jurisprudence, RIDA 1992, 15i sz. 204.
o. és köv.]

A jellegzetes alak, figura, fiktív alak szerzői jogilag releváns felhasználásának vizsgálá-
takor a fő alkotáselemek összetéveszthetetlen kombinációja szempontjából a külső jegyek
mellett a szereplőknek az eredeti figurák esetében megismert tulajdonságaira, képességeire,
tipikus magatartásaira is figyelemmel kell lenni.

A védett figurák lerajzolása, változó környezetben, akár az eredetihez képest más gesztu-
sokkal is, nem jelenti adaptációjukat, amivel új, származékos mű jönne létre. Ennyiben az
eredeti figura egyszerű rajzmásolatának tekintendő. Ebben az összefüggésben is irányadó,
hogy plágiumnak minősül minden mű olyan, engedély nélküli átvétele is, amelyen csupán
a kifejezés lényegét nem érintő változtatásokat eszközöltek. Ez a szabály irányadó a Süssi-fi-
gura T. M. által főként rajzolt, de egyértelműen az eredeti figurát megjelenítő rajzára is.

(Az SZTJSZT megjegyzi ugyanakkor, hogy, bár ez az ügyiratokból következően nem
tárgya a pernek, engedélyhez kötött átdolgozásnak minősül a Süssi-figura felhasználása a
Süssike, a sárkánygyerek című új mese Gesta-kiadásához készült és származékos műként
külön védelmet élvező „Süssigyerek”-rajzokban. Ezeknél a felismerhetően felhasznált Süssi-
figura mellett Mickey Mouse-elemek is felismerhetők.)

Ad 4. A 3. kérdésre adott válaszból következően a Szerzői Jogi Szakértő Testület a felperes
21. sorszám alatti iratában megjelölt alperesi rajzok tekintetében nem állapított meg szerzői
jogi szempontból releváns eltérést, azok a Lévai Sándor által készített bábfigurák lényeges
alkotáselemeit összességükben, összetéveszthetetlen kombinációjukban tartalmazzák, azo-
kon túlmenő saját egyéni, eredeti alkotáselemeket pedig nem tartalmaznak.

Ad 5. A Szerzői Jogi Szakértő Testület a 21. sorszámú felperesi iratban megjelölt alperesi
rajzok tekintetében nem állapított meg az eredeti Lévai Sándor alkotta bábfigurákban meg-
jelenő fő alkotáselemeken túl saját, önálló szerzői alkotáselemeket. A felperes által kifogá-
solt alperesi rajzok esetében nem állapítható meg, hogy azok az eredeti műből származó

más műként önálló szerzői jogi védelmet élveznének, a 21. sorszámu felperesi iratban megjelölt alperesi rajzok nem valószínűk meg szerzői jogi szempontból vett átdolgozást.

Az SZJSZT az 5. kérdésre adott válaszával kapcsolatban hivatkozik a 3., illetve 4. kérdésre adott válaszaiban foglaltakra. (Ismét csak megjegyzendő, hogy a periratok tanúsága szerint nem peresített „Süsiügyerek” esetében a külön szerzői engedélyhez kötött átdolgozás már megállapítható.)

Ad 6. Az SZJSZT az előző kérdésekre adott válaszaiból következően a 6. kérdésre nem ad külön választ.

Ad 7. Az SZJSZT az 1. kérdésre adott válaszában a „Zsoldos”, a „Királylány”, „Királyfi”, „Sárkányfűárus”, „Kancellár”, „Torzonborz”, „Pék”, „Csizmadia”, „Öreg király”-figurák alperesi rajzmásolatai esetében is részletesen elemezte az összbenyomást meghatározó alkotás-elemeket, melyek átvétele kombinációjukban egyértelműen megállapítható. Ezen túlmenően az 1. kérdésre adott válaszában a testület kitért a bábfigurák technikai kivitelezésénél célszerű elemek átvételére, melyek a rajzmásolatok plagizáló jellegét az M. G. által készített könyvillusztráció tekintetében szintén alátámasztják.

TELEVÍZIÓS CSATORNÁK SZÁLLODAI SZOBÁKBAN, SZÁLLODAVENDÉGEK SZÁMÁRA TÖRTÉNŐ HOZZÁFÉRHETŐVÉ TÉTELE

SZJSZT 32/05

A Nagy Katalin Ügyvédi Iroda megkeresése

A megbízó által feltett kérdések

1. Fennáll-e a szállodáknak a fentiek alapján bármiféle szerzőijogdíj-, vagy egyéb díjfizetési kötelezettsége?
2. Abban az esetben, ha a hatályos szerzői jogi szabályozás alapján fennáll a szállodák fizetési kötelezettsége, akkor azt közvetlenül a tv-csatornának, illetve ügynökének vagy pedig egy magyarországi közös jogkezelőnek kell teljesítenie?
3. Van-e a fizetési kötelezettségben különbségtétel aszerint, hogy közvetlenül a szálloda műholdas antennáján, vagy pedig a szerződött pay tv-szolgáltatón keresztül veszi a szálloda a jeleket?
4. Van-e bármilyen előírás a díj összegére vonatkozóan, avagy az a felek szabad megállapodásának tárgya?
5. A magyar jogi szabályozás alapján fennáll-e különbségtétel a között – jogdíjfizetési szempontból – ha a szálloda vendége a szállodai szobában, illetve a szálloda közösségi terében nézi a tv-csatornát?

A tényállás

Az egyes konkrét kérdések megválaszolását megelőzően az eljáró tanács az érintett jogterülettel, azaz a műsort sugárzó rádió- illetve televíziószervezetek úgynevezett szerzői joggal szomszédos jogaival kapcsolatban a következő összefoglaló ismertetést adja.

A rádió- és televíziószervezetek szerzői joggal szomszédos jogait nemzetközi szinten első ízben az előadóművészek, hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló, 1961-es Római Egyezmény alapította meg. A Római Egyezmény 13. cikke által biztosított jogokhoz képest még szélesebb körű jogvédelmet biztosít az Európai Unió 93/83/EGK számú tanácsi irányelve. Az irányelv 9. és 10. cikke egyebek mellett a sugárzás útján történő továbbkövetítésen túl kifejezetten biztosítja a műholdas rádió- és televíziószervezetek kizárólagos jogát saját műsoruk kábeles (vezetékes vagy mikrohullámú továbbítás útján történő) továbbkövetítésével kapcsolatban. Ezt a szabályozást vette át a magyar szerzői jogi törvény már 1997-től, amikor az akkor hatályos 1969. évi III. törvény 50/G §-a úgy módosult, hogy 1997. január 1-jétől a rádió- és televíziószervezetek saját műsoruk mindenfajta vezetékes továbbkövetítésével kapcsolatos kizárólagos joga kikerült az addig hatályos közös jogkezelési rendszerből, melyet addig az ARTISJUS Szerzői Jogvédő Hivatal, illetve 1997-től ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Egyesület gyakorolt valamennyi műtípusra és szomszédos jogi teljesítményre vonatkozóan. Ezt követően az ARTISJUS az általa gyakorolt közös jogkezelés keretében csak a sugárzott műsorokban foglalt szerzői és előadóművészi teljesítmények vezetékes továbbkövetítéssel kapcsolatos jogait képviseli.

A jelenleg hatályos szabályozásnak megfelelően, egyezően a régi szerzői jogi törvény 1997. január 1-jétől hatályos szabályával, a rádió- vagy televíziószervezet műsorának sugárzása és vezetékes útján történő továbbkövetítése a rádió-, illetve televíziószervezetek egyedileg gyakorolható kizárólagos joga. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (hatályos Szjt.) 80. §-a úgy rendelkezik, hogy a rádió- vagy a televíziószervezet hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy műsorát más rádió- vagy televíziószervezetek, illetve vezetékes útján a nyilvánossághoz történő közvetítést végzők sugározzák, illetve a nyilvánossághoz közvetítsék [80. § (1) bekezdés]. A Szjt. 80. § (3) bekezdése értelmében a továbbkövetítés után a rádió-, illetve televíziószervezetet díjazás illeti meg. Megjegyzendő, hogy a magyar Szjt. hivatkozott rendelkezése nemcsak a műholdas rádió-, illetve televízióműsorokat sugárzó szervezetek jogaira, hanem valamennyi rádió- és televíziószervezet, ideértve a földfelszíni rádiófrekvenciás sugárzás útján műsort sugárzó szervezet jogaira vonatkozik.

Jogértelmezési kérdésként mind nemzetközi, mind pedig hazai szinten már az 1980-as évek végén, illetve az 1990-es évek elején felmerült a különböző antennaközösségek keretében megvalósuló műsor-továbbkövetítés szerzői jogi megítélése. A kérdés itt elsősorban az, hogy nyilvános műsortovábbításnak tekinthető-e szerzői jogi szempontból az az eset, amikor a közönség egyes tagjai nem egy helyen, együtt tartózkodva jutnak hozzá a sugárzott rádió- vagy televízióműsor-hordozó jelekhez, hanem az antennaközösség közbeiktatásával,

az antennarendszerhez kapcsolódó vezetékes rendszer útján továbbított műsort a vezetékes rendszerbe bekapcsolt nézők külön-külön, saját készülékükön, külön háztartásokban, illetve helyiségekben nézik. A hazai bírósági gyakorlat szempontjából legfontosabb ítéletekre a KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. kiadásában megjelent A szerzői jogi törvény magyarázata című kiadvány (KJK-KERSZÖV, 2000, szerkesztő: dr. Gyertyánfy Péter) 160. oldalán (1.3. pont) részletes hivatkozásokat tartalmaz, melyek megerősítik a vezetékes műsor-továbbkövetítés különböző esettípusai tekintetében a szerzői jogi értelemben releváns felhasználás meglétét (LB Pf. III. 20309/1987, LB Pf. IV. 20747/1990).

A szállodai szobákban megvalósuló vezetékes műsorjel-továbbkövetítés szerzői jogi megítélésének kérdése ún. előzetes döntéshozatali eljárás keretében az Európai Bíróság előtt is felmerült. Az Európai Bíróság 2000. február 3-án hozott döntésében (C-293/98) kinyilvánította, hogy azt a kérdést, hogy műholdas vagy földi televíziós jelek szállodai szobák számára történő kábeles eljuttatása vajon nyilvánossághoz való közvetítésnek vagy a műsorjelek nyilvánosság által történő vételének minősül-e, a fentiekben hivatkozott 93/83/EGK irányelv (műholdirányelv) nem szabályozza, ezt a kérdést a nemzeti jogok alapján kell eldönteni. A kérdést az Európai Bíróság döntése értelmében tehát a magyar Szjt., illetve a magyar bírói gyakorlat alapján kell vizsgálni.

A fentiekben már hivatkozott legfelsőbb bírósági döntések – ugyan nem szállodai szobákra vonatkozóan, de – megállapították az elkülönült felhasználás tényét azokra az esetekre is, amikor a nyilvánosság (közönség) tagjai nem azonos helyen, hanem különálló helyiségekben jutnak hozzá a vezetékes továbbkövetített televíziós jelekhez. Ebből következően a szállodai szobák számára történő vezetékes továbbkövetítés szempontjából is levonható az a jogi következtetés, hogy ez a tevékenység a sugárzott rádió-, illetve televízióműsorok és az azokban foglalt szerzői művek és szomszédos jogi teljesítmények elkülönült felhasználásának tekintendő.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a sugárzott rádió-, illetve televízióműsoroknak a szállodai szobák számára történő vezetékes továbbkövetítése a hatályos Szjt. 80. § (1) bekezdés a) pontjában szabályozott felhasználást valósít meg.

A rádió-, illetve televíziószervezet kizárólagos – úgynevezett – szomszédos joga a hatályos Szjt. 80. §-a értelmében nemcsak díjazási jogot, hanem engedélyezési jogot is jelent. Ennek megfelelően nem egyszerűen az a kérdés merül fel, hogy kell-e a továbbkövetítés után jogdíjat fizetni, hanem a kérdést abból a szempontból kell vizsgálni, hogy lehetséges-e az adott rádió-, illetve televízióműsorok szállodai szobákba történő továbbkövetítése az érintett rádió-, illetve televíziószervezetek engedélye nélkül.

Az eljáró tanács rámutat arra továbbá, hogy a KJK-KERSZÖV Kiadó fentiekben már hivatkozott kiadványának 370–371. oldalán szereplő kommentárszöveg részletesen elemzi a szerzői jogi és a hatályos médiajogi szabályok közötti kapcsolatot. Alapvetően rögzítendő, hogy a vezetékes továbbkövetítés szerzői jogi fogalma nem feltétlenül fedi a hatályos média-, illetve távközlési szabályozás műsorelosztás fogalmát.

Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 188. § 74. pontja alapján műsorelosztásnak minősül a műsorszolgáltató által előállított jelek egyidejű, változatlan továbbítása vezetékes (kábeles) hálózaton vagy nem műsorszóró rádiótávközlő rendszeren a műsorszolgáltató telephelyétől, illetőleg a műsorszétosztó hálózat végpontjától elkülönült szervezet közbeiktatásával az arra jogosult felhasználó vevőkészülékéhez, a tíznél kevesebb vevőkészülék csatlakoztatására alkalmas hálózat segítségével történő jeltovábbítás kivételével. Nem minősül műsorelosztásnak a telekhatáron belüli vezetékrendszeren végzett tevékenység.

A médiatörvény (1996. évi I. tv) 2. § 26. pontja szintén a hírközlési törvény szerinti definíciót alkalmazza.

A médiatörvény fenti rendelkezései alapján tehát nem minősül műsorelosztásnak a telekhatáron át nem terjedő műsorjel-továbbítás. Ugyanakkor ugyanez a tevékenység például egy telekhatáron át nem nyúló szállodai vezetékes műsorjel-továbbítás esetén szerzői jogi szempontból releváns felhasználásnak, azaz nyilvános továbbkövetítésnek tekintendő. A hatályos Sztj. 80. § (1) bekezdés *a*) pontja értelmében a nyilvánossághoz történő közvetítés a rádió- illetve televízióműsor más szervezet által vezeték útján megvalósított továbbkövetítésével megvalósul. Az előzőekben hivatkozott belföldi bírósági joggyakorlat alapján pedig a szállodai szobákban, a nyilvánosság egyes tagjai által egyidejűleg történő televíziónézés kimeríti a nyilvánosság fogalmát. Amennyiben a szálloda üzemeltetője a rádió- illetve televízióműsorokat ily módon a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszi, úgy e felhasználás szerzői jogi megítélését nem változtatja meg az a körülmény, hogy a műsorjel-továbbítás a telekhatáron áterjed-e.

Az eljáró tanács véleménye

A fentiek alapján a megkereső által feltett egyes konkrét kérdésekre a következő válaszok adhatók.

Ad 1. A rádió- és televízióműsorok szállodai szobákba központi antennarendszer és/vagy vezetékes (kábeles) rendszer útján történő eljuttatása, továbbkövetítése az eredeti rádió-, illetve televíziószervezetek engedélyéhez kötött felhasználás. A hatályos Sztj. 80. § (1) és (3) bekezdése értelmében az érintett rádió-, illetve televíziószervezeteket az engedélyezési jogon túl díjazási jog is megilleti.

Ad 2. Ahogy az eljáró tanács a bevezetőben hivatkozott rá, a rádió- és televíziószervezetek műsorainak vezetékes továbbkövetítésével kapcsolatos, úgynevezett szomszédos jog 1997. január 1-je óta maguk által, az eredeti rádió-, illetve televíziószervezetek által egyedileg gyakorolható. A műsorok vezetékes továbbkövetítéséhez szükséges engedélyt közvetlenül az érintett rádió- vagy televíziószervezetektől (vagy meghatalmazott képviselőjüktől) kell megszerezni, és a továbbkövetítés fejében járó jogdíjat közvetlenül az érintett televíziószervezeteknek (vagy képviselőjüknek) kell megfizetni. Ezen a jogterületen a jogosultak elhatározásán alapuló úgynevezett önkéntes közös jogkezelés nincs gyakorlatban.

Ad 3. A fentieknek megfelelően közvetlen műholdas vétel és jeltovábbítás esetén a szálloda üzemeltetőjének felelőssége önálló az érintett televíziószervezetektől való engedélykérés, illetve a nekik járó jogdíjak megfizetése tekintetében.

Ha a megkereső pay tv-szolgáltató alatt a településen vagy az adott területen húzódó külön kábeltelevíziós hálózat üzemeltetőjét (műsorelosztót) ért, és az adott szálloda ily módon kapja a műsort hordozó vezetékes jeleket, úgy abban az esetben, ha a továbbközvetített rádió-, illetve televízióműsorok jogosultjai a szállodai szobák számára történő továbbközvetítést nem jogosították, felmerülhet az adott szálloda üzemeltetőjének szerzői jogi felelőssége is. Abban az esetben viszont ha a kábeltelevízió-hálózat üzemeltetője által megszerzett jogosítás magában foglalja az adott szállodára vonatkozó továbbközvetítési jogot (csatolt levél 2. bekezdés utolsó két mondata), úgy a kábeltelevíziós hálózat üzemeltetőjének kötelezettsége, hogy az érintett rádió- vagy televíziószervezeteket tájékoztassa arról, hogy a szálloda a műsorok továbbközvetítésébe bekapcsolásra került, és ennek megfelelően kell a továbbközvetítés ellenében járó jogdíjat az érintett jogosultaknak megfizetnie. Erre az esetre célszerű a kábeltelevíziós szolgáltatásra vonatkozó szerződésben a szálloda által kikötni, hogy egyrészt a kábeltelevíziós hálózat üzemeltetője feltétlen helytállást (jogszatatosságot) vállal a szállodának továbbközvetített műsorok szállodai szobákba történő továbbközvetítési jogosítását érintően, másrészt hogy a jogosultaknak a továbbközvetítéssel kapcsolatban szükséges, a kábeltelevíziót üzemeltető és az érintett televíziószervezetek közötti továbbközvetítési szerződésben előírt adatközlést teljesíti, illetve az erre vonatkozó jogdíjat megfizeti az érintett jogosultaknak.

Ad 4. A rádió-, illetve televízióműsorok továbbközvetítése ellenében a hatályos Szjt. 80. § (3) bekezdése alapján fizetendő díj mértékére vonatkozóan jogszabályi vagy bármilyen egyéb hatósági előírás nincs. Ezen a területen az eljáró tanács ismeretei szerint általános szerződési feltételeket sem alkalmaznak, ennek folytán a díj mértékére vonatkozóan a felek – a továbbközvetítést végző szálloda vagy kábeltelevíziós hálózat üzemeltetője és az érintett rádió-, illetve televíziószervezetek – az egymással kötött továbbközvetítési szerződésben szabadon állapodnak meg. Az eljáró tanács javasolja ugyanakkor, hogy a szerződéskötéssel, annak technikai lebonyolításával és a díjfizetéssel kapcsolatos esetleges kéréseivel a megkereső forduljon a magyarországi kábeltelevíziós hálózatokat üzemeltetők szakmai érdekvéköpiseleti szervezeteihez, a Magyar Kábelkommunikációs Szövetséghez (1026 Budapest, Házmán u. 3., telefon/fax: 200 7366, 275 0254, e-mail: info@kabelszov.hu) vagy a Magyar Kábeltelevíziós és Hírközlési Szövetséghez (1124 Budapest XII., Németvölgyi út 75/a, telefon: 212 1604; fax: 212 1605, e-mail: hcta@axelero.hu).

Ad 5. A szállodai szobákban történő továbbközvetítésre az eljáró tanács az előző kérdésekre adott válaszában részletesen kitért. Ha ezen túlmenően egy szálloda a sugárzott televízióműsorokat a szálloda közösségi terében, helyiségében is külön belépti díj ellenében hozzáférhetővé teszi, úgy a hatályos Szjt. 80. § (2) bekezdése értelmében ehhez az érintett televíziószervezetektől (vagy azok meghatalmazottjától) külön engedélyt kell kérni, és ez külön díjfizetési kötelezettséggel jár.

AZ EPIC ÉS A PATINNOVA KONFERENCIÁRÓL

Az *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2005. decemberi számában már hírt adtunk a novemberben Budapesten, egyazon helyen és időben tartott szabadalmi innovációs és információs konferenciákról. A negyedik *Patinnova (Patents and innovation)* konferenciát és az *EPIC (EPO Patent Information Conference)* néven első alkalommal megrendezett tanácskozást – amely az évtizedes múltra visszatekintő Epidos konferencia utódja – először szervezték meg az Európai Unióhoz, illetve az Európai Szabadalmi Egyezményhez az ezredforduló után újonnan csatlakozott tagországban.

A nagyszabású, sikeres rendezvény óta eltelt néhány hónap alkalmat ad arra, hogy a témában leginkább érintett szakemberek elmondhassák, számukra milyen szellemi hozadékkal járt az iparjogvédelmi innovációban érdekelt szakemberek találkozója. Írásunkban azokról az eseményekről, előadásokról számolunk be, amelyek leginkább megragadták a *Magyar Szabadalmi Hivatal* négy vezető munkatársának figyelmét.

Bakos Éva, az *Iparjogvédelmi Tájékoztató és Oktatási Központ* igazgatója részt vett a konferenciához kapcsolódó, azt megelőző tanácskozáson, amelynek témája az Európai Bizottság és a nemzeti szabadalmi hivatalok által közösen szervezett *Office Network* projekt volt. A budapesti munkamegbeszélés levezető elnöki tisztét David White, az *Európai Bizottság* innovációs politikáért felelős igazgatója töltötte be.

A 2005 júniusában indult program célja az EU-tagországok nemzeti hivatalainál meglévő információk kölcsönös hozzáférhetővé tétele mind egymás, mind a felhasználók – főként a kis- és középvállalkozók – számára.

A projekt a szellemitulajdon-védelmi információforrások területén meglévő űr kitöltését célozza; jelenleg ugyanis nincs olyan webhely, ahol össze lennének gyűjtve a nemzeti hivatalok hatósági eljárásaira, illetve ingyenes vagy térítéses szolgáltatásaira vonatkozó adatok. A tervek szerint az *Office Network* közös honlapja az Európai Unió által finanszírozott *IPR Helpdesk* keretein belül valósul meg, amelynek szakmai háttérét az *Alicantei Egyetem* és a krakkói *Jagelló Egyetem* teremti meg. Az együttműködésbe várhatóan bekapcsolódik az *Európai Szabadalmi Hivatal* (EPO) és a *Belső Piaci Harmonizációs Hivatal* (OHIM) is.

Az *Office Network* alakuló ülésén résztvevő 25 nemzeti hivatal képviselője – egyetértve az együttműködés fontosságával – úgy döntött, hogy elsőként egy közös internetes oldalt hoznak létre az *IPR Helpdesk* égisze alatt, majd később alakítják ki a projekt tagjainak belső kommunikációját segítő intranetes oldalt. A honlap megszervezése érdekében virtuális munkacsoport alakult a svéd, francia, dán, holland, angol hivatal, valamint az *IPR Helpdesk* részvételével.

A projektindító ülésen abban is megállapodtak, hogy a közös weblap szerkezetét a nemzeti hivatalok véleménye alapján alakítják ki. Az együttműködő partnerek 2006. április 30-ig töltik fel adatokkal a honlapot; ezt követi a projekt logójának, elnevezésének és jel-

mondatának kiválasztása. Saját adataik gondozását és naprakészen tartását az egyes nemzeti hivatalok végzik, a technikai hátteret az IPR Helpdesk szolgáltatja. Az adattartalom egységesítése érdekében a résztvevők az egyes adatok megadásához szabványosított tartalomleírást fogadtak el.

A közös honlap létrehozásán túlmenően az egyes nemzeti hivatalok legújabb projektjeinek, programjainak bemutatása is a projekt célkitűzései közé tartozik. Miután az Európai Bizottság szorgalmazza az együttműködést a nemzeti iparjogvédelmi hivatalok és az országban található innovációkövetítő központok (*Innovation Relay Centre, IRC*) között, így került a budapesti ülés napirendjére az IPR Helpdesk képviselőjének, *Stefanie Zenk*nek az előadása az IRC-k és az IPR Helpdesk közötti együttműködésről.

Végül két nemzeti hivatal képviselője két esettanulmányt mutatott be. *Kristine Riskaer* ismertette a Dániában az ügyfelek igényeinek kiszolgálására tervezett, magas színvonalú dán formatervezési kultúra eredményeinek dokumentumait. *Bakos Éva* a *Magyar Szabadalmi Hivatal*, illetve a *Gazdasági és Közlekedési Minisztérium* által közösen kidolgozott VIVACE (Vállalkozói Iparjogvédelmi Versenyképességet Alapozó CsElekvési) programot mutatta be, amely a szellemi tulajdon-védelmi tudatosság növelését három pilléren nyugvó rendszer működtetésével célozta meg.

Az ülés vezető elnöke, *David White*, a DG Innovation igazgatója egyetértését fejezte ki a programmal kapcsolatban, amelynek célkitűzései, eszközei egybeesnek az Európai Bizottság e területen meghirdetett céljaival és programjaival.

Farkas Szabolcs, az MSZH Vegyipari és Biotechnológiai Osztály vezetője a szellemi tulajdon kezelésére alkalmas eszközöket és szolgáltatásokat bemutató szekció munkájáról számolt be. A tanácskozáson főleg azokat a lehetőségeket mutatták be, amelyek a kis- és közepes vállalkozásokat segítik szellemi tulajdonuknak a piaci folyamatokban történő hatékonyabb felhasználásában. Az első előadásban *Michael Butler* azokat a lehetőségeket ismertette, amelyeket a szabadalmi ügyvivők nyújtanak a KKV-k számára az egyes iparjogvédelmi formák adminisztratív és stratégiai menedzselésében. A legtöbb KKV vállalati struktúrájában nincs szakképzett iparjogvédelmi szakember, így az iparjogvédelmi ügyek intézése során számukra mindenképpen célszerűbb ügyvivőket felkeresni.

A szekció második előadójaként *Farkas Szabolcs* a nemzeti szabadalmi hivatalok által nyújtott szolgáltatásokat ismertette. Először azt mutatta be, az iparjogvédelem terén milyen eszközökkel lehet segíteni a KKV-k speciális igényeit, majd a Magyar Szabadalmi Hivatal által nyújtott szolgáltatásokról, különösen a 2005. november 1-jétől bevezetett írásos vélemény intézményéről számolt be. A bejelentő kérelmére – díjfizetés ellenében – a magyar nemzeti hivatal írásos véleménnyel kiegészített újdonságkutatási jelentést készít.

Az indokolást is tartalmazó írásos véleményből a bejelentő megtudhatja, hogy az újdonságkutatási jelentésben megjelölt iratokra és adatokra figyelemmel a találmány kielégíthet-e az újdonság, a feltalálói tevékenység és az ipari alkalmazhatóság követelményeit. Külön érdekesség, hogy a törvény lehetővé teszi az írásos véleménnyel kiegészített újdonságkutatási

jelentés díjának visszafizetését, ha az abban foglaltak alapján a bejelentő visszavonja, vagy az MSZH elutasítja a szabadalmi bejelentést.

A következő előadásban Nyerges Gyula ismertette az *Európai Unió Magyarországi Innovációkövetítő Központja*, az *IRC Hungary* célját és működését. A központ koordinátori feladatait a *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen* működő *Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár* látja el. Az IRC Hungary feladatai: partner- és piackeresés; közreműködés a vállalkozások szellemi termékeinek értékesítésében; a kutatóintézetek és egyetemi műhelyek kutatási eredményeinek piacra segítése; igényfelmérés és technológiakutatás cégek számára; a szellemi tulajdon-joggal, a kutatás-fejlesztésre vonatkozó jogi szabályozással, az innovációval, valamint a technológiatranszferrel kapcsolatos szaktájékoztató, projektmenedzselés és pályázatokkal kapcsolatos tanácsadás. A központ internetcíme: <http://irc.info.omikk.bme.hu>.

Az Európai Bizottságnak a hatodik keretprogramban megfogalmazott céljai között szerepelt az iparjogvédelem kérdéseivel foglalkozó *IPR Helpdesk* létrehozása, melynek működését és eredményeit Heike Scheuerpflug mutatta be. Az ingyenesen hozzáférhető online szolgáltatás célja a szellemi tulajdon-védelem tudatosságának növelése, a KKV-k, a felsőoktatás, a kutatási központok és az egyéni kutatók, feltalálók K+F tevékenységének támogatása. A hat nyelven (angol, francia, német, spanyol, olasz és lengyel), a www.ipr-helpdesk.org címen hozzáférhető portálon számos értékes dokumentum és aktuális információ mellett egy igen részletes iparjogvédelmi értelmező szótár is található. A portál a legkorszerűbb szolgáltatásokkal segíti a téma iránt érdeklődők naprakész tájékoztatását. Ingyenesen lehet élni az *RSS feed* csatorna által felkínált lehetőséggel is, amely a felhasználó által megadott témákat folyamatosan figyeli. A rendszer automatikus értesítést küld, ha az adott témakörben új anyag kerül a portálra.

A „Szellemi tulajdon-védelmi kérdések a kis- és középvállalkozások szempontjából” című szekció levezető elnöke Kürtössy Jenő, a *Szabadalmi Főosztály* helyettes vezetője volt.

A szekció négy előadása közül az elsőt Philippe Cadre tartotta „A nemzeti hivatalok hálózata a külföldi szellemi tulajdon-védelem támogatására” címmel. Az Európai Bizottság az iparjogvédelmi tudatosság növelése érdekében támogatja azt az európai hálózatot, amely 25 nemzeti szabadalmi és védjegyhivatalt foglal magába. A hálózat célja, hogy a nemzeti hivatalok közös problémáinak megtárgyalására, illetve a „best practice” egymás közti megosztására nemzetközi fórumot biztosítson. A hálózatba tömörült nemzeti hivatalok bevezetik a „one-stop-shop” rendszert, amelynek lényege, hogy ezen keresztül a kis- és középvállalkozók saját nemzeti hivatalukban, saját anyanyelvükön vehetik igénybe az Európai Unió szellemi tulajdon-védelemmel kapcsolatos szolgáltatásait.

Ez az előadó is felhívta a figyelmet az EU által kezdeményezett és finanszírozott IPR Helpdesk-re, amely elsősorban a kis- és középvállalkozások számára nyújt alapvető információkat arról, miért fontos a szabadalom, a védjegy és a szerzői jog, melyek a legjobb módszerek a szellemi tulajdon megvédésére, hol találhatóak az innovációt elősegítő információk,

mennyibe kerül az iparjogvédelmi eljárás, kivel kell felvenni a kapcsolatot a jogérvényesítés érdekében stb.

Etienne Sanz de Acedo „A regisztrált közösségi dizájn szerepe a termék külső megjelenésének védelmében” című előadásában a következő fontos témákat taglalta: melyek a legismertebb és a legsikeresebb üzleti stratégiák; mit jelentenek a kompetitív előnyök; milyen jelentőséggel bír a dizájn az üzleti stratégiában, majd ismertette a regisztrált közösségi dizájn jellemzőit és a nem regisztrált dizájnnal szemben kimutatható előnyeit.

William Kingston a jelenlegi oltalmi rendszerből adódó, a kis- és középvállalkozásokat sújtó terhek enyhítéséről beszélt. „Az innováció mint az emberi fejlődés kreatív indítéka” című könyv szerzője arra kereste a választ, miért jóval kevésbé innovatívak az európai kis- és középvállalkozók, mint az Egyesült Államokban dolgozó kollégáik. Az Európai Unió által korábban szponzorált kutatások egyértelműen feltárták, hogy a kis- és középvállalkozások innovációját leginkább a jogérvényesítés magas költségei gátolják. Sokat segítené az európai kis- és középvállalkozóknak, ha egy adott ideig nem lehetne megtámadni az általuk benyújtott szabadalmakat. Kingston professzor véleménye szerint semmilyen jogszabályba nem ütközne, ha az EPC-tagországoknak legalább egy része megállapodna abban, hogy a KKV-k számára engedélyezett nemzeti és európai szabadalmakat egy bizonyos időtartamon belül semmilyen indokkal ne lehessen megsemmisíteni.

Gabriele Leissler-Gerstl a használati mintát – mint a találmány kizárólagos hasznosítását biztosító alternatív megoldást – elemezte. Az előadó kiemelte, hogy egy műszaki találmány nemcsak szabadalommal, hanem használatiminta-oltalommal is oltalmazható. A német sajátosságok ismertetéséből kiderült, hogy a gyors regisztrálás, valamint az olcsóbb oltalomszerzési lehetőség miatt ez az oltalmi forma Németországban is vonzó lehet a kis- és középvállalkozók számára.

Az MSZH-ban *dr. Zábori Zoltán*, az *Építő- és Könnyűipari Osztály* vezetője foglalkozik a *Nemzetközi Szabadalmi Osztályozás* (az NSZO) fejlesztésével,* így ő leginkább az osztályozási rendszer küszöbön álló generációváltásához és reformjához kapcsolódó események iránt érdeklődött. E fontos témával a konferencián több előadás és egy önálló workshop foglalkozott. Az előadások egyrészt a szabadalmi és használatiminta-oltalmi dokumentumok új NSZO-jelzet szerinti osztályozásának kérdéseiről szóltak, másrészt a szabadalmi adatbázisokban az új NSZO szerint történő kutatási lehetőségek köré csoportosultak.

Heiko Wongel, az EPO osztályozási szakértője elsősorban a külső felhasználók számára tartott előadást, amelyben az esp@cenet adatbázis új keresési lehetőségeire és azokra az új keresőmezőkre irányította a figyelmet, amelyek az NSZO8 bevezetésének következtében váltak szükségessé. A következő előadásban a *PatCom Group* szakértője, *Rob Willows* az új kutatási eszközök alkalmazásáról beszélt. Őt *Bernd Wolter*, a Siemens AG szakértője követte, aki a felhasználó szemszögéből gyűjtötte csokorba az új NSZO alkalmazásával kapcsolatos

* L. Krainik Renáta–dr. Zábori Zoltán cikkét e szám 28. oldalán.

problémákat, elsősorban a kétszintű osztályozási rendszerből, illetve a háromhavonkénti frissítésből származó nehézségeket. *Nigel Clarke (EPO)* az *esp@cenet* adatbázisban bekövetkező változásokat ismertette, amelyek leginkább az egyes rekordokban megjelenő, az új osztályjelzet megjelenítési módjára vonatkoznak.

Újdonságánál és hasznosságánál fogva a kiállítók bemutatói közül kiemelkedett az *Arcanum Development* szakembereinek, *Töröcsvári Attilának* és *Tikk Domonkosnak* a prezentációja, akik az automatikus osztályozás lehetőségeiről és eszközeiről beszéltek. A magyar szakemberek által fejlesztett szoftver a *dokumentum* címe, illetve kivonata és igénypontjai alapján automatikusan állapítja meg az NSZO-főcsoport jelzetet.

A kiállításon alkalom nyílt személyes beszélgetésekre, szakmai kérdések megvitatására. Az *Arcanum Development* munkatársai segítettek az NSZO adatbázis elérésében, illetve a képernyőn megjelenő adatok értelmezésében. Szóba került a majdani magyar nyelvű fordítás elkészítésének néhány technikai vonatkozása is.

A konferencia zárását követően az osztályozási szakemberek számára külön tanácskozást szerveztek, amelynek keretében a szabadalmi hivatalok, az adatbázis-szolgáltatók és a nemzetközi szervezetek (EPO, WIPO) szakértői folytattak megbeszélést az NSZO 2006. január 1-jei bevezetéséről és az előre látható problémákról. Az ülésen főként a hivatalok adatszolgáltatási feladatainak meghatározásáról és az egyes hivatalok által alkalmazni kívánt osztályozási szint egyértelművé tételéről volt szó (vagyis arról, mely hivatal melyik osztályozási szintet kívánja alkalmazni). Az adatbázis-szolgáltatók többnyire a WIPO honlapján található osztályozási adatbázis nem folyamatos elérhetősége kapcsán észlelt gondokat vetették föl.

A kettős konferencia programján elhangzott előadások, prezentációk közül jó néhány letölthető a rendezvény honlapjáról: <http://www.european-patent-office.org/epidos/conf/epic2005/index.php>. A nyolc munkacsoportban elhangzott észrevételekről a következő dokumentumból lehet tájékozódni: *Actions resulting conference*; http://www.european-patent-office.org/epidos/conf/epic2005/_pdf/action_05.pdf.

Az adott területi keretek között nehéz röviden összegezni e sokrétű rendezvényt, amely a két párhuzamosan zajló konferencia mellett munkacsoportülésekre, kiállítói prezentációkra és más kapcsolódó tanácskozásokra is kiterjedt. A konferencia-előadások egy része inkább a felhasználók tájékoztatását, más része a szakmai eredmények bemutatását szolgálta. Az iparjogvédelmi szakemberek sokat profitálhattak a célzottan szervezett workshopokon való részvételből, illetve az egymással folytatott szakmai eszmecserékből.

Dr. Tószegi Zsuzsanna

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Bill Gunston: A repülés 100 éve (Aviation: the first 100 years). Glória Kiadó, Budapest, 2002, 2005; ISBN 963 9283 47 9

A repülés iránt érdeklődők számára igazi csemege az az album szépségű, ugyanakkor rendkívül tartalmas, szakmailag is pontos, adatgazdagságát tekintve szinte a repülés lexikonaként használható könyv, amely először az eredeti, angol nyelvű kiadással azonos évben, 2002-ben jelent meg magyarul, majd a közelmúltban újra napvilágot látott. A kötetben a képek és a szöveg aránya az előbbi felé tolódik el, de a szerző kevés szóval sokat mond: mindig lényegre törő, tömör, de nem száraz stílusban ír, anekdotákat, érdekességeket is felsorakoztat a kezdetektől máig ívelő repüléstörténeti áttekintésében.

A repülés fejlődésének rohamos gyorsaságára jellemző, hogy 100 év, azaz két emberöltő alatt a halálmegvető bátorságot igénylő, első motoros repülési kísérletektől az akár amatőrök által végrehajtható űrrepülésekig jutott el az ember.

Bár a szerző – a kötet címébe foglalt – célja kerek száz esztendő eseményeinek áttekintése, a kötet elején elkerülhetetlen a legfontosabb előzmények rövid összefoglalása. Miután az évszázadokon át tartó, Leonardo da Vinci terveivel kezdődő próbálkozások során kudarcba fulladtak a madarak mozgását utánózva csapkodó, szárnyas szerkezetekhez fűződő kísérletek, a Montgolfier fivérek egy másik, logikusnak látszó úton indultak el: a levegőnél könnyebb szerkezeteket, hőlégballonokat építettek; ezzel az eszközzel 1783-ban emelkedett először ember a magasba. A mai repülőgépek működési elvét már 1809-ben közzétett tanulmányában kifejtette Sir George Cayley. Felismerte, hogy a levegőnél nehezebb testek sikeres repülésének kulcsa nem a csapkodó, hanem a merev szárny, és szükséges valamilyen meghajtási mód – ennek mikéntjét ő még nem ismerhette. A XIX. században, a gőzgép karrierjének nagy időszakában kézenfekvő volt, hogy megpróbálják a sokoldalúan alkalmazható találmányt a repülésnél is felhasználni – de ez zsákutcának bizonyult. A német Otto Lilienthal az irányítószervek fontosságára hívta fel a figyelmet, ezek kifejlesztésén dolgozott. Több mint 2000 siklórepülést hajtott végre, végül kutatószenvédélyének áldozata lett: halálos balesetet szenvedett.

A motoros, kormányozható repülés első alkalommal az amerikai kerékpárkészítő-feltaláló testvérpárnak, a Wright fivéreknek sikerült 1903-ban, amikor 260 métert repültek 59 másodperc alatt, erős ellenszélben. Határkövet jelentő teljesítményükkel el is érkeztünk a vizsgált száz év kiindulópontjához.

A repülés fejlődésének egy-egy újabb állomása mindig szenzációt jelentett a társadalom legszélesebb rétegei számára, hiszen látványos, izgalmas eseményekről volt szó: minden új eredményt hatalmas közérdeklődés kísérte. Tízezrek voltak kíváncsiak az olyan bemutatókra, mint amikor a brazil Santos-Dumont 1901-ben körbepörgette az Eiffel-tornyot, vagy amikor a Wright fivérek európai körútkjuk során merész fordulatokkal köröztek az ámuló

nézőszereg fölött. Fontos mérföldkönek számított a La Manche csatorna átrepülése Calais és Dover között 1909-ben; ezt a bravúrt Blériot hajtotta végre, Wright típusú gépén alkalmazott vízszintes vezérművel.

Mint számos más műszaki területen, a repülés történetében is bekövetkezett az az időszak, amikor a további fejlesztéseknek nem az emberi kíváncsiság vagy a környezet – ezúttal egy merőben új közeg: a levegő – meghódításának vágya, hanem a háború, az emberi életék és értékek pusztítása adott újabb és újabb lökéseket. A minél gyorsabban és hatékonyabban működő repülőszervezetek fejlesztésére, gyártására az érdekelteknek semmi sem volt drága: hihetetlen mennyiségű pénzt fordítottak erre a területre, hatalmas versenyfutás kezdődött a szemben álló felek között a történelemben az első világháború alatt először, de korántsem utoljára, hiszen ez a verseny az országok közötti hatalmi harc hátterében napjainkban is tart.

Érdekes, hogy még az 1910-es évek elején is úgy tartották, hogy a repülőgépeknek nincs jövőjük a harcászaton, inkább a léghajókban láttak lehetőséget a felderítés területén. A háború kitörése után viszont rövid idő alatt megváltozott a katonai álláspont: 1914 októberében egy francia pilóta gépére szerelt géppuskával lelőtt egy német gépet. „Válaszként” rövidesen megszületett Németországban a tervezőjéről Fokkernek nevezett, „gépgyilkos”-nak tartott harci repülőgép. A vadászgépek tolómotorral készültek, elől foglaltak helyet – eleinte burkolat nélküli üléseken – a géppuskát kezelő tüzekek. A háború kezdetén megjelentek a bombázógépek is, köztük a kéttonnányi robbanóanyagot célba juttató szörnyetegek. A sérülékeny, könnyen sebezhető léghajókat elsősorban szállításra használták – akadt közöttük 210 méter hosszúságú is!

A háború után megkezdődött a repülés széles körű elterjedése. Észak-Amerikában 1914-ben megalakult az első légitársaság menetrendszerű járatokkal, postaszolgálattal. 1920-ban az első, Florida és Kuba között közlekedő nemzetközi járaton 12 utas és a postacsomagok elhelyezésére volt lehetőség. Szinte csodának számít, hogy viszonylag kevés baleset fordult elő a polgári repülésnek ebben a korai időszakában, hiszen az útvonal kijelölése, a helymeghatározás eszközei meglehetősen primitívek voltak: a pilóták a vasúti síneket követték, félhomályban pedig jelzőtüzekek szolgáltak tájékozási pontként – meghatározott távolságokban elhelyezett vödrökben petróleummal átitatott textíliát égettek. Az elektromos vezetérendszer még nem épült ki mindenhol, lámpák, reflektorok tehát nem állhattak rendelkezésre. A kétséges biztonság mellett viszont sokat adtak az eleganciára: egyes német légitársaságok a széláramlatoknak kevéssé ellenálló, bukdácsoló gépeken ezüst étkészletben felszolgált étkekkel próbálták elkápráztatni utasaikat.

Az első repülőterek közönséges, a lehetőségek szerint minél kevésbé hepehupás mezők voltak, mindössze szélirányt jelző zászlókkal ellátva. A 20-as évektől kezdve a jelzőtüzekeket villanylámpák váltották fel, a pilóta irányítása, a jeladás ettől kezdve világítótornyokból kibocsátott fénymorzejelekkel történt. Csak a 30-as években látták el szilárd burkolattal a leszállópályákat, és 1928-tól használtak rádiójeleket a pilótákkal való kapcsolattartásra.

A repülés kezdeti sikerei után természetesen adódó, nagy kihívást jelentett az Atlanti-óce-

án átrepülése, a közvetlen kapcsolat megteremtésének első lépése az amerikai és az európai kontinens között. A londoni Daily Mail már 1913-ban tízezer fontos díjat tűzött ki a feladat végrehajtója számára – de a próbálkozások a háború kitörése miatt el sem kezdődhettek. Az első kísérlet 1919-ben kis híján tragikusra fordult: a merész vállalkozók gépükkel eltűntek az óceán fölött, de óriási szerencsájukra egy dán hajó megtalálta és felvette őket. Több más próbálkozó nem járt ilyen jól; a merész kísérletek több áldozatot szedtek, amíg az amerikai Lindberghnek sikerült megvalósítani a nagy álmot: 1927 májusában New York közeléből indult kisméretű, 237 lóerős gépével, amely mindössze egy mágneses iránytűvel, valamint sebességmérővel és hatalmas, 2000 literes üzemanyagtartállyal volt felszerelve. Közel 34 órás repülése után Párizs mellett szállt le, ahol százezres ünneplő tömeg várta. A Föld teljes körülrepülésére is történtek kísérletek már 1924-től kezdve – természetesen több leszállással az üzemanyag-utántöltés miatt. A Föld megállás nélküli megkerülésére csak sok-sok évtized elteltével, a közelmúltban került sor.

A két világháború közötti évtizedekben részben az angol gyarmatbirodalom tagállamai-nak jobb elérhetőségére való törekvés, részben a japán–kínai, illetve a spanyol és az Oroszországban zajló polgárháború adott további lökéseket mind a harci, mind a polgári repülés fejlesztésének.

A könyvnek a repülésen belül az egyes technikai területeket sorra vevő része kissé elszakad az időrendtől; itt hosszabb távon, logikai sorrendben látjuk az egyes fejlesztési elvek kudarcát vagy sikerét. Az aerodinamikai kutatások során a fő cél a légellenállás csökkentése volt; meg kellett találni az ideális mértani alakot a légcsavarok, a szárnyak és nem utolsósorban a repülőgép áramvonalas teste számára. Érdekes, hogy a repülőgép-építésnél felhasznált anyagok között milyen sokáig megmaradt a fa; a szovjet géptervezők még a 40-es években is alkalmaztak ragasztott furnérlemez csomagokból készített alkatrészeket. A hegesztett acélcső-szerkezetek könnyű súlyukkal és stabilitásukkal tűntek ki, az azbesztalapú és üvegszállal erősített műanyag kompozitok egy ideig szinte kizárólagos megoldásnak tűntek, de később, a 60-as évektől kezdődően újra visszatértek a rozsdamentes acélok és a nikkelötvözetek alkalmazásához; ezek az anyagok most már igen vékony, nagyszilárdságú lemezek formájában álltak rendelkezésre, és hőállóságuk – egyelőre – utolérhetetlennek bizonyult. A repülőgépek meghajtása a gőzgéptől az elektromos, majd belső égésű motorok egyre fejlettebb típusáig nagy utat járt be. Érdekes, hogy a gázturbinás sugárhajtóműre már 1929–30 táján szabadalom született, alkalmazása mégis hosszú ideig várattott magára. A vezérlőrendszereknek nagy a szerepük az üzemanyag-adagolástól kezdve egészen a kormányzásig – számos mechanikus, hidraulikus és elektronikus rendszert ismerhetünk meg a szerző jóvoltából, a fejlesztések csúcsát – jelenleg – a különböző robotpilóta-berendezések jelentik.

A második világháborúban alkalmazott katonai gépek sokaságát ismerhetjük meg a következő fejezetekből. Talán a legfontosabb fejlesztés a radarrendszerek kialakítása és alkalmazása volt. A japán repülőgépipar szinte pillanatok alatt tört az élre gyors, könnyű gépeivel

és mindenre elszánt pilótáival – a kamikazék legendássá váltak. A repülőgéphordozók megjelenésével nőtt a kisméretű gépek jelentősége. A nevezetes D-Day alkalmával a szövetségesek 11 590 gépet vetettek be a normandiai partraszállásnál!

A háború után az utasszállításban a repülés biztonsága, kényelme, precizitása, az időjárási viszonyok hatásának kiküszöbölése kapott meghatározó szerepet. Az Egyesült Államokban, majd fokozatosan Európában is divatos kedvteléssé vált a magánrepülőgépek tartása – a gépkocsi után a még nagyobb szabadság jelképeként. A kisméretű hobbigépek tömeggyártása jó üzletté vált. De a szórakozáson, sporton kívül az élet számos egyéb területén is megjelentek a repülőgépek. A mezőgazdaságban nélkülözhetetlenné váltak – különösen a nagy kiterjedésű amerikai és ausztráliai farmgazdaságokban – a vegyszerezésnél, műtrágyázásnál; erre a célra speciális felépítésű, hatalmas tartállyal és irányítható szóróeszközökkel felszerelt gépekre volt szükség. Az erdőtüzek oltása ma már elképzelhetetlen tűzoltó repülőgépek, helikopterek nélkül. Különleges csoportot képeznek a „repülő laboratóriumok”, amelyekben az újonnan kifejlesztett műszerek, eszközök kipróbálása mellett a súlytalanság állapotának hatását is vizsgálják, de hasznosak a térképészetben, a várostervezésben, a földhasznosítás ellenőrzésében is.

Külön nagy területe a repülésnek a forgószárnyak alkalmazása, a helikopterek kifejlesztése. Nagy előnyük, hogy nincs szükségük fel- és leszállópályára, költséges repülőterekre, és a máshogyan elérhetetlen terepek gyorsan megközelíthetők velük: a mentőhelikopterek rengeteg ember életét mentették már meg az említett adottságaiknak köszönhetően. Manapság már a nagysebességű, merevszárnyas repülőgépek között is ismeretes függőlegesen fel- és leszálló típus: ez a nemzetközi szakirodalomban VTOL (Vertical Take Off and Landing) néven ismeretes.

A könyv utolsó néhány fejezete a mai „legek”-ről, a fejlesztések jelenlegi állásáról ad imponáló összefoglalót. A hangsebességnél gyorsabban száguldó szuperszonikus gépek, az óriási „jumbo”-k, a minden luxussal felszerelt, utazás közben tárgyalások, sőt konferenciák megtartására alkalmas gépek mellett megtudhatjuk például, mit is jelent a hírekben oly sokszor emlegetett „lopakodó” jelző a nehezen felderíthető, a radarernyőn észre nem vehető repülőgépek vonatkozásában.

A könyv utolsó fejezete ismét egy szép kedvteléssel, a vitorlázó repüléssel foglalkozik. Ez a sportág szerelmesei számára viszonylag kevesebb pénzzel elérhető terület, és a tervezésre, gépépítésre is lehetőség nyílik.

A kötet az információk gazdag tárházát tartalmazza a repülés történetéről. A fényképek látványosak, szórakoztatóak, sok közülük jóval több illusztrációnál: riportkép, kordokumentum.

A magyar olvasó számára viszont fájó hiányosság, hogy hazánkfiak közül egyetlen név, egyetlen magyar műszaki alkotás sem kerül említésre, hiába böngésszük az egyébként igen részletes, hasznos név- és tárgymutatót.

Longa Péterné

Frédéric Ramade: 100 legendás óra. Arena 2000 Kiadó, 2005; ISBN 963 704644-5

Kiemelkedő alkotások bámulatós bemutatója ez a kötet. Finoman kimunkált, akárcsak egy jó óra.

Legtöbbünk életének nélkülözhetetlen kellékei az órák, ám ritkán gondolunk bele, mekkora műszaki teljesítmény rejtőzik bennük. Pedig a mechanikus órákról már évszázadok óta elmondható, hogy a maguk nemében a folyamatos műszaki fejlesztés kiemelkedő termékei.

Amint az *Encyclopaedia Britannica*, és vele a *Britannica Hungarica* írja, a mechanikus szabályozószerkezetű órák eredete máig tisztázatlan; első példányaikat kolostorokban találhatták fel. Az első mechanikus időmérők, amelyekről utalások maradtak ránk, ormótlán, súllyal hajtott szerkezetű toronyórák voltak. Az első kisméretű, hordozható szerkezetek röviddel 1500 után jelentek meg, amikor Peter Henlein lakatos Nürnbergben rugós órákat kezdett készíteni. Az első zsebórák készítésekor ugyanolyan szabályozó mechanizmust alkalmaztak, mint az álló óráknál. Galilei vette észre 1582 körül, hogy az inga időmérésre is használható. Christiaan Huygens, holland csillagász és fizikus érdeme, hogy 1656-tól már ingával szabályozták az órák járását. Ő tervezett elsőként spirális szabályzórugójú, más néven hajszálrugós órát (1674–75). Találmányának eredményeképpen az óragyártás nagyot fejlődött. Sok modern mechanikus óra horgonyjáratos (anker-) szerkezetű – ezt Thomas Mudge találta fel 1765-ben. Mai formáját a kampós fogazású gátkerék kifejlesztésével, a XIX. század elején nyerte el. Az órák drágaköves csapágyazására 1704-ben adták meg az első szabadalmat – a billegő csapágykövének átmérője kb. 0,1 mm volt. Az önfelhúzó zsebóra 1780-ban, Londonban adták ki az első szabadalmat, és 1924-ben szabadalmaztatott angol találmány az önfelhúzó karóra is. Jól működő tengeri időmérőt (kronométert) csak a XVIII. században készített John Harrison, egy autodidakta angol ács. A negyedik szerkezetért 20 000 font jutalmat kapott. Az összeget 1714-ben ajánlotta fel a brit kormány bármely eszközért, amely hatheti utazás után legalább 30 tengeri mérföldes (55 km) pontossággal állapítja meg a hajó helyén a földrajzi hosszúságot, de az is feltétel volt, hogy az időmérő naponta legfeljebb három másodperccel térhet el a pontos időtől. Ezt a követelményt a díj felajánlásakor még a szárazföldön sem érték el a legjobb ingaórák. Bár Harrison eredeti találánya bonyolult, érzékeny és költséges volt, sikere másokat is új kutatásokra ösztönzött, és ezek nyomán született meg a modern tengeri kronométer.

Az igényes közönség számára készült órákban már régóta három fő funkció, azok mögött három fejlesztési vonal testesül meg, és ezek együttesen adják az értéküket. Az alap természetesen az időmérés pontossága és az óra megbízhatósága, amit a gyártmány- és gyártásfejlesztés biztosít. Hozzá az esztétikai értelemben vett eleganciát a formatervezés adja, ez biztosít egyedi megjelenést, és emeli az órákat gyakorta műtárggyá, illetve ékszerré. És az óráknak is megvannak a maguk kiemelkedő márkái – ezekhez kötődik a harmadik funkció, jelesül, hogy az óra látható birtoklása emelje tulajdonosának társadalmi presztízsét. Tudjuk azt is, hogy a márkaépítés már régóta szintén a fejlesztés egyik fontos vonulata. Maradéktalanul érvényes ez az órákra is. Ezeknek a teljesítményeknek a legkiemelkedőbb

csúcsaiból, a kiemelkedő műtárggyá fejlesztett kar- és zsebórák legjavából mutat be szívet ez a válogatás. A fejlesztők és – a műtárgy szerepét tekintve – az alkotók találékonyságának sokszor egészen bámulatos termékei sorakoznak benne. Erőssége, hogy a képek mellett igen érdekes és lényegre törő leírások mutatják be azok jellegzetességeit. Joggal mondható, hogy az itt látható órák eleganciájához méltóképpen illeszkedik a szöveg eleganciája. Igen ügyes, sokatmondó címek ragadják meg a figyelmünket. Mindegyik óráról szól egy, a szövegtől különálló, rövid, de kifejező jellemzés, maga a leírás pedig az óra legfontosabb megoldásainak, szolgáltatásainak bemutatásán túl is sok érdekes információt, ügyes kis történeteket közöl a háttérrel, az alkotókról vagy éppen azokról, akiknek az készült. A kötet ismereteink bővítésének kiváló eszköze, egyben, színes olvasmány.

Dr. Osman Péter

Sárhidai Gyula–Szabó Miklós: Atom-tengeralattjárók 1954–2004. Zrínyi Kiadó, 2005; ISBN 963 219 701 1

Ha nem tudnánk, mire valók, azt mondhatnánk, csodálatos jószágokról szól ez a kötet. Kétségkívül a technika csodái, legalábbis attól kezdve, hogy valódi, tengerképes víz alatti járműveket gyártanak. Ugyanakkor aligha fér hozzá kétség, hogy a közeg, amelyben ezek a járművek mozognak, a leginkább idegen az emberek természetétől. Amióta ember néz az égre, a repülés képessége ott szerepelhetett az álmai között, arra azonban bajosan vágyott valaki is, hogy egy dobozba zárva utazzék a víz ellenséges, elnyeléssel és megfojtással fenyegető közegében. Márpedig a tengeralattjáró személyzetét csak a hajó héjszerkezete választja el a halál ragadozó ölelésétől, és egész életterük csupán annyi lehet, amennyi ebből a dobozból arra jut. A dobozból, amelynek az alapvető rendeltetése, hogy fegyvereket szállítson, amelynek teréből a fennmaradó rész nagy hányadát a mozgásképességét adó hajtóművek és üzemanyagkészletek teszik ki. Emellett a tengeralattjárókat fenyegető legfőbb veszély nem is magától az ellenséges közegtől származik, hanem az elpusztításukra kifejlesztett fegyverektől. Amint itt olvashatjuk, a korlátlan tengeralattjáró-háború kíméletlen eszközét alkalmazó németek az első világháborúban 290 tengeralattjárót építettek, és ebből 178-at veszítettek el, a másodikban pedig 1131-ből 781-et.

A tengeralattjáró számára a rejtőzködés és a támadás elleni menekülés útja is lefelé vezet, ezért fontos követelmény, hogy a hajó minél mélyebbre legyen képes merülni. Azonban fizikai tény, hogy a mélység minden tíz méteres növekedésével egy kiloponddal nő a felület egy négyzetcentiméterére eső nyomás, így a merülési képességnek a héjszerkezet ellenálló képessége eleve határt szab. A héjszerkezetnek továbbá a víz nyomásán felül ki kell bírnia a tengeralattjárót támadó fegyverek erejét is, és mindezzel együtt nem válhat olyan súlyossá, ami elvenné a hajó úszó- és lebegőképességét. Mindezek mellett pedig a hajónak a maga korlátozott térfogatában elegendő életteret és szolgáltatást kell biztosítania a legénysége számára ahhoz, hogy fenntarthassa annak fizikai és pszichológiai működőképességét.

Mind jobb menettulajdonságok, nagyobb hatótávolság és szállítási teljesítmény, nagyobb merülési és védekezési lehetőségek a támadásokkal és ellenálló képesség a fegyverekkel szemben, több és hatásosabb fegyver a harci feladatok végrehajtásához, mindezek biztonságos működtetése – nagyjából ezek a követelmények hajtják folyamatosan előre a tengeralattjárók fejlesztését. Hogy honnan indult mindez, és hogy a legkorszerűbb ilyen eszközök, az atom-tengeralattjárók terén hogyan fejlődött és mire jutott a legutóbbi fél évszázadban, beleértve azok fegyverzetfejlesztését is, minderről tényanyagban és szakmai részletekben gazdag áttekintést ad ez a könyv. Az előtörténet rövid vázlatával indul. Megismertet az atom-tengeralattjárók felépítésével, és e reaktorhajtású járművek üzemeltetési sajátosságaival. Ezt követően részletes, műszaki, teljesítmény- és fegyverzeti adatokat is tartalmazó áttekintést ad a tárgyalt 50 év amerikai, valamint orosz/szovjet tengeralattjáróiról, jóval rövidebbet a britekről és a franciákról, és két oldalnyit a kínaiakról. Külön fejezet ismerteti a Kurszk atom-tengeralattjáró katasztrófáját és néhány további, ismertté vált balesetet. Nagyon gazdag a képanyag is, sok eredeti fényképpel, műszaki ábrákkal.

Ha a rendeltetésre és a belépük ölt pénzre nem gondolunk, műszaki teljesítményként, de még megjelenésükben is fenntartás nélkül csodálhatjuk ezeket a királyi ragadozókat.

Dr. Osman Péter

Neil Wallington: A tűzoltóautók és a tűzoltás világciklopédiája. Athenaeum 2000 Kiadó, 2005; ISBN 963 9471 88 7

Amikor a gyerekek még az életből – és nem a képernyőről – vették a szerepmodelleket, nagyon sok kisfiú akart tűzoltó lenni. Ennyire megragadta őket az impozáns felszereltségű tűzoltóautók látványa.

A tűz olyannyira nélkülözhetetlen eszközünk, hogy számos rendszeres ipari felhasználásán túl ma is ott van szinte minden háztartásban. Másrészt viszont folyamatosan reánk leselkedő, halálos ragadozó, hiszen oxigéntartalmú légkörben élünk, s így a véletlen vagy óvatlan gyulladás, tűzkitörés könnyen és gyorsan károkat okozhat, katasztrófákhoz vezethet. Jól érzékelteti ezt e kötetnek a tűz természetét felvázoló áttekintése.

Még a XXI. században is a tűz fenyegetésében élünk, ezért tart fenn ma is minden társadalom tűzvédelmi szervezetet. Sőt, a fejlődéssel a tűz veszélyének új, nemegyszer különösen fenyegető formái is megjelennek. Szó szerint kiemelkedő példája ennek a toronyházak fenyegetettsége. Ha pedig már kitört a tűz, az oltásban alkalmazott megoldások lényege voltaképpen ma is az, mint a kezdetek óta: elzárni az égő, valamint a gyulladásnak kitett anyagokat az égésüket tápláló oxigéntől, és elvonni a hőt, amely a tűz utánpótlását a gyulladási hőmérsékletre hevíthetné. Kimondani ezt könnyű, megvalósítani viszont gyakorta – ide illik a szó – pokoli nehéz, főleg úgy, hogy az oltás ne okozzon több kárt az elkerülhetetlennél. A tűzoltóautókat éppen az teszi különlegessé, bonyolulttá, impozánssá, hogy ennek

az eszközrendszerét kell hordozniuk és a helyszínre szállítaniuk. Olyan felszereltséggel kell rendelkezniük, hogy minél inkább alkalmasak legyenek bármilyen helyszíni körülmények, korlátok, veszélyforrások között a tomboló tűz oltására. Eszközeik folyamatos fejlesztését, tökéletesítését ezért az emberek biztonság iránti igénye követeli meg. Magát a tűzveszélyt megszüntetni soha nem lehet, ezért az oltásban is a minél nagyobb hatékonyságra kell törekedni. Ez hajtja előre a fejlesztést, annak korlátait viszont az jelenti, hogy a modern világban a tűzoltó eszközök maguk is árucikkek, és ezért a cégek azok fejlesztésébe is csak a várható megtérülést szem előtt tartva fektetnek be.

Az Athenaeumnak ez a tőle megszokottan elegáns, gazdag és jó képanyagú kötete markánsan kétarcú mű. Első része magas színvonalú ismeretterjesztő könyvként szolgál, érdekes áttekintést és sok ismeretet kínálva mindenkinek a témáról. Ez a rész tárja elénk a tűzoltásnak, a társadalmi szervezetségének és az eszköztárnak a fejlődéstörténetét a szervezett védekezés kezdeteitől napjainkig. Fő fejezetei: A tűzoltás története / A tűzoltójárművek fejlődése – ennek állomásaiként Kézi fecskendők, A lövontatás alkalmazása; A gőzkorszak, A motorizálás korszaka, A modern tűzoltóautók, A létrák és az emelőkosaras kocsik fejlődése, Speciális tűzoltógépjárművek, Légi tűzoltóeszközök, Tűzoltóhajók / Napjaink tűzoltósága.

A második, az elsővel megegyező terjedelmű rész lényegében a nagyobb tűzoltóautógyártók lexikona. Ez utóbbi 165 működő, illetve már megszűnt gyárat mutat be, amelyek tűzoltóautó-karosszériákat, -alvázakat és -felszerelések gyártanak, gyártottak, összesen 126 oldalon. Így néhány mondat vázolja a gyárak tevékenységét, némelyiknél annak történetét is, ismerteti a termékeik főbb műszaki és/vagy használati jellegzetességeit, utal speciális megoldásaikra, fejlesztéseikre. A gyártmányok bemutatásának jelentős részét a fényképek adják, és velük e kötet a jelenlegi, valamint a már történelminek számító tűzoltójárművek gazdag – a fülszöveg szerint egyedülálló – fényképtára. Mellettük apró, öt soros táblázatok szólnak egy-egy gyártmányról.

Dr. Osman Péter

IPARJOGVÉDELMI SZAKIRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

SZABADALMI JOGFORRÁSOK, JOGTÖRTÉNET, INNOVÁCIÓ

- Bakos Éva:* VIVACE: A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, illetve a Magyar Szabadalmi Hivatal innovációt támogató programja. Vivace: innovation support programme of the Hungarian Ministry of Economy and Transport and the Hungarian Patent Office. IPR helpdesk bulletin (2005. aug.), online: <http://www.ipr-helpdesk.org/newsletter/22/html/EN/index.html>
- Barna Györgyné:* Az innovációorientált tudásmenedzsment. Műszaki-gazdasági információ 11. sz. (2005). 53–64 p.
- Bendzsel Miklós:* Fátoltánc a szabadalmi titok körül. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle 1. sz. (2006. febr.). 8–20 p.
- Booth, Paul M.:* Milyen szempontokat kell figyelembe venni az élettel kapcsolatos tudományos kutatással foglalkozó cégekbe történő befektetés során? What to know before investing in life sciences. Managing intellectual property 150. sz. (2005). 31–33 p.
- Hábián Tibor:* Technikatörténet – évszámokban: 500 év a rádiózás és televíziózás történetéből. Rádió-technika évkönyv (2006). 84–89 p.
- Ficsor Mihály:* Tízéves szabadalmi törvényünkről: 1. rész. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle 1. sz. (2006. febr.). 21–40 p. Megjegyzés: A tanulmány 2. része ebben a számban olvasható.
- Franz, Martin:* TRIPS, TRIPS plus és EU-irányelv a kényszerintézkedésekről és a szellemi tulajdonjogról (TRIPS plus irányelv). TRIPS, TRIPS plus und der von Zwangsmassnahmen Betroffene. Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht 11. sz. (2005). 802–808 p.
- Haidekker Borbála:* Az iparszerű kenérgyártás történeti áttekintése, a gabonafélék szerepe az egészséges táplálkozásban. Műszaki tudományos információ 9–10. sz. (2005). 37–54 p.
- Hayes-Rines, Joanne:* Javaslatok az amerikai szabadalmi rendszer változására. Washington update. Inventors' digest 3. sz. (2005). 31–36 p.
- Hisao, Shiomí:* A szellemi tulajdon bitorlásának időszzerű problémái a japán szabadalmi jog szerint: a közvetett szabadalombitorlás esete. Analysis of framework on infringement. Patent and licensing 5. sz. (2005). 25–32 p.
- Kabasawa, Satoshi:* A szabadalmi jog módosítása és a találmányok egységének biztosítása Japánban. The revisions to requirement of unity of invention of the patent law – practical implications. Journal of the Japanese Group of AIPPI 4. sz. (2005). 217–224 p.
- Legéndiné Béki Zsuzsanna:* A szabadalmi jog története. Szakdolgozat 374. (2005). 34 p.
- Mamudi, Sam:* Az IBM szabadalmi stratégiája. IBM redraws the patent map. Managing intellectual property 150. sz. (2005). 26–30 p.
- Metcalfe, Stanley J.:* Innovációs rendszerek a klinikai szolgáltatásokban: radikális innováció a természetben: a szem belsejében lévő lencsék. Emergent innovation systems and the delivery of clinical services. Research policy 9. sz. (2005). 1283–1304 p.
- Rangel-Ortiz, Horacio:* A Mexikói Szabadalmi és Védjegyhivatal szerepe a jogérvényesítésben. The role of the Mexican Patent and Trademark Office in enforcement activities – legal effects on the competence of civil courts. International review of intellectual property and competition law 5. sz. (2005). 549–554 p.
- Simon Ágnes:* Közelkép egy Nobel-díjasról: Aaron Ciechanover. Természet világa 12. sz. (2005). 551–552 p.
- Szabados László:* Kuiper öröksége. Természet világa 12. sz. (2005). 557–560 p.

- Urszin Péter*: Az iparjogvédelem szerepe a termékinnováció folyamatában. Szakdolgozat 379. (2005). 34 p.
- Vekerdí László*: Bolyai János marosvásárhelyi kéziratai 1.: Fogalmazványok a Tanhoz, illetőleg az Üdv-tanhoz. Természet világa 12. sz. (2005). 548–550 p.
- Zha, Zheng*: Szabadalmi jogérvényesítés: összehasonlító elemzés Kína, Japán és az Egyesült Államok joggyakorlata között. Enforcing patents in China, Japan and the United States: a comparison. Journal of the Japanese Group of AIPPI 5. sz. (2005). 239–280 p.

A SZABADALMI OLTALOM TÁRGYA, SZABADALMAZHATÓSÁG

- Feldges, J.*: Vége az abszolút anyagoltalomnak? A biotechnológiai irányelv változása. Ende des absoluten Stoffschutzes? Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht 12. sz. (2005). 977–984 p.
- Ficsor Mihály*: A kiegészítő oltalmi tanúsítványokkal kapcsolatos átmeneti szabályokról. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle 1. sz. (2006. febr.). 71–80 p.
- Gutmann, Ernest*: Természetes eredetű anyagok: a felfedezéstől a szabadalmazható találmányig. Les substances d'origine naturelle. Propriétés intellectuelles 17. sz. (2005). 392–402 p.
- Horton, Linda*: A gyógyszeriparban az Európai Unió bővítésével kapcsolatban bekövetkezett változások 2004–ben. A year of change for pharma companies. Managing intellectual property 150. sz. (2005). 34–36 p.
- Krauss, Jan*: A biotechnológiai találmányok jogi oltalmára vonatkozó irányelv bevezetésének hatása az ilyen tárgyú találmányokkal kapcsolatos német gyakorlatra. Die Effekte der Umsetzung der Richtlinie über den rechtlichen Schutz biotechnologischer Erfindungen. Mitteilungen der deutschen Patentanwälte 11. sz. (2005). 490–497 p.
- Morovján György*: A gyógyszeripari termékéletciklus és az iparjogvédelmi oltalom egyes összefüggései. Szakdolgozat 375. (2005). 54 p.
- Straus, Joseph*: Egyénspecifikus gyógyszer gyártási eljárásának szabadalmazhatósága. Zur Patentierbarkeit von Verfahren zur Herstellung individualspezifischer Arzneimittel. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht. Internationaler Teil 11. sz. (2005). 869–876 p.
- Tepfenhárt Dóra*: Az igénypontszerkesztés szempontjai kémiai tárgyú szabadalmak esetében. Szakdolgozat 377. (2005). 27 p.
- Zakir, Thomas*: A mezőgazdasági biotechnológia és a tulajdonjogok. Agricultural biotechnology and proprietary rights. Journal of the world intellectual property 6. sz. (2005). 711–734 p.

SZABADALMAZTATÁSI ELJÁRÁS

- Bregonje, Mervyn*: A szabadalmak mint unikális források a tudományos-műszaki információban a vegyipar területén. Patents: a unique source for scientific technical information in chemistry related industry. World patent information 4. sz. (2005). 309–315 p.
- Brennan, David J.*: Az angol szabadalmi igénypontoknak mint az oltalom meghatározóinak történeti fejlődése. The evolution of English patent claims as property definers. Intellectual property quarterly 4. sz. (2005). 359–399 p.
- Cserhádi László*: Nyelvhasználat a WIPO és az EPO előtti szabadalmi eljárásokban. Szakdolgozat 365. (2005). 40 p.
- Cummings, Michael*: A szabadalmi ügyekkel kapcsolatos peres eljárások kérdései. How to know who won. Managing intellectual property 151. sz. (2005). 21–23 p.

- Girsberger, Martin A.*: A genetikai források és a tradicionális tudás a szabadalmi bejelentésekben: svájci javaslat. Der Offenlegung der Quelle von genetischen Ressourcen und traditionellem Wissen in Patentanmeldungen. Zeitschrift für Immaterialgüter- Informations- und Wettbewerbsrecht 11. sz. (2005). 832–837 p.
- Kiewiet, Bart*: Növényfajta oltalma az Európai Közösségben. Plant variety protection in the European Community. World patent information 4. sz. (2005). 319–327 p.
- Kupeczik Melinda*: Az iparjogvédelmi tájékoztatás és szerepe a műszaki fejlesztésben. Szakdolgozat 373. (2005). 63 p.
- Parker, Lloyd*: A bitorlások elleni jogi küzdelem szerepének növekedése Japánban. Japanese companies fight for their IP rights. Managing intellectual property 150. sz. (2005). 22–25 p.
- Pilch, Wolfgang*: A szabadalmi információ a változó világban: egy nagyobb szabadalmi hivatal perspektívái. Patent information in a changing world. World patent information 4. sz. (2005). 285–291 p.
- Simmons, Edlyn*: Szétszakadt szabadalmi trendek – szabadalmi információ a változás korában. Trends disrupted – patent information in era of change. World patent information 4. sz. (2005). 292–301 p.
- Szellemi tulajdon-védelem: Budapest a szellemi innováció epicentruma. Figyelő 50. sz. (2005). 25–34 p.
- Wurzer, Alexander J.*: Jövedelmező európai PATLIB-központok: üzleti orientáció a szellemi tulajdonnal kapcsolatos szolgáltatások terén. Route to profitable European PATLIB centres. World patent information 4. sz. (2005). 302–308 p.
- Zaremba, Marianna*: Szabadalmi tájékoztatás a Lengyel Szabadalmi Hivatalban. Patent information from the Polish Patent Office. World patent information 4. sz. (2005). 328–333 p.

KERESKEDELMI ÉS SZERZŐI JOG, FELTALÁLÓK JOGA

- Arthur, Graham*: Az elektronikus kereskedelemről szóló direktíva alkalmazásának kérdései az Egyesült Királyságban. Considering an extension. Copyright world 154. sz. (2005). 34 p.
- Barraclough, Emma*: Nemzetközi és nemzeti műszaki szabványok alkalmazásának ellentmondásai Kínában. Winning the IP standards game. Managing intellectual property 151. sz. (2005). 24–28 p.
- Berger, Christian*: Ismeretlen felhasználási módra vonatkozó szerződések: új műszaki felhasználási lehetőségek a fényképezet, rádió, tv, film, audiovizuális hordozók és az online terén. Verträge über unbekannte Nutzungsarten nach dem Zweiten Korb. Gewerblicher Rechtschutz und Urheberrecht 11. sz. (2005). 907–912 p.
- Beutel, Phillip*: Díjazási kérdések bitorlási esetekben felmerülő potenciális kárigény vonatkozásában. Beware the transfer pricing trap. Managing intellectual property 150. sz. (2005). 37–39 p.
- Caddy, Lorna*: A digitális világ termékeinek és eszközeinek adózással kapcsolatos szabályozása. Paying the price. Copyright world 151. sz. (2005). 16–18 p.
- Cohen, Larry*: A szellemi tulajdon-jogokkal kapcsolatos adózási kérdések változása Angliában. Why IP rights are the new tax efficient asset. Managing intellectual property 150. sz. (2005). 53–56 p.
- Corbet, Jan*: Az információs társadalomra vonatkozó 2001/29 EK számú szerzői jogi direktíva alkalmazása a belga, az ír, a holland és a svéd jogban. La transposition en droit belge de la Directive droit d'auteur dans la société de l'information. Revue internationale du droit d'auteur 206. sz. (2005). 5–234 p.
- Dokalik, Dietmar*: Az osztrák szövetségi himnusz szövegének megváltoztatása szerzői jogi szempontból. Zur Änderung des Textes der österreichischen Bundeshymne aus urheberrechtlicher Sicht. Österreichische Blätter für GRUR 6. sz. (2005). 250–253 p.

- Ginsburg, Jane C.*: A szerzőijog-sértések elleni intézkedések a közös jogkezelés és a polgári jogi rendszerek vonatkozásában. Infringement, provision of means and fault: outlook in the common law and civil law systems following the Grokster and Kazaa rulings. *Revue internationale du droit d'auteur* 207. (2006. jan.) 2–97 p.
- Goodger, Ben*: Az Egyesült Nemzetek egyezménye a nemzetközi kereskedelmi jogról (UNCITRAL) és ennek hatása a licenciamegállapodásokra. IP licensing rules turned on their head by stealth. *Managing intellectual property* 151. sz. (2005). 18–20 p.
- Gyenge Anikó – Békés Gergely*: A digital rights management szerzői jogi természetéről. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle 1. sz. (2006. febr.) 41–57 p.
- Haouideg, Hakim*: A nemzetközi magánjog és a szerzői jog összefüggéseinek vizsgálata Belgiumban. Copyright and private international law in Belgium. *Revue internationale du droit d'auteur* 207. (2006. jan.) 98–177 p.
- Hlavay Richárd*: Nincs rá ötletük: magyar szabadalmak hasznosítása. *Figyelő* 49. sz. (2005). 48–53 p.
- Longa Péterné*: A feltaláló útja – Mathias Zdarsky találmányainak szabadtéri bemutatója az osztrák Alpokban. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle 1. sz. (2006. febr.) 123–128 p.
- Lucas-Schloetter, Agnes*: Szerződéskötés a német szerzői jogban a 2002-es reformot követően. Le droit contractuel d'auteur allemand depuis la réforme du 22 mars 2002. *Propriétés intellectuelles* 17. sz. (2005). 403–413 p.
- Munkácsi Péter*: 1996 után – aktualitások az adatbázisok nemzetközi szintű sui generis védelméről: 2. rész: az európai adatbázis-irányelv értékelése. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle 1. sz. (2006. febr.) 58–70 p. Megjegyzés: a cikk első része a kiadvány 2002. augusztusi számában olvasható.
- Narula, Ranjan*: Szerzői jogi ellentmondások a gazdasági és a személyhez fűződő jogok között Indiában. A stronger footing? *Copyright world* 151. sz. (2005). 13–15 p.
- Peermohamed, Shireen*: Az adatbázisok forgalmazásából származó haszon. Taking steps. *Copyright world* 154. sz. (2005). 16–18 p.
- Pierrat, Emmanuel*: A Google a közönyvtárakban: a szerzői jog sérelme. Google Print ou le leurre de la bibliothèque universelle au mépris du droit d'auteur. *Propriétés intellectuelles* 17. sz. (2005). 386–391 p.
- Ruedin, Pierre-Emmanuel*: Partitúrák másolása magáncélból. La copie de partitions a des fins personnelles. *Zeitschrift für Immaterialgüter- Informations- und Wettbewerbsrecht* 11. sz. (2005). 795–803 p.
- Schaefer, Matthias*: A megkülönböztető jelzésekkel kapcsolatos jogi felelősség keresőrendszerek esetében: megkülönböztető jelzés mint keresőkifejezés. Kennzeichenrechtliche Haftung von Suchmaschinen für AdWords. *Multimedia und Recht* 12. sz. (2005). 807–810 p.
- Shao, Ke*: A szerzői jog történeti epizódjainak ismételt felülvizsgálata Kínában. Alien to copyright? *Intellectual property quarterly* 4. sz. (2005). 400–431 p.
- Spurgeon, Paul C.*: A szerzői jog fejlődése Kanadában. *Chronique du Canada. Revue internationale du droit d'auteur* 207. (2006. jan.). 178–284 p.
- Strowel, Alain*: A P2P: egy probléma, amely sürgeti a törvényhozók válaszát. Le P2P. *Propriétés intellectuelles* 17. sz. (2005). 428–434 p.
- Tosti, Robert J.*: Jól ismert, nyílt forráskódú szoftverekkel kapcsolatos licenciakérdések. Know the source. *Copyright world* 151. sz. (2005). 19–21 p.

EGYÉB SZELLEMITULAJDON-JOGOK, TECHNOLÓGIATRANSZFER

- Adcock, Alan:* A kutatás-fejlesztés megnövekedett szerepe és a szellemi tulajdon-védelem összefüggései Kínában, technológiatranszfer. Solutions for exporting R and D from China. Managing intellectual property 151. sz. (2005). 35–37 p.
- Griem, Jack:* Gyakorlati útmutató a felfedezésekkel kapcsolatos szabadalmi perekhez. A practical guide to patent trial discovery. Managing intellectual property 150. sz. (2005). 45–48 p.
- Taylor, Peter:* A dizájn szabályozás harmonizációjának kérdései egy konkrét jogeset kapcsán: lajstromozott és nem lajstromozott formák. In harmony? Copyright world 151. sz. (2005). 22–25 p.
- Wang Yong, Jian:* A szellemi tulajdon-jogok további oltalma a Kereskedelmi Világszervezetnél: a technológiatranszfer összekapcsolódása a közvetlen külföldi beruházással. Further protection of intellectual property rights in the WTO. Journal of the world intellectual property 6. sz. (2005). 797–808 p.

JOGKÖVETKEZMÉNYEK, ELJÁRÁSI SZABÁLYOK

- Baiocchi, Enzo:* Védjegy- és termékalózkodás elleni küzdelem Brazíliában, különös tekintettel a szoftverkalózkodásra. Die Bekämpfung von Marken- und Produktpiraterie in Brasilien. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht. Internationaler Teil 11. sz. (2005). 876–886 p.
- von Falck, Andreas:* Aktuális joggyakorlat és törvényhozás szabadalom bitorlási ügyekben. Aktuelle Rechtsprechung und Gesetzgebung in Patentverletzungssachen. Mitteilungen der deutschen Patentanwälte 11. sz. (2005). 481–488 p.
- Gao, Gordon:* Büntetőjogi eljárások alkalmazása Kínában bitorlási ügyekben. How to bring a criminal action in China. Managing intellectual property 150. sz. (2005). 49–52 p.
- Gassauer-Fleissner, Christian:* A szakértői vélemény követelményei és határai a szabadalom bitorlás kérdésénél: a ténykérdés és a jogkérdés megkülönböztetése a szabadalom bitorlási eljárásban. Aufgaben und Grenzen des Sachverständigengutachtens bei der Patentverletzung. Österreichische Blätter für GRUR 6. sz. (2005). 244–250 p.
- Tilmann, Winfried:* Újabb megfontolások a szabadalmi jogban: a közvetett szabadalom bitorlásról. Neue Überlegungen im Patentrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht 11. sz. (2005). 904–907 p.
- Yamada, Kiyooki:* Japán vámeljárási gyakorlat a szellemi tulajdon-jogok bitorlásának megakadályozására. Japan's border controls over goods infringing intellectual property rights. Journal of the Japanese Group of AIPPI 4. sz. (2005). 199–216 p.

VÉDJEGYJOG, JOGFORRÁSOK, ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEK

- Almási Gyula:* Szellemi tulajdonjogok védelme – az új szervezeti egység szemszögéből. Védjegyvilág 1–2. sz. (2005). 26–28 p.
- Baur Edina:* A retromarketing és a Tisza Cipő. Marketing-Menedzsment 4–5. sz. (2005). 82–93 p.
- Jókúti András:* A földrajzi árujelzők közösségi oltalma. Védjegyvilág 3. sz. (2005). 11–20 p.
- Kovács Kármén:* Divattermékek és divatmárkák mint a szimbolikus fogyasztás eszközei. Marketing-Menedzsment 4–5. sz. (2005). 72–81 p.
- Siklós Kata:* Az érvényes nemzeti földrajzi árujelzők részletes bemutatása. Védjegyvilág 3. sz. (2005). 41–81 p.
- Szabó Ágnes:* Az érvényes nemzeti földrajzi árujelzők csoportosítása. Védjegyvilág 3. sz. (2005). 38–40 p.
- Vida Sándor:* Védjegyek összetéveszthetősége: a Life/Thomson Life-ügy az Európai Bíróság előtt. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle 1. sz. (2006. febr.) 81–93 p.

Vida Sándor: Viszontkereset, illetve annak korlátai közösségi védjegy bitorlása miatti eljárásban. Védjegyvilág 1–2. sz. (2005). 21–25 p.

EGYÉB ÁRUJELZŐK OLTALMA

Dávid Károly: A magyar borászat a hazai iparjogvédelemben. Szakdolgozat 367. (2005). 37 p.

Gold, Anthony: Az internet mint potenciális veszélyforrás a kereskedelmi márkanevek vonatkozásában. Brands under threat on the web. Managing intellectual property 151. sz. (2005). 54–55 p.

Gonda Imre: Jogérvényesítés különböző útjai a borászati termékek esetében: az eredetvédelem aktuális kérdései, különös tekintettel a magyar borokra. Védjegyvilág 3. sz. (2005). 5–10 p.

Millisits Endre: Védjegyek és földrajzi árujelzők (hasonlóságok és különbségek). Védjegyvilág 3. sz. (2005). 1–4 p.

Sidlovits Diána: A bor eredetvédelmének mindennapi gyakorlata. Védjegyvilág 3. sz. (2005). 26–36 p.

Szabó Ágnes: Borcímkek és védjegyek. Védjegyvilág 3. sz. (2005). 21–25 p.

VERSENYJOG

Cserhalmi Ferenc: Minőség, termékmegújítás, üzleti etika, globalizáció. Műszaki-gazdasági információ 11. (2005). 3–12 p.

Danwitz, Thomas: A tápértékre és az egészségre vonatkozó nyilatkozatok élelmiszertermékek reklámjában a törvényhozó nézőpontjából. Nährwert- und gesundheitsbezogene Angaben im Visier des Gesetzgebers. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht 11. sz. (2005). 896–903 p.

Gorny, Dietrich: A tápértékre és az egészségre vonatkozó nyilatkozatok az élelmiszertermékek reklámjában – nemzetközi háttér. Nährwert- und gesundheitsbezogene Angaben – der internationale Hintergrund. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht 11. sz. (2005). 892–895 p.

Kimmel József: Változó verseny 1. Cash flow 11. sz. (2005). 98–99 p.

Kimmel József: Változó verseny 2. Cash flow 12. sz. (2005). 140–141 p.

Letenyei Krisztina: A kávé márkák szlogenjei és azok változása, a hozzájuk kapcsolódó alap gondolatok, marketingkommunikációs érvek. Marketing-Menedzsment 4–5. sz. (2005). 145–153 p.

Liu, Kung-Chung: Határterület a szellemi tulajdon-jog és a versenyjog között Tajvanon. Interface between IP and competition law in Taiwan. Journal of the world intellectual property 6. sz. (2005). 735–760 p.

Lorz, Ralph Alexander: Csak receptre kiadható gyógyszerek reklámja az interneten a közösségi jog perspektívájából. Internetwerbung für verschreibungspflichtige Arzneimittel aus gemeinschaftsrechtlicher Perspektive. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht. Internationaler Teil 11. sz. (2005). 894–908 p.

Ohly, Ansgar: Irány a harmonizált versenyjog? A tisztességtelen kereskedelmi praktikákról szóló EK Irányelv. Jogtudományi Közlöny 11. sz. (2005). 443–452 p.

Rohn, Patrick: Új versenyszabályozás a gépkocsiszektorban. Neue Wettbewerbsregeln im Automobilsektor. Zeitschrift für Immaterialgüter- Informations- und Wettbewerbsrecht 11. sz. (2005). 838–848 p.

Schaar, Oliver: Az In-Game-Advertising jogi határai: számítógépes játékok reklámozásával kapcsolatos kérdések. Rechtliche Grenzen des In-Game-Advertising. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht 11. sz. (2005). 912–917 p.

Sosnitza, Olaf: A tisztességtelen versennyel kapcsolatos jog változásai Németországban. German Law of unfair competition: toward liberal standards. International review of intellectual property and competition law 5. sz. (2005) 525–542 p.

Teruo, Doi: 2005. évi változások a japán tisztességtelen verseny elleni törvényben. Amendment to the Act to prevent unfair competition. Patent and licensing 5. sz. (2005). 9–24 p.

Török Ádám: Gazdasági felzárkózás és versenypolitika: a dél-afrikai eset komparatív tanulságai. Közgazdasági Szemle 10. sz. (2005). 736–754 p.

NEMZETKÖZI SZABADALMI ÉS VÉDJEGYJOG

Biene, Daniel: Közismert, híres személyek és a nagy nyilvánosság kérdései az európai jogban. Celebrity culture, individuality, and right of publicity as a European legal issue. International review of intellectual property and competition law 5. sz. (2005). 505–524 p.

Gonda Imre: Másnap, avagy, csatlakozás után. Védjegyvilág 1–2. sz. (2005). 1–12 p.

Grabrucker, Marianne: Az Európai Bíróság megkeresése előzetes döntéshozatal céljából védjegyügyekben. Védjegyvilág 1–2. sz. (2005). 13–25 p.

Knaak, Roland: Az Európai Unió bővítésének hatása a védjegyjogra Európában: magyar példa. Auswirkungen der EU-Erweiterung auf das Markenrecht in Europa am Beispiel Ungarns. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht. Internationaler Teil 11. sz. (2005). 886–894 p.

Midtbo, Kaja Veel: A norvég szabadalmi jog és a 98/44/EK direktíva harmonizációja. Amendments to the Norwegian Patent Act – Implementation of Directive 98/44/EC. International review of intellectual property and competition law 5. sz. (2005). 542–549 p.

Nurton, James: A hagyományos tudással kapcsolatos különböző nézőpontok hatása a szabadalmaztatásra. TK debate puts pressure on patentees. Managing intellectual property 150. sz. (2005). 40–44 p.

Qinghu, An: Mikor kezdték oltalmazni Kínában a háromdimenziós védjegyeket? Kutatás a történelemben. When did China start to protect three-dimensional trade marks? Intellectual property quarterly 4. sz. (2005). 325–334 p.

Szarka Eszter: A közösségi védjegy Magyarországot érintő vonatkozásai. Szakdolgozat 376. (2005) 30 p.

Tattay Levente: Az EU legfejlettebb iparjogvédelmi integrációja: a közösségi védjegy. Külgazdaság Jogi Melléklete 7–8. sz. (2005). 65–84 p.

SUMMARIES

ON OUR TEN-YEAR-OLD PATENT ACT – PART II.

Mihály Ficsor

In the first part of the study the recodification of Hungarian intellectual property legislation, i.e. the preparations of the present patent law (Act No. XXXIII of 1995 on the Protection of Inventions by Patents) were discussed. In this second part the parliamentary debate preceding the enactment is illustrated by contributions of the Members of the Parliament taking part in the debate. The speakers emphasized the historical roots and the significance of the bill from the point of view of Hungary's accession to the European Patent Organisation and the European Union as well as its suitability to comply with the requirements of market economy.

PATENTABILITY OF HUMAN EMBRYONIC STEM CELLS: SECOND ACT

Szabolcs Farkas – Touréné Erika Ágoston

The major disputed questions surrounding stem cell research are focused not on stem cells as such but on the sources from which stem cells are derived. This fact was analyzed by the Opposition Division in the case of opposition procedure of EP695351 granted patent of Edinburgh University. The decision was based on a fundamental axiom stated by the Opposition Division namely that ES cells have to be retrieved from an embryo at the blastocyst stage and the only way of obtaining human ES cells is by destroying human embryos. In this publication we would like to show the basics of the decision.

IPC – NOT ONLY A CHANGE OF GENERATION: REFORM

Renata Krainik – Zoltán Zábori

The eighth generation of the reformed IPC came into force on 1st of January 2006. This change is not only a new edition of the previous one, as usual, but it is a reform which has affected the essence of the classification system. This reform reckons with the accelerated improvements of the different technologies, and also exploits the possibilities of the modern electronic environment. It aims to satisfy simultaneously the higher requirements of the searchability, and the different demands of the patent offices and international organizations. The authors intend to summarize the changes of the classification system, filling it out with some useful references

CERTAIN COPYRIGHT ISSUES ARISING IN TELEVISION AS A RESULT OF THE INFORMATION SOCIETY – PART 1

Anett Pogacsas

The radical technical development of the past few years had considerable effects on the concepts of copyright and of the author's rights – to be able to determine the appropriate answers for the new questions on television broadcasting and other TV industries raised by digital technology and by the internet the contemporary system of copyright has been struggling with for years, it is helpful to investigate the impacts the rise of television related industries made on the copyright system.

DESIGN PROTECTION IN HUNGARY AND IN THE EUROPEAN COMMUNITY – PART 1

Zsolt Zombori

Design law harmonisation of EU-member states and introduction of community level legislation have appreciably changed the legal protection of design in Europe. The author introduces the Hungarian history and the international environment of design protection followed by a discussion on the conceptual system of the legislation.

SUPPLEMENTARY COMMENTS ON THE LEGAL PRACTICE CONCERNING SUPPLEMENTARY PROTECTION CERTIFICATES

Mihály Ficsor

With reference to the article dealing with the transitional provisions concerning supplementary protection certificates published in the last issue, two problems arising in the current legal practice are further analysed here. One of them is the legal status of the time period between the lapse of the patent and the grant of the supplementary protection certificate. The second problem is the lack of uniformity of supplementary protection in all the Member States of the European Union pursuant to transitional provisions.

AN INTERESTING DECISION CONCERNING THE PATENTABILITY OF COMPUTER-IMPLEMENTED INVENTIONS

Dr. Tivadar Palágyi

This article deals with the interesting decision T 258/03 of the Technical Board of Appeal dated April 21, 2004.

The appeal was filed against the decision of the Examining Division to refuse an European

patent application relating to an automatic auction method executed in a server computer, a computerised auction apparatus and a computer program.

The decision states that the claimed method and apparatus are not excluded from patentability under Article 52(2) EPC. Method steps consisting of modifications to a business scheme and aimed at circumventing a technical problem rather than solving it by technical means cannot contribute to the technical character of the subject matter claimed. For this reason the appeal was dismissed.

PROTECTION OF TRADEMARKS FOR RETAIL SERVICES - PRAKTIKER CASE

Dr. Sándor Vida

The Nice Agreement concerning the International Classification of Goods and Services does not rule directly on retail services. Only an explanatory note to Class 35 (since the 7th edition) contains a positive sentence. After some decisions rendered in such CTM cases, the President of OHIM let publish a Communication in 2001 on admissibility of CTM marks for retail services. But as the German authorities continued to refuse to register marks for retail trade, PRAKTIKER whose application was also refused, filed appeal to the German Patent Court. The latter referred to the ECJ for preliminary ruling. ECJ's answer was that Art. 2 of the Directive covers retail services in connection with trade in goods too.

REQUIEM FOR NATIONAL SKID STEERING LOADERS

Péter Bede

In the 1980ies in the special field of the development of skid steering loaders Hungary succeeded to catch up with the forefront of the world. As a result of the technical development loaders of two different designs were constructed. In the article these types of loaders, their main technical solutions, and the connected patents are described.

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

1. (111.) évfolyam, 2. szám

Megjelent: 2006. április

Felelős kiadó:

dr. Bendzsel Miklós

Felelős szerkesztő:

Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:

Plette Péter

Szerkesztőségvezető:

Dürr János

Szerkesztőség:

Magyar Szabadalmi Hivatal

1054 Budapest, Garibaldi u. 2., Telefon: 474 5554

Levélcím: Pf. 552, 1370, e-mail: iszjsz@hpo.hu

www.mszh.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága,

1008 Budapest, Orczy tér 1.

Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél,

e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon: 303 3440.

További információ: 06 (80) 444 444

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk a 06 (80) 444 444 zöldszámon.

Egyes szám ára: 1150 Ft

Egy évre: 6900 Ft

MSZH – Nyomda – 2006.04

Felelős vezető:

Törőcsik Zsuzsanna

Tel.: 331 4140

HU ISSN

1587–5563

Szerkesztőbizottság:

dr. Bendzsel Miklós elnök

Bana Zsuzsanna, Dürr János, dr. Ficsor Mihály, dr. Gonda Imre,

dr. Kiss Zoltán, Kürtös József, Posteinerné Toldi Márta,

dr. Tószegi Zsuzsanna, Ujvári János